

НИЗАМИ КӘНЧӨВИ

ХОСРОВ
ВӘ ЖИРИН

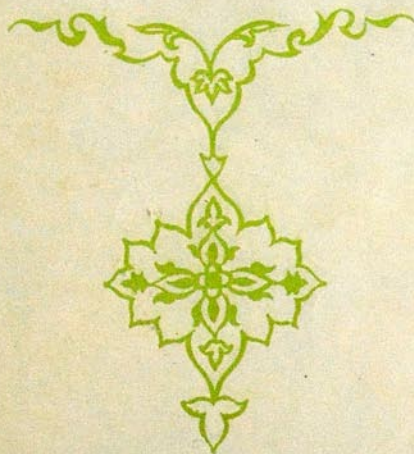

1977

НИЗАМИ КЭНЧЭВИНИН

840 ИАЛИЈИНЭ

АЗƏРБАЙҶАН ССР
ЕЛМЛƏР АКАДЕМИЈАСЫ

НИЗАМИ адына ЭДƏБИЈАТ ИНСТИТУТУ

НИЗАМИ КƏНЧƏВИ

Ш6
Н65

ХОСРОВ
ВƏ ЖИРИН

510691

Филологи тәрчүмә, изаһлар və гејдләр
филологија елмлəri доктору,
профессор
Һəмид Мəммədзəдəниндир

М. Ф. Ахундов адына
Азəрб. Республика
КИТАПХАНАСЫ

„ЕЛМ НƏШРИЈАТЫ“
Бақы—1981

Азербайжан ССР Елмлэр Академијасы
Редаксија-Нәшријат Шурасынын
гәрәри илә чап олунар

Редакторлары
Тайыр Мәһәһрәмов, Әһмәдаға Әһмәдов

© «Елм» нәшријјаты, 1981-чи ил.

H 70202—000
M—655—81 116—81

МҮГӘДДИМӘ

«Хосров вә Ширин» даһи Азербайжан шаири Низами Кәнчәвинин илк романтик поемасыдыр. Бәјүк сәнәткар 1180-чи илдә битирдији бу әсәри илә инсаны јүксәк идеаллар угрунда мубаризәјә сәсләјән јени бир мәһәббәт консепсијасынын әсасыны гојмуш, дөврүмүзә гәдәр тәгдир олунараг изләнилән орижинал әдәби мәктәб јаратмышдыр. Шаир «Сирләр хәзинәси»ндә ирәли сурдүјү бәшәри фикирләрини «Хосров вә Ширин»дә јени тәрзәдә, елик вүс'әтлә чанландырараг, инсани ешгин әзәмәтини гәләмә алмыш, мәһәббәтин инсанын мәнәви јүксәлишиндә ојнадыгы мүнүм ролу көстәрмәк ифәтәмишдир. Ичтимаи әдаләт, камил инсан проблеми, сиф мәнәвијјат, фәрдин мәнәви тәкамүлү кими Низами јардычылығынын әсасыны тәшкил едән мүнүм бәшәри проблемләр бу поемада мәһәббәтлә бағлы көтүрүләрәк һәлә едилмиш, севкинин инсаны јүксәлдән, она көзәл сифәтләр ашылајан тәрбијәви күчү тәрәннүм олунамышдыр. Азербайжан әдәбијјаты тарихиндә илк мәнзүм роман олан «Хосров вә Ширин» бәшәријјәти даима дүшүндүрән ичтимаи идеаларын ифадәсидир. О, һәм дә јүксәк бәдиш дәјәри илә бүтүн Јахын Шәргдә шөһрәтләниш, дүңја әдәбијјатынын севимли мөвзулары сырасына кечәрәк әбәдлик газанмышдыр.

* * *

Поеманын Азербайжан халгынын тарихи илә сәсләшән марасил мәзмуну вардыр. Бурада Сасани һөкмдарларын-дан Хосров Пәрвизлә Аран һөкмдарынын вәлиһәнди көзәл Ширин арасындагы гаршылығы мәһәббәт тәсвир олунар. Низами өз поемасыны гәләмә алмаздан әввәл бу дастанын халг арасында јайылмыш мұхтәлиф версијаларыны өјрәнмиш, Хосровла Ширинин мәһәббәти, Фәрһадын Ширинә ашиг олмасы, јаратдыгы сәнәт абидләри вә с. һаггында јайылмыш рәвәјәтләрдән кенши фәјдаланмышдыр.

Шаир әсас мәзмуна кечмәздән әввәл мөвзула бағлы тарихи нишанләрдән бәһс етмиш, әсәри јазаркән әсасландыгы мәнбәләрдән данытмышдыр.

Мәлүм некајәдир бу «Хосров Ширин»,
Дастан јохдур анчаг бу гәдәр ширин
Руһу охшаса да бу көзәл дастан
Пәрдәдә галмышды бу кәлин чохдан.
Таныјан јохду бу көзәл алмасы,
Бәрдәдә вар иди бир әлјазмасы.
О өлкәнин гәдим тарихләрндән
Бу дастаны тамам ејрәнмишәм мән.

Низами дастан гәһрәманларынын адыјла бағлы сәнәт нүмү-
нәлләрини сајыр, фәјдаландығы тарихи нишанәлләри көстәрир:

Хосровдан Шириндән галан јадикар
Кизлиндә дејилдир дурур ашикар.
Шәбдиз атын шәкли, Бисүтун дағы
Мәданнәдә олан Пәрвизин кахы
Заваллы Фәрһадын сөнән арзусу
О Шаһруд, о чөлдә ахан көзәл су.
О гәсри Ширинә кедән суд чағы
Хосровун ојлағы, зәнкин сарағы.

Һәгигәтдә дә Мәдаин хәрәбәлләри јахынлығында Бисүтун да-
ғында һәкк олунмуш әсрәрәнкиз хәтләр өз шәкилләр вардыр ки,
халг ичәрисиндә бунларла элағәдар бир чох әфсанәләр јајылмыш-
дыр. Фәрһад өз Ширин маңарасы о заман халг арасында мүхтә-
лиф шәкилләрдә сөјләниләрәк бир сыра марағлы рәвәјәт өз дас-
танларын јаранмасына сәбәб олмушдур. Хүсусән Азәрбајҗан эра-
зисиндә Фәрһад өз онун јаратдығы сәнәт абидәлләри һаггында
рәнкарәнк рәвәјәтләр мөвчүд иди. Тәсадуфи дејилдир ки, Низами-
дән әввәл Гәтран Тәбризи өз Хагани кими мәшһур сәнәткарлар
бу рәвәјәтләрә ишарәләр етмиш, Хосров, Ширин өз Фәрһад адла-
рыны чәкмишләр Низами дә өз әсәриндә Фәрһад өз онун јарат-
дығы сәнәт абидәлләри һаггында халг ичәрисиндә сөјләнилән белә
рәвәјәтләрдән кениш истифадә етмишдир.

Низами дастанын бәдиш әдәбијјата ишләнмәсидән дә даныш-
мыш, мөвзуну илк дәфә јазылы тәдбијјата кәтирән Фирдөвсини
һөрмәтлә хатырлајараг сәләфини тәкряр еләмәјчәјини, мөвзүја
башга истигамәт вериб, саф, тәмиз ешгин гадир күчүнү әкс едән
бир поема јарадачағыны билдирмишдир:

Сөјләркән о һәким бу хош дастаны
Чыхарыб ичиндән ешги, фәғаны.
Алтмышда севкини ешги, һәјчәны
Титрәдә билмәди јорғун гочаны.

Низами исә мәнәббәти әсас мөвзү сечмиш, гәһрәманларын да-
хили аләминә, мәнәвијјатларына нүфуз етмәклә мәнәви тәмизлән-

мәнин јолларыны нишан вермиш, фәрдин тәкамүл просесини шығ-
ландырмышдыр. Шаир тарихдән мәлүм һадисәләрин тәсвириндә дә
тәкряр јолу илә кетмәмиш, мөвзү илә элағәдар чидди ахтарышлар
апармыш, Азәрбајҗандакы әлјазмаларыны ахтарыб ејрәнмиш, Азәр-
бајҗан эразисиндә Фәрһад иснад едилән тарихи нишанәләр өз
халг рәвәјәтләриндән фәјдаланмышдыр. Одур ки, о, сәләфиндән
фәрғи олараг Фәрһад кими мәшһур сәнәкар-ашиг образы јарат-
мыш, бир сыра чанлы, дәрин психоложи сүрәтләр тәсвир едәрәк
мәнәббәтин инсан тәлејиндә ојнадығы мүнүм ролу көстәрмишдир.
О, тарихи әсасы олан рәвәјәтләри дә јарадымылыг мәсәдинә уј-
ғун һала салараг бәдиш фантазија өз јарадычы шаир хәјалынын
мәһсулу олан эләвәлләрә зәнкинләшдирмиш, халг әдәбијјаты, та-
рихи хроника өз Фирдөвси әсәриндән тамамилә фәрғли, орижинал
бир сәнәт нумунәси јаратмышдыр.

Даһи шаир әсәриндә мәнәббәтин дәрин фәлсәфи мәнасыны
ачмыш, әсарини әсасән мәнәббәт үзәриндә гүрмушдур. Мәзһунә
башламаздан әввәл шаир ешг һаггында данышмыш, мәнәббәтин
јарадылышдакы әвәзсиз ролуну гејд едәрәк, ону каинаты бәзәјән,
тәбиәтә зийнәт верән, һәјәти көзәлләшдирән тәбиш бир еһтијаж,
зәрури тәләбат кими сәчијјәләндирмишдир. Бу бахымдан шаир
өзүнү Фирдөвси илә мугәјисә едәрәк јазыр:

Онун јаздығлары чәнкавәр ешги
Мәним јаздығларым бир дилбәр ешги.
Ешгдән башга сөз көндүмә јаддыр,
Өмрүмүн гушуна севки ганаддыр.
Ешгдир мейрабы уңа көјләрин
Ешгсиз еј дүнја, нәдир дәјрин?
Ешгин гулу ол ки, доғру јол будур,
Арифләр јанында бил ешг улудур.
...Ешгсиз олсајды хилгәтин чаны
Дирлик сармазды бүтүн чаны.
Ешгсиз бир адам бир нејдир гырыг
Јүз чаны олса да өлүдур артыг.
Ешгсиз бу дүнја сојуг мөзардыр,
Јалныз ешг виндә раһатлыг вардыр.
...Ешгилә дүзәлдним мән бу дастаны
Долдурдум сәсијлә ешгин дүнјаны.

Дүнја әдәбијјатынын мәнәббәт мөвзусунда јазылмыш әсәрләри
ичәрисиндә мустәснә јер тутан бу дастанда шаир инсана јуксак
һиссләр ашылајан, ону дахилән сафлашдыран, мәнән јүксәлдән
саф, тәмиз мәнәббәтин гадир күчүнү тәсдиг етмишдир. Шаир өз
әсәриндә фәрди кејфијјәтләриләк бир-бириндән кәскин фәрғләнән
характерләр јарадараг онларын өз дахили аләмләри илә сәсләшән
мәнәббәтләрини гәләмә алымыш, бунлары бири дикәринә мүнәсибәт-

дә шәһр едәрәк сәчијјәләндириҗә чалышмышдыр. О, һәҗатын мә-
насыны јалныз әјләнчәләрдә ахтаран әркәјүн шаһзадәнин кечичи
истәкләринин вә худбин һиссләринин Фәрһадын гәһрәманлыға исти-
гамәтләндирән үлви еши гаршысындакы мискинлијини инандыры-
чы нумајиш етдирмишдыр. Хосровла Фәрһадын Ширина олан мә-
һәббәтләрини шаир бу образларын мәһәви алаһинә нүфуз едәрәк
гүјмәтләндирир. Фәрһады гәһрәманлыға, нәһәнк ишләр көрмәјә
илһамландыран мәһәббәт Хосрову хәјанәтә сөзг едир. О, өз јолун-
да қидди маниз һесаб етдиңи Фәрһады һијлә вәситәсилә арадан
көтүрдүр. Бунунла да һеч бир күнаһы олмајан, мәнәвијатча өзүн-
дән гат-гат зәнкин, гүдрәтли бир сәнәтқарын фамили өлүмүнә
баис олур.

Фәрһадын мәһәббәти исә, әксинә, ону нәһәнк ишләр көрмәјә
руһландырыр. О, мәһәббәтин күчү илә сәрт гәјалығлары јарыб
канал чәкмәк кими инсан гүвәсиз харичиндә көрүнән нәһәнк ишин
өһдәсиндән асанлыға кәлир. О, Бисүтуна кедиб дағла пәнчә-пән-
чәјә кәлиб, галиб чыхыр. Фәрһад һөкмдар гаршысында да мөта-
нәтлә дајаныр, өз мәһәббәтини чәкинмәдән шаһ рәғибинә билдирир.
Ики ашиеш—сәнәтқарла һөкмдарын гаршылашығы бу сәһнә һү-
нәрлә хәбислијә әсасланан, бунун үчүн дә бир-бириндән көклу
фәрәләнән ики мәһәббәтин үзләшимәсидир. Шаһ гаршысында чәса-
рәтлә дајаныб башына төкүлән гызыла е'тина етмәдән кәскин ча-
вабларыла һөкмдары чыхылмаз өзәијјәтдә гојан Фәрһадын мәһә-
ви гәлзәбәси ејни заманда саф үлви мәһәббәтин кечичи, чылыз һис-
сләр үзәриндәки тәнтәнәси кими сәсләнчир.

Мәһәббәт Ширина дә бөјүк чәтинликләрә мәнәтлә синә кәр-
мәјә көмәк едир. Вәфа, сәдагәт мүәссәмәси олан көзәл Ширын өз
мәһәббәти наһинә бүтүн мәһрумијјәтләрә мәнәтләл дәвур, илк
сөвкисинә хәјанәт етмир. Ширын фәдақар мәһәббәтинин күчүлә
сөвкисини мәһәви бошлугдан хилас едир, Хосрову адил шаһ,
һәм дә нәчиб инсан сәвијјәсинә јүксәлдир.

Поемада гаршылағы мәһәббәтлә јанашы өвлад сөвкиси, ва-
лидејн гајғысы, јетишмәкдә олан јени нәглин көһнәјә мунасибәти
кими муһүм бир мәсәлә әсәр боју габары көрүнмәкдәдир. Өвлад
һәсрәтијлә јанан һөрмүз Хосровун доғуламасыла әдаләтини даһа да
артырыр. Јени доғулан ушаг атаја севинчлә бәрабәр тәбици атайы
гајғылары кәтирир: о оғлунун бөјүјүб боја-баша јетмәси, тәрбијәси
вә тәһсилү үчүн әлиндән кәләни едир. Анчаг бу мунасибәт һәм-
иш дәјишилмәз гәлмәр. Хосров һәлә илк кәчлик чағындан сәј-
мазјана мунасибәти илә атасыны гәзәбләндирир. О, ел ағсагалла-
рынын мудахиләси илә барышаға наил олурса да чох кечмир ки,
дүшмәнләр бөһтан үјдүрүб ата илә оғлун арасыны јенидән ву-
рырлар:

Хосров шаһын әзиз бир өвладыјды,
Бу мейрибавлыға дүшмәнләр гыјды,
Топлашыб бир јера неңә һиләкәр,
Пәрвинин адына сиккә кәсдиләр.
Сиккәнн, гылынчы көрдүју заман
О гоча гурд торхду чауан асландан.

Хосров узағда икән атасынын өлүм хәбәрини ешидиб гануни
вариси олдуғу шаһлыға јијләнмәк үчүн вәтәнә кәлир. Лакин тез-
ликлә Бәһрам Чубин адыл бир нәфәр ону атасыны өлдүрмәкдә
иттиһам едәрәк тахтдан узағлашдырыр. Хосров Рум гејсәринин
көмәјилә тахт-тачы гајтара билир. Өвлад-ата мунасибәти Ширү-
јәни мейдана кәлмәсилә јенидән тәзәләнир. Бир заманлар
сәбәбсиз олараг атасынын тәзјигинә мә'руз галан Хосров артыг
оғлунун кәскин мунасибәти илә гаршылашыр. Бу мунасибәт кет-
кәдә даһа да кәскинләшәрәк, Хосровун һәбси вә нәһәјәт, гәтли илә
нәтичәләнир. Низами өвлад-валидејн мунасибәтини тәсвир едәркән
белә бир гәлзә мәсәләни охучуја чатырыаға наил олуру ки, тахт-
тач һәвәси, һөкмдарлыг арзусу мүгәддәс һиссләри өлдүрүр, атаны
доғма оғула гаршы гојур.

* * *

Низами әсасән мәһәббәтә һәср олунан бу әсәриндә ичтимаи-
сијаси мәсәләләрә дә тохунмуш, мәһәббәт проблемни илә бағлы
олараг ичтимаи әдаләт, дүәләтин идәрәси, рәјијәтә гајғы кими
дәһмијјәтли мулаһизәләр ирәли сүрмушдүр. О, өзүнүн ичтимаи
идејяларыны поемада јаратдығы әдаләтли шаһ образлары вәситә-
силә ифадә етмиш, һөрмүз шаһын рәјијәтин асајиши наһинә көр-
дүју ишләри, Мәһин Банунун халғла әдаләтли рәфтары вә с. бө-
јүк рәғбәт һиссилә тәсвир етмишдир. Шаир рәјијәтин хейринә го-
јулмуш ганунлары поэмуци јекәнә оғлуну чәзаландыран шаһын
әдаләтчини алғышламағла ганун гаршысында һәмьини бәрабәр ол-
масы кими дәвру үчүн чох ақуал бир идеја ирәли сүрүр. Ахы
орта әсрләрдә феодал в'јанлары иствәдиңи заман гојулан ганунла-
ры поза билир вә мә'сулијјәтә чәлб олунмадан кәндиләрин ағыр
зәһмәти һесабына бечарилмиш тарғалары отары, бичилмәмиш
зәһиләри ат ајағы алтында мәһә едирдиләр. Бөјүк сәнәтқар исә
белә вәзбашыналығын ганунла гадаған едилмәсини арзулајыр. Одуру
ки, гануну позан доғма оғлу чәзаландыран шаһын әдаләтини ра-
зылығ һиссилә тәсвир едир, буну муәсирләриндә көрә билмәдији
үчүн тәәссүфләнир, зәмәнәсиндәки әдаләтсизликләрдән шикајәтлә-
нәрәк дејир:

Доғма бир өвладә әввал на саяг
Әдаләтлә тәнбәһ олунурду бах.

Наны о эдалэт, о инсаф наны?
Верэ өз оглуна белэ чэзаны.
Инди жүз жохулун төкүлсэ ганы
Дуруб тэрэф чыхан бир адам ханы?

Шаирин бу чур хашижелари онун өз ээманэсинэ мунасибэтини билдирип. Белэшлик, бөжүк сэнэткар гэдим мөвзуда гэлэмэ алдығы эсэринэ муасирлик руһу вермиш, эсэринин дөврү үчүн дэ аһа-мијјэтли олмасына чалышмышдыр.

Хахуд, Ширинин хакимијјэт иллэрини тэсвир етдији хиссэнни көтүрөк. Шаир зулму бусбуттун өлкэдэн көтүрэн, халгы бачдан азад едэн, кэндидэн хэрач алмајан һөкмдар Ширинин эдалэтли сајасиндэ халгын фираван јашадыгыны бөжүк фэрәһ һиссилэ тэсвир едир. О, халгын јахшы күзэраныны мөһз һөкмдарын рөијјэтэ зајгысынын нәтичэси кими мәнәландырараг јенэ хашијәэ чыхыр, дөврүн хакимлэринэ мүрачиэтлэ јазырды:

Шаһын нијјэтлэри хош олса экэр,
Отдан күл јеринэ көвһөрлар битэр.
Пис нијјэт бир ағач гуру будагдыр,
Болулг хош нијјэтдэн јараначагдыр.
Өлкэдэ гәһэтлик болулг олуркөн
О шаһын әдлиндән верчөк нишан.
Залым пис нијјэтли олса шаһ экэр,
Дүнјадан пис адла о көвчүк келәр.

Низами эдалэт һагындакы мүтәрәгги көрүшлэрини эсэринин эсас мөвзасу олан мөһбәттлэ мөһарәтлэ элагэләндирир. Эдаләтэ чағырыш Ширинин Хосрова етдији нәсиһәтлэриндэ дэ ајдын көрүнмәкдәдир. Шаир Ширинин дилијлэ дедији ашагыдакы өјүдү илэ дэ санки дөврүнүн хакимлэринэ үз тутмуш, онлары эдаләтэ, дүзлүјэ чағырмышдыр:

Бәд дуадан сагын, мөһрибан даныш,
Пусгуда дурмасан јолунда гаргыш
Бирдән гоча гары чаван аһ чөкәр,
Һәдәфа ох вурар еркән бир сәһәр.
Онда динләмәзләр аһу-зарыны
Јелә вермиш олар гаргыш варыны
Шаһларын әлиндэ чох ајна бахсан
Гаралыб кетмишдир мәзлум аһындан
...Дүнјада зүлм етмәк гочагыг дөјил,
Рөијјэт бәсләмәк чох јахшыдыр бил.

Көрүндүју кими, Ширинин дилилэ дејилмиш бу сөзләрлэ шаир дөврүнүн залым һәкмдарларына хәбәрдарлыг едәрәк, онлары зүлмдән чәкиндирмәк истәмишдир.

* * *

Даһи шаир бу эсэриндэ гадынлыг һагында сөјләдији јүксәк фикирлэрилэ дэ Шәрә тәфәккүр тарихинэ муһүм бир јенилик кәтирмиш гадынны пәрәстишэ лајиг бир варлыг кими сәијјәландирарәк, онун чәмијјәтин ирәзилмәси өз һәјатын көзәлләшмәсиндәки мүстәна ролуну инандырычы тэсвир етмишдир. Шаир «Хосров вә Ширин» эсэриндэ Мәһин Бану кими һәртәрәфли мүсбәт планда тэсвир едилмиш эдаләтли һөкмдар образы јаратмыш, Ширинин ағыллы рәфиғәләриндән, онларын гочагыгы, икидикләриндән мәфтундугла данышмыш, гызларын ат минмәси, ох атмасы, човкан ојнундакы мөһарәтлэрини тәрифләмишдир:

Ојун мејданна чатанда сәһәр,
Шадлыгдан учурду пәриүзүләр.
Һәр ај күнәш кими ејләди чөвлан
Доғду һәр кәкликдән бир түлөк тәрлан.
Хосров көрдү онлар белә олурмуш
Чәмәндэ гырговул, овда гарагуш.

Башга бир јердэ Ширини өз рәфиғәлэри илэ бирликдэ ова чыхдыгыны тэсвир едәркән онларын икидиклэрилэ Хосрову һејрәтләндирдиклэрини билдирип:

Бу диши ширлэрин ат минмәсиндән
Лап һејран олмушду Хосров көрәркән
Һәр бири мејданда бир һүма иди,
Ов ахтаран заман әждаһа иди.

Шаирин белә гадын-образлары «Дәдә Горғуд дастанында»кы Бану чичәк, Булла Хатун, Селман хатуну хатырладыр. Тасадүфи дејилдир ки, шаир эсас гәһрәмән кими гэләмэ алдыгы Ширини идеал мөһбәт, идеал көзәллик, идеал тәмизлијин бир нүмунәси кими тэсвир етмиш, өзүнүн гадынлыг һагындакы ән јүксәк фикирлэрини мөһз бу образда чәмләшдирәрәк вәтән гызларына мәхсус бутун нәчиб сифәтлэри онун симасында топламышдыр.

Шаирин Шапурун дили илэ охучуја тәғдим еләдији бу гыз сон дәрәчәдэ көзәл, һәссас вә дәрракали тэсвир едилир. О, һәјата ајыг мунасибәти, һәссас гәлби, һүнәри дәрк етмәк, гижмәтләндирмәк бачарыгы, сәдагәти, вәфа вә дәјанәти илэ нәинки Азәрбајҗан, еләчэ дэ дүнја әдәбијјатынын надир гадын образларындандыр. Шаир ону һәм дэ елмэ, билијә рәғбәт бәсләјән, илк мөһбәттинә сон ана гәдәр сәдиг фәдакар бир севкили кими охучуларына севдирип. Биз ат ојнадан, гылыңки вуран, ох атан, човкан ојнајан шән вә гәһрәмән бир гызын гијаби бир мөһбәт уғрунда мүбаризәјә атылдыгыны көрүрүк. Аран һөкмдары Мәһин Банунун

јеканэ вэлиаһди кими тэсвир олуан Ширин бир һөкмдар кими дэ идеалдыр.

Ширин образы илә чох тез итирдији севимли Афагына эбэди бир абидэ учалдан шаир ону ел гызларына хас чэсарэт, гурур, исмэт, мәнэви јүксэклик, мәрдлик кими көзэл сифэтлэрлэ бэрәбэр, јахшы дөст, вәфалы өмүр јолдашы кими эбэдиләшдирмишидир. Һәјати көзәликләри дәриндән дујан вә бүтүн гәлби илә севмәји бачаран Ширин Хосровун шылтагылыларына мөтанәтлэ мүғавимәт көстәрир, онун мәғбул әхлағ нормаларындан харим бүтүн көрүш тәклифләрини чэсарәтлэ рәдд едир, сарајына сәрхош кәлмиш севкилисинин үзүнә гапылары бағлатдырыр. О, өз мәнлији вә гәдынлыг һејсијјәтини гәлбинин истәкләриндән, һатта узун илләр гәлбиндә сахладыгы иштираблы мәнәббәтиндән үстүн тутур. Нәһәјәтсиз дәрәчәдә севдији Хосровла кәбинсиз евләнмир. Она сараја кизлинчә кетмәји тәклиф едән Шапура гәзәблә:

Мән көвһарәм нечин кәрәк әксиләм,
Чағрылмамыш кедәм, мәкәр мән јеләм?

—дәрәк өз ләјгәтини алчалтамајачагыны гәтијјәтлэ билдирир.

Шаир өз севимли гәһрәманынын дахили тәбиәтини, онун руһани—мәнэви сарсынтыларыны психоложи вәзијјәтләрдә мәнәртлэ ачыр. Ширинин һәссас гәлби, мәнэви зәнкинлији һәм дә онун өз гәлбинә мүрачәтләри, сарајда тәкбашына галдыгы заман сөјләдији монологларында даһа ајдын көрүнүр. Ширин Хосров тәрәддији мундулуб сарајында јалмыз галаркән кечәјә хитабән белә дејир:

Анд верирәм јетим аһу-зарына
Мәзлум гочаларын фәрјадларына.
Мискин гәрнбләрн јатдыгы јерә
Гују дибиндәки ач әсирләрә.
Әфвләр диләјән чох күнаһкара,
Адил аллаһ дејә чағранлара
...Халға әл ачмајан мөһтача, хара,
Ганына булашмыш јаралылара,
Евиндән дидәркин мин чан ешгинә
Көчдән ајры дүшмүш инсан ешгинә.
Илк дәрс алаңларын хош тәкraryна
Јаныглы гәлбәрнн аһу-зарына
Бир гоча раһибин саф иманына
Мә'сум үрәкләрнн саф вичданына.

Һуманист шаир өз севимли гәһрәманыны тәкчә өз иштираблары вә гәлбинин истәкләрилә јашамағла мәндуладшырыр, ону һәм дә мәзлум гочалар, ач әсирләр, ештиҗаныны кизләдән мәғрур јохсуллар, мөһтачлар, јаралылар, евиндән дидәркин дүшәнләр, илк

дәрсини әзбәрләјән ушағлар, саф иманлы раһибләр, саф вичданлар, мә'сум үрәкләр дә дүшүндүрдүјүнү гәјд едир. Ширин өз мәнтигли данышығы, мәзәммәтләри, ағыллы муһакимләри илә Хосрова тә'сир көстәрәрәк, тахт-тачыны Бәһрамдан керн гајтармаға тәһрик едир:

Чавансан, шир кими чэсарәтин вар,
Тачндар олмаға ләјгәтин вар.
Өлкәни фитнәдән хилас едәрәк
Гүдрәтини көстәр бир дәфә көрәк.
Алмышдыр о оғру тамам варнын
Күчлә гәсб етмишидр ихтијарнын
Гылынч ал, мејданда өзүнү көстәр,
Мөһв олсун гурдуғу бүтүн һижләлар.

Ширин Хосрова башға јүксәк мәнэви сифәтләр дә ашылајара, ону аличәнәб бир инсан, идеал шаһ мәғамына јүксәлдир. Шаир мә'налы бир өмүр јашамыш бу фусункар Азәрбајҗан көзәлинин өлүмүнү дә олдугча тә'сирли гәлмә алыр. Әли һәр шејдән үзүлмүш, чарәсиз Ширин чыхыш јолуну аңчаг интиһарда тапыр. Низами өз гәһрәманынын бу фәдакарылығыны ағышылмағла бәрәбәр, гәдынлыг һаггындакы јүксәк фикрини дә белә үмумиләшидир:

Алгыш бу өлүмә, әһсэн Ширинә,
Өлдүрән Ширинә, өлән Ширинә
Мәнәббәт јолунда өлүм будур бах,
Чанана беләдир чаны тапшырмағ.
...Чох көзәл арвад вар мәрдликдә бир шир,
Чох ипәк ичиндә ширләр кизләнир.

Ширин Низами тәрәфиндән сон дәрәчә мәнәртлэ, һәртәрәфли ишләнмишидр. О, өз мәнтиги, мәнәббәтә мунасибәти, елмә, билијә рәғбәти, һәјати мәсәлләрә даир ағыллы гәнаәтләри илә дүңја эдәбијјаты тарихиндә мүстәсна јери олан идеал образдыр. Белә һәртәрәфли мусбәт тәсвир едилмиш гәдын образлары Гәрби Авропа эдәбијјатында һәлә чох сонралар јаранмышдыр.

Низами өз поемасында илк дәфә оларға бу дәрәчәдә зәнкин мәнэвијјаты, әмәји, һәјата мунасибәти илә сечилән орижинал образлар јаратмыш, гәһрәманынын мәнз дахили аләмләринә нуфүз етмәк, инсан мәнэвијјатындакы зиддијјәтләри тәһлил етмәк, психоложи шәрһ јолу илә јадда галан характерләр тәсвир етмишидр, «Хосров өз Ширин» әсәриндәки диқәр образлар да даһи шаирин инсан сәвәдәти, хошбәхт чәмијјәт, мәнэлы өмүр һаггындакы һуманист идејаларыны ифадә едән романтик гәһрәмандардыр. Шаир өз гәһрәмандарыны һәјати зәминдә тәсвир етдијиндән онлара бир чох һәјати ишкиләр верәрәк нумәјәндәләри олдуглары зүмрәнни әсас хусусијјәтләрини өзүндә бирләшидирән образлар тәғдим ет-

мишдир. Бу чәһәтдән Хосров образы даһа характерикдир. Хосров Низаминин ичтимаи-сијаси көрүшләрини ифадә едир. Шаир ону илк көрүшдән наз-не'мәт ичәрисиндә бөјүмүш, мүкәммәл тәр-бијә вә тәһсил алмыш чәсарәтли гәһрәман кими тәғдим едир. Ла-кин о, дөврүн шаһзадәләринә мәхсус дикәр сифәтләрә дә малик-дир. Низами ону илк кәчлик илләриндән кејфә, әјләнчәләрә алу-дә, шараб вә мүсиги мәчлисләриндә әјләнмәји севән кејчил бир шаһзадә кими сәвијјәләндирир. Ејш-ишрәтә алудәчилик онун тәбиәтиндә кетдикчә даһа да гүвәэтләнир, әсас һәјәтц, тәләб кими ону әсир едир. Хосров артыг елма, биллјә дә е'тина етмәјиб күнүнү јалмыз ов вә ишрәт мәчлисләриндә баша вурур О, тахт-тачынын әлиндән кетмәсинә бахмајараг, өз әјшә тәбиәтиндән әл чәкмәк истәмир. Ширинин тәһриклә һакимийјәти јенидән әлинә алырса да, јенә дә Ширинин јүксәк мәнәббәтинә лајиг бир сәвијјәә јүк-сәлә билмир. О, Ширинин пак вә тәмиз мәнәббәтини дәфәлләрлә тәһгир едир. Фәрһад кими јенилмәз бир сәнәткары хәјанәт јолу илә мәнә етдирмәкдән белә чәкинмир. Шаһлыг гүруру вә сарај мү-һитинин өзүндән кәлән нөгсанлар узун мүддәт ону тәрк етмир,

Лакин сөз сәнәтчин тәсир гүвәсинә инанан даһи шаир бу образы статик дејил, даһи инкишафда верир. О, бу образ васи-тәсилә «писликләрдән гәјытмаг мүмкүндүр вә зәруридир» кими «Сирләр хәзинсәи»ндә гојдуғу мүнүм тәрбијәви фикри бир даһа тәдбиг едәрәк Хосровун мәнәви бошлуғдан тәдричән јаһа гуртарыб ислаһ олуңдуғуну көстәрир. Мәнз бу нөггәдә даһи шаир хәјалы-нын даһи ирәлијә апаран романтикасынын тәсир өзүнү көстәрир, инсан мәнәвијјәтины бүтүн зиддијјәтләри илә дујуб она тәсир етмәк мәнәрәти нәзәрә чарпыр. Ширинин саф, тәмиз мәнәббәти кетдикчә мәғрур шаһы мәғалуб едир. Ширинлә издивачдан сонра о, елм, фәлсәфә илә марәләнмаға башлајыр, алим вә билгичләрин мәсләһәтини динләјир, елмә, биллјә хүсусу рәғбәт көстәрир, гәј-ғыкеш, һәссас, нәчиб бир инсан, адил һөкмдар мөгәмина гәдәр чатыр. Даһи шаир дөврүн шаһзадәләринә бир ибрәт кими гәлләмә алдығы бу образ васитәсилә һәм дә мәнәви тәкамүл кими мүнүм бир мәсәләни тәсдиг етмиш, инсан характеринин тәрбијә васитәсилә бүсбүтүн дәјишиб әхлаги чәһәтдән јүксәк сәвијјәә галха билмәси-нә инамыны ифадә етмишдир.

«Хосров вә Ширин» һәм дә әмәјин тәрәннүмү, инсан һүнәри, инсан эәкасына инам, зәһмәтә, әмәкчи халаг мәнәббәт кими мисил-сиз кејфијјәтләрилә дә сечилмәкдәдир. Бу баһымдан әсәрдә кәч көрүнүч тез дә сәһнәдән чыхан Фәрһад образы хүсусилә сәвиј-јәвидир. Низаминин әмәкчи инсанлар ичәрисиндән сечәрәк бөјүк

мәнәббәтлә тәсвир етдији бу образ зәһмәт, сәнәткар вуғары, инсан һүнәри, ләкәсиз мәнәвијјат, саф, үлви бир мәнәббәт тәчәссүмү олуб шаир тәрәфиндән бәдиһи әдәбијјата кәтирилән мүнүм бәшәри идеаллары әкс етдирир. Шаир мәнз бу образла бағлы шакилдә инсан зәһмәти һағында јүксәк фикирләр сөзләмиш, әмәјин харүгә-ләр јарадан күчүнү тәрифләмишдир.

Поладдан дағ олса јенә дә инан
Ону парча-парча дағыдар инсан.

Әсәрин әсас гәјә вә идејасыны муәјјәнләшидриң бу образ һәм дә әсас мәнәббәт проблеминин һәртәрәфи һәлли үчүн зәрури рол ойнајыр.

Шаир ону бир чох чәһәтдән әсәрин әсас гәһрәманы Хосрова гар-шы гојараг мәнәвијјатча чох-чох зәнкән олдугуну көстәрир. О, сән-нәтиндә маһир, јенилмәз бир гәһрәман олмағла бәрәбәр, кәзәл бир инсан, бүтүн варлығы илә севмәји баһаран фәдәкар ашигдир. Низаминин романтик шаир хәјалынын мәнәсулу олан Фәрһад һәм дә өзүнүн фәввә'адә күчү, ирадәси, чәсарәти, јенилмәзлији илә охучулары мәфтун едир. Шаир өз гәһрәманынын зәриф тәбиәтини онун өз һәркәтләри, рәфтары илә мәнәрәтлә ачыр. Ширинин зәһ-мәт һағы оларәг вердији сүймәтли көвһәрләри о, севкилиснин ајағлары алтына нисар едир. Бисүтунда дағ јараркән онун көрү-шүнә кәлән Ширинин атынын бүдрәмәсини көрәр-көрмәз севки-лиснин зәррә гәдәр да инчимәә гојмајараг аты илә бәрәбәр чийни-дә гәсри-Ширинә чатдырыр, нәһәјәт, Хосровла көрүшән заман шаһын һузурундахы мәрәнаә дуруш, башына төкүлән ғызыла е'тина етмәјиб кәскин навабларыла шаһын сөзүнү кәсмәси вә Би-сүтүн дағыны јармаг кими нәһәнк бир иши сөзсүз гәбул етмәси өз с. Фәрһады охучунун көзү гаршысында јенилмәз гәһрәман ки-ми чанландырыр.

Өз мәғлубијјәтини е'тираф етмәк истәмәјән һөкмдар нәдимлә-ринин мәсләһәти илә һиләјә әл атыб Фәрһады хәјанәт јолу илә арадан галдырыр. Дузләјүн, сәдағатин хәјанәт јолу илә сүсдурулмасыны исә шаир үрәк ағрысыла тәсвир едир; сәнәтка-рын гәтилләринә сонсүз гәзәбини билдирир. Шаир Ширинин јә-ландан өлүм хәбәрини кәтирән адамы да ниһрәтлә тәсвир едир:

Кәзиб бир јарамаз адам тапдылар,
Үзү ғырыш-ғырыш, өзү дә илбар.
Үзү гәссаб кими ган-ган дејирди,
Ағзы Нәффат кими јан-јан дејирди.

Шаир Фәрһадын күлүнкүнүн дәстәсинин јерә санчыларыг сон-радан бөјүк бир нар ағачы олмасыны көстәрмәклә сәнәткарын

изси, нишансыз дунјадан кетмедијини, јаратдыгы сәнэт абида-
лари илэ даима јашајан Фәрһадын адыны табиатин өзүнүн дә го-
рујууб сахладыгыны демек истәјир. Низаминин эпизодик бир план-
да вердији бу образ өз көзәл сифәтләри илэ әсәр гәһрәманларыны
белә көлжәдә гојур, узун мүддәт охучуну тәсирләндирир. Одур ки,
Низами әдәби мәктәбинин давамчыларындан чоху ону әсәр гәһ-
рәданы кими тәсвир етмишләр. Низаминин епик ше'рдә илк дәфә
чанландырдыгы бу образ әсләрәдән бәри Јахын Шәрг халглары
ичәрисиндә гүдрәт, һүнәр, чәсарәт, мәрдлик вә һәгиги ашиг рәмзи
кими ишләмәкдәдир. Шаир халг әдәбијатындан алдыгы бу об-
разы даһи шаир хәјалынын вус'әти илэ бир даһа чилләјарәг је-
ни-јени идеал сифәтләрлә зәнкнләидирмиш, ону фолклар гәһрә-
манлары ичәрисиндә дә мәшһурлашдырмишдыр. Халг әдәбијатын-
да Фәрһадын мәнәббәт вә һүнәринә һәср едилән рәнкарәнк халг
дастанлары вә рәвәјәтләр дә јаранмишдыр.

Поемада әсас гәһрәманлардан башга һадисәләрин тәсвириндә
фәал рол ојнајан бир сыра башга образлар: Ширинин рәфиқәләри,
Шапур, Мәһин Бану, Бозорк Үмид, һөрмүз, Барбад, Нақиса вә
башгалары да иштирак едир. Бунларын ичәрисиндә сәнәткар об-
разлары хусусилә диггәти чәлб едир. Сәнәтин инсан мәнәвијатына
тәсир едиб онда нәчиб дујғулар ојатдыгыны билдирән шаир һади-
сәларын тәғдиминдә сәнәткарларын мүнмә рол ојнадыгыны хусуси-
лә диггәтә чарпдырмыш, онларын мәнәббәт проблеминин һәлли-
дәки фәал ролуну көстәрмишдир.

Әсәрдә шаир Бозорк Үмид кими биличи образы да јарада-
раг онун дили илэ өзүнү һәјати нәсиһәтләрини, дунја, јарадылыш
вә с. һагызндакы фәлсафи көрүшләрини ифадә етмишдир.

«Хосров вә Ширин» поемасынын гурулушу да чох мараглы
вә орижиналдыр. Нә'т, миначат, тоһид кими ән'әнәви фәсилләрдә
башлајан бу әсәрдә әсас мәзмунә кечилмәздән әввәл китабын ја-
зылма сәбәби, Тоғрул Арслан, Мәнәжмәд Чаһан Пәһләван вә Ғы-
зыл Арсланын мәдһинә һәср едилмиш фәсилләр кәлир. Бу ән'әнәви
кириш һиссәләрдә дә шаир јазачагы әсәр һагызнда данышыр,
мөвзунун тарихиндән бәһс едир, дөврүнүн естетик тәләбләри, әдә-
би ичтимаијәтин зөвгү һагызнда сөз ачыр. Бу һиссәдә шаирин сөз
сәнәти илэ әләгәдәр сөвләдији мараглы мулаһизәләри диггәти
чәлб едир. Шаир бәдиш сөзү чох јүксәк гижмәтләндирир, һәм дә
ше'р сәнәтинин чәтинлијиндән данышыр. О, сәнәткарын бөјүк зәһ-
мәти, јухусуз кечәләри баһасына әлдә едилән сөзүн гәдрини бил-
мәјә, ону јүксәк тутмаға чағырарәг бөјир:

Сөз руһдур, чан үчүн бөјүк дәрмандыр
Чан тәк әзизлији бәлкә онландыр.
Көр дунјада нечә фәрсиз инсан вар
Бир гуру чөрәјә чаны сатырлар.
Сөз дејән гаввасдыр, сөз исә көвһәр
Бу көвһәр чох чәтин әмәлә кәлар.

Низами һәм дә сөзү гәнаәтлә ишләтмәји мәсләһәт билир. Бәдиш
әсәрин ғыса, мәнәли олмаасыны тәләб едир. Сөзү јериндә ишләт-
мәк, узунчулудан гәймак, бәдиш мәгсәди ғыса, ләкин тәсирли
ифадә етмәк сәнәткарлығын әсас шәртидир.

Сөзүндә чохлуға гојма јер олсун
Бирин јүз олмасын, јүзүн бир олсун.
...Чох сөјләмәк сәнә бәлкә асандыр
«Чох олдү» десәләр бөјүк нөгсандыр.

Шаир доғруну јазмаға, охучуларын мараг вә истәјини нәзәр
алмалы, ағылжәсмәз әфсанәләри дејил, керәккәлә ијгун, охучуну
марагландыран ибрәтамит әһвалатлары гәләмә алмағы үстүн ту-
турду:

Гижмәтдән салмышдыр сөзү јәланлар
Доғруну данышан мөһтәшәм олар.

Әсас мәзмун Хосровун атасынын һакимијәтинин тәсаури илэ
башлајыр. Һөрмүзүн өвләд арзусу, Хосровун доғулмасы, бөјүмә-
си, тәрбијәси вә с. тәһкијә шәклиндә вериләр. Сонра Шапурун ди-
лијә тәсвирләр кәлир. Јенә тәһкијә давам едир. Низами гијаби
бир мәнәббәтлә севән кәһиләри гаршыја чыхан бир чох маниләр-
дән сонра көрундүрүр. Сееки сәһнәләри, муһакимәләр, дејишмә-
ләр, Хосровла Ширини уму-күсүсү вә с. чох мараглы вә тәбиин
бир шәкилдә бир чох һалларда мусиги мәчлисләриндә чагғычылә-
рын нәгмәләриндә чанландырылыр. Шаир гәләмә алдыгы мәнәб-
бәтин гаршысына олмазын әнкәлләр чыхдыгыны тәсвир едир.
Ширинин саф, тәмиз ешиг Хосровун сабатсыз һәрәкәтләри, Бәһрам
Чубинин Хосровун тахтыны мәнсимсәмәк чәдди, Хосровун Мәрјәм,
сонра исә Исфәһан кәзәли Шәкарлә өвләнмәси, Фәрһадын мәнәб-
бәт, сәнәткарын фәчили өлүмү вә с. көзләнилмәз һадисәләр
әсас сүжети мурәккәбләшдирмәклә барабәр, ону даһа да мараглы
едир, охучунун һәзәчаныны артырыр. Аңаг бутун бу эпизодлар
әсас мәнәббәт проблемини көлжәдә гојур, әксинә, башлыча иде-
јанын даһа ајдын ифадәсинә, бәдиш амалын парлаг көрүнмәсинә
химәт едир. Шаир она хәттин даһа ајдын ифадәсинә көмәк едән
әләвә саркузәшләрлә мәзмуну зәнкнләшдирәрәк мәнәббәти ағыр
сынаглардан кечирмиш, инсан тәлејиндә көзләнилмәз һадисә вә

1972-2

тасадуфларин бојук тә'сирини көстәрмиш, хошбәхтлигин асан де-
ил, зәһмәт, әзм, дөјанәт вә мубаризә баһасына газанылдыгыны
ифадә етмишдир:

Дүзәлтмәк итәсә бир иши фәләк
Әввәлчә мин ојун чыхарсын кәрәк.
Хәзнә вермиш олса бир әкинчидә
Кәрәк о әкинчн әввәл инчидә.
Һәјатын јолунда олмаса тикан,
Олармы күлләрн гәдринн билән.

Әсәрдә муәллифин тәсвир олуна һадисәләрә мунасибәтини
билдирән лирик һиссәләрә, һашијә бейтләрә тез-тез раст кәлирик.
Гәһрәманларын мухтәлиф өзәјјәтләрдә тәсвир едән шаир онла-
рын дахили аләмини бүтүн зиддијәтләри илә шығландырмаға
чалышмыш, инсан гәлбинин арзу, истәк, нискил, һәсрәт, өзтираб
вә севинчләрини олдуға тәбиш ифадә етмишдир. Поемада инсан
мәнәвијәти бүтүн инчәликләрилә шәрһ олунур, гәһрәманларын
дәруни һиссәләри дүшүнчә вә дүјүғлары психоложи кәркинликлә-
ри, руһи-мәнәви сарсынтылары гәләмә алыныр. Шаир өз тәсвир-
ләриндә биканә галмыр, гәһрәманларын сәркүзәштләри, кечирдији
руһи-мәнәви һаллар илә бағлы севинир, кәдәрләнир. О, өз тәәс-
суратыны охучу илә дә бөлүшдүрмәјә чалышыр, охучуја мурачи-
әтлә дүнјаја ујмамағы, һәјатын көзләнимләз һадисәләриндән хә-
бәрсиз галмамағы, сајые олмағы тапшырыр. Белә мээмундан кәнәр
бејтләрдә шаирин эзманәјә мунасибәти, муасирләри һаггындакы
тәңгиди көрүшләри дә өз әксини тапмышдыр:

Чох кәндли зәһмәтлә әкәр јүз хирмән
Бирчә арпа алмаз бу јүз хирмәндән.
Әкмәдән чох мәнсул аланлар да вар,
Көр нәләр төрәдир гоча рузикар.

Белә рич'әтләр шаирин гәдим тарихлә бағлы олан әсәринә
өз дөврү үчүн муасир бир руһ верир, дһвалатлары онун эзманә-
силә бағлајыр:

Әкәр ваиз олса дејәр ки сән ат,
Мән көтүрүм ону, беләдир һәјат.
Зәһид олса дејәр гој өлсүн јүзү
Совха палтарынн кејинсин өзү
Дүнја дәрдиннә чох галанлар вардыр
Белә адамлардан дүнја безардыр.

Белә һашијәләрдә тәкәә шаирин эзманә вә муасирләри һаг-
гындакы тәңгиди көрүшләри дејил, һәм дә һикмәтли нәсиһәтләри

ифадә олунмушдур. Низами бу әсәриндә әһмијјәтини бу күн белә
итирмәјән тәрбијәви дидактики фикирләр сөјләмиш, мәнәви тәмиз-
лик, јүксәк әхлағ доғрулуғ, хејирхәһлығ вә с. һаггында мулаһизә-
ләр јүрүтмушдур. Шаир өз муасирләрини мубаризлијә, гаршија
чыхан манәләрә тәслим олмамаға чағырыр, чәтинликләрә мәр-
диклә синә кәрмәји өјрәдир:

Кимин ки, алнынн ајнасы бәркдир,
Хош күнү дүнјада о көрәчәкләр.
Бөнөвшәләр кими утанчағ олан,
Дүнјада бој атмаз һеч заман инан.

Низами өз һуманист тәбиәтинә ујғун оларағ охучусуна һәми-
шә худпәсәндликдән гачмағы, хејирхәһ вә тәвазәкар олмағы, сәд-
дәти башгасынын һесабына дејил, зәһмәтлә газанмағы, хошбәхт-
лији дикәрләри илә дә бөлүшдүрмәји тәғлим едир:

Тәкбашына кимсә дүнјаны удмаз,
Тәкчә бир инсанн шәһлыгы тутмаз.
Ағылдылар билир тәк јесә һәр кәс
Тәкликдә дә өләр дост ашна көрмәз.
Чәј сују да өлсә сән ичмә јалгыз
Дәннз тәк оларсан ачы, гылыгыз.
Өзүнү дүнјада шам тәк доландыр
Өзкәннн ишијчүн өзүнү јандыр.

Башга бир јердә:

Хошбәхтликдән үзүн күлән заман бир
Јохсула пәј вериб ону севиндир.

Әсәрдә елмә чағырыш, һәјаты дәрк етмәк, гәфләтдән узағлаш-
мағ, өйрү әбәс кечирмәјиб даим өјрәнмәјә, чалышмаға дә'вәт вә с.
нәсиһәтләрдә тез-тез гаршылашмағ олур.

Өз гәһрәманларынн тәлеји илә јахындан бағлы олан, онла-
рын һәјаты илә јашамағы бачаран даһи сәнәткар тәбиәт мәнзәрә-
ләрини дә һадисәләрә ујғун бир шәкилдә гәләмә алыр. Поемада
Азәрбајчан тәбиәтинин көзәлликләри, Бәрдәннин чәмәнликләри, Кә-
пәз дағнынн Көј Көлүн фүсункар мәнзәрәси Низами гәләминә
мәхсус бир көзәлликлә өз әксини тапыр. Бу тәбиәт тәсвирләри
һадисәләри тамамлајыр. Шаир бәдиш тәсвир вәситәләриндән дә
мәһарәтлә фәјдаланыр, мәнәли мубалиғәләр, орижинал епитет,
мәчаз вә иштирәләр шилдәләрәк сон дәрәчә марағлы мээмуну
мислисиз сәнәткар мәһарәти, е'чәзкар сәнәт дилилә охучуларына
чатдырмышдыр.

«Хосров ва Ширин» өз дэрин мээмуну өз жүксэк ше'рифтэти, орижинал композициясы, дилинин бэдишилиги, образлар алэминин энкинлиги илэ Јахын Шэргэ эдэбијјатында јаранан Низами ады илэ бағлы јени эдэби мэктебин—Низами эдэби мэктебинин илк мүвөффеѓијјэтли нүмунэсидир. Низаминин дүнја эдэбијјаты хэзинэсинин надир инчиси кими шөһрэтлэндирдиги бу мөвзүја сонралар бир чох гүдрэтли сәнэткарлар мурачиат етмиш, Низами поемасынын нэчиб тэ'сирилэ рэнкарэнк эсэрлэр мејдана чыхмышдыр. Һэлэ XIII эсрдэ Низами эдэби мэктебинин илк давамчыларындан бири кими танынан көркэмли һинд шаири Әмир Хосров Дһлләви 1298-чи (1253—1327) илдэ өзүнүн «Ширин өз Хосров» поемасыны јарадыр. XIV эсрдэ Азэрбајчан шаири Ариф Эрдэбили Низами тэрэфиндэн епик ше'рдэ чанланбырылан Фэрһад образыны өз эсринэ гәһрэман сечиб сәнэткарын һэјаты, мәнһэббэт сэркүзэштлэри өз јаратдыгы сәнэт нүмунэлэринэ һэср едилэн «Фэрһаднаме» поемасыны јазыр. XV эсрдэ Әшрэф Мараѓаји бу мөвзүја мурачиат етмиш, даһи өзбэк шаири Әлишир Нэваи бу мөвзүда «Фэрһад өз Ширин» ады өз мэмэз сәнэт эсэри јаратмышдыр. Көвсэри, В. Кирмани, В. Ширазинин дә бу мөвзүда марағлы эсэрлэри вар.

Түрк шаирлэриндэн Аһи, Чэлили, Әһмэд Ризван, Ламжи, һэјати кими сәнэткарлар Низаминин бу эсэри мөвзүсунда көзэл поемалар јазмышлар. XVII эсрдэ јашамыш күрд шаири Ханай Губади Низами тэ'сири илэ «Ширин өз Хосров» ады поэма јазмыш, Низаминин бир сыға бейтлэрини ејнилэ өз эсэринэ көчүрмүшдүр. Низами мөвзуларында «Хэмсэ» јарадан көркэмли ујғур јазычысы Низари XVIII эсрдэ ана дилиндэ «Фэрһад өз Ширин» поемасы јазмышдыр.

Низами мөвзүсуна мурачиат едэн бүтүн бу шаирлэр өз фэрди јарадычылыгы тэбиэтлэринэ ујғун оларағ мээмунда мүзјјэн дэјүшикликлэр апарыб бир чох эләвэ өз эскилатмаларла фэрэлэнсэлэр дә, Низами дүһасындан бәһрэлэнмиш, шаирин поемасында гојдуғу өлмэз идеаллардан кениш фәјдаланышлар. Одур ки, мөвзүсун ишилэјн шаирлэрин демэк олар ки, һамысы Низаминин бөјүк еһтирамла хатырламыш, онун сәнэткарлыгы гүдрэтини тэ'рифләмишлэр. Даһи өзбэк шаири Әлишир Нэваи өзүнүн «Фэрһад өз Ширин»индэ сәләфини бөјүк мәнһэббэт өз еһтирамла хатырлајарағ јазыр:

Јалныз бу хээнэдэн алмышдыр камы,
О Көнчэдэ јатан бөјүк Низами.
Көнчэдэ олса да арамы онун,
Хэзинэ үстэдир могами онун.

Башга бир јердэ исэ Низами мөвзүсунда эсэр јазмағы бир сынағ мејданы, шаирлик илтаны кими гүјмәтлэндирэрэк дејур:

Бу мејданда санма асандыр дурмағ,
Низамијлә пәнчэ-пәнчэјэ вурмағ.
Низамијэ пәнчэ узатса һэр кэс,
Гырылар пәнчэси мурада јетмөз.
Шир пәнчэси көрөк ширлэ етеин чэнк,
Бары шир олмаса гој олсун паланк.
...Низами бир филдир јох борабэри,
Сөз инчиси ондан алды дэјэри.
Фил олмағ көрәкдир шүбһэ јох буна,
Фил салар хортуму фил хортумуна.

Низами һаггында белэ тэ'рифли мулаһизэлэрэ дикэр шаирлэрин эсэрлэриндэн дә истэнилен гэдэр нүмунэлэр кәтирмэк мүмкүндүр. Низами гәлэмилэ өлмэзлик газанан бу мөвзү халғ эдэбијјатында да кениш јайлымыш, Јахын Шэргэ шаирлэри Фэрһад өз Ширин адларыны гүдрат, мәнһэббэт, көзэллик, сәдагәт, фәдакарлыгы рэмзи кими ишләтмишлэр. Даһи Фүзули өзүнүн мөшһур «Лејли өз Мәчнун» эсэриндэ Низаминин бу эсэринэ ишарэ дэрэк јазыр:

Хосров декиләм ки, мәнэ дилбэр
Ширин ола каһ, каһ Шәккәр.

Ашығлар тэрэфиндэн хүсуси «Фэрһад» дастаны гошулмуш, шаирин анадан оламасынын 800 иллији илэ эләгәдәр оларағ халғ шаири Сәмэд Вурғун өзүнүн мөшһур «Фэрһад өз Ширин» эсэрини јазмышдыр. Сәмэд Вурғун өз бөјүк сәләфинин зәһмәт, мәрдлик кими идејаларыны эсэринин мүһум сијаси һадисэлэрилэ мәнһаратла эләгәлэндирмиш, вәтэнпәрвәрлик, ел мәнһэббәти, вәтэн уғрунда гәһрэманлығ кими күнүн зәури проблемлэри илэ сәсләшән чәһтлэри илк плана чөкмишдир.

Коммунист шаир Назим Ъикмәт дә 1948-чи илдэ гәлэмэ алдығы «Мәнһэббәт эфсанаси» эсэриндэ мәнһэббәт проблемини халға бағдылығ, ел јолунда фәдакарлығ кими јени кейфијјәтлэрэ энкинлэндирмишдир. Муасир түрк шаирлэриндэн Чейјун Гансу «Фэрһад өз Ширин» ады поэма јазарағ Фэрһады халғына су јетирән фәдакар гәһрэман кими чанландырмишдыр.

Көрүндүјү кими, Низаминин мүһум бәшэри идеаллар ифадэ едэн бу өлмэз эсэри өз актуаллығыны эсрлар боју сахлајарағ мүхтәлиф эсрләрдэ јетишән шаирлэр тәрифиндэн дөнә-дөнә ишләнмишдир. Бу эсэр Шэргэ поэзиясында дикэр мәнһэббәт поемаларынын јарнамасында да бөјүк рол ојнамышдыр.

Низами поемасынын тәрчүмө тарихи да чох гәдийдир. Һәлә XIV әсрдән башлајараг түрк шаирләри бу әсәри гисмән тәрчүмә етмиш, даһа сонралар исә бу мөвзүја мүрачәт етмиш сәнәткарлар мүјјән дәрәчәдә мүтәрчим кими чыгыш едәрәк, поеманын бәзи парчаларыны түрк дилинә чевирмишләр. Бу нөв тәрчүмәләрә Әһмәд Ризван, Чәлили кими шаирләрин әсәрләриндә тәсадүф олунур.

Поема XIV әсрин орталарында Гызыл Орда шаири хәрәмли Гүтб тәрәфиндән гәдим өзбәк дилинә тәрчүмә едилмишидир. О әсринин мүгәддимиҗиндә:

Газан тәк гајнаб уш севда биширдим,
Низами балидән һәләва пишүрдүм.
Ханым атыңға уш бу парси дилини
Чевирдим, түздүм уш нәзм үзрә гылыны.

—дәјәрәк Низами әсәрини тәрчүмә етдијини билдирир.

Поема XV әсрдә түрк шаири Шейхи тәрәфиндән дә тәрчүмә олунмушидур. Низами поемасынын мүвәффәҗијәтли түрк тәрчүмәләриндән сајылан бу әсәрдә Шейхи бир чох дәјишикликләр јаратса да, Низами сәнәти илә түрк охучусуну таныш едән дәјәрли бир әсәр тәгдим етмишидир. Түрк дилиндә бу әсәрин сәтри тәрчүмәләри дә јаранмышидыр. Көркәмли әдәбијатшунас Әли Ниһат Тәрлан 1949-чу илдә поеманы мәзмунча тәрчүмә едәрәк бәзи һиссәләрин сәтри тәрчүмәсини вермишидир. Даһа сонра исә Сәбри Севсевил поеманы там шәкилдә ләзими шәрһ вә изаһларла нәслрә түрк дилинә чевирмишидир.

Поема 1947-чи илдә совет шаири К. А. Липскеров тәрәфиндән рус дилинә тәрчүмә едилмишидир. «Хосров вә Ширин»инин бир чох Гәрби Европа дилинә едилмиш тәрчүмәләри вар.

Әсрин Азәрбајҗан дилинә тәрчүмәси исә XIX әсрдән башлајыр. Поеманын илк мүтәрчимләриндән бири Мустафа Ага Насирдири (1824—1873). Анчаг бу тәрчүмә там тәрчүмә дејилдир. Сонра XIX әср шаирләриндән Исмајыл бәј Накам (1836—1906) «Хосров вә Ширин» әсәриндә Ферһадын Ширинә мәһәббәтини тәсвир едән һиссанә тәрчүмә етмишидир.

Әсәр 1939-чу илдә Мирғасымов Сәид тәрәфиндән сәтри тәрчүмә едилмишидир. Бу күн мәрҗанда олмајан бу сәтри тәрчүмә әсәсиндә поэма илк дәфә там шәкилдә көркәмли шаиримиз Рәсул Рза тәрәфиндән шәрлә тәрчүмә олунмушидур. Бу тәрчүмә мүјјән дәјишикликләрдә 1948-чи илдә Азәрбајҗан Мәдәни Рабитә Чәмијјәти тәрәфиндән әрәб әлифбасы илә дә нәшр олунмушидур.

Мүтәрчим 1962-чи илдә поеманы елми-тәнгиди мәтн илә јолајараг јенидән ишләмиш, бәдиш вә мә'на чәһәтдән бир даһа

тәкмилләшидирәрәк нәшр етмишидир. Мүтәрчим һечә өзни илә етдији бу тәрчүмәдә ориҗиналын әсас мәзијјәләрини сахламаға мүвәффәҗ олм'и, әввәлки нәшрләрдә нәзәрә чарпан ориҗиналдан узағлашма һаллары мә'на тәһрифләри вә тәсһиһ етмишидир. Сонрадан бу тәрчүмә бир даһа тәкмилләшәрәк јенидән нәшрә һазырланмышидир.

Бу сон тәрчүмә дә Азәрбајҗан дилинә нәслрә едилмишидир вә индији гәдәр едилмиш нәсри тәрчүмәләрдән өзүнүн там шәкли вә ориҗиналдан чыхмамасы илә фәрғләнир.

Мә'лумдур ки, сәтри тәрчүмә мүтәрчимдән даһа бөјүк дигәт, мә'наны олдуғу кими ифадә етмәк бачарығы тәләб едир. Хүсусән «Хосров вә Ширин» әсәри кими елми биликликлә, фәрғсәфи көрүшләрдә зәнкин, сон дәрәчә образлы бир диллә јазылмыш јүксәк сәнәт әсәринин сәтри тәрчүмәси мүтәрчимдән даһа бөјүк зәһмәт, енциклопедик бир мә'лумат, кениш коментарија, изаһ вә шәрһлә тәләб едир. Низами өз поемасында тарих, чоғрафија, астрономија, нәбатат елминә даир марағлы мулаһизәләр јүрүтүчи, тибби көрүшләрини дә сәтрләрарасы ифадә етмишидир. Поемада Шәрғ фәлсәфәсинин мүхтәлиф көрүшләри, дөврүн јайылмыш елмләрә вә әксини тапмыш, шаир халг инамлары илә бағлы ифадәләр ишләтмиш, тарихи һадисәләр, мәшһур дини-әфсанәви шәхсијјәтләр, халг рәвәјәтләри Төврат, Гур'ан әфсанәләринә ишарәләр етмишидир. Бүтүн бунлары тәрчүмәдә олдуғу кими әкс етдириб Низаминин чәтин аңлашылан белә елми, дини ифадә вә дејимләринә шәрһ јазмағ о гәдәр дә асан дејил.

Шаирин доғма вәтәни илә халг һәјәти, халг мәшәтилә әләгәдәр ишләтдији ифадәләри тәрчүмәдә олдуғу кими сахламағ мүтәрчимдән хүсуси мәһарәт истәјир. Хүсусән шаирин һикмәтли халг мәсәлләри, аталар сөзләри, халг данышығындан алынмыш идиомадик ифадәләри тәрчүмәјә чәтин кәлир. Бундан әләвә, Низами сәнәтиндә сөзләр һәм шәкил, һәм дә мә'начә о гәдәр сәнәткарлығла ишләнир ки, кичик бир дигәтсизлик тәрчүмәдә мә'на тәһрифи илә нәтиҗәләнә билир. Мүтәрчим белә чәтинликләрин өһдәсиндән әсәсән кәлә билмишидир. О, өз тәрчүмәсиндә өзүндән әввәлки тәрчүмәләрин наилијјәтиндән мәсәдәјүҗүн фәјдаланмыш, Низами әсәрин дәрин мә'насы, мүрәккәб мәзмуну илә јанашы, даһи шаирин сөз сәнәтиндәки мәһарәти илә дә охучуну таныш едән мүвәффәҗијәтли тәрчүмә тәгдим етмишидир.

Һәмид Араслы

Еј аллах, товфиг гапысыны ач,
 Низамиџ хәгигәт јолуну көстөр
 Бир көнүл вер ки, варлығына инанмаға лајиг олсун.
 Бир дил [вер] ки, сонин јарадычы олдугуну тә'риф едә
 билсин.

5 Јахшы олмајаны көнлүмә јөнәлтмә,
 Бәјәнилмәјәндән әлими көдәк ет.
 Ичәрими һагг нуру илә ишыгландыр,
 Диллимә өз шүкрүнү өјрәт.
 Давуду [нәғмә] илә көнлүмү тәзәлә,
 Зәбурумун шөһрәтини јүксәлт*.

10 Чанымла бәсләдијим [бу] көлини (јә'ни әсәри)
 Дунјада үзү ағ ет.
 Белә ки, охунмасындан дүшүнчә уғурлу олсун,
 Мүшк сачмасы илә [һәр] јер Хәллүх олсун*.
 Гарасы көзү ишыгландырсын,
 Авазла охунмасы бејино нәш'ә версин.
 Көнүлләри севиндирән китаб адландырсынлар [вә]
 Чәтин бәндләрин ачары һесаб етсинләр.
 Ондаки мә'наларын башаны јүксәлт,
 Она сәәдәт нахышы вур.

Шаһын нәзәриндә чамалыны ширин елә,
 Чүнки онун фалы Ширинин адына вурулмушдур.
 Гајғындан она бир нәсим гош,
 Мәрһәмәтиндән бир гәтрә она дамчылат.
 Инди ки, фејз верәнин көмәји јар олду, [де]:
 Еј көвһәр мә'дәни, көтир көрәк нәјин вар?

АДЫ ӘЗИЗ ОЛАН ЈАРАДАНЫН ТӘКЛИЈИ ҺАГГЫНДА

Онун ады илә ки, варлыг ондан ад тапды,
 Фәләк һәрәкәти, Јер сүкунәти ондан тапды.
 Бир аллах ки, јаранмышлар она сәмдә етмәклә,
 15 Варлығына јеканә шаһид олдулар.

Бир мисли, бәрабәри олмајан улу таиры ки,
 Бөјүкләр она аллах дејирләр.
 Фәләји галдыран, улдузлары парылладан,
 Ағыла васитәчисиз һикмәт өјрәдәндир.
 Инчә тәфәккүрләрә чәваһир бағышлајан,
 Гаранлыг кечәләри күндүзә чевирәндир,
 Кәдәрин, севинчин, горхунун, үмидин јазысыны јазан,
 Кечәни, күндүзү, Ајы, Күнәши јарадандыр.
 Јүксәклији вә алчаглығы горујан,
 20 Бүтүн варлыг онун варлығына шаһиддир:

Варлығы һәр бир мөвчуд олана һаким,
 Нишаны һәр бир көрәнә заһирдир.
 Улдузлары гүдрәти илә итаәт етдирән,
 Табиәтләрә сөнәти илә көвһәрлә бәзәк вурандыр.
 Инчәликләри көрәнләрин көзүнүн мурады.
 Хәлвәтдә әлләшәнләрин хатиринин мунисидир.
 Аләмдә олан һәр бир әсәсдан о үзәдир,
 Тәфәккүрә кәлән һәр бир мугәјисәдән кәнардадыр.
 Фәләкләрин дамында ону ахтараркән,
 25 Хојалын идрәк ајаггабысы дағылмышдыр.

Ағыл ону хтармаға ајыг галхды,
 Ону дәрк едәндә иса сағыны, солуну билмәди.
 Көз өз нахышаны [ортагылгдан] көтүрән заман ону көрдү.
 Лакин о вахт [көрдү] ки, гаршысындаки пәрдәни көтүрдү.
 Һөкмү тәзликдән вә кечликдән узагдыр,
 Заты алчаг-учалыгдан тәмиздир.
 Каннатын һәрфләрини ахтармаг истәсән,
 Һамысы сәндәдир вә сән онун ләвһәсиндәсән.
 Бу бағда өзүнү күл кими јүз тикә ет,
 30 Бу дағла саламат гуртармаг олмас.

Сән бураја үз дөндөрөндө орадан келдин,
Бурадан кечсөн ораја чатарсан.
Ону танымаг һеч кәсә чәтин дежил,
Лакин иш һејранлыға да чәкир.
Аллаһы тамам танымағын мејары,
Дәлил вә ја мугәјисәдән башга нә ола биләр?
Ағылын мугәјисәси орајадәк ишләјә билр кн,
Јарадана бир дәлил ашкара чыхсын.
Тәфәккүрү бундан ирәлијә кетмәјә гојма,
35 Чүнки гаршына ја дағ чыхар, ја да гују.

Биләндә ки, сәни бир јарадан вар,
Нечәни вә нәји ахтармагдан әл чәк.
Ишығ ахтардығын һәр бир шамдан
Онун тәклијинә шаһид тапарсан.
Кәһ бир [овуч] торпагдан күл кими бир рәнк чыхарар,
Кәһ да бир [дамчы] судан бизим кими нахыш чәкәр.
Ағыл бағышлады ки, ону таныјағ,
Ибрәт көзү верди ки, ондан горхағ.
Фәләкләрин доггуз һәрфинин һеј'әтиндән
40 Торпағын тахтасынын үстүнә һәндәси рәғәмләр төкдү.

Руһун ағачына чијәрән су верди,
Ағылын чырағына көздән лиј верди
Алты чәһәти сәмтин бојнуна салды,
Дөрд көвһәри јерин гучағына атды*.
Әзәлдә јарадылышы елә етди ки,
Изинә дүшән кәс о сиррдән баш чыхартмасын.
Ахырда да елә јығыб бүкәр ки,
Фикир о сәһәдә аддымлаја билмәз.
Өзүндә аллаһлыға ахтармағ јарамаз,
45 Аллаһлығ кәндхудалыгдан үстүндүр.

Бүтүн чүрүмәлиләр чүрүјәр,
О исе бүтүн варлығлара гадир олар.
Елә ки, бағышлајан вә сахавәт бәхш едән
Илк рушејмләри мөвчуд етди.
Һәр рушејмә ихлас илә бир нишан верди ки,
Әмәлдә өзүнә мәхсус бир иши олсун.
Бирини әлиачығ еләди ки, бағышласын,
Бирини хәсис еләди ки, алысын, јығысын.
Нә бағышлајанын вермәкдән хәбәри вар,
50 Нә дә гәбул едәнин сахламагдан [хәбәри].

Нә од билр ки, о, јандырандыр,
Нә дә су акаһдыр ки, о, чан парылдаландыр.
Аллаһ мүлкдә һеч кәслә шәрик дејил,
Һамы ферман дашыјандыр, буна шүбһә жохдур.
Јолунун һамбалларынын һансында һүнәр вардыр ки,
Онун баркаһында гарышығлығ јаратсын.
Торпағы өлчәр, бир түк көтүрмәз,
Јели әсдирәр, бир гоху белә көтүрмәз.
Әһсән бу гүдрәтә ки, ибрәт артырмағ үчүн,
55 Бу чүр тәртибләри кәстәрмәји бачарыр.

**СҮБҮТА ЈЕТИРМӘК ВӘ
ТАНЫМАҒА
НӘИЛ ОЛМАҒ ҺАҒҒЫНДА СӨЗ**

Хәбәрин вар ки, фәләкләрин сәјјаһлары
Торпағ (Јер) кәбәсини этрафына нә үчүн доланырлар?
Бу мөһраба онларын пәрәстиш етдикләри кимдир?
Бу кәл-кетдән нијјәтләри нәдир?
Бу јүк дашымағла нә истәјирләр?
Бу мәнизл кәсмәклә нә ахтарырлар?
Нәдән бунун ады сабит, онуику дәјишәндир?
Ким буна деди тәрпән, она арам ол?
Күл кими тәр-тәзә палтар кејинмиш,
60 Санки пәрәстиш етмәјә гурушағ бағламышдыр.

Мәни һејранлығ јүз дәфә вадар етди ки,
Белә бир бүтханәдә әүннар бағлајым*.
Лакин һејранлығ баш алыб кетдикдә,
Мәрһәмәтли [аллаһ] мәни учадан сәсләјиб деди:
«Ј Низами!»

Бу бүтләрин фитвәсинә ујма,
Чүнки бу бүтләр өзләринә пәрәстиш етмирләр.
Һамысы паркәр кими сәркәрдандыр,*
Өзләрини јараданы ахтарырлар.
Сән дә ахы әлини јүксәклијә галдырыб,
65 Нә үчүн бүтханәнин гапысына бағламырсан?

Ибраһим кими бүтлә ешгбазлығ ет,
Лакин бүтханәни бүтдән тәмизлә*.
Бүтә изәәр салсан, сурәтпәрәст оларсан,

- Бүтө ајаг бассан, ничат тапарсан.
 Ајдан балыгадөк көрүнөн һәр бир варлыг
 Илаһи хэзинэсинини башына вурулмуш бир тилсимдир.
 Бағлы тилсими зәһмәтлә тапа биләрсән,
 Ону сыйндырандан сонра алтындан хэзинә тапарсан.
 Нәфсинини көзләрини бир-бир кор елә,
 70 Бу јахшы ишинилә ағылына үзәррик јандыр*.
- Фәләјин нахышына алданма, о, хәјалдыр,
 Бу мүшкүлүн дүјүнүнү ачмаг мүмкүн дејил.
 Фәләјин сиррини [ачмаға] мәнә [көмөк едән] бир рәһбәр
 јохдур,
- Анчаг [ону] билирәм ки, бу нахыш сәрсәри дејил.
 Әкәр бу сирр ачылмалы олсајды,
 Бу нахышлардан бири сәсләниб [дејәрди].
 Бу доланан ишыглы күнбәзләрин [әтрафында]
 Доланмагдан башга узагдан нә көрмөк олар?
 Доғрусу будур ки, бу доланмаг бир иш үчүндүр,
 75 Бу доланмагда да бир ихтијар вар.

- Бәли, һәр анлајан буну билир ки,
 Долананы бир доландыран вар.
 Гары арвадын доландырдығы о чәһрә илә,
 Доланан чәрхи мүгајисә едә биләрсән,*
 Һәрчәнд ки, ону саз көрәрсән,
 Илк дөфә фырлатмасаң фырланмаз.
 Ону биличинини әли фырлатса,
 О фырланма бир нечә саат давам едәр.
 Фәләјин дөврү дә елә беләдир,
 80 [Јалныз] Көвһәр таныјанлар ону таныја биләр.

- Әкәр аллаһын фејзи өзүнү көстәриб,
 Тәфәккүр үстүрлабыны ишыгландырмаса*,
 Нә гышын тәрпәнмәси илә јени мәктуб кәләр,
 Нә дә дырнағын тә'сириндән тәзә палтар тикиләр.
 Оңунла ахтарсан, шөвәдән нур тапарсан,*
 Ондан истәмәсән, Ајдан нур тапа билмәксән.
 85 Һәр нахышдан ки, о бир көзәллик јаратды,

О нахышдан улдузлар бир фал тутдулар.
 Бири он дәнә арпаны мейраб едибдир,
 Бири ики дашы [көстәриб] үстүрлаб едибдир.
 Бу ити јүрүјән фәләјин һәрәкәтләриндән
 Арпа илә дашдан нә оларса о әмәлә кәләр.

- Демә ки, инсанлар рукиләрдән әмәлә кәлир,
 Нечә ки, рүкиләр дә улдузлардан төрәјир.
 Онда сән гүдрәти сәбәб [һесаб] етмиш оларсан,
 Сабәби гүдрәтдән үстүн тутмуш оларсан,
 Әкәр јарадылыш сәбәбә һәвалә олунса,
 Бәс сәбәбин өзүнүн сәбәби нәдир?
 Һәрчәнд ки, торпаг, күләк, су, од
 90 Бир-бири илә хош бир кәл-кет едәрләр,
- Анчаг ондан (јә'ни аллаһдан) фәрман хәтти кәлмәјинчә,
 Неч бир вүчүда чан кәлмәз.
 Һәр бир аллаһа пәрәстиш едән аллаһы севән дејил.
 Өзүнү гиблә етдији үчүн худпәрәстдир.
 Аллаһпәрәстлик өзүндән үз дөндәрмәкдир,
 Күндүзлә кечәнин үлфәти олмаз.
 Аллаһ ибадәт едәнләрдән о адамы севири ки,
 Аллаһ јолунда өзүнү унутсун.
 Низами, вүсәл шәрәбаны о кечә ичәрсән ки,
 95 Оңун (јә'ни аллаһын) јады илә өзүнү унутмуш оласан.

МИНАЧАТ

- Илаһи, бизим палчығымызы јоғуранда,
 Бизә бир вәсигә јаздың.
 Бизә өз хидмәтини вачиб бујурдун,
 Онун чәзасыны өзүнә борч бујурдун,
 Онун чәзасыны өзүнә борч билдин.
 Виз өз зәифлијимизлә бу нијјәтдәјик
 Ки, бачардыгча сәнә хидмәт еләјөк.
 Сән бу гәдәр лутфкарлыгыңла
 Зәифләрин һаггыны зај етмәксән.
 Бу гол-будаглы үмидләрлә
 100 Сәнин кәрәмин бизи чәсарәтләндирди.

Јохса биз һаранын торпағы идик ки,
 Сәнин диварындан бир рәик гашыја биләјдик,
 Бир ничат вер ки, өзүмүздән үз чевирөк,
 Сәнә хидмәт етмәјә товфиг тапаг.
 Биздән елә лајигли бир хидмәт баш вермәз
 Ки, сәнин иззәт дәркаһына јарашсын.
 Лакин гуллуғ сырғасы гулағымыздадыр,

- Гуллар хидмэт етмэҗэ мачбурдурлар.
Экэр бизим үзэримизэ хотт чэкмэк истэсэн,
105 Сөнни фарманындан ким боюн гачыра билэр?
- Вэ экэр бир овуч торпагдан разы галсан.
Сэнэ зэрэр етмэз, биз газанарыг.
О саатда ки, бир биз оларыг, бир дэ сасимиз,
Бизи багышламагдан бир түк дэ эскрэмэ.
Өз вэфанла бизи багышла,
Өз көрүшүнү бизэ көрамөт елә.
Мөн о торпагам ки, бејним сөнни [жадынын] дөнөсидир,
Бу шам олмагла көндүм сөнни пэрванандир.
Эввал мөни торпагдан жарадан сәнсэн,
110 Жаранмышларын нчиндөн дэ мөни сән сечиб учалтдын.

- Үзүмү ишыгдандырдын, көзүмү [дэ] ишыгдандыр,
Мөнө не'мэт вердин, шүкр етмэҗи [дэ] өјрэт.
Чэтинлијэ дүшөндэ сэбир вер, гој дөзүмлү өлүм,
Асанлыга чыханда гојма сони унудум.
Өз никмэтлэринилэ мөни таныш ет,
Гэфлэт пэрдэсини гарышмдан көтүр.
Јол көстөрөн [гушун] пэрвазыны мөндөн алма,
Эввал вердијини ахырда кери алма.
Һэддиндөн артыг етдијим төгсирэ (көрө)
115 Хэчалэт чэкмэјими үэрхаһыг васитөчиси етмишэм.

- Сөзүмдэ һэр бир сөһвим олса,
(Үстүндөн) гөлэм чэк, бундан чох олар.
Јетмиш ики сајаг јолум вар,
Ондан бири күлдүр, јетмиш бири тикан*.
Мөним инамымы бу јолда о төрөфэ чэк ки,
О јол гуртулуш јолудур.
Билдјим һэр бир нахышдан сөни ахтарырам,
Охудуғум һэр бир сөзүн мағсәди сәнсон.
Сөндөн үз дөндэрдјимдөндир ки, даим
120 Һэр бир әһлә вэ наһлә эл узадырам.

Сөнэ хидмэт әзми илә јола дүшүрәм,
Экэр јолдан бүдрәсәм, мөнө јол көстөр.
Чаным Кә'бөни нијјэт едибдир,
Экэр сәһрада өлсәм, ону билмирәм.
Орталыгда олан һэр јакшы-писэ
Көрәм сөнниләдир, башгалары бәһанәдир.

- Бирини ајағыны сындырдын вэ јанына чағырдын,
Биринэ гол-ганад вердин вэ говдун.
Билмирәм мән јазығын ады нәдир,
125 Мағбулларынданам, ја мөһрумларындан?

- Диндар олсам да ,бүтпэрәст олсам да,
Һэр нөвдөн олсам да мөни багышла!
Өз фәзиләтинилэ сән мәнэ көмөк ет,
Мөнимлә ишимэ көрә рәфтар етмә!
Мөним ишмин елә бир гол күчү јохдур ки,
Сөнни фәзиләтинилэ бәрәбәр тәрәзијә гојулсун.
Мөним ишимдөн сөнни фәзиләтин артыгдыр,
Экэр мөни әзизләсән јериндэ олар.
Өз гуллуғунда мөни севиндир, [лакин]
130 Мөни һеч кәзә мөһтач етмә.

- Истәрәм ки, оlanda да, олмајанда да.
Елә олам ки, сөн ондан разы галасан.
Бу дүнја ишиндөн мөни бир гуртар,
Ишим сәнэ дүшөндэ онда өзүн биләрсән.
Мөним чэк билмәдјим дәрди мөнэ јүкләмә,
Мөним гүввәмэ көрә мөни јүклә.
Чырағыма өз фәјзинилэ нур вер,
Башымы өз астанандан узаглашдырма.
Мөним сәрхош көндүмү ајылт,
135 Гэфлэт јухусундан мөни ојат.

Јуху вахтым кәләндэ мөни елә јатырт ки,
Экэр күлүм төкүлсө, күлабым галсын.
Кәлмеји-шәһадәти елә дилимэ көтир ки,
Ишмин сону хошбөхтликлә гуртарсын.
Бәдәнимни гәнаәтлә фәраһләндир,
Мәзачымы итаәтлә мө'тәдил сахла.
Дәрди бејнимә дәрман ет, онун
Дәрманыны Мустафанын ајағынын торпағындан ет.

ПЕІҒӘМБӘРЛӘРИН СОНУНЧУСУНУН
ТӘ'РИФИИДӘ, ОНА САЛАМ ВӘ САЛАВАТ

- 140 Жаранылыш торпағы олан Мөһәммәдин
Пак руһуна минләрлә афарин олсун!

[О.] Бәсирәт әлинин көзүнүн чырагыны жандыран,
Жаратмаг карханасыны бәзәјандир.
Вәфа мејданынын башчысы вә сәркәрдәсидир,
Пејгәмбарләрин рәйбәри вә баш команданыдыр.
Нечә-нечә мұхәннәсин үзүндөн пардәни көтүрәи,
Нечә-нечә иш чәтинә дүшмүшләрин бағышланмасыны
истәјандир.

145 Сүбһ бағына күлләр бағышлајан,
Илаһи хәзинәсинин [гапысынын] ачарыдыр.
Нәсиминдә јетимдәрә нәвазин [вар],
Она көрә дә ады Јетим дүрр олду.*

150 Мә'нада Адәм торпагынын кимјясы,
Сурәтдә әләмин көзүнүн туттијасы.
Шәриәт сарајынын дәрә һәддини бағладыгда,
Бинасыны әбәдијјәтин дәрә дивары үзәринә гојду.
Өз шәриәти илә нүбүввәтә јенилик кәтирди,*
Онун пәнаһында ағылы ардынча јөнәлтди.
Онун шәриәтинин әсәси дүнијанын ахырынадәкдир,
Буна көрә шәриәтләр онунда батил олду.
Рәһмли, аличәнаб, шир кими газәбли,
Дили каһ ачардыр, каһ дә ғылынчдыр.

155 О, бүтүн сечилмишләрдән сечилмиш бир Ајаздыр,
Хошбәхтликдән Маһмудлуға чатмышдыр*.
Аллаһы әлине зәфәр ғылынчы вермишдир ки,
Дәмирдән даша нахыш вүра билсин.
Мө'чүзәси илә бәдкүманлары утандырды,
Бир дүнја дашүрәклинин үрәјини сыхды.
Күл кими достларын ләјгәгинә шад,
Азад сәрв кими дүнја сујуна [еһтијачы јохдур].
Сәрви фәләјә јашыл кејдирмиш,
Әммәмәси күләји әнбәр сатан етмишдир.

160 Дәрә јолдашы нөвбә илә беш нөвбә
О шаһсүварын јанында [тәбил] чалмышлар.
Онун ајаггаблары әршин башына тачдыр,
Вәһјин әманәтдары вә ме'рачын сирринин сәһибдир.
Бир гујудан бир бешији улдузлара галдырмыш,
Бир торпагдан дивн адамлара кәстәрмишдир.
Хәлил онун гошунунун достларындандыр.
Мәсийһ онун сарајынын човушларындандыр.
Дағда, мағарада, әзијјәтиндә, раһатлығында,
Һәрәми илан оламыш, мәһрәми кәртәнкәлә.*

Каһ дишини дашын әлине вермиш,
Каһ додағыны бир дашын үзәринә гојмушдур*.
Додағы, диши она көрә дашын чәнкинә дүшдү ки,
Лә'л вә көвһарин јери даш олур.
Дишини сындыранын башыны чәнбәр алтында,
Фәлак дишләрини чәкә-чәкә гапысына кәтирмишдир.
Көзләри јухуда, гәлби дөзүмлүкдә,
Дили гијамәтәдәк «Үммәтим!» демәкдәдир.
Мән онун о гәмли сузузјам ки,
165 О мәним сујум, мән онун торпагыјам.

Гуллуғунда чохла тәгсирим вар,
Нә тәдбир, еј аллаһын пејгәмбәри, нә тәдбир?
О пак мазарындан бир истәјим вар,
Ки, бу торпағын иши һағында бир хаһиш едәсән.
Онда ки, вахтыны сән өзүн билдирсән,
О Јәмән гумашындан әлини чыхарасан [дејәсән]:
«Илаһи, Низаминин [дүјүң] ишини ач,
Онун кафир нәфеиндән зүннары ач.
170 Үрәјини динчлик хәзинәсинә чатдыр,
О бағышланмалыја рәһмин кәлсин.

Һәрчәнд ки, онун күнаһы ағыр бир дағдыр,
Сәнин рәһмәт дәнизин учсуз бучагсыздыр.
Ахы сән руһ бағышлајансан, ону бағышла,
Ахы сән әвәссиз бағышлајан аллаһсан».

**ҺӨКМДАРЫН КИТАБЫН
НӘЗМӘ ЧӘКИЛМӘСИНӘ
ИШАРӘ ЕТМӘСИ ҺАГГЫНДА**

Елә ки, тәле дөвләт сүвариләрини ирәли сүрдү,
Сәәдәт чаһанла үз-үзә кәлди.
Сүбһүн нуру дүнијаны хәлифә кими,
Гаранлыгдан ишыға чыхартды.
175 Фәләјин чәтри вар иди, султән ләзым иди,
Һәнгигәтән дә чәтр султәнсыз етмәмәлидыр.

Тәбил чалан гушлар сәһәр тездән
Беш нөвбәти сәсләндирдиләр*.
Бу тәхти-равана Чәмшид чамы илә,
Күнәш адлы бир султән кәлди.

Сөзүн Туған шаһы өлкөжө гөлөбө чалды,
Гөлөм Гара ханына гылыңч верди.*
Бу једди фәғфурун дәвләтханасындан,
Сөзүн фарманыны төзөлөдиләр.
Ким ки, бу гылыңчла аз ишлади,
180 Гөлөм гылыңч олуб әлини гөлөм етди.

Мән кечә јухусузлуғундан мәст олмушам,
Гөлөм гылыңч кими әлилдә галыбдыр.
Бу фикирдәјдим ки, «һансы гапыдан кәлим,
һансы хәзинәһини ағзыны ачмы?
Нечә едим ки, дүңјада гиймәти олсун,
Нә көтүрүм ки, дүңјада рөвнәги олсун?»
Дәвләт севинчлә гапыдан ичәри кирди,
Үзүмү бусәјә гәрг етди. [Деди:]
«Ишин дар гәлибдән гуртарды,
185 Гыфылыны ачдылар, дәмирин дашдан [чыхды].

Аләм шаһәнишаһы белә бујурду
Ки, аләм јолундан, бир јени ешг кәтир.
Әһли-һал [адамлар] бүсбүтүн өлүб кетдиләр,
Һәрәрәтсизликдән тамам буз кими дондулар.
Сән хәнчәр дилиңлә фәләјин башындан,
Мәһналарын баш түкүнү гырхмышсан.
Үтаридиң гәләмини мисмара дөндәрмишсән,
Зөһрәһини ипәк [палтарыны] әјниңдә тикан етмишсән.
Иса кими руһа бир дәрс вер*,
190 Муса кими ешгин шаһыны јандыр*.

Сәндән үзүјә фирузә гаш гојмаг,
Биздән Сүләјман [кими сәхавәт] әли ачмаг.
Әкәр сәһни һаггыны танисаг,
Ахырда нашүкүрлүк етмәссән.
Әкәр сәһнилә биз дүз кәлмәсәк,
Муздундан Фирдовсиники кими әдаләтсизлик етсәк,
Гызыла буз мөһрү вуруб,
Ону ливәчијә верә биләрсән.
Вә әкәр хошбәхтләр кими дәвләтпәрәст олсан,
195 Тамаһын [көзүнә] мил чәк ки, раһат оласан».

Көнлүм бәхти һәмаваз көрдүкдә,
Севинчиндән бәхтә бир наз еләди:
Ки, көмәк вахты чатды, кәл бир јардым ет,
Бу ган удмағымда гәһимә ортаг ол.

Мәндән чанлылар ки, бу чүр дејибләр.
Шаһларын голу илә бу ләһи дешибләр.
Тәфәккүрү дәвләтлә горујублар,
Ләһи алмаздан башга бир шејлә дешмәк олмаз.
Сөзләри Үлкәра учалтмаг,
200 Јаратмаға кәрәк олан әләтлә мүмкүн олмушдур.

Мән дүңјадан үзүмү чевириб бир күнчә тутмушам,
Јолумун азыгыны бирчә әл бөјдә учуз арпа чөрәји етмишәм.
Илан кими бир хәзинәһини үстүндә отурмушам,
Кечәдән кечәјә гуру чөрәклә оруч тутурам.
Дар еви олан бир бал арысы кими,
О евлә јүз чүрә һалва вар.
Шаһын игбалы ки, рузу сачан шахәдир,
Көнлүм дар олса да, рузум көлдур.
Истәсәм, гуш пәнчәрәмдән кәлиб ичәри кирәр,
205 Балыг јери јарыб үзә чыхар.

Дүшмәһләрини мәһвини истәдијим о дәвләтдән,
Һүммәтлә көмәк истәјирәм, артыг һеч бир шеј.
Бир чоһ ишләр Ајдан ары олду,
Һүммәтлә, хүсусилә һүммәт шаһ һүммәти ола.
Дүңја [малындан] әлдә бир нәгд јохдурса,
Ешг олсун гәнаәтә, о ки, вардыр!

БУ ШЕҖИНИ ТАРИХИ ВӘ
КЕЧИМИШИ ҺАГГЫНДА

Чаһан падшаһы чаванбәхт султан,
Тачдаң, тахтдан о, бәһрә көрсүн.
Мәһналар иглимнини тачыны ишыгландыран,
210 Јашајыш мүлкүнү вилајәтини алан,

Варлығын саһиб олан Мәлик Тоғрул
Дәвләтин сәмәсы, сәхавәтин дәрјасыдыр.
Өлкәһини панаһы, шаһәншаһ Тоғрул,
Чаһанын саһиб, адил султандыр.
Шаһлыг үчүн тачу тахта чатды,
Арсланын јериндә тахта әләшди.
Мән бу хәзинәһини гапысыны ачырдым,
Бу бинанын бүнвәрәһини гојурдум.

215 Тале мубарак иди, нахышыны вурдум,
Фөлөк деди: «Мубарак олсун!» [Елө дө] олду.

Бир таледө ки, бу нахышын фалы вар,
Мөним халымы өз нахышы кими жахшылашдырачаг.
Нахыш султан талејиндөн вурулдугда,
[Эсөр] султан кими дунјаны тутса [да] лажигдир.
Көнүл мәшугу олан бу [көзөл] сурөт,
Аз бир мүддөт ичиндө баша кәлди.
Јолда онун үчүн ләнкимө үз верди ки,
[Истөдим] шаһын [өз] ишләриндөн башы ајылсын.
Һәбшини зүлфүнү Тамғачда бағласын,
220 Шүштәр зинәтини Чачда вурсун*.

Чәтринин тәрланы илә Симургу тутсун,
Гызыл тачы илә Сүрөјяны алысун.
Шөвкәти чәтрини көјләрә учалтсын,
Атынын дајчасы Чөјһундан атлашсын.
Једди өлкәни фөтһ етмәклә башыны учалтсын,
Доггуз чәрхин башыны һәлгәјә салсын.
Каһ Хаган Чин хәрәчаны көндәрсин,
Каһ да Гејсәр дин веркисини көндәрсин.
Аллаһ шүкүр ки, жүксәк гәдри илә,
225 Узәрлијиндөн башга һеч нөји јаман көзө кәлмәз.

Мән шәфәггәт үзүндөн аналыг үзәрлијини
Сәһәр түстүсү илә јола салдым.
Бу шәртлө ки, әкәр хош әтир сачса,
Мөним адыма ода бир нал атсын.
О көвһәр сачан уча ләфзи илә
Ки, аләмнин руһу вә руһ аләмидир,
Атабөјә деси: «Еј чаһанкир!
Низами, вә онун һагғында јүз [чүрә] гүсүр?
Белә бир сөз устасы һачанадөк бучагда [галсын]?
230 Белә бир сөз гошан нә вахтадөк азүгәсиз [галсын]?

Она нәвазиш көстәрмөк вахты чатмадымы?
Бир иши чөтинә дүшмүшүн ишини дүзөлтмәјәкми?
Бир көз [вурмагла] бу гәмлинин көзүнү,
Бир гаш [ојнатмагла] гашгабағыны ачаг.
Сәти вә Мәһсәтинин гәзәлләринә
Кечәдө јүз белә хәзинә бағышлајырам.
Әкәр она биздөн бир хырман чатса,

Валлаһ биздөн бир арпа әксилмәз.
Бинөврәси дөвләт үзәриндө олан мүлкүмүздөн
235 Бир хараба абадлашса нә олар?

Күнәшин еви ондан өтрү абад олду ки,
Аләмин гаранлыгда галаһларына нур верир.
Дунјаны булудун сәхавоти она көрө тутду ки,
Көјәртнәјә ушағлыгда сүд верөр.
Инди бир өмүрдүр бу сөз гошан гуш,
Бизим не мәтимизин шүкүр илә әзијәт чәкир.
Бизим мејханәмиздөн бирчө бадә ичмәјиб,
Бизә јалыыз тәшәккүрлө шүкр едир.
Мөним кими бир мәрһәмәтли, онун кими бир гул,
240 Сәнин кими бир Кејхосров, бир чамдан да аз?

О баша анд олсун ки, эршин тачындан үстүндүр.
Әкәр ону әзизләсән јериндө олар».
Низами, бу нәзакәтсизлик нә үчүндүр,
Нәдөн дөвләтлө сән дик данышырсан?
Бир шаһын ки, Хагандан Фәғфурадөк
Гапысыны јүз томәнна илә узагдан өпүрләр,
Бу тәһлүкәли сөзләрин үчүн,
Ај торпағын торпағы, нә үзрүн олачаг?
Бәли, үзрүм олар, чүнки онун падшаһлыгда
245 Аллаһ дәржаһына ошары вардыр.

О гапыда ким жүксәкдирсә, ашағыдадыр,
Ким лап ашағыда олса, чәсәрәтлидир.
Көрмүрсән дәмири јандыран илдырым
Гарынын чырағыны нечө јандырыр?
Һаман дәрја ки, далғасы горхулудур,
Бир күлө бағ вә бир баға өлүмдүр.
Шаһ Сүлејмандыр, бу јолда онунла
Каһ Ај данышар, каһ да балыг.
Мүһасибләрә зәркәрлик күрәсиндө,
250 Каһ гызыл лазым олур, каһ да торпаг.

Еј аллаһ, дунјанын сују вә рәнки дурдугча,
Фөлөк долашдыгча, Јер дајандыгча,
Чаһаны бу галибә мөксус ет,
Фәләји бу дунја фәтеһинә јар ет.
Бәхтдөн вә чаванлыгдан ону кама јетир,
Өмүрү һәр бир шөјдөн гој артыг олсун.

Дөвлөт онун жанындан ираг олмасын,
Онун башында олмаса, тачын нуру олмасын.
Итбалындан чаһанда боллуг олсуң,
Чәтриндән көйләрин башы уча олсуң.

255

АТАБӘҖ ӘБУ ЧӘФӘР МӘҺӘММӘД
ИБН ЕЛДӘКИЗИН ТӘРИФИ

Уғурлу фал илә вә хош игбал илә,
Дөвләтдән мән сөзә учалыг вердим.
Гәләмә афәрини базәји бағладым,
Шаһәншаһын адына язымы јаздым.
Дүңја шаһларынын башы, башчысы,
Гаш кими бир башда һәм чүт, һәм дә тәк.
Дөврүн һакими, улу мәлик Атабәҗ
Ки, дүңјадан зүлмүн изини кәеди.
Әбучәфәр Мәһәммәд ки, сәхавәти учундан,
[Султан] Маһмуд кими Хорасаны тутачаг.

260

Чаһаны тутан, дүңјаны ишыгландыран Күнәш,
Һәр өлкәдә бирлик јарадан вә дүшмәни јахан.
Бөјүк-кичијә күнәш олмасына бу дәлилдир ки,
Ады дүңја күнәши Шәмәсәддинди.
О ал Күнәш ишыг сачдығы кими,
Бизә сәадәт верир, лис көздән узаг.
О вахт ки, һамыја рәһмәт бағышланырды,
Ики саһибин адыны Мәһәммәд гојдулар.
Бири пејғәмбәрләрин соунчусу олду,
Бири һәјәтында һакимләрин ахырынчысы.

265

Бири әрәб бүрчүндә дүңја дурдугча бир Ај.
Бири әчәм мүлкүндә даими бир шаһ!
Бири дини зүлмдән азад етди,
Бири дүңјаны әдаләтлә абад етди.
Афәрини о ада ки, бир чешмәдән су ичди.
Ики «мим»и ики аләмин гулағына сырга олду*.
Онун адынын гитбәсиндән аләм икијә парчаланыбдыр,
Чүнки аләмин бир, онун ики «мим»и вар*.
Гәләм түркләрини јазысыз, талансыз,
Онун бир «мим»и кәмәр бағышлар, бири тач.

270

38

Тач бағышламаг нуру илә парылдадығына көрә,
Онун ады тач бағышлајан олмушдур.
Вүчүду бәхшишә сары чөвлан етсә,
Бәхшиш јағышынын туфаны Чудидән кечәр*.
Фәләк она десе ки, галх,
Ким онун [габағында] мөһкәм дајана, ким гача биләр?
Мүһит сәхавәтинин хәчәләтиндән көйләрин алтында,
Бир алын тәри олуб торпага төкүлүшдүр.
Јағмагда онун гылынчы дәмир булуд кимидир,
О гылынчын ады једди өлкәнин ачарыдыр.

275

Чәһәт онун алты тағыны чижиндә кәздирир,
Фәләк доғгузә һәлгәсини гулағына тахмышдыр.
Дәниз кими үзүнү туршутмадан дүрр бағышлар,
Мәдән кими һөвсәләсини даралтмадан көвһәр бағышлар.
Она дүңја аналар кими итаәт едир.
[Ана] ону Баһар кими әдаләт ады илә доғубдур.
О хөбәрләр ки, көйләрдән харичдәдир,
Көңлү кәшф етмәклә онун үрәјиндәдир.
Һансы бир елм онун көңлүндә јохдур?
Һансы игбалдыр ки, о, әлә кәтирәмәши олсуң?

280

Пәнчәсинин күчү гөрхмаз ширләринки кимидир,
Ја рәб, [Һансы] шир белә шир јыхан олар?
Нә ширлији илә бир кәси инчидәр,
Нә [дә] ширләрдән башга бир кәс онунла пәнчәләшә биләр.
Низәси түкүн инчәлијини гырхмыш,
Түкү сечәнләрин көзүндән түк чыхартмышдыр.
Сүбһ кими һәр јана ки, низә ендириб,
Дүшмәни булуд кими гајчыда галыб.
О, һәр дөфа гылынчын илдырым кими чаһанда
Мүхалифи шафәг кими ганда отураг.

285

Румун башындакы даш хачы
Зәфәр диши илә мум кими чейнәмишди.
Түрјәдән чох олан Рум гошунуну
Һинд гылынчы илә өзүнә гул етмишди.
Аты сүр'әтли чапмағы илә,
Фәләкдән једди мејдан ирәлијә кечмишди.
Јер онун јүјәни [аты] алтында она рамдыр,
Һәрчәнд ки, өкүзлә гоша јүјүрүр*.
Папағы чәрхдә, башы Ајдадыр,
Тачдарлыг белә олар, афәрин шаһа!

290

Дүзкүн тәдбири илә бүтүн аләми алды,
Бәли, аллаһын көлкәси белә олар!

39

- 295 Гаралы, ағлы һәр нә ки, вардыр,
 Алладан кечәндән сонра она пәрәстши едир.
 Далғалы дәнзин зиреһ кејәнләр
 Дүшмәннин башына тир кими чапмышлар.
 Дәмир чајнағлы дағын тәрәфдарлары,
 Она пахыллығ едәнләрә атмағ үчүн даш көтүрмүшләр.
 Дүшмәннин боғазы ағыр бир зәнкдир,
 Магнит кими онун дәмирини [низәсини] чәкир.

Дүшмәндән гафил олмады, сајығлығ будур,
 Јатмаз, шаһншаһлығын шәрти будур.
 Дүнјаны алан шаһ Атабәј Елдәкиз
 Ки, јелди өлкәјә дәрл тәкбир (јәни аллаһү әкбәр) деди*.
 Ики аломи бу бир чана тапшырмыш,
 Чаны (јә'ни өвлады) олдугуна көрә демәк олмаз ки,
 өлүбдүр,

- 300 Дүнја бу галиблә диридир,
 Бундан шәк јохдур ки, о, дүнјанын чаныдыр.
 Бу бир башдан гејри аломи шәхси јохдур,
 Мәбада башындан бир түк әзкик ола.

- 305 Неч кәс анадан бу игбалла доғулмамыш,
 Һәбшдән Чинәдәк бу дәвләтин үзүнә ачығдыр.
 О, Ирағда чамына бадә долдурмуш,
 Горхусу Рума вә Шама дүшүбдүр.
 Онун ојлағы Абхаз вә Дәрбәнд,
 Шәбихуну Харәзмдә вә Сәмәргәнддәдир*.
 Бу ајын үзүндән бу ишығ кәснләсин!
 Бу шаһын башындан бу папағ дүшмәсин!
 Онун истәмәдији нә олур-олсун,
 Уд ола белә, оллара јансын!

Һәр бир шәхс ки, она әзијәт кәтирир,
 Хәзинә олса белә, торпағын алтында олмасы јахшыдыр.

ТОРПАҒЫНЫ ӨПДҮҮМӘ ХИТАБ

Ешг олсун шаһлығ тәхтинин саһибинә,
 Аллаһ көмәјинин јөнәдији јерә!
 Шаһлығын пәнаһы, хилафәтин архасы [сан],

- 310 Ғылынчындан јохлуға бир түк мәсафә [вар].
 Икинчи Фиридун, икинчи Чәмшид,
 Јанылдым, бу сөзләрин һамысы артығдыр,
 Фиридун инојин бәсләдији бир ушағ иди,
 Сән камил һүммәтләсән, һәм аслан, һәм киши [сән].

- 315 Чәмшидин чаныны Зөһһакын иланы алды*,
 Сәнә фәләкләрин әждаһалары чан бағышлар.
 Онларын тахт илә тачы вар идисә,
 Сән мөһтачларә тахт вә тач бағышлајырсан.
 Һәр пәһләван истәр шаһлығ нишаны олсун,
 Сән һәм Кејхосровсан, һәм дә пәһләван.
 Сүләјманын үзүјү вар иди, сәнин динин [вар].
 Искәндәрин ајнасы вар иди, сәнин ајинин.
 О шеј ки, сән дәврандан көрүрсән,
 Искәндәр ајнада, Чәмшид чамда көрәмшидир.

- 320 Чаванлығ мүлкү сәнинлә сафалыдыр,
 Јашајшынын әсасы сәнинлә мөһкәмдир.
 Дәмир ғылынчла аломи алдын,
 Ғызыл чам илә Чәмшидин јерини тутдун.
 Дәмирлә (һәрфән: ғылынчла) инди ки, хәзинә јығылды,
 Дәмирдән ону шүшәјә вәғф елә.
 Дүнја фанидир, кам алмағы
 Унутма, галаныны өзүн биләрсән.
 Әкәр шаһдан ичазә олса,
 Бир-нечә ғыса һекајә сөјләрәм.

- 325 Мән ки, кечә ојағ галаан јол гасидләриндәнәм,
 Шаһ көзәтчиләринин зәнк чаланыям.
 Мән бу бағда илк гуш идим,
 Истәрсән бүлбүл адландыр, истәрсән гарға.
 Нечә вахт бу фикирдә идим
 Ки, шаһ үчүн бир төһфә һазырлајым.
 Чипал вә Фәғфур төһфәм јох иди ки*.
 Јанына кәтириб, узағдан торпағыны өпәм.
 Бу бир овуч фикир доғуран хәјалла,
 Өлүш бүсатына ноғул сәпирәм.

Һәрчәнд ки, ғарышгадан гурбанлығ чыхмаз,
 Чәјирткә Сүләјмана һәдијә ола билмәз*.
 Думанлы бејнимдә бундан башга бир су јох иди,
 Әкәр олсајды, чанымы әсиркәмәздим.
 Зәррә илә Күнәши ким тутә биләр?

330 Бир сэрчә илэ гарталы ким тута билэр?
Көндхудалыгда мәним тәәсүф етмәйимин фәјдасы нәдир,
Бундан башга бир түкә дә малик дејиләм.
Мәтләб бундадыр ки, вахтыл вә вахтсыз көндүм кими,
Шаһын һузуруна чата билмирәм.

335 Сиррим шаһа кизли дејил ки,
Мәним дуадан башга бир кәслә сазышим јохдур.
Низами хәлвәтдә әјләшән бир дорғадыр,
Јарысы сиркә, јарысы балдыр.
Тәр тә'биднән ширин чешмә ахыдыр,
Гуру заһидлији чийиннә јүк етмишдир.
Заһидлик ағым гуру новуз олса да,
Шириң дилим дирилик сујудур.
Мүшк кими көбәкдә кизләндим,
Симурғ кими тәклијә адәт етмишәм.

340 Мәним кими бир тикандан мәчлис күлү олмас,
Мәним әлимдән дуадан башга бир шеј кәлмәз.
Гуллуғуму әрз етмәјә кеч кәлмишәм, кеч,
Кеч кәлмишәмсә дә, шир кәлмишәм, шир.
О дунјаны көзән шаир иә хош сөјләди:
«Еј икит, кеч кәл, амма доғру кәл!»
Шаһын хидмәтләринин өһдәсиндән кәлә билмәрәм,
Јалнымз бир гәдәр сәһәр сәчдәсини едә билмәрәм.
Башда худхаһлыг вар, тордан горхурам,
340 Үрәкдә тамаһ вар, хам ишдән чәкинирәм.

345 Тамаһын үстүндән өртүјүнү ачачағам,
Худхаһлығын палтарыны чырачағам.
Мән, бир дә мүчәррәд бир ешг олса,
Тәкликдә мән о заман динчөлә биләрәм.
Башымы јәһәринин гашына тапшырарам,
Јәһәринин гашындан бәхтин кими баш галдырарам,
Мәни узаға атсан, узагдан өпәрәм
Әкәр нәвазиш етсән, нур үстә нур олар.
Сәнин мәһтаб кими бир күлүшүн олса,
345 Ишылдағуш кими кечәни ишыгландырарам.

Һәр кимә бәхт кими сән өзүн јол вердин (онун)
Башына ја әмир, ја да шаһ јаздын.
Сүбһ шамы кими һәр кими ки, көрдүн,
Зүлмәт өртүјүнү үзүндән чәкдин.
Һәр өлкәјә ки, Күнәш кими [ат] сурдүн,

Јерә кисә-кисә гызыл сачдын.
Һәр ил гызыл сачмағын белә олсун!
Чанынын һасары гылыңчың кими дөмирдән олсун!
Дунја һекмүндән вә рә'јиндән ираг олмасын!
350 Јер ајағынын торпағындан бош галмасын!

Башың шаһлыг папағынын алтында олсун!
Архан шаһзадәләрлә гүввәтли олсун!
Һәр мәңзилә ки, мүшк сачарағ јол алсан,
Күнәш вә Ај кими ишыглы олсан!
Тәгдир үзрә һәр јана үз дөндәрсән,
Бәхтин кими атын да дунјаны тутсун!
Бүтүн үфүгләрдән галиб чыхасан,
Гошунун мүзәффәр, дүшмәнләрин мәғлуб олсун!

СӘАДӘТЛИ ПАДШАҢ ГЫЗЫЛ АРСЛАНЫН МӘДНИ

355 Чәлд ол, еј сәһәр нәсимн,
Һәр фүрәтдә истәсән фәзиләт көстәр.

Шаһын мәчлисиндә торпағындан өп,
Онун дәркаһы Үлкәрә јүксәлмишдир.
Једди өлкәнин күнәши, чаһан бағышлајан
Ки, дин вә дөвләт онунла мүзәффәр олду.
Шәргин панаһы олан Гәрб шаһы,
Тачи Ајын башында олан Гызыл шаһ.
Мәһди кими јатағы Мәғриб олса да,
Көзәтчиләри Шәргин сәрһәдиндән кечмишләр.
Үзүјү мума бир мөһүр вурса,
360 Чиндән хәрәч алар, Румдан чизјә.*

Истәсә күл ранкинә олан гылыңчынын сују илә
Зәңчи чешмәсиндән Рус чајы ахыдар.
Әкәр лазым олса бир илаһи зәфәрлә,
Һиндистандан гаралығы јујар.
О зүлмү дөврандан кәсәнин горхусундан,
Фитнә доғулса да илдыңым кими өләр.
Булуд кими тәмәннасыз олан сәхавәтиндән,
Дунја гылыңчынын парылтысындаң ишыгланмышдыр.

365 Сəхавət булудунун бəндини ачса,
Бир нечə дамчысы јүз шеш сачар.

Онун али јүз көвһәр хəзинəsi бағышлар,
Бағышламагда кəрək хəсислик олмасын.
Тахты Күнəш кими тəрифлəнир,
Онун шөһрəти Аја јүксəлибдир.
Јер једдидир, јетмиш олсајды,
Экəр [ајағынын] торпағы олмасајды, [онлар] бада кедəрди.
Зүһал бу адын гулу олмасајды,
Бу гочалығы илə о дамдан дүшəрди.
Дүшмən башыны көјлэрə галдырса да,
370 Бу дəркахда торпагдан башга нəји өнəр?

Чай сəһрада чошар,
Дəнизə чатан кими сакитлəшəр.
Экəр (дүшмən) голуна јүз даг бағласа да,
Даш ғызылла бир тəрəзијə гојулмас.
О гумашдан ки, дəвран она верибдир,
Дəрд рүкнə кəмəрбəнд дүшүбүдүр.
Игбалынын бичдији о халатдан,
Једди улдуза папаг чатыбдыр.
Онун алмазы парылдатдығы оддан
375 Дүшмən дəмирдэн олса да, јанар.

Дүшмəни див дəмирдэн гачан кими гачар,
Һэр кəсə [ғылынчы] дəјсə, јериндэн галхмаз.
О чүр бојун кəсэн ғылынчы гаршысында,
Дүшмən бојуну гашымаса бəс нəји гашыјар?
Көмүр дүшмəнинин түстүсүндэн уд олар,
Миррих Зəнəбдə оланда хошбəхтлик кəтирир*.
Һэр начəтлə ки, халг она јанашар,
Гапысыны дəниз кими [һамыја] ачар.
Хəзэр јохсулундан Рум варлысынадəк,
380 һеч кəс фəзилəт дəрјасындан алибош гайытмас.

Адынын инчə фикир көбəјиндэн мүшк төкүлүр,
(Ахы) аһу сүнбүл јесə о мүшк төкəр.
Гəзəбиндэн мəһəббəтинə бир гарышга ајағы [фасилə] вар,
Башындан көјэдəк бир түк гəдэр [мəсафа] вар.
Идракындан Утарүд сүнбүл жығандыр.
Бəлкə дə ханəсинин ады бунун үчүн сүнбүлдүр.
Гапысына јол тапаи һэр бир гарышганын
Кəрək гапысында Сүлєман нөвбəтчи ола

385 Јолундан галхан һэр бир агчагананын
Сарајынчы Нəмрудун башы бəзəјар.

Суварылмышы ғылынчыны дəнизə вурса,
Өкүз балыга дəјэр: «Һалын нечəдир?»*
Тəзə ај өз өлчүсүнү онун налындан көтүрсə,
Фəлəји һалга кими дəрвəзасына вурар.
Үрəји гејб карванынын башчы: ыдыр.
Күчлүјə биликдэн нə зијан кəлэр?
Һəјəты Мəсин һилə еји дəрəчəдир.
Сəһər мејини ичмək гиямəтэдəк һесабададыр.
390 Ғылынчы өз сујуну вə рəнқини,
Нилүфəр кими һэм Дəчлэдэн, һэм дə Нилдэн
Мəчлисдə һэрарəт, саги галмаса,
Экəр о галарса, галан галмасын.
О өһдэдэн ки, бизим əһдин (јəни Вəлијəһдин) башында
вар,

Бу тəһлүкэдэн бу бəлəдчи илə гуртармаг олар.
Экəр горхунч бир туфан олачагдырса,
Белə Сүлєманын оландан сонра нə горхун вар.
Экəр Зəһһак иланы сəни чалса,
Фиридун дəстəсиндə олдугунə көрə горхма.
Зəманə əһлине һэр бир улдуз туш кəлмəсиндэн,
395 һеч бир заман зүлмсүз кечмəди.

Бу туш кəлмəнин зэрəриндэн биз нə үчүн горхаг ки,
Аллаһ адил, падшаһ рəһмлидир.
О туш кəлмэдə ки, белə бир əдалəт вар,
Фал јелдэн вурулуб, дəмək ки, јелдир.
Алэм онун дəркахынын кичик тағыдыр,
Бу тарга асман шүшə бир чамдыр.
О јүксəклијə бизим кимилəрдэн нə тоз гона билэр ки,
Булуд ораја чатанда сују төкүлүр*.
Еј күлək, о дəркаха фүрəт тапыб (əсə билсэн),
400 Ағанын бу гулуну да онун јадына сал.

Гулларын əдəти үзə торпағындан өп,
Əрз ет ки, Низами белə сөјлəјир: -
«Экəр хидмəтиндэн бир мүддəт узагда олсам да,
Падшаһа дуа етмəји унутмамышам.
Абад дəркахдан ишарə олунду,
Бəндəнин бу ишдə башламасына фəрман верилди:
«Бу чүр гејб төһфəsi јаратса,
Ағыл онун эзэмəтиндэн башыны учаллар».

405 Мән дә о гуллуғу гәбул еләдим,
Онуң даңлағына ганымла мәктүб [языб] гәйтардым.

Ела ки, вәрәгләр жазылыб гуртарды,
Дүнјалар шаһының адына мөһүрләнди.
Билирдим ки, гијамәтәдәк саламат (лығыны арзу етдијим)
Бу икинчи Чәмшид
Бу бағда бир күл жарпағы көрсә,
Ону дүнјалар шаһының адына дағлар.
Мәнә бу јолу бәхт көстәрди ки,
Шаһ мән бәндәдән разы галсын.
Ешигдим бир дөвләтти вар имиш,
410 Бир Јусиф үзлүнү севириши.

О дилдарын ишинә елә үрәк бағлајыбмыш ки,
Өз ишиниң гәјғысына галмырды.
О көнүл аланы елә көнүндә әјләшидриримиш ки,
Чаныны чаны илә бир зәңчирә бағлајырды.
Әкәр она нурдан јүз бағ бағышласајдылар,
Бир салхым үзүмүн миннотини чәкмәзди.
Јарының әлине бир күл версәјдиләр,
Сифәти севиңчдән тәзә баһар кими ачыларды.
Она көрә ки, јарыны чандан севириди,
415 Онуң јолунда һәр шејдән кечмәк оларды.

Шаһың мурады да ки, дүнјаның мәгсәдидир,
Гардашының мурады илә ејнилә бирдири.
Бу дөвләт сандығына зәрәр тохунмасын,
Бу көзәл шәрбәтә бир тоз гонмасын!
Чамалы һәмишә әләми ишигландырсын,
Кечәси ме'рач олсун, кундүзү новруз!
О дәрәчәдә ки, јар гара зүлфүндән,
Каһ Һиндистан дүзәлдәр, каһ Чин.
Бүтүн Чин түркләри (көзләри) онун гулу олсун,
420 Чиндиләрдән гашына чин дүшмәсин!

Бәдхаһы дүнја бәндиһә бағлансын,
Әхәр [бәдхаһ онуңла] дост оларса, јери ипәкдән олсун.
Итаәтидә оланың кәмиәси мејлә долсун,
Она дүшмән оларса, әли ити олсун!
Чаны [бәдәнидә] әбәди сакин олсун,
Астанасы һәјатың сығыначағы олсун!
Мә'наларла долу олан бу төһфә,
Чаныны вә чаванлығыны тәбрик етсин!

425 Көнүл һатифи мәни сирдаш көрдүкдә,
Һүммәт еваныңдан сәсини умалтды:

«Еј Низами, тез ол, таләс ки, кечдир,
Фәләк е'тибарсыз, аләм тез дојандыр.
Нәш'ә булагыңдан тәзә бир баһар чыхарт,
Сөзә әлдә тохунмуш јени палтар кејиндир.
Бу мәңзилдә һүммәтлә сазы көтүр,
Бу пәрдәдә өз вахтыңда авазыны јүксәлт.
Әкәр вахтсыз сүрсән, пусгунда дуарлар,
Вахтсыз банласан, башыны кәсәрләр.
Сүсәнин дилини она көрә бағладылар [ки],
430 [Сән] күл кими дилини бир нечә күн ачасан.

Сөз полад кими [мөһкәм], гызыл сиккәси кими [көзәл] ол-
малдыр,

Бу сиккә илә дирәмниң сиккәсини сил.
Әввәл дәмричи [тәк] гылыңчы дүзәлт,
Сонра она јахшы сығал вер.
Дүшүнчә илә кәлмәјән сөз
Јазмаға, демәјә лајиг олмаз.
Сөзү нәзмә чәкмәк асандыр,
Јакин нәзмин үстүндә дурмаг лазымдыр.
Сөзүн чох олса да, ону аз елә,
435 Бирини јүз јох, јүзү бир елә.

Сујун мигдары һәддини аша,
Артыг ичиләрсә ахырда [сәни] гәрг едәр.
Бәдәндә ган һәддиндән артыг олса,
Нәштәрин гулаг бурмасына лајиг олар.
Сөзү аз де, гој вәчә кәлсин,
Чох олса, она чох [ирад] тутарлар.
Сәнә чох демәк асан олса да,
«Чох демә» десәләр, бөјүк гәбаһәтдир.
Сөз чандыр, чан исә чаның дәрманыдыр,
440 Бәлкә дә она көрә чан кими әзиздир.

Сән адамлара бах ки, нечә ағылсыз, һушсуздулар ки,
Чаны бир чөрәжә сатырлар.

Сөз көвһәрдир, сөз дејән үзкүчү,
Хүсуси көвһәр чәтинликлә әлә кечәр.
Устадлар көвһәр дешмәкдән горхурлар,
Чүнки көвһәрин гижмәтини бирилрлар.
Көрмүрсән ки, уста [дүррү] дешән вахт,
Хаталы дүррү шакирдләре верир.
Әкәр аягы вә әкәр хумар олсан,

445 Елә јаша ки, е'тираздан узаг оласан.

Минләрлә һөјасыз јад адам сәнә көз гојур,
Јүз чыгыр-багырла әлини сәнә сары узадыблар.
Бир нәфәсини дә һәдәр кечирмә,
Өз ишиндән башгасыны хәбәрсиз билмә.
Һатифин нәсиһәтләрини ешидән кими,
Һатиф кими өзүнү хәлвәтә чәкдим.
О хәлвәтә ки, көнүл дәрјадыр орда,
Јүтүн сәрчешмәләр ордадыр, орда.
Бир әфсанәни [өзүмә] дајаг етдим,
450 Бир атәшханәни [өзүмә] бәништ етдим.

Бу бүтханәни нөггашлыгы әлимә дүшән кими,
Бәзәкдән башга она бир нахыш вурмадым.
Һәрчәнд ки, дирилик сују олан сөздә
Имкан дахилиндә олан һәр шеј гәбулду.
Амма дүзлүјү јазмагы бачарырсаңса,
Бир нечә јаланы хәрчә вермәк нәјә көрәк?
Јалан демәклә сөзүн гәдри азалды,
Ким доғру данышса, шөһрәти учалыр.
Доғручу сәһәр доғру данышдыгына көрә,
455 Ону дүңја вардылар кими гызыла тутду.

Сәрв дүзлүклә јабраг санчдыгына көрә,
Хәзан вахты талан олунмаг гәмини көрәди.
Мәним «Мәхзәнүл-әсрар» кими бир хәзинәм вар,
Һәвәс јолунда нәјә көрәк әзијәт чәким.
Лакин бу күн дүңјада елә бир адам јохду ки,
Һәвәснамәјә һәвә-и олмасын.
Ширин бир әл кәздирмәклә бөјүк һәвәс кәстәрдим,
[О.] гәмә һәвәс кәстаранләрин гәмини дағыдар.
Она елә бир пак һәвәс нахышы вурдум ки,
460 Ону охумагла ағыл һәвәсләнер.

Башгалары кими елә бир будаға әл атмадым ки,
Она хурмадан башга бир шеј бағламаг олсун.
Хосров вә Ширин һекајәси кизли дејил,
Доғрудан да ондан ширин дастан јохду.
Һәрчәнд ки, көнүлә јатан дастандыр.
Кәлини евиндә дустаг галыбдыр.
Бәјазы дилләрдә мә'руф дејилдир,
Бәрдәдә бир канара атылмыш јазысы варды.
О јерин көһнә јашлыларынын тарихиндән
465 Мәнә бу хәзинәнамә мә'лум олду.

Бу өлкәнин ағсагаллары
Мәни бу иши көрмәјә шөвләндирдиләр.
Буну гәбул етмәкдә ағыл [кәрәк] каһыл олмасын,
[Чүнки,] ағыллылар јанында [онун] доғрулуғу бәллидир.
Кизли дејил, доғрулуғуна шаһид
Онлардан јадикар галан әсәрләр вар.
Бисүтун дағы, Шәбдизин шәкли,
Еләчә дә Мәданнә Пәрвизин гәсри.
О јазыг Фәрһадын һәвәскарлыгы,
470 Суд архынын нишанәси, Ширинин гәсри.

Һаман Шаһруд вә хош ичмәли сују,
Хосровун јурду вә овлағы.
Он алты телли [сазла] Барбәдин һәдис
Шаһын Шаһруддакы мөзары.
О һәким ки, буңлардан һекајәт етмишдир,
Ешг әһвалатыны онлардан чыхартмышдыр.
Чүнки јашы алтмыша чатмышды,
Чаванлыг јайындан оху дүшүшдү.
Алтмышда ешгдән, севкидән, әлбәттә
475 Сөз демәк она фәјда вермәзди.

Биличинин мәнән габаг дедијини демәдим,
Дејилмиши тәзәдән демәк јахшы дејил.
О јердә ки, ешгбазлыгда о ләнкиди,
Сөз ачдым, чәнкәвәр кишинин сајағында јох.
Мәним әләминдә ешгдән көзәл бир шеј јохду,
Севкисиз каш һеч јашамајам.
Фәләјин ешгдән башга бир мөһрабы јохду,
Дүңјанын ешг торпағындан башга бир сују [јә'ни: абы]
јохду.

Ешгин гулу ол, [дүз] фикир будур,
Бүтүн көнүл саһибләринин пешәси будур.

- Дүнја ешгдир, галан [һәр ше] кәләкбазлыг ојундур.
Ешгбазлыгдан башга һәр ше ојундур.
Әкәр аләмин чаны ешг олмасајды,
Аләмин дөвранында ким дири галарды?
Ким ки ешгдән хали олду, гурудур,
Јүз чаны олса да, ешгсиз өлүдур.
Ешг тохуму олмаса һеч кәсни тохуму көјәрмәз,
Ешг евиндән башга һеч кәс [һеч јердә] архајын дејил.
Ешг атәшиндән башга дүнјада јахшы нә вар?
485 Онсуз нә күл күлдү, нә булуд ағлады.
- О атәшпәрәстләр ки, ода ситајиш едирләр,
Күнәшин ешгиндән атәшпәрәстдирләр.
Ешг өзү һеч бир овсун танымаса да,
Бәјәм худпәсәндликдән гуртармыр?
Ит кими јемәјә, јатмаға гане олма,
Бир пишик дә олса, она көңүл бағла.
Пишијин ешги илә [һәјәты] баша вурмағ,
Өзүн үчүн шир олмагдан јахшыдыр.
Әкәр дашын көңлүнә ешг дүшсә,
490 Көвһәрдән өзүнә бир мәшуг әлә кәтирәр.
- Чүнки магнит ашиг олмасајды,
О шөвглә дәмири һечә чәкә биләрди?
Вә әкәр јолда бир ешг олмасајды,
Кәһрәба саманы ахтармаз иди.
Чохлу даш, чохлу көвһәр јериндә дуруб,
Нә дәмири, нә дә саманы чәкир.
Сајдан артыг көвһәр вардыр ки,
Һамысы өз мәркәзинә мејл едир.
Әкәр од јердән чыхыш јолу тапмаса,
495 Јери дешиб јүксәклијә чан атачағ.
- Бахма ки, үрәк чанын султаныдыр,
Ешгә гәдәм бас ки, чанын чаныдыр.
Әкәр бир су һавада чох галса,
Тәбиятинә көрә ашағыја мејл едәр.
Тәбиятин чәзб етмәкдән башга иши јохдур.
Ағыллы адамлар бу чазибәни ешг адландырырлар.
Кәһ гилбәдән данышар, кәһ да латдан,
Кәһ хәзинә кә'бәдир, кәһ да хәрәбат*
Әкәр, [диггәтлә] нәзәр салыб фикирләсән [көрәрсән ки,]

- 500 Јарадылыш [һәр ше] ешг үзәриндә дурубдур.
Әкәр көјләр ешгдән азад олсајды,
Јер һарадан абад оларды?
Мән ешгсиз өзүмдә чан көрмәдијимә көрә,
Үрәјими сатыб бир чан алдым.
Ешгдән үфүгләри түстү илә долдурдум,
Ағылын көзүнү јухулу етдим.
Бу ешг дастаныны [јаратмаға] әзм етдим,
Дүнјада ешг сөдасыны галдырдым.
Ондан бир алчағ [адам] хејир көрмәсин,
505 Јалныз хош охунсуи, көзәл јазылсын.
- Мән јахшы сөјләдим, әкәр [кәтиб] пис јазса,
Мәним муздумла өз кунаныны јазмыш олар.
О вахт ки, мән гапыны бағламышдым,
Көјләрлә сөзә башламышдым,
Кәһ мәләкләрин бүрчүнү кәсирдим,
Кәһ улдузларын өртүјүнү чырырдым,
Бир алаһы таныјан јекәнә достум вар иди,
Јүз көңүллә чан досту олмушду.
Шир кими [достлугда] тәәссүб кәмәри бағламышды,
510 Мәнә галхан иди, дүшмәнә гылыңч.
- Дүнјанын гапысыны биликлә бағлајыб,
Дүнјада көңлүнү бунулла шад етмишди.
Бир кечә гызыл һәлгәси кими [гәдди] бүкүлү [һалда]
Гапымын чахчахыны тыггылатды.
Башыны тута-тута кәлиб,
Мәни барк мазәммәт етмәјә башлады:
Афәрин,—деди,—еј мәнәлар дүнјасынын һөкүдары ки,
Сөз мүлкүнүн галибисән.
Гырх илдә әлли чилләдән сонра,
515 Варағларә јајылмыш бу сөзә әл вурма.
- Бу оручунда ки, мөһкәм дурмусан,
Мурдар бир сүмүклә оручуну ачма.
Сәни һеч бир аруз бәндә салмамыш,
Чүнки сән дүнја арузунда олмамысан.
Сәнин ки, гәләминин низә учунда
Нечә хәзинәнин гыфылынын ачары вар,
Миси гызылла өртмәкдән гәрәзин нәдир?
Гызылы күмүшә гат бунулла да јашамағ олар.
Нәдән Гарун хәзинәси кими торпаға мејл едирсән?
Сән дүнја сөз дејәнләринин устадысан.

Төк аллахын гапысыны чал, шөһрөтин артсын,
Атәшпәрәстләрин адатини на үчүн тәәләјирсән?
Сөз дејәнләр сәнин үрәјини өлү адландырарлар,
Һәрчәнд ки, Зәнд охујанлар дири дејәрләр*.
О ачы сөзләрин үзәримә јағдырылмасындан,
Әсла гашгабаг етмөдим.
Көнүл алан Ширинин ширин әдасындан
Гулағына бир нечә инчә фикир охудум.
Бәзәјини вурдугум о ипәјин
525 Көнүл охшајан нахышларыны көстөрдим.

О вугарлы инсан Әржәнк нахышларыны көрчөк,
Даша вурулмуш нахыш кими сакит дајанды.
Она дедим: «Сүкутдан нә ахтарырсан?
Һаны бир дилин ки, әһсән дејәсэн?»
Јүз үзүрлә деди: «Сәнин гулуна,
Дилим јалныз адыннн тә'рифини дејәчөк,
Ширинин дастаныны ешитдикдө,
Ширинликдән дилим уddум.
Белә сәһркарлығы сән елә биләрсән,
530 Бир бүтдән бир Кә'бәни сән дүзәлдәрсән.

Ағзымы елә ширин етдин ки,
Дилим ағзымда шөкәрә дөндү.
Мән дилими шөкәр кими једимсә,
Сәнин кимисинин дили шөкәрни олсун!
Бу јолу ки, ачмысан, сона чатдыр,
Әсасыны гојмусан, тамамла.
Бу ишдә бәхт сәнә јар олсун,
Сағ галыб онун бәһрәсини көрәсән!
Әлиндә белә бир ираги нәгд олдуғу һалда,
535 Нә үчүн бу бучагда отуруб галмысан?

Кәнчәдә өзүнү душтаг етмәкдән гуртар,
Шир јүјәни әлиндәдир, пәнчәни ач.
Атыны бајыра сәјирт, мејдан кенишидр,
Сән чавансаң, бәхтинин дә будағы чавандыр.
Земанәнин көзәл шаири јохдур,
Олса да, сәнин кимиси јохдур.
Һумалыг ет, көлкәни ишә сал,
Вилајәти бир нечә бајгуша тапшырма.
Бу ики-үч [шаир] өз чырагларынын пәрванәсидир.
540 Өә евләриндә көзә дәјирләр.

Өз шөһрләриндән ики мәнзил узаглашсалар,
Һеч бириндә ишыг вә рөвнәг көрмәзсән.
Сән о ишыглы күнәшә бәзәјирсән ки,
Шәргдән Гәрбәдәк таныммысан.
Индики ајағыны ирәли атдын,
Һәр кәс бир бучага чөкилиб башыны кирләр.
Һәм дунјада һүнәр бир һасар тапар,
Һәм дә иглим сөз дејән бир сүвари көрәр».
Ачыгла дедим: «Еј уча бәхтим,
545 Нә сән гәссабсаң, нә дә мән гојун.

Мәни үфүрмә ки, чырағым сөнәр,
Мусаја Иса нәфәси тә'сир етмәз*.
Бир нечә бош сөзлә оду јандырма,
Мән чыраг кими өзүмү јандыранам.
Мән о шүшәјәм ки, әкәр мәнә даш вурсан,
Адымдан, санымдан дунја утанар.
Көрәрсән бир мисдир, үзәринә гызыл чөкилмиш,
Мурдарын үстүнә күләб сәпилмиш.
550 Әлимдә һава [вә һәвәсдән] башга бир шеј көрмәзсән,
Габымда күләкдән башга бир шеј тапмазсан.

Фәләк тәлејими шир јарадыбдыр,
Лакин јундан дүзәлмиш ширәм, нә фәјдасы вар?
О шир дејиләм ки, дүшмәнлә туташам,
Мәнә о бәс еләр ки, өз өһдәмдән кәләм.
Бундан әввәл бир севинчим вар иди, о кетди,
Чаванлыг ғүруру да ки, вар иди, о да кетди.
Ушаглыг вә худпәрәстлик һекајәсини,
Бурах, о бир хәјал вә мөстлик иди.
Өмүр ијирмидән вә ја отуздан ки, кечди,
555 Даһа гафилләр кими јашамағ јарамаз.

Өмрүн шадлығы ғырх иләдәк олур,
Ғырх јашында гол-һанад төкүлүр.
Әлилдән сонра сағламыг олмаз,
Көз күтләшәр, ајаг сусдалар.
Алтымыш ки, чатды, отурмағ вахтыдыр,
Јетмиш олан кими аләт ишдән дүшүр.
Сәксәнә, дохсана елә ки, јетдин,
Дунјадан чохлу мәшәггәтләр көрәрсән.
560 Әжәр орадан мәнзилә јүзә чатдырсан,
Зәһирән дири олсан да өлү кимисән.

Өкөр бир күн галасан, ја да жүз ил,
 Бу көзөл гасрдөн бир күн көчөчкөсөн.
 Бас жахшысы будур ки, шад оласан,
 О шадлыгда-аллаһы унутмајасан.
 Хош күнүндө [көрөк] ишыгы шам кими
 Ағзын күлө, көзүн јашара.
 О ишыгылар сүбһ кими ағламагдан гуртардылар
 Ки, күлүш илдырымыны додагда сындырдылар.
 Ағламагсыз күлмөк мүмкүн олмадыгы үчүн,
 Бу күлмөкдөн дә диши бағламаг олмаз.

565

Өкөр эмөл етсән сәнә өјрөдөрөм ки,
 Ағламадан бир заман күлөсөн.
 Хош игбалдан күлдүјүн вахт,
 Бир јохеулу бир шеј вермөклө күлдүр.
 Кејүн күнөшһини көрмүрсөнһи,
 Онун үчүн күлүр ки, дүнјаны күлдүрсүн.

«ХОСРОВ ВӘ ШИРИН»
ДАСТАНЫНЫН БАШЛАНҒЫЧЫ

Гәдим дастанлары билән
 О ширин сөзлү гоча белә сөјләди;
 Кәсранын ајы гаранлыгда батан кими
 Шаһлыг тахтыны һөрмүзә верди.

570

Чаһаны ишыгландыран һөрмүзә эдаләтлә һөкм сүрүрдү,
 Өз эдаләти илә дүнјаны абад едирди.
 Атасынын гојдуғу гәјданы давам етдирир,
 Сәхавәтһини әлдә, динһини ајаг үстә (һәрфән: пәјдар сах-
 лајырды.

Дүнјада өз нәслини давам етдирмәк истәјирди,
 Гурбанлыглар вериб аллаһдан бир оғул истәјирди.
 Аллаһ бир чох нәзир-нијаздан сонра
 Она бир оғул бағышлады, амма нә оғул!
 Шаһлыг дәрјасындан [чыхарылмыш] гиймәтли бир дүрр,
 Аллаһын нурудан ишыгы бир чираг

575

Бир мүбарәк талели, уғурлу тахты,
 Таләјинә тачдарлыг вә тахты әлә кечирмәк [јазылмыш
 оғлан!]

Атасы онда тамам шаһлыг [әләмәтләрини] көрүб,
 Адыны Хосров Пәрвиз гојду.
 О шаһзадһини ады она көрә Пәрвиз олду ки,
 Даим гучагларда она ганад вериб учурдурдулар.
 Үзү күнөшдөн дә [јахшы] көләр әридөн иди,
 Ширин күлүшү сүбһдөн дә көзөл иди.
 Дајә ону мүшк кими ипәјә бүрүмүшдү,
 Тәр мирвари кими гуру памбыг [арасында сахлајырды].

580

Шәкәр кими сүдә мејл етдијинә көрә,
 Сүд вә шәкәрлә бәсләјирдиләр.
 Һәмишә ону шаһын сарајына кәтирир,
 Күл дәстәси кими әлдән-әлә кәздирдиләр.
 Бешикдән мејдана ајаг ачанда
 Дүнја мәрһибанлыгла ону бағрына басды.
 Беш јашына чатанда һәр бир гәрибәликләрә
 Бахыб ибрәт алырды.
 Һәр ил јаша долдугча,
 Ағыл она башга бир тәһлим верирди.

585

Беләликлә једди јашына гәләм гојду,
 Гара гыврым сачлары чичәкләрә әтир сачды.
 Көзәликдә елә шәһрәт газанды ки,
 Санки Мисрин Јусифи иди.
 Атасы онун үчүн мүәллим тутду ки,
 Вахты һәдәр кечмәсин.
 Бунун үстүндөн бир нечә вахт кечди,
 Хосров һәр бир һүнәрә јиңләнди.
 Мәһналы сөзләр сөјләмәкдә елә маһир олду ки,
 Ағзындан дәннз кими көвһәр сачырды.

590

Сөзү фәсаһәтлә су кими ахырдырды,
 Онулла данышмаг үчүн чох дүшүнмәли олурдун.
 Инчә бахышы илә түкү деширди,
 Түк кими инчә сөз сөјләјирди.
 Доггуз јашындан сонра ојуну бурахды,
 Шир вә әждаһа илә вурушмағын гәјдасыны өјрәнди.
 Елә ки, он јашы тамам олду,
 Отуз јашлыларын башыны көјә совуруду.
 Асланла пәнчә-пәнчәјә вурурду,
 Гылынчла сүтуну гәләм едирди.

595

Түкә вурулмуш дүјүнү охла ачырды,
 Низә илә зирһдән һәлгәни чалыб апарырды.

Јајыны дартыб оху нишана јөнөлтдиклө,
Зөһрөнин төбилиндөн төбилчк асылырды.
Он јајы бирден дартыб чөкө билон бир адам,
Оңун јајыны күчлө дашыгырды.
Көмөнди он дүшмөндөн даһа хам иди,
Оху доггуз гылынчдан мүкөммөл иди.
[Гаршысында] пислик [нишанәси] Аг див олсајды белә,
Охунун габагында сөјүд жарпагы [кими әсәр]ди.

600

Илдырым кими низәсини даша чахсајды,
Оху мәрмәрин синәсинә санчыларды.
Он дөрд јашына чатанда,
Үилк гушу гол-ганад ачды.
Нәзәри кизли сиррләри ахтармаға,
Дунјанын јахшы-писинин һесабыны апармаға башлады.
Бүзүркүмид адлы бир биличи [гоча] вар иди,
Гүдрәтли ағыл она бөјүк үмид бәсләјирди.
Дунјаны гарыш-гарыш кәзмишиди,
Фәләјин сиррләрини инчәлији илә өјрәнмишиди.

605

Кизли-кизли сиррләри [өјрәнмәклә]
Көјдәки хәзинәләрин ачарыны әлә кечирмишиди.
Шаһзадә хәлвәтчә ону јанына чағырды,
Ғинд гылынчы кими она дил ачды.
О мәрһифәт дәнзиндән чәвәһир ахтарды;
Әтәјиндән тутду вә ону әлә кәтирди.
Онун төһлими илә [Хосровун] парлаг көнлү ишығланды,
Ондан чохлу һикмәтләр өјрәнди.
Зүһәлин пәрқарындан башламыш Јерин мәркәзинәдәк,
Фәләкләрин јаратдығы [шејләрин сиррини] өјрәнди.

610

Өмрүнүн көнч чағында дәрја ичли [јәни биликли] олду,
Һәр бир фәнидә мөһрәт әлдә етди.
Көнлү гәфләт јухусундан ајылды,
Шаһлыг мөгамына гәдәм басды,
Бу доланан дунјанын кизли ишләри
О сиррләр арајана мәһлум олан кими,
Дунјада хидмәтдән јахшы бир шеј көрмәди,
Хидмәт етмәкдән һеч вахт башы ајылмырды.
Шаһ ону дунјадан чох севириди,
Дунја нәдир, чанындан да чох истәјирди.

615

Онун өмрүнү узатмағ үчүн шаһ о заман
Һәр бир узун әлли әлини ғысалтды.

Шәһәрдә чар чәкиб билдирдиләр ки,
Вај о адамын һалына ки, биринә гәһр етсин.
Әкәр бир ат биринин тарласына кирсә,
Вә ја биринин мејвә бағына көч бахылса,
Вә әкәр бир адам намәһрәм үзүнә бахса,
Вә ја [зорла] биринин евиндә отурса,
Мәндән лајигинчә чәзә алачаг.
О, буна аид бәрк аид ичди.

620

Шаһ өз әдәләтиндә сүстлүк көстәрмәдијинә көрә
Дунјаја сағламлыг үз верди.
Позғунлуг дунја ишләриндән әлини чәкди.
Дунја позғунлугун әлиндән гуртулду.

ХОСРОВУН ОВА ЧЫХМАСЫ ВӘ ОРАДАН КӘНДЛИНИН ЕВИНӘ КЕТМӘСИ

Иш елә кәтирди ки, бир күн сәһәр тәздән Хосров
Севинчлә сәһраја чыхды.
Сейрә далды вә чохлу ов етди.
Узагдан көзәл бир кәнд көрүндү.
О кәндиң әтрафы јамјашыл иди,
Хосров о чөмәндә бүсәт гурду.

625

Јашылыгыда сүфрә ачыб ал шәрәб ичмәјә башлады.
[Сәмадакы] сары күл архасыны чевирәнәдәк мәчлис давам
етдирди.

Елә ки, күнәш лачивәрди һасардан
Диварын үзәринә сары бајраг санчыды,
О көчмәјә [һазырлашан] султан кими уд јандырырды.
Бајрағы чырыб чәтир тикирди.
Алтындакы атын чиловуну чәкди,
Фәләјә гаршы ики әлли гылынчла вурүшурду.
Бу чијәри јандыран торпағын әлиндә ачиз галдыда
Галханыны нилүфәр кими сүјүн үзәринә атды.

630

Мәликзадә о кәнддә бир евә көлди.
Сәрхошлугдан орада да мәчлис гурду.
О кечә достлары илә ичкини давам етдирди.
Кечәни ојаг галанларла сәһәр хумарлыг шәрәбы ичди.

Органын авазына гулаг асыр,
Эргөвани шөраб ичирди.
Мејлә долу кузалар гөһгөһә чәкирди,
Чаны вә чәһаны мејлә чанландырырды.

635 Онларын дәлисов атларындан бири
Сәһәр тездән бир кәндлинин әкинниә кирди.

Сују ширин Гур гуламларындан бири дә*
Бир неча салхым гора гарәт еләди.
Сәһәр дүңјаны ишыгландыран күнәш
Кечәнин башыны күндүзүн бәдәниндән ајыранда
Гара ганадлы гарга синәсіндән [чыхарыб]
Тутунун ганадынын алтына гызыл јумурта гојду.
Кечә көмүр јүкүнү күрәјиндән ашырды,
Торпағын лөвһүндән бармағыны чәкди.
Бәдхәһлардан бир нечәси өз гајдалары үзрә.
640 Кизличә шаһа хәбәр апардылар.

Дедиләр ки, Хосров дүнөн кечә ганун-гајданы позуб.
Шаһәншаһдан горхусу јохдур, нә фајдасы вар?
Шаһ деди: «Нә сучу олдугуну билмирәм».

Дедиләр: Чәфа јолуну тутубдур.

Аты јашыл әкиндә отлајыб,

Нөкәри дә кәндлинин горасыны талајыб.

Кечә касыб рәјјәтин дар комасыны тутуб,

Чәнкинин сәсини дә намәһрәм ешидибдир.

Әкәр бу иши сәнин оғлун дејил, өзкәси еләсәјди,

645 Сән онун ев-ешијини дағыдардын.

Бәли, ган алан бир дамара јүз нештәр вура биләр,
Амма өз дамарына кәләндә әли титрәр.

Шаһ әмр етди хәнчәр көтүрдүләр,

[Хосровун] атынын кәјини кәсдиләр*.

Гуламыны да гора саһибинә вердиләр

Шоранылығы кулабла сувардылар.

О евдә салдыгы јорған-дөшәјини дә

Ев саһибинә бағышладылар.

Сонра чәнк чаланын дырнағыны сындырдылар,

650 Чәнкинин ипәјә [ошар] телләрини дә гырдылар.

Бах көр [шаһлар] бундан әввәл јадлары дејил,

Өз дүрданәләрини [дә] нечә тәнбәһ есидиләр!

О әдаләт вә инсаф һарада галды?

Өвладла белә рофтар инди һаны?

Инди јүз мәзлумун ганы ахыдылса,
Һеч бир дамчы су да бәнддән кәнара ахыдылмаз.

Дүңја атәшпәрәстликдән елә рөвнәг тапмышды,
Инди сән бу мүсәлманлыгдан утанмалысан!

655 Биз мүсәлманыг, онун ады исә атәшпәрәст иди,
Әкәр о атәшпәрәстликдирсә, бәс мүсәлманлыг һансыдыр?

Низами, јенә дә әфсанонин үзринә гајыт,
Чүнки нәсиһәт гушунун сәси [һәмшә] ачы олур.

АТАСЫНЫН ҺУЗУРУНДА ХОСРОВУН ҮЗР ИСТӘМӘСИ

Хосров о харлығы көрәндән сонра
Өз иши һаггында бир гәдәр дүшүндү.
О јөгин етди ки, нә ејләјиб, пис еләјиб,
Атасы да ону өз јериндә чәзаландырыб.
Өз әли илә өз башына вурду,
Гүссә-кәдәр она бир саат динчлик вермәди
Гоча ағсагаллары орталыға салды ки,
660 О сәрвбојлуну шаһын јанына апарсынлар.

Бәлкә шаһ онун хаһишини гәбул едә,
Кәчмиш күнаһларыны бағышлаја.
Кәфән кејиб ити гылынч көтүрдү,
Санки дүңјада гиямәт гоңду,
Үзр истәмәк үчүн гочалар габагда кедирдиләр,
Шаһзадә исә онларын архасынча әсирләр кими аддым-
лајырды.

Тахтын јанына чатан кими [Хосров] кәдәрлә сызлады.
Сучлулар кими торпағын үзринә сәрилди.
Деди ки, шаһым, бундан артыг мәнә эзәб вермә,
665 Бөјүклүк едиб кичикләрин күнаһындан кеч.

Јусифин ганыны гурдун бојнуна атырлар,
Күнаһым бөјүк олса да, өзүм чох кичијәм,
Һәлә ағзымдан суд ији кәлир,
Сән дишини шир кими мәним ганыма төкмәјә ағартма.
Кәрәм гыл, чүнки бу бәхти дөңмүш өвладынын
Шаһын гәзәбинә дөзмәк иттидары јохдур.
Әкәр күнаһхарам, бу гылынч, бу да бојнум,

670 Сондон өлдүрмөк, мөндөн төслим олмаг.
Чүнки һәр бир гөмө дөзө билэрәм,
Амма шаһын наразылыгына дөзө билмэрәм.

Буну дежиб о пак көвһәр, јенө дә торпағын үзарине
сәриялди вә агламаға башлады.

Орада оланлар бу вәзирјети көрүб,
Һөнкүртү илә агладылар.

Аја учалан о аглашма сәсиндөн
Шаһы да агламаг тутду.

Ки, елә нәзәнин, кичик ушаг

Ишдә белә бир инчәлик көстәрди ки, [ону]

О өвлад [үчүн аглајырды] ки,

Јалһыз дөвләтин јахшылығыны арзулајыр,

Атанын разылығындан башга бир шеј истәмәјөн өвлад
едәр.

675 Сәнин өвладын сәниһә нечә рәфтар еләсә, бил ки,

О да өз өвладындан һанан рәфтарты көрөчөк.

Өвладын јахшылығы, лислији һаггында гөм еләмә,
Сөнә нә етсә, өз ушағындан да ону көрөчөк.

Һүрмүз көрдү ки, о севимли,

Руһун гидасы вә көнүл мејвәси олан оғул

Белә камаллы вә фәрәсәтлидир,

Аһлады ки, о аллаһ веркисидир,

Аһнындан өпүб бөјүк меһрибанлыг көстәрди,

Ону өз гошунунун вәлиһәнди тәјин етди.

680 Хосров атасынын јанындан бајыра чыханда,

Чаһан мүлкүнө јени сәс јајылды.

Узагдан баханда да онун сымасындан әдаләт төкүлдүрү

Үзүндөн чаһаны идарә етмөк нуру јағырды.

ХОСРОВУН ӨЗ БАБАСЫ
ӘНУШИРӘВАНЫ ЈУХУДА
КӨРМӘСИ

Кечәнин зүлфү әтир сачмаға башлајанда

Ишыгыг гаранлығыда гәрг олду.

Пәрдәнин архасындан бир сәһрикар чыхды,

Күзүк ојнаданын (јә'ни күнәшин) јеринә бәдирләнмиш

Ај чыхды

685 Хосров ибадәткаһа кедиб гуршаг бағлады,
Аллаһа јалварандан сонра әјләшди.
Ону ширин јуху тутду,

Чүнки дүнән кечә дә јахшы јатмамышды.

Јухуда өз бабасыны көрдү, [бабасы она]

Деди: «Еј дүнјаја ишыг сачан јени күнәш,

Әкәр сәнин дөрд әзиз малын әлиндән чыхдыса,

Сөнә дөрд шејин муштулуғуну верирәм:

Бири, о горанын ачылығына дөзүб,

Үз-көзүнү туршутмадыгына көрә

Елә бир дилбәр сәнин јанында олачаг ки,

Дөвран ондан ширин бир чан көрмәмишидир.

690 Икинчиси, атынын пејини кәсдикдә

Сән үзүнә тоз гондурмадыгына көрә

Шәбдиз адлы гара рәнкли бир ата саһиб олачагсан ки,

Ән шиддәтли күләк онун ајағынын тозуна чата билмәз.

Үчүнчүсү, шаһ тахтыны кондилијә верәндә

Әһвалыны позмадыгына көрә

Шаһлара лајиг елә бир тахт сәнин әлиһә кечәчөк ки,

Гызылдан төкүлмүш ағача бөзәјәчөк.

Дөрдүнчүсү, сәнин мүтрүбүнүн әлиндән

Сазыны аланда дөздүјүнә көрә

695 Барбәд адлы бир мүғәнинни сөнә верәчөкләр ки,

Ону јад етдикдә чамда зәһәр олса, шәрбәт дады верәчөк

Даш әвәзинә гызыл тапачагсан,

Дөрд сүмүк әвәзинә дөрд көвһәр тапачагсан».

Мәликзадә јухудан дуран кими

Бир даһа аллаһа шүкүр етди.

Кечә-күндүз дилини сахлајырды,

Бабасынын көстәришинә гулал асырды.

Бүтүн кечәләр јатмајыб ағыллы адамларла

Сәһбәт едиб данышырды.

ШАПУРУН ШИРИНИН
КӨЗӘЛЛИЈИНДӘН ДАНЫШМАСЫ
ВӘ ХОСРОВУН ОНА АШИГ ОЛМАСЫ

700 [Хосрову] Шапур адлы јахын бир досту вар иди,

Дүнјаны Гәрбдән Дәһавәрәдәк кәзмишиди.

Нөгәшлығыда Мәнинни јенидән [дүнјаја] кәлмәси мүж-
дәсини верирди*.

- Рәссамлыгда Иглидусун гапысыны ачмышды.*
Елә чевик гәләм вурур, чәлд сурәт җарадырды ки,
Санки хәҗәлиндан нахыш җырчасыз чәкилирди.
Зәриф [нахыш вурмагда] елә бачарыглы иди ки,
Сујун үзәринә [дә] инчә нахыш вурурду.
Пәрвизин тахты гаршысында јери өлдү,
Бу үрәјәјатан сөзләри сөјләди:
705 «Әкәр гилбелји-аләм изн версе,
Билдијимин јүздә бирини сөјләрәм».
Хосров деди: «Еј икид әр,
Исти-исти даныш вә мәчлиси сојутма!»
Ширин сөзлү Шапур ағзыны ачды,
Сөзә лазымынча гол-ганад верди:
«Аләм дүнја дурдугча сәнә гул олсун,
Дөврүн һәр бир или вә ајы сәнә угурулу олсун!
Сәни шад көрмәк истәмәјән кәдәрә тутулсун,
Мүлкүнү абад көрмәк истәмәјәнни өзү мөһв олсун!»
710 Чамалын чаванлыгга биркә нәфәс алысн,
Һәмишә мурадына чатасан!
Бу алты тағлы чадырда чох долашдым,
Узаг дијарларда чох гәрибәликләр көрдүм.
Дағлыгын о тәрәфиндә бир нечә мәнзәлликдә,
Дәрбәнд дәннзинин лиманы јерләшән јердә
Шаһлар нәслиндән бир гадын һөкмранлыг едир,
Онун гошунунун [чәнки] сәси Исфәһана чатыр.
Бүтүн өлкә Әррандан Әрмәндәк
О гадынын һөкмүнә табедир.
715 Хәрәч алмадығы бир өлкә јохдур,
Тахт-тачдан башга һәр шеји вар.
Уча дағлар башында мин галасы вар,
Хәзинәсинин сајыны јалныз аллаһ биләр.
Мал-давары истәдјијин гәдәрдир,
Онларын сајы гушларын вә балыгларын сајындан чохдур.
Әри јохдур, ишрәти вар,
Һәјәтыны шадлыгда кечирир.
О һөкмдарын ады Шәмирадыр,
Шәмиранын мәһнасы Мәһин банудур.
720 Икидлји кишиләрдән артыгдыр.

- Бөјүклүјүнә көрә Мәһин бану адландырырлар.
Һәр бир иглимдә вә һәр бир фәсилдә
Өзү үчүн мүйәјән бир јер сечир.
Күл фәслиндә јери Муғандыр ки,
Ајаг басдығы јерләр [Һәмишә] јашыллыг олсун.
Јајда Әрмән дағларына чыхар,
Насла күллүкләри вә талалары бир-бир кәзәр.
Пајыз вахты Абхаза кәләр,
Ов далынча гуш кими учар.
725 Гышда Бәрдәјә мејл көстәрәр,
Чүнки гышда Бәрдәнин һавасы исти олур.
Дөрд фәсли белә кечирир,
Һәр фәслдә бир һаваны бәјәнир.
Һәр бир аныны севинчлә кечирир,
Дүнјаны күлә-күлә ојнадыр.
Бу доланбач зиндан олан дүнјада
Вур-тут бирчә гардашы гызы вар
Пәри баласыдыр, пәри дејил, ајдыр,
Өрпәк алтында папаг саһибидир.
730 Парлаг ај кими кечәни ишыгландырыр,
Гара көзләри санки дирилик сујудур.
Гамәти күмүшү хурма ағачы кими учадыр.
Ики зәнчи онун хурма ағачынын башында хурма дәр-
мәкдәдир.
О, ләби шириндән о гәдәр данышды ки, [Хосровун]
Ағзы хурманын шөһд-шөкәрилә долду [Шапур деди]:
Мирвари кими ишыг сачан дишләри
Сәдәфи рөвнәгдән салмышдыр.
Ики шөкәр додағы суланмыш эгиг кими,
Ики сачы һөрүлмүш көмөнд кими
735 Сачынын чини көнүлдән тагәти алыр,
Телләри илә күл үзәринә чәмән өртүб.
Мүшк сачан нәсимин һәрәретиндән
Хәстә нәркизинин бејни истиләнмишдир.
Өз көзүнү өзү үчүн оwsунчу етмиш,
Оwsунла бәднәзәрин көзүнү бағламышдыр.
Селр илә көнүлләрдәки одлары алышдырыр,
Дузлу додағларындан шөкәр јағыр.
Һәмишә күләндә додағлары дузлу олур,
Дуз ширин дејил, амма онунку [ширин] олур.
740 Бурун елә бил күмүш бычагдыр.

О бычаг бир алманы ики жерѳ бѳлмүш.
Ажындан жүз кѳйнѳнин жахасынын чырылдыгыны кѳрѳрсѳн,
Амма ај кими үзүндѳ лѳкѳ тапа билмѳзсѳн,
Фѳгѳг назындан неч кимѳ е'гина етмѳз.
Сѳба зүлфүнѳ вѳ үзүнѳ тохундуғу үчүн
Каһ гара гағум, каһ да ағ гундуз кѳтириб сатыр.
Һѳр гѳмзѳснѳ бир наз гошубдур,
Чѳнсѳи алма, бухағы турунч кимидир.
745 Үзү улдузларын тѳгвиминѳ јолу бағлајыб,

Күнѳшин вѳ ајын үстүнѳ бармаг силкѳлѳјѳр.
Ики мѳмѳси санки јени јетишмиш ики күмүшү нардыр.
Бостандакы күллѳр о мѳмѳлѳрин үстүнѳ шабаш тѳкүр.
Бојунун гаршысында марал бојуну эјмѳкдѳ,
Кѳз јашлары илѳ этѳјини ислатмагдадыр.
Ѳкѳр кѳзүндѳки мѳ'јары бир тѳрѳфѳ гојса,
Бир марал бахышы илѳ јүздѳн артыг марал тута билѳр.
О нуш булағы аһу кѳзлѳри илѳ
750 Јүз аслан вуран икиди довшан јухусуна апарар.
Додағлары ѳпүшѳ чаваб вермѳз,

Чүнки лѳ'лини ачса, дурр тѳкүлѳр.
Сѳрхош нѳркизинини һасадиндѳн Ирѳм базарында
Рејһан сатанлар аһ-фѳрјад едѳрлѳр.
Мин гучағы тиканла долдурмуш,
Һѳлѳ неч кѳс онун бир күлүнү дѳрѳ билмѳмишдир.
Һѳр кѳчѳ јүздѳн чох адам ону јухуда кѳрѳр,
Фѳгѳг неч кѳс ону бир кѳчѳ дѳ күнѳш кими кѳрѳ билмѳз.
Онун һилал гашларыны кѳрѳн
Дѳрһал чанындан кѳчмѳјѳ билмѳз.
755 Хѳјалы Мѳчуну һѳјран етмишидир,

Лејли [онун] кѳзѳллији гаршысында кизлѳнмишдир.
Бир фѳрманла халгы ѳлдүрѳ билѳн [адамын]
Ѳлинѳ гѳлѳм вер вѳ ѳзүнү тѳслим ет.
Бир нағылдыр, мин кѳнүлчачан һѳјѳчаны илѳ,
Бир додағдыр, жүз мин гѳнд кими ѳпүшү илѳ.
Һѳр бир зүлфүндѳн наз вѳ гѳмзѳ јағыр,
Дишиндѳн, додағындан јагула дур тѳкүлүр.
Һүнѳр пак чанынын фитнѳсидир,
Ѳнбѳр она гул олдуғуну торпаг үзѳриндѳ јазмышдыр.
760 Үзү нѳсрин, зүлфүнүн гохусу да нѳсриндир,

Додағы да ширин, ады да Шириндир.
Додағынын шѳкѳр күлүшүнѳ нуш дѳјирлѳр,
Мѳһнин банунун вѳлиһнди адландырырлар.
О ѳлкѳдѳ эмир олан пѳриузлѳрин һамысы
Хидмѳтиндѳ дајаныб буруғуна гулаг асырлар.
Ајүзлү задѳкан гызларындан
Јетмиш нѳфѳри хидмѳтиндѳ [һазыр] дајаныр.
Һѳр бириси кѳзѳлликдѳ руһу охшајандыр,
Чамалда дүнја дилбѳридир.
765 һамысынын ѳлиндѳ саз вѳ гѳдѳһ олур,

Ај кими мѳнзилдѳн мѳнзилѳ кѳчүрлѳр.
Каһ ајын хырманыны мүшк илѳ ѳртүрлѳр,
Каһ да күл хырманында ичирлѳр,
Үзлѳриндѳ неч бир ѳртүк олмур,
Чүнки онлара неч кѳс бѳд нѳзѳрлѳ баха билмѳз.
Бүлбүллѳ долу бир бағ элѳ кечирмиш,
Нар мѳмѳ илѳ долу бир бостан дүзѳлтмишлѳр:
Гамѳтдѳ һѳр бири сѳрв кимидир,
Турач турачла сүзѳн кими сѳјрана чыхырлар.
770 Кичик ағызлары шѳкѳр кими шириндир,

Гохулары ѳнбѳрдѳн дѳ хош ѳтирлидир.
Кѳзѳлликдѳ дүнјада онағларја тај јохдур.
Ишрѳтдѳн башга дүнјада ишлѳрји јохдур.
Күч сынамаг вахты кѳлѳндѳ о пѳллѳванларын
Ширин чајнағларыны филин дишлѳрини чѳкиб чы-
харарлар.
Бир һүчумла алѳмин чанына од саларлар,
Низѳ илѳ улдузун кѳзүнү тикѳрлѳр.
Ѳкѳр бѳһиштин һүриси мѳшһурдурса,
О тѳрѳф бѳһиштдир вѳ о кѳзѳллѳр һуридирлѳр.
775 О иглимѳ саһиб олан Мѳһнин банунун

Бу чүр чохлу гызыл-күмүшү вар.
Ахурунда елѳ бир ат вардыр ки,
Гачанда күлѳк онун тозуна чатмас.
Философларын хѳјалыны ѳтүб кечинбдир,
Ѳрдѳк кими судан, фыртынадан горхмаз.
Бир чымхырмагла күнѳшѳ доғру чапанда
Фѳлѳји једди мѳјдан (јѳ'ни мѳнзил) керидѳ гојар.
Даға чалан заман дырнағы дѳмир кими олур,
Дѳнизи јаранда гујругу бамбуг чубуғу олур.
Зѳманѳ кѳрдишли, хѳјал јеришли,

Кечә кими сайыг, сәһәр кими аҗыгдыр.
О кечә рәнкли атынын адыны Шәбдиз гоҗуб,
Она кечә оҗаг галан баҗушдан да бәрк ашиг олуб,
Һәмишә бир гызыл зәнчирлә
Аҗагыны баглаҗырлар.

Нә Шириндән ширин бир мәхлуг көрдүм,
Нә дә Шәбдиз кими гара атын сорагыны ешитдим».
Фәрасәтли Шапур бу сөзләри сөйләдикдән сонра
Динчлиҗи јухуја верди, ешиг ојатды.

785 Орадакыларын һәр бирисиндә Ширинә гаршы севки
јаранды,

О шириндилин сөзләринә инандылар.
Чиндә нахыш вуран бир устад,
Нәји бәјәнәрсә, о мәгбул олар.
О сөзләрдән Хосровун һалы елә пәришан олду ки,
Севдадан нә динчлиҗи вар иди, нә дә јухусу...
Бүтүн күнү бу һекајәтин давамыны истәјирди,
Бејиндә бундан башга бир тум көјәрмирди.
Бир нечә күн бу фикирлә кечинирди,
Гуру әфсанә илә көнлүнү шад едирди.

790 Елә ки, иш ишдән кечди, элини атыб

Дөзмәји бир тәрәфә туллады,
О дастаны сөйләјәни хәлвәтә чағырыб,
Бу һагда онунла үзүн-узады сөһбәт елади.
Она деди: «Еј вафалы достум!
Ихтијарым әлимдән кеҗиб, мәнә көмәк елә.
Инди ки, белә бир көзәл ишин әсасыны гојдун,
Иш биләнсән, ону баша чатдыр.
Шәкәр демәклә ағыз ширин олмас,
Инди ки, сөйләдин, зәһмәт чәк Хузистана кет.

795 Сән бүтпәрәстләр кими кеҗиб,

О бүтү әлә кечирмәлисән,
Бах көр үрәјиндә севки варса,
Адәм өвләды илә говушмаг нијјәтиндәдирсә,
Әкәр мум кими нахыш көтүрүрсә,
Бизим мөһүрүмүзү она вур ки, нахышлы олсун.
Јох, әкәр дашүрәклидирсә, дајанма, гајят,
Бизә хәбәр вер ки, сојут дәмири дөјмәјәк.

ШИРИНИ АХТАРМАГ УЧУН ШАПУРУН
ӘРМӘНӘ КЕТМӘСИ

800 Јери өпүб сөз билән Шапур деди ки,
Хосров данм шән вә шад олсун
Ону көрән көз һәмишә онун јахшылығыны истәсин,

Бәднәзәр ондан ираг олсун.
О һүнәр саһиб шаһа дуа етдикдән сонра
Деди: «Еј дунја һөкмдары!
Мән бир нахышын тәрһини төксәм,
Мани Әржәнкин үзәринә гәләм чәкәр
Мән башын шәклини чәксәм, о тәрпәнәр,
Гушун шәклини чәксәм, о ганадланыб учар.
Көнүлә һеч бир тоз гондурма,
Көнүлә тоз гонарсә, дәрди артар.

805 Сән көнлүнү хош елә, шәнликдән башга шеј һаггында
дүшүнмә,

Мән ки, бир ишә әл гатдым,
Она сәрәнчәм вермәјәнәдәк бир ан динч дајанмарам,
Курдан ајаг, гушдан ганад борч еләрәм.
Башыны јастыга гојмасам, өзүм јатмарам,
Дилдарыны кәтирмәмиш кәлмәрәм.
Од кими дәмйрдән ејвһныңна [һасар] чәксә дә,
Чәваһир кими дашын ичиндә кизләнсә дә,
Күч вә һијлә илә ону дәмйрдән оду,
Дашдан чәваһири чыхаран кими әлә кәтирәрәм.

810 Каһ чичәклә, каһ да тиканла әлләшәрәм,

Ишә кеҗишинә бахыб онун чарәсини тапарам.
Әкәр әлиндәки дөвләтә ишим дүшсә,
Елә едәрәм ки, о да Хосровпәрәст олар.
Јох, әкәр көрсәм ки, ачиз галмышам,
Онда шаһншаһы хәбәрдар едәрәм».
Сөзүнү дејиб гуртаран кими ајага галхды,
Јола лазым олан һәр бир тәдарүкү көрдү.
Јолда нә јатырды, нә дә динчәлирди,
Хосровдан ајрылыб бир аја Ширинин јанына чатды.

815 Чәлдән, бијабандан кеҗиб,

Сүр'өтлө Өрмөн дағларына чатды.
Чүнки о көзөллөр дөстө илө һәр јај
О дағлара кәләрдиләр.

Шапур ораја чатанда һәлә от јашыл иди,
Күлләрин илчиси олан ләләләр һәлә солмамышды.
Көј гајаларын үзү чичөклө
Ал вә сары рәнкләрлө бәзәнмишди.
Һәр бир дағын башында зүмрүд кими
Јашыл бүсәт сәрилмишди.

820 Чиррәм дағындан Бугра мејданынадек

Үфүгдән-үфүгә күл-чичөк золағы јаранмышды.
Ирагын сүтуну олан о меһрабна
Сүтун кими Инһираг гүлләсинә бел гајышы кими [доланан]
Гајадан јонулмуш бир монастыр вар иди,
Орада гоча кешишләр јашајырдылар.
О, көһнә монастыра кәлиб,
Абдал гајдасы илө орада әләнди.
Биллики раһибләрдән бири
Ағзындан көзөл инчиләр сачараг она деди:
825 «Бу монастырдан ашағыда бир мағара вар,

Онда сүварижә охшајан бир гара даш вар.
Һәр [ил] мајаланма дөврүндә Рөмкөлө чөлүндөн
Бураја мајаланмаға бир күчлү мајдан кәләр.
Јүз ағачлыг јолдан мағаранын гапысына кәлиб чыхар.
Илан өз јувасына кирән кими [о да] өзүнү ораја салар.
О гара даша мејл еләјәр,
Шөһвәт үчүн өзүнү о даша сүртәр.
Аллаһын әмри илө ондан мајаланар,
Аллаһ истәсә һәр бир гәрибәлик баш тутар.
830 О тохумдан әмәлә кәлән һәр бир гулан

Доланмагда дөвраны, гачышда күләјә өтәр».
Бу биличи киши белә сөјләјир ки,
Шәбдиз о дашын тохумундан әмәлә кәлмишдир.
Инди о даш монастыры ахтарсан, тапмазсан,
Санки ону бир бурулган апармышдыр.
Инһираг адланан о дағын јериндә дө
Голунун алтына дүшмүш бир баш көрәрсән.
Күл рәнкиндә олан о дағын јасыны сачламаг үчүн
Бир аләм даш гара кејиб отурмушдур.

835 Гајалығына кәлән гәзәбдән

Шүкуфә кими шахә-шахә олубдур.
Фәләк санки онун фәрјадындан мәст олуб,
Әлиндәки шүшәни онун гајалығына чырпыб
сындырмышдыр.

Илаһи, һәрчәнд ки, ибарәт алмаға чох шеј вар,
Бу ибрәт гијамоти көрмәк үчүн кифајәт едәр.
Дөрд јүз илө јахын бир мүддәтдә
Белә бир дағ бу һала дүшәндә,
Сән исләнмыш бир кәсәјә
На үчүн әбәди архаланырсан?

840 Низами, бу јолдан дастанын үзәринә дән,

Чүнки бу дослар сәндән һеч нә ешитмәзләр.

**ХОСРОВУН ШӘКЛИНИ
ШАПУРУН ШИРИНӘ
КӨСТӘРМӘСИ**

Елә ки, кечәнин гара сачыны дарадылар,
Күңүн чырағыны пәрванә [кими ода атыб] јандырдылар,
Абнус рәнкил нәрдин (ја'ни көјүн) алтында
Дағ шамындан дүзәлмиш зәрләр (ја'ни күнәш вә әј) итди.
Мүштәри әлиндә фәрман чыхыб көстәрди ки,
Шаһ бәнддән, Шапур исә бәладан гуртарды.
О көһнә монастырда фәрасәтли Шапур
Јолун јорғунлуғуну чанындан чыхартды.

845 О монастырын гочаларындан доғрулуғ тәләб етди.

Онлар гоча дүнјанын сәјриндән акаһ идиләр.
Сорушду ки, сабаһ о көзәлләрин сәјранкаһи һарадыр?
Һансы булаг башында вә јашыллыгда әјләнәчөкләр?
Биликли гочалар она хәбәр вердиләр ки,
О дүңјә көзәлләринни сәјранкаһи
Бу нәһәнк гајалы дағын гуртараचाғында
Әтрафы кичик мешәлик олан бир чәмәнликдир.
Сәһәр чагы о сәрвәбјлу [көзәлләр] сәрхош һалда
О мүшк сачан чәмәнә кәләчөкләр.

850 Синчаби дөвран вәшәг [күркү] тикмәјә башлајанда,

Кечәнин самуру, күндүзүн дәләсиндән кизләнди.
Әлбүрә дағынын башындан күнәш баш галдырды,
Чәмшидин әјинләрини дүнјада тәзәләди.

Сәһәр Шапур о ишрәтлә мәшғул олан бүтләрдән
Даһа тез дуруб һазырлашды.

О, чәмәнә даһа тез кәлиб чатды,

Чүнки гызыл күлләрлә үнсijәти вар иди.

Әлиһә ә'ла бир кағыз көтүрүб,

Хосровун шәклини ејнилә онун үзәриндә чәкди.

855 Сәнәткарлыгга о шәкли чәкәидән сойра

Ону бир ағачын көвдәсинә жапышдырды.

Орадан пари кими кедиб көздән итди,

О пәриүзлүләр пәри кими кәлиб чатдылар.

Шәһликлә о јашылыгга әјләшдиләр,

Каһ шүмшад, каһ да чичәк јығыб дәстә багладылар.

Каһ чичәкләрдән күлаб тутурудулар,

Каһ да күлүшләри илә [ағызларындан] ширин набат
төкүрдүләр.

Әр үзү көрмәмиш кәлин идиләр,

Башлыгларыны вериб өзләрини алмышдылар.

860 Һәр бириси севкили севкилиси илә отуран кими

Гөнчә кими һеч бири өз дәрсинә сығмырды.

Меј кәтириб, мејә көнүл вердиләр,

Күл кәтириб, күлә меј сәпдиләр.

Ај-улдуз әлиндә бадә тутмушду,

Дүңја дивдән вә див сифәтли адамлардан хали иди.

Бүтүн гызлар кими,

О тәмиз гызларын һамысы да шәһвәт арзулајырды.

Бу јер намәһрәмдән хәлвәт олдуғуна көрә,

Сәрхошлуғ үзүндән рөгс етмәјә башладылар.

865 Каһ онлардан бири күлләрә салам сөјләјир,

Каһ да башғасы бүлбүллә сәс-сәсә верирди.

Шәһликдән башга бир ишләри јох иди,

Көнүл шад еләмәкдән башга бир гағызлары јох иди,

О ләби ширинләрин арасында Ширинин чөһрәси

Этрафында Үлкәр улдузлары олан Ај кими иди.

Меһрибанлары јада салараг кеф едирди,

Каһ бадә верирди, каһ да бадә ичирди.

Ајүзлү олдуғуна көрә гурурланан заман

Бирдән көзү о шәкилә саташды.

870 Көзәлләрә деди ки, ону [јахын] кәтирин,

Ону чәкән рәссамы тапын.

Шәкили дилбәрин јанына кәтирдиләр, [Ширин]

Бир нечә саат дајаныб она бахды.

Көнүлү нә ону ондан үз дөндәрмәјә гојурду,

Нә дә ону гучагламағы шәһинә сығышдырды.

Һәр бир бахышда ондан сәрхош олурду,

Һәр бадә ичдиклә өзүндән кедирди.

Һәвәздән үрәји зә'ф етдијинә көрә [гызлар]

Ону кизләдирдиләрсә дә, јенә дә ахтарыб тапырды.

875 Көзәтчиләр бу ишдән тәшвишә дүшдүләр,

Горхурдулар ки, Ширин о шәкилә вурула биләр.

Чин нахышыны рөвнөгдән салан,

О көзәл шәкили горхудан чырдылар.

Ширин о шәкилин адыны чәкәндә дедиләр ки,

Дивләр о шәкили кизләтдиләр.

Бура пәриләрин јеридир, бу чөлдән гагач,

Башга бир јердә кәзиб доланаг.

О мангалдан од кими гызындыгларына көрә,

Үзәрлик јандырыб үстүндән кечдиләр,

880 Түстү илә улдузларын одуну сөндүрдүләр,

Дәстәни башга бир чөлә чәкдиләр.

ХОСРОВУН ШӘКЛИНИ
ШАПУРУН ИКИНЧИ ДӘФӘ
ШИРИНӘ КӨСТӘРМӘСИ

Сәһәр тездән күл рәнкиндә олан ат

Налындан даша атәшин тоз чиләјөндә,

Һәр бир хәзинәнин сирли гапысыны ачды,

Һәр бир даға атлас дон кејдирди.

Икинчи дәфә Шапур тездән јола дүшүб

О һури кими бакирәләрдән тез ораја чатды.

Һаман шәкили әввәлки кими чәкди,

Һаман кағызда онларын јолларынын үстүндә гојду.

885 О бүтләр наз илә кәлиб чатдылар,

О јашылыгга күл кими ојнадылар.

О садә атласдан палтар кејинмиш ајүзлүләр,

Аја күлүб ону утандырдылар.

Көнүлсүз олараг ејшә башладылар,

Тәдричән ону артырдылар.

О көзәлләр јенә дә ојнамаға башлајанда,

Замана да ојунбазлыга башлады.

Бир даһа Ширин нэээр салдыгда,

О үлви шәкили көрдү.

890 Чан гушу ганад ачыб учду,

Сакиг дајаныб һеч бир сөз демәди.

Сәрхош адам үчүн бир јуку кифајәт едәр,

Нәм торпаг үчүн азча су кифајәтдир.

Өз-өзүнә гышгырыб деди ки, бу нә һалдыр?

[Бәлкә] јанылырам бу бир хәјалдыр?

О сәрвбојлулардан биринә бујурду ки,

О шәкили тез мөним јаныма кәтир.

О ај кедиб шәкили кизләтди,

Күнәши палчыгла ертмәк олармы?

895 Деди:—Буңу пәриләр көстәрир,

Пәринин белә ојунлары чоһ олур.

Дәрһал орадан да јығышыб кетдиләр,

Чәмөнлији чичәкләр тәрк едиләр.

Чәлдә чај кәнарында отурулар,

Бадәләри долдуруб нуш едиләр.

Кечә вахты бу гоча энга [гушу]

Јеканә јагуту удуб гарныны шиширтдикдә,

Ајагларынын алтында күл-чичәк, әлләриндә бадә

О сәһрада јыхылыб сәрхош һалда јатдылар.

**ХОСРОВУН ШӘКЛИНИ
ШАПУРУН УЧУНЧУ ДӘФӘ
ШИРИНӘ КӨСТӘРМӘСИ**

900 Күндүз кечәнин этәјиндән баш галдырдыгда,

Дунја башына гызылдан тач гојду.

О јашыл тахт үзәриндә о тамчыдарлар,

Меји сәрхошлара бурахдылар.

Орадан «Пәри јандыран» очагынадәк о күн

О пәриүзлүләр ганад ачыб учдулар.

О јашыл беһиштдә кәздиләр,

Фәләји мави ипә чәкдиләр.

Јашыл бусат биличи чаны кими [сәфалы],

Һава өвлад севкиси кими мүләјим иди.

905 Беһишт мөһиндән көзәл бир нәсим

Јерә дүрр, дәннизә күл јағдырдырды.

Лалә гајаны бүтханә кими бәзәмиш,

Сәба чәмөнини телинә дараг чәкмишди.

Гызыл күлләр үзәриндә бир-биринин ардынча

Бүлбүл чәһ-чәһ вурур, гүмру охујурду.

Учан гушлар һеч нәдән чәкинмөдән,

Ағачларын бир будагындан о биринә гонурдулар.

Һәр күшәдә гушлар чүт-чүт учушур,

Күлә көзәл нәгмәләр гошурдулар.

910 Рәссам һәмнин күлшанә чатыб,

Һаман илк шәкили чәкмәјә башлады.

О пәриүзлү бу көзәл јашыллығы көрүб, орада дајанды.

Пәријә охшар гызларла мејл ичмәјә башлады.

Мәһрибан көзләри јенә дә

Руһуну охшайан шәкили көрдү.

О сәһр-чадуја һејран галды,

Аылады ки, даһа бу, ојунчаг дејил.

Авара күнлүнү дедијинә әмәл едәрәк,

Өзү кедиб шәкили көтүрдү.

915 О күзкүдә өзүндән бир нишан көрдү,

Өзүнү көрчәк бир мүдләт өзүндән кетди.

Милчәк тутан һөрүмчәкләрин ағзынын ширәси

Көр бу һума гушуну нечә овлады.

Дивләрин мәскән салдыгы о булагда

Көр бу пәрини нечә диванә едиләр!

Мәһарәтлә һәр јердә ки, тәдбир төкүрләр,

Адамлары дејил, дивләри белә овлајырлар.

[Ширин] елә насаз сөзләр данышды ки,

О сөзләри тәкрар едиб демәк олмаз.

920 О күлүзлүләр бу рә'на чичәји

Кәдәрлә торпаг үзәринә дүшмүш көрөндә

Аыладылар ки, о, пәри иши дејил.

Гәрибә бир ишидир, сәрсәри иш дејил.

Өз тутдугларындан пешиман олдулар,

О шәкилә афәринләр сөјләдиләр.

Дедиләр ки, чандан-башдан кечәрик,

Бу шәкилин сиррини ахтарыб тапарыг.

Ширин онларын чарә арамасыны көрчәк,

Әлач тапмагда сә'ј жәстәрәчәкләринә инанды.

925 Јалварыб онлардан көмәк диләди,

Чунки дост достуна көмөк едөр.
 Сөн һәр бир ишдә доста мөһтачесан,
 О аллаһдыр ки, нә таҗы вар, нә җолдашы.
 Бир чох ишләр достларын көмәҗи илә баш тутар,
 Дост кәләр иш көрүдүб гуртарар.
 О диларам көзәлләрә деди ки
 Бу шәкил мәним сәбримнә-гәрәрымы апарды.
 Кәлин бу мәтләби һеч кәсдән кизләтмәҗәк.
 Бу шәкилин шәрәфинә бадә ичәк.
 930 Јенидән кеф мәчлис гурулду,

Меҗ кәтириб ишрәтә башладылар.
 Далбадал һичран гәзәлләри охунду,
 Сагинин нуш олсун сәси учалды.
 Ширын бүт ачы нәбиди әлиндә тутуб,
 О ширын вә ачыдан дунҗа сәрхәш олмушдур.*
 Җәр дәфә меҗи додағына җахннлашдырдаҗда
 Шәкилин гаршысында әҗилиб јери өпүрдү.
 Сәрхошлуғ вурғунлуға үстүн кәләндә,
 Бир мүддәт сакитләширди.
 935 О, көзәлләрдән бирини јолда гојду ки,

Јолдан кечән һәр кәс олур-олсун,
 Көрсүн бу јердә нә ахтарыр
 Бу шәкили она көстәрсин, көрсүн нә дејәр.
 Ачыг-кизли чохларындан сорушулду,
 О шәкилин сирри ачылмады.
 О шәкил һаггында һеч кәс доғру хәбәр вермәдиҗи үчүн
 Гүссәдән Ширын хәстәләнди.

ШАПУРУН ӨЗҮНҮ ШИРИНӘ КӨСТӘРМӘСИ

О фусункар гуш бирдән көрүндү,
 Муғлар гајдасы илә пәрвас етди.
 940 Ширын Шапуру узагдан көрчөк,

Онуң симасында танышлыг нишанәси сәзди.
 Онуң Шапуру һаггында зәнни јанлыш дејилди,
 Кағызда олмаса да, дүзкүн хал вурмушду.
 Ишарә еләҗиб деди ки, о муғу чағырын,
 Бу һагда онунла сөһбәт ачын,
 Балкә билди ки, бу шәкилин ады нәдир,
 Јолу нәдир, мәканы һарададыр.
 Кәнизләр јола дүшүб кетдиләр,
 Дагда мәскән салмыш абидә мәтләби сөјләдиләр.
 945 Чәваб верди ки, бу мәтләб сөјләнмәли дејил,

Сөјләнсә дә, аҗагүстү олмас.
 Шапуру додагалты овсун охујурду,
 Өзүнү ишдән хәбәрһиз кими көстәрирди.
 Елә ки, овун аҗағыны өз торунда көрдү,
 О мөгәмда сакит дајанмағы мәсләһәт көрдү.
 Кәнизләр Ширынни јанына гачдылар,
 Заһиддән ешитдикләрини она сөјләдиләр.
 Ширын онларын динләдикдән сонра
 Елә гызышды ки, чәҗириндә ганы гајнады.
 950 Күмүш дагы кими дәрһал јолланды,

Аҗағындакы гызыл һалгаларын сәси даға дүшдү.
 Гамәти хураман сәрв кими олан [Ширын]
 Сәбирһиз-саһманһиз Шапурун јанына кетди.
 Әл-голу бұллуру һасар кими иди,
 Башы-сачы нөвбаһар кими мүшк сачырды.
 Сачларыны өз бәдәнинә кәмәнд еләҗиб,
 Һарадан кәлди бојнуна атмышды.
 Һинду ахтармагдакы зирәклиҗинә көрә
 Бүтүн түркләр [онун] назынын гулу олмушдулар*.
 955 О зирәк һинду [Шапурун] көнлүнү чалмышды,

[Бу да] түрк сајағы һиндунун палтарыны тәләб едирди.
 Ләбәт кими олан үзү көнүл охшамагда
 Өз кәлинчик ојнаданы илә ојнаҗырды.
 О көзәл нахышын ширын әдалары
 Нөггашын әлини вә дилини бағламышды.
 Чөвәһир дашыҗан гулағындан пәрдәни көтүрүб,
 Дәрҗа кими дүррә гулаг асырды.
 Бир додағындан јүз дуз төкүлдүр, бир көзүндән јүз наз
 јағырды,

Раһибләрин адәти үзрә она деди:
 960 «Кәл мәнимлә достлуғ ет,

Бикаһәлик етмә, бир анлыға мәнимлә сирдаш ол».

Елә ки, о ојунбаз бу сөзләр ешитди,
Јериндәчә дајаныб көзләмәји мәсләһәт көрдү.
О дилли-дилавәр киши хумар нәрқизи көрчәк
Дилиндән башға һәр шеј әлиндән кетди.
О пәриүзлүјә дуалар етди,
Пәри өзү әйләшди, ону да отуртду.
Сорушду ки, нечәсән вә һаралысан?
Көзүмә таныш дәјирсән.
965 Иш бачаран киши чавабында деди ки,

Һәр чүр јахшы-јаманлыглар көрмүшәм.
Аллаһ һәр бир алчаг-учадан
Мәнә һеч бир сирри өртүлү сахламајыбдыр.
Јер бир јана дурсун, балыгдан халыгадәк
Истәдјин һәр бир мәтләбдән хәбәрдарам.
Мәшригдән Мәгрибәдәк
Дүңјаны дијар-дијар кәэмишәм.
Ширин онун утанмаз үзүң көрчәк деди ки,
Бу шәкил һаггында нә дејә биләрсән?
970 Чавабында рәнксаз Шапур деди:

Көзәл үзүндән бәднәзәр ираг олсун!
Бу шәкилин нағылы узундур,
Бу шәкил һаггында мән чох сиррләр билирәм.
Мәтләби башдан-ајаға гәдәр
Әкәр хәлвәт олса сәнә сөйләрәм.
О сәнәм бујурду ки, јанындакы көзәлләр
Једди бачы улдузлары (Бәнәтүн-Нә'ш) кими башындан
дағылысылар.*

Елә ки, о сөз билән мејданы хали көрдү,
Сөз мејданында атыны сәјритди.
975 Деди: «Бу пакизә бир көвһәрин шәклидир,

Једди өлкәнин күнәшинин нишаныдыр,
Искәндәр атлы, Дара шөвкәтли,
Дара вә Искәндәрдән галмыш бир јадикардыр.
Көзәликдә көјләр ону күнәш адландырмаш,
Јер үзәриндә Чәмшиддән галмыш бир тохумдур.
Шәһәншаһ Хосров Пәрвиздир ки, бу күн
Шәһәншаһлыг онунла пардајыбдыр».
Бу сајаг елә сөзләр данышды ки, һамысы

Руһу охшајыр чана јатырды.
980 Данышдыгча Ширинин һушуну овлајырды,

О ширин сөзләри динләјирди.
Һәр бир инчәлијә фикир верир,
Ону јенидән сорушурду.
Сөзүнә пәрдә алтында бојаг вурурду,
Чијәрини јејиб дашдан лә'л чыхарырды.
Шапур даһа ондан һеч бир сирри кизли сахламады,
Сөзү ачыг сөјләјиб деди:
«Еј пәричөһрә, сиррини кизләдирсән,
Пәри кими, сөзү өртүлү дәјирсән.
985 Нә үчүн күл кими пәрдә алтында күлүрсән,

Сөзү шөкәр кими пәрдәсиз демәк лазымдыр.
Әкәр дәрманыны тапмаг истајирсән,
Тәбибиндән дәрдини кизләтмә».
Зәңчир телли бүт онун сөзүндән
Ачыгланды, амма нә көзәл иди онун ачыгланмасы!
Лакин севки өтәјиндән тутдуғуна көрә,
Бир даһа үзр истајиб, ону сынады.
Һәриф ағыллы иди, евдә дә өзкә јох иди,
Табағын үстүндән өртүјү көтүрдү:
990 «Еј заһид, сәни анд верирәм о таңрына,

Мәни әмин ет ки, сәнин пәнәһында олум.
Чүнки ишләрим чох пәришандыр,
Ишим кими көнлүм дә пәришандыр.
Бу шәкилә елә вурулмушам ки,
Кечә-күндүз санки сурәтпәрәстәм.
Бу ишдә мәнә көмөк ет,
Мән дә бир күн сәнин карына кәләрәм.
Мән өз сирримә сәнә сөјләдим,
Әкәр сәнин дә бир мәтләбин варса, сөјлә».
995 Овсунчу чарә ахтармаг ишиндә

Дуз данышмагдан јахшы овсун тапмады.
Биләрәнк кими әлини өпмәк истади,
Гызыл һалға кими ајағына дүшмөк нијјәтиндә олду.
Јүз анд-аманла деди: «Еј достлар [мәчлисини] шамы,
Тача лајиг олан вә тачидарларын фәхри олан,
Сәнин бәдхәһини сүңү кечәсиндән гара олсун,
Үрәјин јени аманла инчәликләри көрүр.

- 1000 Пәнаһында олдуғумун һаггына анд олсун ки,
Анд вердиҗинә көрә дүзүну деҗачәәм.
Мән һаман рәссам ки, Хосровун сурәтини
- Бу пәрдәнин үзәриндә чәкмишәм.
Һәр бир шәкилики, рәссам чәкир,
Охшары вар, лакин чаны жохдур.
Мәнә шәкил чәкмәҗи өҗрәдибләр,
Чан палтарыны исә башга җердә тикибләр.
Инди ки, сән Хосровун шәклинә белә вурулмусан,
Көр өзүну көрсән нечә оларсан?
Нурдан җаранмыш бир алом көрәрсән,
Дунҗа көрмүш деҗил, лакин дунҗанын көзүдур.
1005 Мисилсиз, чевик, чәлд вә горхмаз,
- Мәһрибанлыгда аһу, гәзәбдә ғызмыш ширдир.
Хәзән күләҗиндән солмаҗан бир күл,
Чаванлыг будагында тәзә бир баһардыр.
Һәлә күлүнүн әтрафында шүмшад көҗөрмәмиш,
Сәрви азад сүсән кими тәр-тәмиздир.
Һәлә онун охунун ганады гартал [ын җанындадыр]
Һәлә нилуфәринин җарпағы судадыр.
Һәлә күнәши булудла ләкәләмәмиш,
Булуддән, күнәшдән она завал жохдур*.
1010 Бирчә әтри илә Ирәм багына жүз гапы ачмыш,
- Ики үзү илә Аҗы мат еләмишдир.
Атын белиндә Рүстәм кимидир,
Меҗ мәчлисиндә бир Кеҗубадыр.
Бир кечәдә хәзинә багышламаг истәсә,
Гарун хәзинәсинин папагыны күлөк апарар.*
Данышанда ағзындан дүрр-мәрчан төкүләр.
Ғылынч вуранда ширин чаныны алар.
Аты тәрпәнән заман
Күлөк онун тозуна чатмаз.
1015 Нәсәбиндән сорушсан, Чәмшидә чатар,
- Сифәтини хәбәр алсан, аллаһа шүкүр күнәш кимидир.
Дунҗанын җолу атына дарысгаллыг едир,
Једди тахтын башында баҗраг санчмышдыр*.
Ғызыл багышламаг истәсә, көрөк фәрсәхлә дәвә карваны
кәлсин,

- Әлиә дәмир аларса, дашын ваҗ күнүнә.
Полад гәмә әлиндә оларса.
Зиреф алмаздан олса да, ону дешәчәкдир.
Ғылынч оҗнатмаг вахтында
Чәнкавәрләр өз ғылынчларыны хәтибә верөрләр.
1020 Јериҗәндә җер јорулур,
- Тәләсәндә чөрхи-фәләк җавашыҗыр.
Фәләк онунла меҗдана чыхарса, ғылынчы күтләшөр,
Долананда да каһ алтда каһ үстдә.
Баҗрам шәнлиҗини бәзәҗән чамалы
Һүнәрлә јоғрулмуш вә көзәллик она әләвә едилмишдир.
Көнүл ону гаршыламага чан атыр,
Иғбалы олдуғу үчүн ишдә бахты кәтирир.
Бу иғбал вә чамалла о дунҗа күнәши
Кечә-күндүз сәнин ешгинлә јашаҗыр.
1025 Бир кечә сәнин хәҗалыны јухуда көрмүш,
- О кечәдән әглини, һушуну итирмишдир.
Нә меҗ ичир, нә дә бир адамла бадә вурур,
Нә кечәси вар, нә дә күндүзү.
Шириндән башга бир һәмдәм истәмәз.
Неч кимин күнү белә ачы олмасын.
Мәни гәсид кими бу ишин далынча көндәрди,
Јахшы-пис нә вар сәнә сөйләдим*.
Бу кими инчиләрдән дүрлү-дүрлү деширди.
Нә гәдәр сөз билирди, сөҗләҗирди.
1030 О ширин сөзләрдән һушуну итирмиш Ширин
- О сөзләрин шәрбәт кими иштаһа илә ичирди.
Елә олду ки, жүз дәфә аз галды јыхылсын,
Фәгәт мөһәрәтлә өзүңү әлә алды.
Аз сонра деди: «Еҗ фәрәсетли икид,
Инди бу ишә нә тәдбир дүшүнүрсән?
Мәнә хеҗирхаллыг үзүндән елә бир јол нишан вер
Ки, мәни бу гәмдән гуртарсын.
Чүнки бу дәрә мәним үрәҗимә ишләҗиб,
Чанымы нәркиз кими хәстә едиб».
1035 Шапур она деди: «Еҗ күнәшин һәсәд апардығы көзәл,
- Көнлүн асудә олсун, өмрүн әбәди!
Мәсләһәт будур ки, сиррини неч кәсә ачма.
Сабаһ ова чых.

Кишиләр кими шәбдизин белиндә отур,
Овлага чых вә овдан гач.
Неч кәс сәнин әтәјиндән тута билмәз,
Шәбдизә неч кәс чата билмәз.

- 1040 Сән улдуз кими мәнзил-мәнзил кеч,
Мән дә бачарсам ардынча кәләрәм».
Хосровун бармагынын үзүкләриндән бирини

Она чаваб вериб деди: «Бу јолла кедәрсән.
Әкәр јолда јени шаһы кәрсән,
Бу јени ајы она кәстәрәрсән.
Атынын налыны гызылдан кәрәрсән,
Башдан ајагадәк кәјими лә'лдәндир.
Папағы лә'л, палтары лә'л, кәмәри лә'л,
Сифәти дә лә'лин үстүнә гојулмуш лә'л кимидир.
Әкәр раст кәлмәсан, адамлардан Мәданнин јолуну соруш
Һәр кәсә раст кәлдин шаһнәшаһын сорағыны тут.
1045 Елә ки, Мәдаинә чатдын,

- Хәзинәләр үстүндән хәзинәләрин ахдығыны кәрәрсән.
Шаһын бүтхана кими бир сарајы вар,
О гәсрәдә чохла кәниз вар.
О мүшк сачан гәсрә дахил ол вә
Шаһын үзүјүнү гашыны онлара кәстәр.
О күлшәндә сәрв кими азад јаша,
Тәр мөјвәнин будағы кими шад ол.
Көзлә, гој бәхти чаван шаһ кәлиб чатсын,
Онда сәнин тахтын јердән кәјә јүксәләр.
1050 Шаһын чамалына тамаша елә,

Онда мурадына чатмыш оларсан.
Амма әкәр мән тачын кәлкәси кими сәнинлә олсам.
Онда бу әјүдләрә неч бир ептијачын јохду.
Елә ки, Шапур сөзүнү гуртарды,
Нәфәси аја тә'сир еләди, һижләси, һура.
Орадан бөјүк үмидлә дуруб кетди,
О ајы күнәш кими тәк бурахды.
О көзәлләр тез Ширинә сары гачыб кәлдиләр,
Бәнәтүн-нәш Пәрвин олду*.
1055 О маһи-табан улдузлара бујурду ки,

Һаман кечә о мәнзилдән тә'чили кәчсүнләр,
Даг чүссәли атларын налы илә

О дағы чаваһир мө'дәни кими [газыг-газыг] етсинләр.
О көнүл ошајанлар јола дүшдүләр,
Ај кими парылдајыр, күн кими чапырдылар.
Бүтүн јолу сәһбәт еләјә-еләјә,
Мәнзилләри өтүб, кәлиб вәтәнә чатдылар.
Бир нечә күн динчәлдиләр,
Анчәг Ширинин көнүл бәндә дүшмүшдү.
1060 Кечәләрин бириндә аләм түстүјә гәрг олан заман

- Дүнјанын көзләрини јухулу етдиләр.
Күнәши јашыл атласа бүрүдүләр.
Күлү сөјүдләрин арасына чулгададылар.
Ширин Мәһин бануја деди: «Еј дүнја фәтеһи,
Истәјирәм сабаһ ова чыхам.
Еј һөкмдар, изин вер бирчә сабаһ
Шәбдизин бәндини ачым,
Она миниб чөлә чыхым,
Ахшам үстү евә гајыдым».
1065 Мәһин бану она чаваб вериб деди: «Еј ајүзүм,

- Атын әвәзинә мәнән јүз мүлк истә.
Она көрә ки, кечә рәнкли бу Шәбдиз
Гачышда чох түнд вә итидир.
Бирдән бурну јелләниб, һирсиндән
Сујун алтында од алышдырар*.
Јох, әкәр она минмәк чох вачибдирсә,
Кечә бәдирләнмиш ајдан кезәл дејил*.
Көтүр, пәһләванлыг чыловуну онун башына вур,
Өз алтында әзијјәтә гатлашмағы она өјрәт».
1070 Күлчөһрәнин үзү күл јарпағы кими күлдү,
Банунун гаршысында јери өпүб раһат јатды.

ШИРИНИН ОВА ЧЫХМАСЫ ВӘ
ОРАДАН МӘДАИНӘ КЕТМӘСИ

Сәһәр-сәһәр Чин хәзинәдары
Көһнәр мүчрүнүн тызыл тыфылыны ачанда,
О Чин нахышы мүчрүдән чыхды.
Кетмәк үчүн өз гәрарыны вермишди.
Чин бүтләри хидмәтиндә һазыр олдулар,
Сарв кими ајар үстүндә дајандылар.

- Ширин о мейрибанлары көрөндө
Ширин диллэ деди:
1075 «Аллаһы чагырыб чөлө чыхырам,
Бэлкэ бир гуш торума дүшә». Бүтләр башларындан өрпәжи ачдылар, Гуллуғунда башга тәрэдә һазыр олдулар. О ипәк кејән бакирәләр Чәнкавәрләр кими кејиндиләр. Бу бир адәт олмушду ки, сәһраја чыханда, Оялар гулам сајағы кејинирдиләр. һамысы Ширинин дөврәсиндә һалга вурдулар. Онун кими онлар да атын белиндә отурдулар.
- 1080 Гәсрин һәјәтиндән чыхыб чөлә кетдиләр,
Јашыллыгда дирилк сују ичмиш Хыдыр кими идиләр. О чөлдә атлары чапдылар, Бир чох чөлләрдән кечдиләр. Нәһәјәт, атлары учурдулар, Чиловлары атларын өзүнә тапшырдылар. Гошун дағыдан бүт Шәбдизин белиндә Чөлд сувари иди, ат да ити сүр'әтли иди. Елә ки, аты ғызышдырды, јолдашларындан Ирәли кечиб ажры дүшдү.
- 1085 Онлар елә күман етдиләр ки, ат көтүрүлүб,
Даһа билмәдиләр о өзү баш көтүрүб гачыр. Ардынча көлкә кими хејли сүрүндүләр, Көлкәси бир јана дурсун, һеч тозуну да көрмәдиләр. Кечәјәдәк һәр јаны ахтардылар, Нәһәјәт, үмидсизликлә кери гајытдылар. һәр бириси өз шаһындан ажры дүшүб, Бәдәни јорғун, көнлү хәстә галды. Јолдан бирбаша Мәһин банунун сарајына О улдузлар ајсыз кәлдиләр.
- 1090 Тахтынын өнүндә кирпикләри илә торпағы сүпүрүб,
Ачы-ачы Ширинин әһвалыны сөјләдиләр. Ки, улдуз нечә кечә ојуну ачды. Учан ат ону биздән нечә алыб кетди. Мәһин бану бу хәбәри ешитдиклә Көһнә дәрдрәнини хатырлајыб јада салды, Тахтындан кәдәрлә ашағы дүшдү,

- Башына күл әләди, башыны да торпағын үстүнә гојду. Кәдәрдән башыны әлләри илә тутду, Көзләриндән ганлы сел ахытды.
- 1095 Ширини һәдсиз гәдәр јад еләди,
Онунла гардашынын јасыны тәзәләди. Көз јашлары ичиндә деди: «Еј нәзәнин ај, Сәни көзә кәтириб мөндән ајырдылар. Сән бир чичәк иди, күләк будағындан голарды, Билмирәм апарыб һансы тиканын үстүнә атды. Сәнә нә олду ки, биздән күсүб кетдин, Биздән мейрибан кими сечдин? Аһу кими бу мараллардан усанды, Һансы ширин јеми олдун?»
- 1100 Ај кими өз улдузларындан ажры дүшдүн,
Сән ки, күнөш дејилсән, нә үчүн бәлә јалгызсан? Һаны сәнин о сарвин ки, чәмәни чаным иди, Һәр будағы чан дамарыгла бағлы иди. Үзүн ајдыр, көрән инди кимә нур сачыр, Мән ки, сәни итирмишәм, көрән ким талыб?» Бүтүн кәчәни сәһарәдәк беләчә нөһә охујурду, Гәми гәм үстә, дәрди дәрдә галанырды. Бүтүн гошун гуллуғунда һазыр дајанды, Әмрин верилмәсини көзләјирдиләр.
- 1105 Әкәр Бану бујурса кечә илә,
Ширинин ардынча ох Кими ат говарыг. Мәһин бану кетмәјә мејл көстәрмәди, Нә өзү кетди, нә дә бир адама бујурду. Чүнки јухуда бу баланы көрмүшдү, Көрмүшдү ки, бир ғырғы әлиндән учуб кетди. Елә ки, о, ғырғынын һәсрәтинн чәкмәјә башлады, Ғырғы јенә гајыдыб әлинә гонду. Онлара деди: «Әкәр биз гајытсаг да, Вә әкәр көјләрлә сирдаш олсаг да, Мүмкүн дејил ки, биз бир су башында
- 1110 Шәбдизин ајағынын бир тозуну тапаг. Учан гушун далынча кетмәзләр, Торү көрүб [гачмыш] оун да ардынча кетмәк фајдасыздыр. Көјәрчин әлиндән учуб кетдиклә сызлама, һалал олса, јенә дә өз јувасына гајыдар.

- Бәли, атынын налындан бир гыгылчым тапана гәдәр
Кәрәк онун фәрагына дөзәм.
Әкәр о итмиш хәзинәнин јерини билсәм,
Јенә дә шәнкликә әл-әлә верәрәм.
- 1115 Чәвахири јенә дә хәзинәјә гојарам,

- Онун шүкрүнә хәзинәни пәјларам».
Гошун Банунун чәвахыны ешидәндә
Итағт етмәкдән башга чарә көрмәдиләр.
Бу тәрәфдән дә Ширин Шәбдизин белиндә
Пәрвиз үчүн дүнјаны кәзирди.
Улдуз кими ити сүр'әтли иди,
Кечә-күндүз јол кетмәкдән јорулмурду.
Нөкәрләр сајағы кејинмишди,
Көндән-кәндә, јурдан-јурда кечирди.
- 1120 Дүшмәндән архајын олмадығы үчүн кайдан

- Өзүнү даға-даша, јола-чыгыра вурурду.
Үзүнүн рәнки солмушду,
Инчә мөзачыны агырлыг бүрүмүшдү.
О әфсанәнин сирри сәнә кизли галмасын ки,
Бир гадын бир јолда чадукәрлик етди.
О, күзкүнү вә дарағы чөлд кәнара туллады,
Күзкүдән дағ, дарагдан мөшә јаранды.
О гадын ки, ајна-дарағы туллады,
Чәтинлијин гаршысында даға, мөшәјә дөнәр.
- 1125 О јолда Ширинин кәдәринин һәдди јох иди.

- Нечә мөшәни, дағын тозуна бүрүнмүшдү.
Јолчу дағлардан јел кими атданырды,
Јел кими чапан үстүндә дағ кими лајанмышды.
О көңүл шыгыландыран һәдәф ахтара-ахтара кедирди,
Он дөрд кечәлик ај кими он дөрд күн јол кетди.
Неч бир мәнзилдә атыны сахламырды,
Сораг тута-тута сүрүб кечирди.
Ат күлөкдән бач алырды,
Јер фәләјин дөвр етмәсини унутмушду.
- 1130 Сәһәр дан јери сөкүлән заман

Гаранлыг үмидсизлијә гапылды.
Дүнјаны кәзән фәләјин үзәриндә минләрлә нәркиз
Солду ки, сары бир чичәк битиб ачсын.
Ширин атын сүр'әтини артырды.

Көңлүнү ачы кәдәр бүрүдү.
Чәннәт кими бир јашыллыг көрүндү.
Орада дирилик сују кими бир булаг вар иди.
О парлаг булагын сујундан дирилик сују
Утаныб зүлмәтдә кизләнмишди.

- 1135 Јолун әзабындан [Ширин] јорулмушду,

Башдан-ајағадәк тоза гәрг олмушду.
Бир мүддәт булагын әтрафында аты доландырды,
Һәндәвәрдә һеч кәс јох иди.
Ениб аты бир тәрәфдә бағлады,
Кедиб-кәлән һаггында дүшүнмәди.
О нур чешмәси булага тәрәф кетмәк истәдиклә
Узагдан фәләјин көзү суланды.
Сүһејл [улдузу кими парлаг] бәдәнини шәкәри палтардан
чыхарды,

- 1140 Фәләјин Шә'расынын фәрјадыны [көјләрә] галдырды.*
Белинә мави рәнкдә бир ипәк [шарча] бағлады,

Суја кириб дүнјаја од вурду.
Фәләк Пәрвини гара өртүјә бүрүдү,
Нәсрин нилүфәрә чулғаланды.
Насары нил олду, санки ахшам үстү
Нил рәнкиндә олан бүрчдән ај баш галдырмышды.
Саф бәдәни суда сүзүрдү,
Санки сиччабын үстүндән боз дәлә сүрүшүрдү.
Булағын күлү јумасы гәрибәдир,
Јох, јанылдым күл булағын јанында көјәрәр.

- 1145 Елә көзәл булаг ки, онун сују күнәш чешмәсинин

Сујуну рөвнәгдән салмышдыр.
Күмүш чийинләрнә төкүлмүш сачлары
Сујун үзәринә јасәмән өртмүшдү.
Сачлары илә суја кәмонд атыб,
Балығы дејил ајын өзүнү [дә] тора салмышды.
Мүшк илә кафуру бәзәмишди,
Кафурундан дүнја кафур јејиб [хәстәләнмишди].
Дејсән әввәлдән үрәјинә даммышды ки,
Тәзә гонағы кәлиб чатачаг.

- 1150 О халис шәкәр булагын сујунда

Гонағы үчүн шәрбәт дүзәлдирди.

ХОСРОВУН ҲУРМУЗДЭН
ГАЧЫБ ЭРМЭНЭ КЕТМЭСИ

О фарс дилли гоча сөз устай
Фарс шаһларындан белә даныһыр:
Хосров о азад сәрвдән хәбәр тутмаг үчүн
Эрмәнә адам көндәрәндән сонра,
Кечә-күндүз жарын интизарыны чәкирди,
Дилдарындан мүждә көзләйрди.
Сәһәр-ахшам шаһын гуллуғунда
Күнәш вә ај кими һазыр дајанырды.

1155 Варлығы илә тахты бәзәдији үчүн,

Шаһ севинчидән ону башынын тамы алдандырды.
Шаһын јанында чох эзиз иди,
Она көрә дә көзә кәлди, [Белә ки,]
Полад гылынч чәкән ганичан дүшмән
Парвизин адына сиккә вурду [вә]
О [чүр] пуллары һәр бир шәһәрә көндәрди,
Әчәм падшаһыны бунулла гәзәбләндирди.
Сиккә вә гылынчын горхусундан
Көһнә чанавар чаван асландан ләрзәјә дүшдү.

1160 Шаһ елә дүшүндү ки, бу гурғуну

Шаһмат ојуну кими Хосвор дүзәлтмишдир.
Белә гәрара кәлди ки, бир нечә фәнд ишләдиб
Тәзә шаһы тутсун вә бәндә салсын.
Тәдбири илә белә бир ишә киришиди,
Фәгәт тәгдирин ојунундан хәбәри јох иди.
[Билмирди] ки, Хосровун јолуну кәсмәк олмаз,
Тәзә ајы гырмагла тутмаг олмаз.
Һәр кәсин ки, үрәји дүз олса,
О, дүнјаны тутар, дүнја исе ону тута билмәз.

1165 Бүзүркүмид бу ишдән хәбәр тутду,

Тәзә шаһы хәлвәти ахтарыб тапды.
Сөјләди ки: «Бәхт улдузуи јатыбдыр,
Шаһ сәни чәзаландырмаг истәјир.
Бир нечә күн арадан чыхмаг лазымдыр,
Башыны көтүрүб тез кетмәлисон.

Бәлкә онун тәндиринин түстүсү чәкилә (вә)
Нәс улдузуи [чәкилиб] сәадәт кәтирә». Хосров көрдү ки, заманәнин фитнәси
Онуи чанына гәд һазырлајыр,
1170 Гәсринә кетди вә мүшк сачлы [көзәлләрә],

О ајүзлүләрә вәсијәт еләди:
«Мән сабаһ бу үрәк сыхан јердән
Ики һәфтәлијә ова чыхырам.
Әкәр бу баға гарга ганадына гонмуш товуз кими
Нар мәмәли бир көзәл кәлсә,
Гәбул едир, чүнки эзиз гонагдыр,
Сиз ајсыныз, күнәшиниз, о исе кәнизидир.
Әкәр бу јашыл гәсрдә дарыхса,
Хыдыр кими кәзәјә мејл етсә,
1175 Ону һансы сәһраја кетмәк истәсә, апарын,

О үзү чәннәт кими олана бир гәср һазырлајын». О, үрәјинин фитва вердикләрини
Вә аллаһ тәрәфиндән илһам олунаңлары сөјләди.
Бу мәтләби сөјләдикдән сонра јел кими учду,
Сүләјман кими бир дәстә пәризадла кетди.
Өзүни јери гопаран, даг һејәлли [атыны] чапыб,
Эрмән өлкәсинә доғру һәрәкәт етди.
Шаһын горхусундан үрәји ваһимәли иди,
Ики мәнзиле бир мәнзил едирди*.
1180 Гәзадан о јердә ки, о ај сачыны јүзүрдү,

Онларын атлары јорулду.
[Хосров] бујурду ки, нөкәрләр дајансынлар,
Атлары отарсынлар.
Өзү тәк-тәһна нөкәрләрдән ајрылыб,
Кәзә-кәзә о булагын јанына кәлди.
О фирузә рәнкли күлшәнин әтрафыны доланды,
Күлшәнин ортасында дуру бир чешмә көрдү.
Товус кими бир гартал бир тәрәфдә бағланыб,
Көвсарин канарында бир гырговул отурубдур.
1185 Налынын алтында оту астача әзир,

Сакикликдә өз-өзүнә јавашча дејирди:
«Бу бүт мәним чаным олсајды, нә [јахшы] оларды,
Бу ат мәнимки олсајды, нә [јахшы] оларды?»
Даһа билмирди ки, о кечә рәнкли вә о ај

- Көзлөнүлмөдөн онун мәнзилнө кәлиб чатачаглар.
 Бә'ээн мә'шуг сархош гапыдан ичәри кирәр,
 Көзү пәрәли олар, башы жухулу.
 Бә'ээн дә игбал дамын јолу үстүндө дајанар,
 Адам акаһ олмадыгы үчүн јолуну итирәр.
- 1190 Адәти үзрә һәр тәрәфә нөзәр салды,
 Бирдән көзү бир аја саташды.
 Илк бахышдан чанына вәлвәлә дүшдү,
 Хејли бахандан сонра исә һалы пәришан олду.
 Ај кими бәзәнмиш бир кәлип көрдү,
 О ајын јери Үлкәрин үстү иди.
 Ај дејил, чивә чәкилмиш бир кузкү иди,
 Нәхшәб ајы кими бир көзәл иди*.
 Нил рәнкли суда күл кими үзүрдү (һәрфән: отурмушду).
 Көбәјинәдәк лилә рәнкли өртүк чәкмишди.
- 1195 О күләндамын бәдәниндән бүтүн чешмә
 Бадам кими күл ачмышды, санки күл арасында бадам ичди
 иди.
 Сујун ичиндә һәвасил нечә көрүнәр,*
 О да өз хош рәнки илә суја о рәвнәги всрмишди.
 Һөрүк сачларыны дарамагда,
 Күлүн башына бәнөвшә төкмәкдә иди.
 Әли илә башына су төкәндә,
 Елә бил көјдән ајын башына мирвари јағырды,
 Гар дагы кими ағ бәдәнини тәрпәтдикчә
 Һәсрәтдән шаһын үрәји гар кими әријрди.
- 1200 Әкәр зүлфү бир сәһв елиб десәјди ки,
 Һәр түкүмүн дибиндә бир илан јатыр,
 [Зүлфү] гулағынын дибиндән шаһа кизличә дејәрди:
 Сәнин гулағы һәлгәли бир гулунам.
 Өзү кимја хәзинәси олдуғуна көрә,
 Зүлфү илан кими о хәзинәнин үстүндә ојајырды.
 Овсунчу илану овчунда тутмамыш,
 Елә күман етди ки, илан овсунчуну өлдүрдү.
 [Санки] бостанчынын ачары әлиндән дүшүмүш,
 Нар мәмә бостан [һасарынын] гапысыны ачыб бајыра
 чыхмышды
- 1205 О ширин нары көрән көнүл
 Һәсрәтдән нар кими партлајырды.
 Аја мәскән олмуш о чешмәнин Һәсрәтинә бах ки,

- Күнәши јолдан гајтармышды.
 Шаһ о көнүл овлајан бүллүрү көрүб
 Көнүл одла долмуш күнәш олмушду.
 Көзүндән булуд [кими] јағыш төкүрдү,
 Чүнки ај су бүрчүндән доғмушду.
 О күлбәдәнли шаһын тамашасындан хәбәрсиз иди,
 Чүнки сүнбүл нәркизинин јолуну кәсмишди.
- 1210 Гара булуддан доған ај кими [судан] чыханда,
 Ширинин көзү шаһа саташды.
 Гыргөвлүн белиндә бир һума гушу көрдү,
 Гогага ағачынын үстүндә бир сәрв көјәрмишди.
 Онун бахышындан утаныб чешмәдә
 Ајын әксә суда титрәјән кими әсирди.
 О гәнд чешмәси алачы онда көрдү ки,
 Кечә кими сачларыны ајын үзәринә чәксин.
 Кечәни ишыгландыран ајын үзәринә әпбәр сачды.
 Күнәш үзүнү кечә [пәрдәси] илә өртмәк истәјирди.
- 1215 Горхусундан күмүш бәдәнинә гара [өртүк] чәкди,
 Күмүш үзәриндә гара нахыш көзәл олур.
 Хосровун көнүл о доғмуш аја
 Гызыл чивәјә гарышан кими говушду.
 Лакин чөл маралынын ширдән
 Һүркүб горхдугуну көрчәк,
 О шир ачиз овуну тутмаг истәмәди,
 Чүнки шир ачиз ову тутмур.
 Сәбрини топлајыб һушуну јығды,
 О чощан атәши сөндүрдү.
- 1220 Мәрдликлә һәвәсини чәзаландырды,
 Бахышыны башга тәрәфә јөнәлтди.
 Чешмәнин әтрафында көнлүнә тохум әкирди,
 Башга јерләр она бикәнә көрүнүрдү.
 Ики күлә бах ки, ики чешмәдән тикан көрдү.
 Ики суеуз ики судан чәфа көрдү.
 Бунун биринчи күн чешмә јолуну кәсди,
 О бири [исә] чешмәдән гујуја дүшдү.
 [Гајдадыр] булаг башында һамы динчәләр,
 Чешмәдә гуру чөрәји јумшалдарлар.
- 1225 Анчаг онлар чешмәдән узатлашан кими,
 Јумшаглыгдан бәрклијә дүшдүләр.
 Көрмүрсән ки, көнүл одунун чешмәси

- Неч бир сусамышы сакит отурмага гојмајыб?
Бу гаи чешмәси олан дунја күнәши
Бу минвалла фәләјин дөврәсинә фырланмырмы?
Шаһ ајын пәрдәсини горујурду,
Чүнки гадыны өртүксүз апармаг олмас.
[Бу вахт] пәриүзлү, пәри кими судан чәлд чыхды,
Палтарыны кејиб Шәбдизин белинә галхды.
- 1230 Өз-өзүнә дүшүндү: «Бу чомәрд ки,
Мәнин дөврәмдә фәләк кими фырланды,
Һејрәтдәјәм, әкәр мәним жарым дејил,
Бәс нә үчүн көңлүмү белә овляды?
Ешитмишәм ки, о, лә'лдир вә мә'дәни лә'лин ичиндәдир,
Әкәр дилдарым о иди, бәс нишаны һаны?»
О билмирди ки, шаһлар жола чыханда палтарларыны
Бәдхәһларын горхусундан дәүшәрләр.
Көңүд һәвәси дејирди ки, дүш.
Өз күлүнү бу шәкәрә гарышдыр.
- 1235 Әкәр о, шәкил идисә, бу, парлаг чаңдыр,
О, хәбәр иди, бу онун өзүдүр.
Бир даһа деди: «Кәл бу јолдан кеч,
Ики гилбәјә намаз гылмаг олмас,
Бир дөврәндән ики бадә ичмәк олмас,
Ики агаја гуллуғ еләмәк олмас.
Әкәр бу чаваи о назәнин шаһдырса,
Бу јолда ондан сорғу јери јохдур.
Јахшысы будур ки, мәни өртүкдә көрсүни,
Чүнки өртүксүзләрин үстүнә тоз гонар.
- 1240 Һәлә бу иш пәрдәдән чыхмајыбдыр,
Бирдән-бирә пәрдәдән нечә чыхым?»
Өз гарталына гачышда ганад верди,
Налывдан өкүзлә балығ (јә'ни јерин дибн) хәбәр тутду.*
Ат сәба јелини өтмүшүдү,
Гачышда фәләклә бирләшмишиди.
Сүр'әти илә пәрини тутурду,
Ити гачышы илә дивин көзүнә сохулурду.
Бир андан соира Хосров керн дөнүб бахды,
Өзүндән башга бир адам көрдүсә, мән алчағам.
- 1245 Һәр тәрәфә атыны сүрдү,
Орталыгда нә дилдары көрдү, нә дилбәри,
Бир аңлыға о чешмәнин јанында атдан дүшдү,

- О көвһәрин изини һәр тәрәфдә ахтарды.
Тәәччүб елади ки, бу сүр'әтлә,
Бу тезликдә о көзәл һара кетди?
Каһ ағачлара тәрәф бахырды, о,
Санки гуш олуб будага гонмушду.
Каһ да чешмәнин сују илә көзләрини јујурду,
Балығ кими ајы суда ахтарырды.
Каһ көзүнү сујун үстүндәки көрпүјә дикирди,
Каһ да чешмәнин сују үзәриндәки көрпүнү сындырырды.
О чешмә көзүнүн шығғыны алды,
Балығ кими өзүнү чешмәјә атды.
Елә сызлады ки, онун сызылтысында
Күләк ону сыхмағына пешман олду.
Ајы вә Шәбдизи бағда ахтарырды
Бир көзү илә тәрланы, о бири көзү илә гарғаны ахтарырды.
Һәр тәрәфә ыргы кими шығгыјырды
Чүнки бир гарға тәрланыны алыб кетмишиди.
- 1255 О ити уушулу гаргадан [үрәји] дағлы галды,
Гарға ганады кими дунја [көзү] гарышында гаралды.
Ағ тәрланы гара гарға олмушду,
Мүшк гохулу сөјүд ағачы гаратикан олмушду.
Бидмүшкү әјилиб ағлајан сөјүд олду,
Су јеринә ганлы көз јашы ахыгды.
Күнәшин севдәсындан сөјүдү әјилди,
Бәли, адәтдир чөвканы сөјүддән дүзәлдирләр.
Чигјәриндән јанар аһ чакди:
«Мәним кими јер адамынын чанына од дүшәјди [деди]»
Бир баһар тапдым, бәһрәсини дамдадим,
Бир Фәрат көрдүм, додағымы ислатмадым.
Наданлыгдан көвһәр әлимдән чыхды,
Инди көрәк үрәјимни башына даш салам.
Бир күл көрдүм, сәһәр-сәһәр ону дәрмәдим,
Һајыф ки, кечә кәлди, күләк апарды,
Суда бир ачылмыш нәркиз көрдүм,
Өзү гар кими иди, су да һејрәтдән донмушду.
Ешитмишәм, су донанда торпаг гызыл олур
Бәс о сәрвбөјлу надән чивәјә дөндү?
1265 Башыма бир һүма көлкә салырды,
Тахтым фәләјин чигјиннә гојмушду.
Ај кими, о көлкәни өзүмдән говдуғум үчүн

Инди көлкө кими ишыгсыз олдум.
Жәһәрмин кечәсиндәки бу ган гурумаз,
Бундан ити балта нечә ола биләр?
Су чешмәсиндән бир күл чыхды,
Билмирәм, ојаг вахтымда иди, ја јухуда?
Инди чешмәни о күллә көрмәјөндө
Тикан кими одда жанмагым вачибдир.
1270 Мәнә ким деди ки, үзүнү ајдан чефир,

Бәхтин туш кәлинчә јолуну дәјиш?
Һансы бир див мәни буна вадар етди
Ки, чәннәт бағыны гојуб кечдим?!
Һәр јердә сәбр јахшыдыр,
Јалныз бурада сәбр мәни алдатды.
Чанымдан илдырым кими бир од јандырыб,
Јерсиз сәбри одлајачағам.
Әкәр мән о булагдан бир су ичсәјдим,
Үрәјим белә кабаб олмазды.

1275 Көр о һиндли нә көзәл нәсиһәт вериб:

«Бир мал тапан кими ону чәлд је гуртар».
Бу бағдакы гызыл вә сары күлдән
Һәр кәс дәрди, пешман олмады.
Бундан белә бир мән, бир дә чијәримн гапта долдурмаг,
Көнлүмә тахылан гәм охуну чәкиб чыхартмаг.
О гәдәр үз-көзүмә шиллә вурачағам ки,
Һәр бир түкүмдән аллаһ-аллаһ сәси јүксәлсин.
Бәлкә дәрдим бир гәдәр сакитләшсин,
Атәшимин тәндири бир аз сојусун.

1280 Бир адамын ки, јарасы шишиб [ирин] төкүлүр,

[Хараб] ган төкүлмәсә о, нечә динчәләр?»
Бир мүддәт чешмәнин әтрафыны кәзиб зарыды,
Әлләри илә көзләринин јашыны силди.
Јерә јыхылыб бир мүддәт һушеуз галды.
О чешмәни күл кими гучаглады.
О сәрви-рәван әлиндән чыхдыгы үчүн
Сәрви гурумуш, күлү солмушду.
Сәрв боју торпаға сарилмишди.
Күләк чөр-чөпү әсдирән кими әсирди.

1285 Үрәјиндә деди: «О ајүзлү инсан олсајды,

Јердә ајағынын бир изи галарды.
Әкәр о, пәри идисә, [ону тапмаг] чәтиндир,

Чешмәләрдә пәри чох олур.
Кимә буну сөйләмәк олар ки
Хосров пәрија ашиг олуб?
Көрәк адымы Сүләјман гојсунлар*,
Ондан сонра пәрини өзүмә рам едим».
Бир аз да бу фикирләрдән етди,
Үрәји ачан һекајәтләр сөйләди.
1290 Үмидсизликлә о дилбәрдән әл чәкиб,

Әрмән мүлкүнә доғру јола дүшдү.

ШИРИНИН ХОСРОВУН ГӘСРИНӘ ЈЕТИШМӘСИ

Фәләк ишләри дүзәлтмәк истәсә,
Әввәлчә пәрәдән ојунлар чыхарар.
Бир кәндлија хәзинә бағышламаг истәсә,
Әввәлчә зәһмәти онун јадына салар.
Јолун үстүндә кол-көс олмаса,
Күлүн, шүмшадын гәдрини ким биләр?
Нечә күн һичран дәрди чакмәк лазымдыр ки,
Фәрагдан сонра вүсәл ләззәт версин.
1295 Ширин Хосровун јанындан ајрылан кими,

Вүсәлдан һичрана дүшдү.
Пәрвизин сарајыны соруша-соруша,
Шәбдизи Моданин учгарына сүрдү.
Кәлин кими, әрини ахтарырды,
[Фәғат] кәлин кими үзү бәзәкли дејилди.
Кәлиб конизләрә нишаны верди,
Баға бир сәрви-рәван дахил олду.
О көзәлләр Ширини үзүнү көрчәк,
Пахыллыгдан алт додагларыны дишләдиләр.
1300 Шаһлара лајиг ону гаршыладылар,

Ону Хосровдан ајры тутмадылар.
Дејирдиләр: «Хосров санки јахшылыг үзүндән
Од кәтирмәјә кедибдир.
Көнүләчан сәһәр кими бир аташ кәтирнбдир,
О аташлә көнүлләрә од вурудур».

Сонра онун эһвалыны сорушдулар,
Эсил-нәсәбини хәбәр алдылар.
Дедиләр: «Кимсән парадансан, адын нәдир,
Эслин нәдир иң гушсан вә һансы жувадансан?»
1305 Пәриүзлү онлара сирр вермирди,

Жалан-палан дүзәлдиб дејирди:
«Мәним башымын гәзасы узундур,
Кәрәк Хосров кәлсин, сонра сөјләјәм.
Хосров јолдан кәлиб гәсринә чатса,
Өзү снзи мәтәбдән акаһ едәр.
Амма бу ата јахшы бахын,
Онун бир нечә хәзинә дәјәри вар».
О назәндә гонаг бу сөзү дејинчә,
Кәнизләр ону јүз наз илә отуртдулар.
1310 Ај үзүнә күләб чиләдиләр,

Атыны шаһын ахуруна бағладылар.
Ипәк палтарына мирвари дүздүләр,
Она башга бир бәзәк вердиләр.
Онун вүсал чичәји вәдә бағында ачды,
Архајын олуб динчәлдә вә раһат јатды.
О гәсрдә олан рағибләр,
Бу додағы шәкәри кәниз саидылар.
О додағы шәкәр дә кәнизләрлә
Кәниз кими рафтәр едирди.

ХОСРОВУН АТАСЫНДАН
ГАЧМАСЫНДАН ШИРИНИН
ХӘБӘР ТУТМАСЫ

1315 Елә ки, Ширин Мәдаиндә сакин олду,

Ширин додағындан табәг-табаг бал ахытды.
Бир ај динчәләндән сонра,
Хосровун чыхыб кетмәсиндән хәбәр тутду.
[Биләндә ки,] атасынын горхусундан ова чыхыб,
Орадан да Әрмән төрәфа кедиб.
Чарәсизликдән үрәји ағыды,

Доғрудан да иши чәтинә душмүшдү.
Беләчә бир мүддәт евдә галырды,
Сәбрсизликдән үрәји партлајырды.
1320 Она баһли олду ки, она бу гәдәр тамаша едән

О тәк атлы
Дүнјаны бәзәјән Хосровун өзү имиш,
Күнәш Аја бахан кими она бахырмыш.
Ики әлли өз башына вурду,
Алдандығыны јада салыб өзүнү дејдү.
Бир нечә күн дөзәндән сонра,
Хәстәләнчәјинә ишарә едиб деди:
«Мәнә кәрәк сәфалы бир овлагда,
Дағлыг јердә бир гәср тикилсин.
1325 Дағлыјам, күлзарда бөјүмүшәм,

Истидән гызыл күлүм саралды».
Бүтүзлү һәмдәмләри она дедиләр:
«Еј бүтләрини шамы, шам кими әримә.
Ағамыз бизә бујурубдур ки, сәнин үчүн
Кәзәл һавасы олан [бир јер] һазыр едәк.
Әкәр бујурсан ме'мара дејәрик
Сәнин үчүн дағлыгда бир јер тапар».
Деди: «Әлбәттә, шаһншаһын бујурдугу кими.
Кәрәк о гәср тез һазыр олсун».
1330 Она пахыллығы тутан кәнизләр,

Бәннаны хәлвәтә чағырыб дедиләр:
«Бураја бир маһир чадукәр
Бабил дағларындан тәзәчә кәлибдир.
Әкәр јерә десе галх,
Көрәрсән гум олуб һаваја-галхар,
Фәләјә десе сакит дајан,
О, гијамәтәдәк бир гычы үстүндә дајанар.
Биздән елә бир јердә гәср истәјир ки,
Һеч бир јер орадан исти олмасын.
1335 Белә ки, ораја аз адамын ајағы чатсын,

Онун чадуларындан бащ чыхармасынлар.
Бу чадукәрә зәрб шәстини көстәр,
Ән пис һавасы олан бир јер тап.
Орада јарашыглы бир гәср тик
Муздун нәдир биздән тәләб ет».
Сонра гәсрин мөхаричи һесабына

1340 Онун ајагына халварла ипэк, хээ вә пул төкдүлөр.
Бәнна хәзинәни көрүб севинди,
Көңүлдән мәшәггәтә дөздү.
Инсанлардан узаг елә бир јер ахтарырды ки,

Һәр тәрәфи дағ-даш олсун.
Исти вә үрөксыхан бир јер тапды,
Орада ушаг бир һәфтәдә гоча оларды.
Ора Қирманшаһдан он ағач узаг иди,
Қирманшаһдан јох дунјадан узаг иди,
Ораја кедиб өзүнә е'малатхана дүзәлтди,
Елә бир гәсри алты аја тикиб гуртарды.
Һәр кәс ора ат чапыб кәлсә анлар ки,
Ширинлә бу ачылыг ујушмас.
1345 Кечәнин гара өртүјү һәр тәрәфә сәрилән кими

Ширин сарајдан чыхыб о гәсрә тәрәф кетди.
Бир нечә шәһвәт хәјанәти көрмәјиб јетишмәмиш
Кәниз дә онула иди.
О дар зинданда галырды,
Көвһәр кими даш арасында кизләнишди.
Хосровун гәмини өзүнә һәмдәм едиб,
Ики аләмин гапысыны үзүнә бағламышды.

ХОСРОВУН ӘРМӘНӘ ЧАТМАСЫ

Елә ки, Хосров о чешмәдән узаглашды,
Су ахыдан көзүндән јуху гачды.
1350 Орадан һәр мәнзил узаглашдыгча,
Үмүдсизликдән гәлби ағрыјырды.
Сонра үмидлә севинирди ки,
Гәлә күнәш дағын архасындан доғмајыбдыр.
Мән бурадан шәргә доғру кетдијимә көрә,

Ола билсин о парлаг күнәши тапачағам.
О, күл кими, дағлынын сәрһәддинә чатды,
Нәсиминдән сәрһәдчиләр хәбәрдар олдулар.
Мә'мурлар габагына јүјүрүб,
Ипәк, гызыл пешкәш етдиләр.
1355 Орада мәчлис бәзәјән көзәлләр көрдү,

[Онлар] Хосровун парлаг үзүнә һәсрәтдә идиләр.
Көзәлләрлә орада әјләнмәси хош иди,
Бир нечә күн орада галды.
Орадан Мугана тәрәф јолланды,
Мугандан да Хәзәриләрә сары кечди.
Мәһин бану бундан хәбәр тутан кими,
Шаһа лајиг хидмәт көстәрмәк үчүн тәләсди.
Шаһы гаршыламағ үчүн ачды [гаршысына]
Јарағ-әсбаблы бир гошуи чыхартды.
1360 Әдәб үзүндән хәзинәдән шаһа лајиг көзәл һәдијләр
көндәрди.

Ипәк, гулам, көвһәр, хәзинә о гәдәр иди ки,
Қатибләрин јазмағдан әлләри јорулду.
Шаһын дәрқаһына кәлиб чатды,
Шаһ она чох мәррибанлыг көстәрди.
Шаһын тахтынын ашағысында күрсү гојдулар,
Мәһин бануну әјләшдирди башгалары ајағ үстүндә дајан-
дылар.

Шаһәншаһ деди: «Нечәсән,
Һәмишә сәнә јени шәнлик үз версин!
Гонаг кәлмәклә сәнә зәһмәт вермишәм,
1365 Бу гонаглыгдан башағрысы чәкмәјәсән!»

Мәһин бану ондакы мәррибанлығы көрчәк,
Гуллуғ көстәрмәклә башыны учалтды.
Ағзыны ачыб сәһәр јели кими
Шаһа лајиг африниләр деди.
Тәле онун архасы олду,
Хосровун сарајы она дајағ олду.
Бир һәфтә Хосровун јанына
Һәр күн јени һәдијләр көндәрирди.
Бир һәфтәдән сонра көзәл бир күндә ки,
1370 Гәлә аләми ишығландыран күнәш (онун тајыны) көрмә-
мишди, 97

Шаһ чәмәнликдә тахтында әйләшди,
 Бәхти она гул олан бир султан кими иди.
 Јеничә мәрәә колу кими чыхан хәтти,
 Бир чохларынын үрәјини тәрә кими дограмышды.
 Јағма гуламыларыннан шаһын бусаты
 Хураман сәрвалә долу баға бәнзәјирди.
 Һәр кәсин ағзында сөз чошмаға башлады,
 һамы өзүңүн гул олдуғуну билдирди.
 Ишрәт үчүн һеч бир манеә јох иди,
 Јардан мурад истәмәк вахты иди.

1375

Мәһин бану јери өнүб ајаға галхды,
 Хосрова деди: «Сиздән бир хаһишһимиз вар,
 Бәрдә мүлкүнә илтифат кәстәрби,
 Бир гышы орада кеф сүрәсиниз.
 О тәрәфин һавасы исти олур,
 Сују, оту да болдур».
 Хосров гәбул едиб деди: «Дур,
 Сән кет, мән дә ардыңча кәлләм».
 Һава ишыгланан вахт Хосров дүшәркәдән
 Ағ баға сары јола дүшдү.

1380

Вәтән кәзәл иди, ораја көчдүләр,
 Шаһын таһ-тахтыны ораја чәкдиләр.
 Һәр тәрәфдә чадыр гурулду,
 Һәр кәс өз јериндә јерләшди.
 Мәһин бану шаһын дәркәһинда
 Һеч бир хидмәтин әсиркәмади.
 Шаһ кечә-күндүз орада ишрәтлә мәшғул иди,
 Ачы чахырла Ширинин гәмини ичирди.

ХОСРОВУН КЕФ МӘЧЛИСИ ВӘ
 ШАПУРУН КӘЛМӘСИ

1385 Новруз кечәсиндән даһ хош бир кечәдә,
 Кечә нәдир, барам күңүндән дә шан бир кечәдә,

Шаһын чадырында сарај нәгмәси [учалырды],
 Тәб'и рәван, үрәјәјатан бир нечә нәдм,
 Һикмәтли сәһбәгләр данышыр,
 Күдмәли сөзләр сөјләјирдиләр.

Кәјани чадырын өтрафына
 Алан кечәләри чәкмишдиләр.
 Гапычынын сыјрлымыш полад гылынчы
 Намәһрәмләрин башыны бәдәниндән ајыарды.
 Чадырда јандырылан уд-әнбәрин хош гоһусу
 1390 Думан кими һәр тәрәфи бүрүмүшдү.

Ләззәтли шәрәб вә хош ишрәт вар иди,
 Од долу гызыл мангаллар дүзүлмүшдү.
 Әрмән көмүрү ити атәшдә
 Гара зәңчиләр кими нәш'ә сачырды.
 Көбәк мүшкү кими одлар көзәриб
 Гызарандан сонра гараја чалырды.
 Бәс о уд хаһијјәтли мүшк сөјүд нәдән
 Гара [көмүр] оландан сонра гызарыр?
 1395 Әкәр гарадан о јана бир рәнк јохурса,
 Бәс бу гара нечә гырмызы олду?!

Мәкәр о да бу һижләни рузикардан өјрәнди ки,
 Бизим сачымызын рәнкини дәјишп?
 Шә'лә бағында кәндлинни бармағы
 Бәнөвшәни бичиб лалә әкирди.
 Дағ гаргалары кими гара кејиб,
 Ганыны богазына вә димдијинә јығыбдыр.
 Өз ганадына өз оху дәјмиш бир гартал кимидир
 Мунчуғуну орталыға атмыш гара илана охшар.
 Көмүр атәшпәрәст һинду кимидир.
 1400 Зәрдүшт кими кәлиб Зәндханлыг едир.

Һәбәшдән Булғара кетмиш бир катибдир,
 Зәңчәфрәдән өзүнә мүрәккәб дүзәлдиб*.
 Гыш онунла рејһан кими бәзәнмиши,
 Гышын рејһаны оддан ибарәтдир.
 Сүраһи хоруз кими банлајыр,
 Вахтында банлајан хоруз кимидир о.
 О пипији атәшин хорузун һибтәсиндән
 Кәһ кәклик ода гојулурду, кәһ да турач.
 Кәһ дағ кәклији, кәһ да өрдәк кабабы,
 1405 Шишә тахылиб һеј дашыһырды.

Гызыл сүраһидә ал шәрәб кими
 Турунч алма илә додағ-додаға вермишди.
 Мәчлис ишыгландыран о гәдәр нар-һарынч вар иди ки,
 Новруз күләји һоғгабаз олуб ојнајырды.

Дунјаја јени бир руһ верирдилер,
Сабун илә (ја'ни сәһәр меји ичмәклә) сүбһу гаршылајыр-
дылар.

Ипәктел чәнкләрдә маһны һавасы чаланлар
Ашигләрин сиррләринин пәрдәсини јыртмада идилер.
Чәнкин наләсиндә пәһләви нәгмәси

1410 Дашын көнлүнә од вуруб јандырды.

Каманча Муса кими аһ чәкирди,
Мүгәнни чалгычынны јолуну кәсирди.
Ханәндә бир гәзәл башлајыб деди:
«Әлвида, еј ејш, әлвида, еј ишрәт.

Һәјат бағы нә көзәл бағдыр,
Әкәр хәзан күләјиндән архајын олсајды.
Замана гәсри нә көзәл гәср оларды,
Әкәр әбәди әсасы олсајды.

1415 Бу көнүл ачан гәср она көрә сојуг көрүнүр ки,
Јерини гыздыран кими, сәнә дејир: дур ајаға.

Бу торпаг дахманын әсасы сүст олдуғуна көрә,
Кәрәк тезликлә ону бада верасан.
Дүнәндән вә сабаһдан бир нишанә јохдур,
Чүнки о кечиб кедиб, бу да һәлә кәлмәјибди.
Әлимиздә нәгд олан јалныз бу күндүр,
Она да ахшамәдәк е'тибар јохдур.
Кәл, һеч олмаса бир анлыға күләк,
Бирчә бу кечәни шадлығла ојаг галаг.
Кәрәк бир кечә јухуну тәрк еләк,
1420 Чүнки торпаг атлында чох јатачағы».

Шаһ сәрхош иди, сағи әлиндә бадә кәздирди,
Мүтрибләр шејда бүлбүл кими охујурдулар.
Азад сәрв кими бир күлүзлү кәлди,
Хосровун севимлиси иди, севинчлә деди:
«Некәриниз Шапур һүзурунуза кәлмәк истәјир,
Нә бујурурсунуз, кәлсин, ај кетсин?»
Хосров севинчиндән јериндән сычрамаг истәди,
Фәгәт ағылын дедијинә гулаг асды.
Бујурду: «Гапыдан ичәри кирсин».
1425 Севинчдән шаһын үрәји чошду.

Чүнки үмид вә горхудан көнлү
Тәһлүкә гылынчы илә ики јерә бөлүнүшдү.
Көзү јолда оланын үрәји һәмишә икијә бөлүнүр,
Көзү јолда оланын башы бәләлы олур.

Һәрчәнд ки, һеч бир гәм дәрд-сәрсиз олмур,
Амма нитизардан ағыр дәрд јохдур.
Һеч кәсин көзү јолда галмаја,
Чүнки о, үзү саралдар, өмрү көдәлдәр.
Мани гүдрәтли нәгташ ичәри кирди,
1430 Өпүшләри илә јерә нахыш вурурду».

Јери өпүб ајаға дурду,
Некәрләрин әдәти үзрә ајаг үстүндә дајанмышды.
Шаһ өз мәрһәмәти илә ону әзизләди,
Отурмағына изин вериб мәчлиси хәлвәт етди.
Бу јерин дағындан, сәһрасындан вә өзүнүн
Башына кәлән гәрибә әһвалатлардан хәбәр алды.
О фәрасәтли киши әвәлчә дуа едиб деди:
«Шаһын өмрү узун олсун,
Гошуну дүшмәнә галиб кәлсин,
1435 Дөвләт папағы башындан дүшмәсин.

Мурады ону хошбәхтлијә апарсын,
Һәр күн она јени бир хошбәхтлик үз версин.
Чарә ахтармагда некәринизин башына кәлән
Әһвалат бир гәдәр узундур.
Инди ки, шаһ бујурду дејим, нечә демәјим,
Шаһын истәјини нечә јеринә јетирмәјим?»
Башдан ахырадәк билдикләрини
Бирчә-бирчә сөјләјиб гуртарды.
[Ширинин] гызларын дәстәсиндә гуш кими кизләмәсиндән,
1440 Булаг кими дағда үзә чыхмасындан,

Һәр сәһәр булаг башына кетмәсиндән,
Мүгәннә кими ај доғурмасындан*,
О шәкилдән кечиб башга шәклә раст кәлмәләриндәч,
Овсунла кәээли (ја'ни Ширини) мәфтун етмәсиндән,
Сонра һиндулар кими ону јолдан чыхарыб,
Шаһын јанына көндөрмәсиндән данышды.
О тәзә баһарын адыны ешиндинчә
Хосров гејри-ихтијари инләди.
Јалварыб деди: «О күнәш сималыны
1445 Нечә рам етдијини бир дә даныш».

Мүһәндис деди: «Зирәклик етдим,
Шаһын игбалы да мәнә јар олду.
Охчу көзү кими мән дә ахтардым,
Јајчынын дүканына тәрәф кетдим.

О даш үрөкли, күмүш бәдәли
Сәрви-раваны элэ кечирдим.
Нә көрдүм, зәкалы, көзөл үзлү,
Һәр сачынын алтына бир Мәсийн багламыш [назәнин!]
Көзәлликдән бүтүн сифәти бадамы кими күл иди,
Бәдәни гоша ичли бадам кими, бүтүнлүклә чан иди

1450

Бәли, гычы илэ дөшүнүн ики аләмини
Бир түклә бир-биринә баглайыбдыр.*
Хузистан гарышга көзүндә јерләширилән кими*,
Ағзы [шәкәринә] дарысгаллыг едир.
Додағы һеч бир варлығы өлмәмиш,
Јалныз күзкүнү өлмүш, о да сөрхошлугда,
Әли һеч кәсә сары узнамыш,
Јалныз зүлфүнә тәрәф узанмыш, о да ојунда.
Бели түкүндән чох инчәдир.
Ағзы адындан даһа шириндир.

1455

О ај дунја көзәли олса да,
Аләм кими шаһын чәмалына вурулду.
Елэ ки, о көзәли кетмәјә вадар етдим,
Шәбдзин дә чәрәсини еләдим.
Бир чох һижлә вә кәләкә
О ајы Шәбрәнкин белиндә јола салдым*.
Мән бурада бир мүддәт хәстәләндим,
Она көрә дә онунла јолдашлыг едә бидмәдим.
Белә дүшүнүрәм ки, о чәтинлик чәкәсә дә,
Инди шаһын гәсринә чатмыш олар».

1460

Севинчиндән ону шаһ гучаглады.
Башдан ајага чөваһирә гәрг етди.
Она чох-чох афәрин сөјләди,
Хидмәтини һеч вахт унутмајачағына сөз верди.
О көзәли чешмәдә јујунмасы әһвалаты
Шаһын јанында онун сөзүнү доғрулуғуну көстәрди.
Шаһ да јолда көрдүкләри хејир-шәри
Бирчә-бирчә Шапура сөјләди.
Онлара мә'лум олду ки, о мунис гуш
Мәлаин шәһәрнинин учгарларына учубдур.

1465

Белә гәрара кәлдиләр ки, Шапур јенә дә
Пәрванә кими о ишығын даһынча кетсин.
Зүмрүдү јенә дә мә'данә сары кәтирсин,
Күлү күлүстана тәрәф гәјтарсын.

ШИРИНИН ЭЪВАЛЫНДА
ХОСРОВУН МӘЪИН БАНУЛА
ХӘБӘР ВЕРМӘСИ

Һәјат мүлкү ән көзәл мүлкдүр,
Чаванлыг күнү ән көзәл күндүр.
Һеч нә јашамагдан көзәл сајылмас,
Чаванлыг күнүндән көзәл күн олмас.
Дунјаја башчы олан Хосров
1470 Чаван иди, һәм дә гәрибә дамағы чағ чаван иди.

Мүғәннисиз бир гуртум шәраб ичмәзди,
Рөггасәсиз көнлү ачылмазды.
Мүғәннијә зәһмәт һаггы вермәсә дә,
Һәр һава охумасына хәзинәдән аз бағышламазды.
Күнләрин бириндә о, әлиндә бәдә, ишрәт едирди,
Мәһин бану шән кәлиб әјләшди.
Шаһ она өз хуәси һөрмәтини көстәрди,
Башга вахтлардан даһа чох мәрһәмәт етди.
Јемәк вахты кәләндә дунја һөкмдары

1475 Мө'биддән бачубәрсәм мәрәсимини [ичра етмәји] тәләб етди*.

Хосров, дәсткаһында олан һәр бир јемәкдә
Бачубәрсәм гәјдасына риәјәт едәрди.
Бачубәрсәм гәјдасы беләдир ки, [сүфрәдә отуран адам]
Һәр бир хәрәкдән дамалыдыр.
Мө'бид тәрәфиндән көстәрилик ки,
Бу јемәк јахшыдыр, о јемәк писдир.
Бејүкләрлә меј мәчлис гурду,
О хошгәдәм дунја ханымы да әјләшди.
Онунла хуәси чамда меј ичирди,
1480 Онунла һәр јандан сөһбәт ачырды.

Елэ ки, ачы шәрабын чамындан сөрхош олду,
Сөһботи Ширинә кәтириб бағлады.
О, Ширинин гачмасындаи данышды,
Көнлүндә севинди, үздә өзүнү гәмли көстәрди.
Деди: «Гардашыңыз гызыны дејирләр,

Зөһрә кими әл-голларыны ачыб,
Өзләрини сатыш тәрәзинә гојмушдулар.
Тәмиз кәлин олдуғума көрә мән,
О бир овуч әхлагсыздан ајрылдым.
Тәнһалыға дөзмәк гәрәрына кәлдим,
Онлардан бир көшк хаһиш еләдим.
Пахыллыгдан гәлбими ганла долдурдулар,
1525 Мәни бу чәза јеринә тулладылар.

Бу гара даш мәним үчүн сәбр дашы олду,
Чүнки ачы олдуғуна көрә сәбир рәнки гарадыр.
Бу көнүл сыхан јери мәним үчүн ајырдыларына көрә
Дөзмәкдән башга бир чәрәм јох иди».
Бундан сонра Шапур деди: «Дур,
Пәрвиз белә әмр етмиш».
О күлхандан [Ширини] чыхарыб Күлкүнә әлшдирди,
Шаһын мурад күлзарына доғру сүрдү,
Ширин Күлкүнү јәһәрләјән кими,
1530 Гачышда чәрхи-фәләки керидә гојду.

Алтында һума елә учурду ки,
Санки һәр ајағына бир ганад бағламышды.
О тәрәфдә дә Хосров гәрарсыз галмышды,
Үрәји јарынын нитизарыны чәкирди.
Һәрчәнд ки, нитизар өмрүн афәтидир,
Вусалла гуртардығына көрә дөзмәк асандыр,
Узун бир нитизардан сонра үмид бәсләјәнин
Өз үмидинә чатмасы нә көзәлди!

АТАСЫНЫН ӨЛҮМҮНДӘН
ХОСРОВУН ХЭБЭР ТУТМАСЫ

1535 Бир күн шаһ јарымһушлу әлшәмишди,
Көзләјирди ки, бәхти ојансын.

Јолдан тә'чили бир гасид кәлиб чатды,
Филә Гиндистандан нағыл сөјләди.
Кирпији Чин каса ы кими нәм тутмушду,

Бели зәнчи түкү кими әјилмишди.
«Чин-зәнчи илә бир мәктуб кәтирди. [Мәктубда јазылмыш-
ды] ки,

Чин вә Зәңчбар шаһы тахтдан ајры дүшдү.
Бу түрк хасијәтли чәрхи-фәләк
Ики көзүнүн гарасыны гарәт еләди.
Ики мирварисини минадан кәсиб,
1540 Сап әвәзинә ијнәдән кечирди.

Чүт ојунчуну пәрдәсиз гојдулар,
Сүрмә јеринә она мил чәкиб ишкәнчә вердиләр.
Онун диванындан әдаләт Јусиф кими итдији үчүн
Зәманә Јәғубун дағыны бағрына басды*.
Дүнјаны көрән көзләрини, дүнја, сәнә верди,
Низә јеринә элиңә әса верди.
Дүнја ладшаһы дүнјаја көз јумдуғуна көрә
Сән кәрәк нитигам алмаг үчүн көмәр бағлајасан».
Шаһлыг тахтына јахын оланларын һәр бири
1545 Кизли бир мөтләб јазмышды ки,

Тез кәлмәјә чалыш,
Мүлк әлдән чыхды, тәләс!
Башын чиркли олса да, орада јума,
Әкәр бир адамла сөһбәтдәсән, јарымчыг гој, кәл!
Елә ки, Хосров дөвранын ојунуну көрдү,
Кәмәнди узадыб чадырыны позмасыны дујду.
Анлады ки, бу вәфасыз дөвранын
Нили бөгәмлидир, балы сиркәли*.
Бу торпаг мәңзили хасијәти беләдир,
1550 Каһ ары [көрүрсән] каһ да бал.

Рүтбә—дүшмәклә јанашдыр, севки кин илә,
Һәр јағлы-ширинлә турш-ачы [јанашдыр].
Һеч бир арх гумла долмагдан архајын дејил,
Онун дашындан һеч бир куза саламат галмамышдыр.
Нә гәдәр ки, вүчудун бәндиндәсән, гәми гәбул ет,
Раһатлыг истәсән, әдәм јолуна гәдәм гој*.
Көкүнү чан кими пак јелә бағла,
Торпаг зинданынын гапысыны өрт.
Дүнја гулдуурду, сојмасын сәни,
1555 Зарафат санма, ишини чәтинә салар.

Бу дуканда елэ бир сапа билмэсэн ки,
Оуну ардында бир ијнэси олмасын.
Һәр кәс бурада бир күдү сәрин су ичсә,
Сусмаг [хәстәлији] ону күдүтәк саралдар,
Ағачын бүтүн будагларынын башыны кәсмәсә,
[Фәләк] она јазы көстәрмәз.
Дунја биринин белини бүкүб сындырмајынчә,
Она бир арпа мүмија вермәз.
Өлдүрмәјинчә һеч кәсә кәфән вермәдијинә көрә,
Адам барама гурду кими ипәјә бүрүнмәсә јакшыдыр.

1560

Күллү атлас нәјә лазымдыр ки, о,
Һамамын гапысында таланагагдыр.
Ај кими, Күнәш кими, елэ бир палтар кәј ки,
Гијмәтәдәк сәнинлә јолдаш олсу.
Һәр бир сүфрәдән узаг кәз,
Өзүнүн јаван чөрәјинә гонаат елә.
Еј дунја, бу зүлмүн һачанадәк (давам едәчәк),
Нә вахтадәк мәни гәмли, өзүнү шад едәчәксән?
Кәдәрләндирирсән мәни, сәни шад олмајасан,
Хараблығмы истәјирсән, һеч абад олмајасан

1565

Сән һаман бугда көстәриб арпа сатансан ки,
Чүрүк арпанын үстүнү бугда илә өртәрсән.
Сәнин әлиндән бугда кими, гәддим әјилди, арпа кими
рәнким саралды,
Бугдандан бир арпа јемәмиш мәни үјүтдүн*.
Даһа сәнин бу бугда көстәрмәјин бәсдир,
Мәним дә дәјирман дашы олмаг идиам јетәр.
Елә јакшы будур ки, бу јолда кечәдән кечәјә,
Ај кими бир арпа чөрәји илә оручуму ачым.
Низами, Иса кими чәкил бир тәрәфә*,
Дунјаны бир овуч от рејәнләрә тапшыр.

1570

Бу от јемәклә, ешшәк сүрмәклә,
Кәзләјирсән ки, Исанын мәғамына чатасан?
Ешшәк кими, дири икән јүк дашы,
Ешшәк дири олдугча өти гијмәглидир.

Аллаһын һөкүм илә һүрмүзүн шаһлығынын
Баша чатмасы мәлүм олан кими,
Бәхти чаван шаһ хош бир саатда
Өз пајтахтында тахта әјләшди.
Көнүлү Ширинә мүбтәлә олса да,
Өлкәни тәрк етмәк хәта оларды.

1575

Бир тәрәфдән өлкәнин ишләринә сәрәнчам верирди,
О бири тәрәфдән јарыны јада салырды.
Дунјаны тикдириб абадлашдырды,
Вилајәти фитнәдән азад еләди.
Мәзлумларын дадына елә чатырды ки,
Дунја Әнуширван әдаләтини унутду.
Өлкәнин ишлиндән башы ајылан кими,
Јенә дә ејшү-ишрәтә башлады.

1580

Кечә-күндүз овла, ички илә мәшгул иди,
Ичкидән, овдан башы ајылмырды.

Севкилисинин һавасы башына вуран кими,
Достларындан онун әйвалыны сорушду.
Дедиләр: «Инди бир мүддәтир ки, о көзәл
Бу гәсрдән чыхиб келибдир.
Билмирик Шапур ону һараја апарды,
Әкәр шаһәншаһ бујурмајыбдырса, бәс нә үчүн апарыб?»
Шаһ бу дөвр едән дөвранын кәләјиндән
Һејрәтдә галыб бу ишдә ачиз олдуғуну аңлады.
Шириндән јадикар галмыш Шәбдизлә јалныз
Гәмнини бир гәдәр дағыдырды.

1585

О ајы јад едиб Шәбрәнк илә өтүшүрдү,
Чәваһири [тапмаг] үмиди илә даша дөзүрдү.

ШАПУРУН ШИРИНИ
ӨРМӨНӨ ГАЈТАРМАСЫ

Шапур Ширини гәсрдән кәтирдикдә,
Шаһы вәд етдији јердә көрмәди.
Јорға Күлкүнүн белиндән ендириб,
Јенә дә ону Мәһин банунун күлзарына тапшырды.
Сәрви чәмәнә, һүрү беһиштә кәтирди,
Көјләрә күнәш, көзләрә нур верди.
Шириндән өтрү пәришан олан достлары,
1600 Гоһумлары вә нәдимәләри

Ону көрән кими әјилиб јери өндүләр,
Торпаг олуб ајағына дүшдүләр.
Чох шүкүр елиб, сәдәгә бағышладылар,
Атәшкаһа бир дүнја мал вәғф етдиләр.
Мәһин банунун нә һалда олдуғуну вәсф етмәк мүмкүн
дејил,

Севинчиндән пәрдәдән бајыра чыхмышды.
Чаванлығыны тапан бир гочаја,
Јенидән дирилмиш бир адама охшајырды.
Истәјиндән онун башыны бағрына басды,
1605 Оун үчүн дүнја јенидән јашамаға башламышды.

Ширинә елә бир мәрһибанлыг көстәрди ки,
Ону јүз бејтдә ифадә етмәк олмас.
Шаһлыг хәзинәсиндән вә мүлкүндән
Она бағышлајыб, деди, нә едирсән ет.
Ону түк гәдәр утандырмады,
Кечмиш ишләри үзүнә вурмады.
Анлајырды ки, бүтүн бу кәләкләр
Севки маңарасынын ајдын нишанәсидир.
Шаһдан бир сыра әләмәтләр сезмишди,
1600 О күмүш бәдәнлиләрдән дә бир пара сөzlәр ешитмишди.

Чошан меј күпүнүн башыны бағлајырды,
Күнәши палчыгла өртмәк истәјирди.

Үрәк-дирәк верирди ки, сөзә бахсын,
Үрәји мөһкәмләниб сағалсын.
Она чох мәрһәмәт көстәрди,
Әввалки әлд вә пејманьны тәзәләди.
Һаман јетмиш көзәли она верди ки,
Онларла әјләниб шәнлик етсин.
Јенә дә о ојунбаз фәләк
1605 Онуила ојунбазлыға башлады.

Ширин о гызларын јанына јенидән кәлән кими,
Улдузлары ајла бәзәди.
Јенә дә ејшә, ишрәтә башладылар,
Әввалки базары тәзәләдиләр.

ХОСРОВУН БӘҺРАМДАН
ГАЧЫБ ӨРМӨНӨ КЕТМӘСИ

Ачар өз дшии илә дејир ки,
Дәмир ирадә гәләбәни гызыл ачарыдыр.
Јүз гылынч вурандан күчлү фикир јахшыдыр.
Јүз гәлибдән бирчә шаһлыг папәгы хошдур.
Бир дүшүнчә илә бир гошунун белини сындырарсан,
1610 Бир гылынчла бир вә ја он адам өлдүрә биләрсән.

Дүшүнчәси күчлү олан Бәһрам
Хосровун дүнја падшаһы олмасыны биләндә
Башында шаһлыг севдасы кәздирирди,
Күчлү дүшүнчәси олдуғуна көрә [ону] әлә кечирди.
Бир дә белә бир шајиә јәјди ки,
Һүрмүзүн көзларинә Хосров мил чәкмишдир.
Даһа билмирди ки, Јусиф узағлашдыгда,
Һичран Јә'ғубун көзүндән нуру алар.
Һәр кимә кизли бир мәктуб јаздыса,
1615 Онларла јахшыны пис көстәрди:

«Бу ушагдан шаһ олмас,
Атасын өлдүрән шаһлыға јарамаз.
Оун јанында бир гуртум од рәнкли меј
Јүз гардаш ганьндан әзиздир.
Бир рудун сәсино бир өлкәни бағышлар,

- 1620 Бирчә нәгмәни бир өлкәдән чох севәр,
Гызышдыгына көрә өз ишләрини билми,
Хам олдуғундан, јахшы-писи анламыр,
Нәлә дә ешгазлыга гызышыбдыр,
Нәлә Ширинини нәвәсн башындадыр.

Бу башјејән утанмаздан үз дөндәрин,
Елә ки, о баш [шаһ] олду, сиз даһа өз башынызы тапа
билмәјәчәксиниз.

- 1625 Јахшысы будур ки, ону тутуб бәндә вураг,
Бу одла, су илә нә вахтадәк кечинәчәјик?
Бәлкә душтагда башына ағыл кәлә,
Јохса, атасы өлан кими, о да өләр!
Сиз гылынчла гаршысыны алын,
Будур, мән дә гызмыш шир кими кәлиб чатырам».
Белә бир тәдбирлә о интигамчы шир
Рәијјәти шаһын әләјиннә галдырды.

- 1630 Шаһәншаһ өз бәхтини јатмыш көрүрдү,
Рәијјәти өзүндән дөнүк көрүрдү.
Гызылла игбалыны күчләндирди,
Кор [гызылла] дүшмәнләрини кор едирди.
Нәһајәт, дүшмән башына гошун тоглады,
Рәијјәт һәр тәрәфдән баш галдырды.
Пәрвиз дајагсыз галыб ачиз олдугда
Тәхтдан дүшүб Шәбдизә минди.
Тачын үстүндә олан о гөвгадан
Тачдан гијмәтли башыны көтүрүб арадан чыхды.

- 1635 Кәјән тахтыны тачсыз гојду.
Дүңјаны башга бир дүңја итилачысына тапшырды.
Фәләјин ојуну үзүндән шаһәншаһ
Бәһрамын гылынчы гаршысында мәғлүб олдугда,
Шаһматда удузмуш ојунчу кими
Һансы ханәјә ајаг басды, она киш вердиләр.
Мин һијлә-рәнклә, јолла, чығарла,
Өзүнү Азәрбајчана чатдырды.
Орадан да Муғана тәрәф мәнзил салды,
О бутханәнин севкисини муғлар кими үрәјиндә бәсләјирди.

ХОСРОВ ВӘ ШИРИНИН ОВЛАГДА
БИР-БИРИНӘ РАСТ КӘЛМӘСИ

- 1640 О дүңја көрмүш сөз устасы белә сөјләјир ки,
Дүңјаны арајан о сәһрадан кечөркән
Һәр јанда бир ов вуруб салырды.
Бирдән узагдан Ширинин тозу көрүндү.
О көнүл ишыгландыран өз шән достлары илә
О күн ов еләмәк үчүн чөлә чыхмышды.
Ики маһир овчу бир-биринә раст кәлди,
Бир-бирини овламаг үчүн ганад чалдылар.
Һәр икиси өз ешгиндән хумар олуб,
Овлагда јолдашларындан узаг дүшдүләр,

- 1645 Чаван сәрв кими ики ох атан
Севки оху илә бир-бирләрини нишан алдылар.
Биринә шаһлыг әли тач бағышламышды.
О бири јүз тачы талан етмәкдә иди.
Биринин күл үзүндән сүнбүл чыхмышды,
О биринин күл үзүнү сүнбүл тутмушду.
Бирн һөрүлмүш зүлфүнү әнбәр гулағына бағламыш,
О бири мүшк кәмәндини чинјинә атмышды.
Бирн бојунбағысы илә ајы сындырмыш,
О бири бухағы илә аја бојунбағы бағламышды.

- 1650 (Дажаныб) бир-бирләринә о гәләр бахдылар ки,
Икисинин дә көзүндән јаш ахмаға башлады.
Нә Пәрвиз Шириндән ајрылырды,
Нә дә Шәбдиз Кулқундән кечә билирди.
Достлуг јолуну арадылар,
Бир-бириндән нишанлар сорушдулар.
Өз әдларыны бир-бириндән ешгдикдә
Икиси дә јәһәрдән јерә сәрилди.
Бир саатдан сонра башларыны галдырдылар,
Көз јашы илә јерә чәваһир сәпдиләр.

Бир-бирләринин әһвалыны хәбәр алдылар,
Башларына кәлән јахшы-јаманы бир-бирләринә сөјләдиләр.
Сөз чох иди, ештијат етдиләр,

Аз сөйләмәклә кифајәтләндиләр.
Гуш кими атларын белинә галхыб,
Наваны гуш кими јерә тикдиләр.
Һәр тәрәфдән бир атлы атынын чилувуну чәкди.
Һәр јандан бир пәри кәлиб чыхды.
Ајла уддузу назланан көрдүләр,
Севкилиләр бүрчүндә јанашы дурмушдулар.

1655

Онларын ешиг көнүлләринә од салмышды,
Атлары јерә мыхланыб галмышды.
Онлары көрән һәр атлы һејран галды,
Ширини Хосровдан сечә билмәди,
Гарышга кими бир-бирләринә хәлвәти дедиләр ки,
Бу Билгејсиди, о да Сүлейман*.
Елә ки, гошун дағын этәјинә топлашды,
Адамларын чохлуғундан јер [үстүндә дурдуғу] өкүзә ја-
зығы кәлирди.

Һәр тәрәфдән тәзә бир гошун кәлиб чатырды,
Һәр икисини әтрафында сәф бағлајыб дурурдулар.

1660

Ширин Хосрова деди: «Еј һөкмдар,
Тәкчә мән јох, мәним кими мин гулун вар.
Тачылла көјләр өјүнүр,
Тахтынын алтында олдуғуна көрә јерин башы учадыр.
Һәрчәнд ки, једди өлкә дә башдан-баша
Дүнја мүлкү дә шаһа мөхсүсдур.
Бу јахынлығда, јол үстүндә
Шаһын мәрһәмәтиндән бир евимиз вар.
Шаһ тәшриф кәтирәрсә, бизә лүтф едәр,
Бизи өз гулу санарса, бацмызы учалдар.

1665

Гарышганын салдығы пәјәндаздан фил кечәрсә,
Јазыг гарышганын тој-бајрамы олар».
Шаһ деди: «Мәни гонаг гәбул етсән,
Чанла-башла сизә кәләрәм»,
Ширин она тә'зим етди,
Бир даһа һәдсиз тәшөккүрүнү билдирди.
Гоша атла Банунун јанына адам көндәрди,
Шаһын гонаг кәлмәсини она хәбәр еерди.
Мәһин бану ишдән хәбәр тутан кими
Билди ки, шаһәншаһ мөгәдсиз кәлмәјиб.

1670

Шаһын гарышына пешкәшлә чыхды,
Ајыи, күнәшин башына шабаш сәлди.

Хосрову елә бир гәсрә кәтирди ки,
Туба онун бағынын бир будағы оларды.
Башы көјләрә учалмыш бир сарај иди,
Ени, узуну ики мејданча иди.
Үзрәһалыгла шаһлара лајиғ
Һәдијләри әдәблә көндәрди.
Вердији хәзинә о гәдәр дејилди ки,
1675 Онларын һесабыны еләмәк мүмкүн олсун.

1675

Ширини ешигдә шаһын һәр заман,
Ширин чан кими базары ширин иди.

МӘҢИН БАНУНУН ШИРИНӘ ӨЈҮД ВЕРМӘСИ

Әкинчи торпаға тәмиз тохум сәпсә,
Көјәрсә торпагдан тәмиз дән чыхар.
Пак адамлар көвһәри тәмиз сахласалар,
Торпаға дүшүб һеч вахт булашмаз.
Чөвһәриндә паклыг олан Мәһин бану,
Хосров вә Ширинин әһвалындан хәбәрдар иди.
Ики көнүл достунун фикри ону көтүрмүшдү ки,
1680 Одла чырпы нечә барыша биләр?

1680

Ширинә деди: «Еј көзүмүн ишығы,
Сән тәк мәним дејил, бүтүн көзәлләрин султанысан.
Сәнин бир назын јүз шаһлыг мүлкүнә дәјәр.
Сәнин бир түкүн әјдан балығадәк [олан варлыгдан үстүн-
дур].

Сәадәт сәнин көлкәнин гулудур,
Паклыг сәнин бәзәјиндир.
Чамалын дүнјаја ишыг сачыр,
Чамалын паклыгын пәнаһындадыр.
Сән гапысы мөһүрлү, бир хәзинәсән,
1685 Дүнјанын јахшы-писини сынамамысан.

1685

Дүнја кәләкләр ишләтмәји бачарыр,
О, дүррү оғурлајар, јағуту эзәр.
Үрәјимә дамыб ки, бу чаһанкир,
Сәнинлә евләнмәк нијјәтиндәдир.
Әкәр бу дүнја саһиби сәнә көнүл верибсә,

- Сэнин [торуна] чох бөјүк шикар дүшүбдүр.
Лакин ону гэрарсыз көрсөң,
Мэбада ширин сөзүнө аданасан.
Ширин дил төкмөсү үзүндөн
- 1690 Мүфтәсинә ширин halvа мэбада jeјe!
- Сэни русвај едиб сонра атар,
Бир өзкәсинин навасына дүшар.
Үзүнүн күнәшинин нуру илә елә давраң ки,
Чөрөкдөн габаг онун тәндириңә дүшмәјәсән.
Ештитмишәм он мин көзәли вар,
Һамысы шәкәрләб вә зәңчир сачлыдыр.
Көнлү о гәдәр чичәкләрлә күлән,
Нә дејирсән, бирчә чичәјә мәрһини салыб лүра биләр?
Бәли, көвһәри әлә кечирә билмәсә,
- 1695 Көвһәр алмагдан әл чәкмәз.
- Сэни вәфалы вә намуслу көрсә,
Ел гәјдасы илә кәлиб сэни мөндөн истәр.
Намуслу гыз кими дүңјада адын чөкиләр,
Дүңја шаһлыгы сэнин олар.
О ајдырса, биз дә күнәшик,
О Кејхосровдурса, биз Әфрасијабыг*.
Кишиләрин ардынча кетмәк гәбаһәтдир,
Гадын кәрәк кишинин ардынча кетмәсин.
Бир чох күлү тәзә вә көзәл олан вахт дәрдиләр,
- 1700 Ијләјән кими [кәнара] атдылар.
- Бадәни гәдәһләрә чох долдурдулар,
Бир гуртум ичиб [галаныны] јерә төкдүләр.
Сән өзүн билирсән ки, башы уча олмаг үчүн,
Евләнмәк мә'шугәбазлыгдан јахшыдыр*.
Ширин бу бал кими олан нәсиһәтә гулаг асдыгдан сонра,
Ону сырга кими гулагыдан асды.
Үрәји о сөзләрлә шәрик иди,
Елә онун да үрәјиндөн һаман [сөзләр] кечирди.
О, једди парлаг көјә анд ичди,
- 1705 Дүңјаны јараданың ишыглы китабына [анд ичди]:
- «Онун чамалынын ешгиндөн ган ағласам да,
Јалныз һалал арвады олачағам».
Бану елә ки, онун анд ичмәјини көрдү,
Үрәјинә тохтаг кәлди.

- Разылыг верди ки, мејданда вә сарајда
Шаһла ачыг-ачыгына дуруб отурсун.
Бу шәртлә ки, төк олмасынлар,
Нә данышсалар, адамларың јанында данышсынлар.
Башга дүңјаны ишыгландыран сәһәрдән,
1710 Парлаг улдузлар лә'л (јә'ни күнәш) илә мәив олдугда,
- Күнәш ордусундан бир кәшфијатчы
Бүрчис вә Наһидә низә атды*.
Һаман тәнһа шәхс (јә'ни күнәш) үрәјиндә кини
Улдузлары гырыб төкмәјә башлады.
О јетмиш гыз диши аслан кими
Ширинин јанына башы һавалы кәлдиләр.
Мәрдликдә һәр бири бир Исфәндијар иди,
Ох атмагда Рустәм кими бир атлы идиләр.
Чөвкән ојнамагда елә чәлд идиләр ки,
1715 Фәләјин чөнбәриндөн топу (јә'ни ајы) чалыб апарырдылар.
- Охданлары сәрвләрә бағладылар,
Сәрв кими јәһәрин үстүндә отурдулар.
Һамысы ај үзүнү рүбәндлә өртдү,
Шаһын һүзуруна јола дүшдүләр.
Шаһын көзәтчис бајыра чыхыб онлара јол верди,
Әјјаш шаһ онларың ишинә көңүл-верди.
Ширинә һөрмәт еләјиб јериндөн галхды,
Өз јанында сағ тәрәфдә әјләшдирди.
Нә көрдү! Доғрудан да көнүл чалан көзәлләр,
1720 Шәкәрлә долу бир гәср, гәндлә долу бир шәһәр!
- Даһа бундан гафил иди ки, күчлү вә чижәрлидилрәр,
Мејданда ат чаптагда һүнәрләри вар.
О, гара нигаблыларың арзуларына көрә,
Вахты хош кечирмәк үчүн мејдана тәрәф тәләсди.
Ојун мејданына чатанда
Пәриүзлүләр севинчдән учурдулар.
Һәр бир ај күнәш кими ахды,
Һәр бир кәкликдән бир гартал ашкара чыхды.
Хосров көрдү ки, о мунис гушлар
1725 Чәмәндә гумрудур, шикарда тәрлан.
- Ширинә деди: «Кәл ат ојнадаг,
Бир аз бу мејданда чөвкән ојнајаг».
Хосровун човканына топ атдылар,

Көзәлләр мейданда шур гопардылар.
Чөвкандан бүтүн юллар сөјүдлүжө дөндү*,
Јер о сөјүддән аја сәндәл сүртүрдү.*
Һәр топу ки, о сөјүддән јел апарырды,
Күнөшин топуну јахасында сындырды.
Бир тәрәфдә онун ај вә улдузлары иди,
О бири тәрәфдә шаһ вә фәрманында оланлар иди.

1730

Маралла шир ојаңырды,
Гырговулла гырғы гарәт әлә кечирдиләр.
Топу каһ күнәш апарырды, каһ да ај,
Каһ Ширин Киров верирди, каһ да шаһ,
Кос-чөвкан ојунундан кам аландан сонра,
Мейданын чөврасинда ат сәјиртдиләр.
Шәбдизлә Күлкүнүн белиндә мейданын әтрафыны
Кечә-күндүз кими чөвлан едирдиләр.
Орадан да сәһраја сары гәдәм ачдылар,
Ов етмәк үчүн ат ојнатдылар.

1735

О гәдәр рәнкарәнк ов вурдулар ки,
Сајыны һесабламаг үмүмкүн дејилди.
Назәнинләр низәләрин јаралары илә
Гуланлара јери гамышлыг етмишдиләр.
Һәр бир атлы ханымын охунун учу
Бир овлагын чейраныны тәмизләмишди.
Шаһ о овчу диши асланларын ат чапмагдакы
Чәлдлийинә һејран олмушду.
Чүнки һәр бири мейданда бир һүма иди,
Ов вахты мейданда бир әждаһа иди.

1740

Шаһ оғрун-оғрун Ширинә бахырды,
О овдан нә әрмаған әлә кечирәчөјини дүшүнүрдү.
Бирдән көзү чейранын баш-көзүнә саташды,
Шаһын өзүнү овламаға башлады.
Сәрхош бир марал әлиндә гылыч тугуб,
Чейран әвәзинә шир овлајымдыр.
О дүнјаны алан овчу ов чаға,
Хосров кими чаһанкири овламышды.
Фәләјин товузу (јә'ни күнәш) бағдан гачан кими,
Гара гарга (јә'ни кечә) күл дөрмәк үчүн баға кәлди.

1745

Товузлар (јә'ни гызлар) чилвәләмкәдән јорулдулар,
Гаргаганәди рәнкли атлара миндиләр.

Һамысы өз јувасына чәкилиб үзүнү өртдү,
Јоргун олдуғлары үчүн сабаһадәк јатдылар.
Сәһариси астананы өпнеләр гачдылар,
Шаһын сарајында сәф бағлајыб дурдулар.
Јенә кос-чөвкан ојунуну башладылар,
Јенә ов дәсткаһыны сазладылар.
Бирчә ај өмүрләрени белә кечирдиләр,
Бунун үчүн һеч кәс [шикајәтләниб] бир сөз демәди.

1750

Шаһ даима фүрсәт далынча кәзирди,
Ширинә бир инчә мәтлаби гандырмаг истәјирди,
Лакин она һеч бир фүрсәт үз вермәди,
Чүнки ачары дурғунлуг бәндиндә иди.
Ахшамчағы о ләби шәкар гајыданда,
Ешгин һумасы пәрваздан дүшүрдү.
Шаһәншаһ деди: «Еј көзәлләр султаны,
Дөвләтин көзү сәнин чамалындадыр.
Кәл күнүн әввәлиндән сәһрә кими
Фирузә күнбәзин алтында кам алаг.

1755

Меј кәтириб ишрәт мәчлиси гураг,
Кефә бахыб шәнлик едәк.
Бу монастырда шад олсаг да, гәмли олсаг да,
Дөвр едән көһнә дөврандан архајын дејилик.
Бу монастырда көчмәли олдуғумуза көрә,
Шәнлик гүссәдән, шадлыг әзабдан јахымдыр.
О пәриүзлү әлини көзүнүн үстүнә гојду,
Јери өпүб, кечән хейрә галсын,—деди.
Шаһ кечәнин ишығларындан ајын вә'дәси [интизары] илә,
Дүшүнүрдү ки, каш сабаһ тез ачылајды.

1760

ШИРИНЛӘ ХОСРОВУН
ЈАЗ ВАХТЫ КӘЗМӘЈӘ ЧЫХМАСЫ

Јашыл [чуха] кәјмиш гоча асиман,
Чаһан будағлары чәмәндә көјөрдәндә,
Чаһанлары вә гочалары бир даһа
Гырмызы [лаләли] күлзәр јашыл чәмонә кәтирәр.
Торпаг күлдән Каvus тахты дүзәлдәр,

- Бөнөвшә товуз ганады чыхарар.
Гушлар ешгин сәсини учалдар,
Көһнә севки ондан тәзәләнәр.
Хосровун чаны Шириилә шад олан бахт,
1765 Дунја јашыллыг дөврүнү тәзәләјирди.
- Сәфалы баһардан күлләр шад севкидиләр кими
Севинчдән пәрдәсини јыртды:
Күл севинчдән багда бајраг галдырмышды,
Гумру гошуну гарганын үстүнә һүчума кечирди.
Јасаман саги олуб, нәркиз әлдә гәдәһ тутуб,
Бөнөвшә хумарланыб, гызылкүл мәстдир.
Сәба көзәлләрин үзүндәки өртүјү ачмыш,
Бууну хәбәрини ашигләрә чатдырмышды.
1770 Шимал [күләји] һәр тәрәфдә күј галдырыб,
Филгулағыны өкүзкөзә вурубдур*.
- Јер үзү лаләдән палтар кејмиш,
Лалә мәрзәјә бешик олубдур.
Азад сәрв чәмәндә гамәтини дүзәллиб,
Лалә онун ешгиндән көјнәјини чырмышды.
Бөнөвшә бурулмуш сачыны чижинә салмыш,
Күләк нәсринин [зүлфүнү галдырыб] гулағыны көстәрмишды.
Күлләрин кәлинләри әлини үзүнә тутмуш,
Чичәк ачмыш күләр сачына дараг вурмушду.
1775 Торпағын көбәји һамилә олуб
Көбәјиндән чохла биткиләр доғмушду.
- Һава јашыллыға көвһәр сәпб,
Зүмрүдү мирварјә бағламышды.
Ана сүдүндән мәст олан чејран баласы,
Чәмәнликдә анасы илә ојајырды.
Гырговуллар күлләрин үзаринә ганадыны сәрир,
Күлләр јарпағыны гырговулларын башына әләјирди.
Һәр бир будагда бир јени баһар ачылмыш,
Һәр бир чичәк овчуну шабашла долдурмушду.
1780 Бүлбүлүн нәғәмәси, турачын сәси,
Ашигләрин сәбрини талајырды.
- Белә бир ашыгпәрвәр фәсилдә
Севкисиз јашамаг хәтадыр, хәта.
Кечә-күндүз Хосров вә Шириин шәнликлә
Һәр бир сәјранкаһда севинчлә әләнјирдиләр.

- Каһ бир ојлагда меј ичирдиләр,
Каһ да бир јамачда чичәк дәјирдиләр.
Чичәк чичәк үстдә, әлләрдә бада,
Мејдән, чалғыдан мәст Шаһруда кәлдиләр.
Атлары чајын гырағында бағладылар,
1785 Рудла мүғәннијә гулаг асмаға башладылар.

- Шәкәр күлүшлү Шириини ширинликләри
Шаһрудун гамышыны шәкәр гамышы етмишди.
Сәдәф нејсан јағышындан чана кәлән кими,
Онлар да өз нәш'әләри илә о јерләрә чан верирдиләр.
Мүшк сачан зүлфүндән әбир учузлашмышды,
Бал сүзән лә'лиә шәкәр гурбап олмушду.
Балы шәкәрә о гәдәр күлдү ки,
Тәбәрәнини нәлән Хузистана чатды.
Мүфәррәһ нәсими илә ләбир олуб,
1790 Даваәлмүск онун әтриндән [көјә] учубдур*.

Сәрв кими боју шаһлыг диванында
Туба бағынын [күлләрини] ота дөндәрибдир*.
Күл нәркизинә нәзәр саланда
Диши илә өзүнү тикә-тикә едибдир.
Дүнән күлә ағалыг едән јасәмән,
Чан-башла о көзәлә гул иди.

ХОСРОВУН КЕФ КЕЧИРИЛӘН ЈЕРДӘ ШИР ӨЛДҮРМӘСИ

- Шаһ бир күн кәзмәјә чыхмаг истәди.
Ширин кими бир көңүл ишыгландыран да јанында иди.
Бирини ки, елә чананы ола, онун
1795 Һәр тәрәфи сәјранкаһ олар.

Хәлвәт, сакит бир јердә јашыллыг талдылар,
Орада сүсәндән башга бир от көјәрмәмишди.
О чәннәт мисалды јердә әләндиләр,
Шаһни чадырыны гурдулар.
Кәнизләр вә нөкәрләр чадырын әтрафында
Үлкәр ајын дөврасиндә олдуғу кими дајандылар.

1800 Хосров вә Ширин янашы әләшмишдиләр,
Гичраны бир ајағындан узагда [дардан] асмышдылар.
Лә'л кими сүраһиләри сагинин әлиндән алып,
Күлә-күлә дејирдиләр: «Јашасын бу ишрәт!»

1805 Шәрәб вә севки әл-әлә вериб,
Шаһәншаһы јаман сәрхош етмишди.
Гызмыш бир шир архасынча тоз галдырарат
Гәфләтән мешәдән чыхыб онларын үстүнү алды.
Азғын сәрхошлар кими ордуја һүчүм едәндә,
Гошун ондан [горхуб] бир-биринә дәјди.
О, калиб лап шаһ отуран јерә јахынлашды,
Гәзәблә Хосрова сары шығыды.
Сәрхошлуг үзүндән шаһ зирәһсиз, гылынчысыз,
Бирчә көјнәклә ширин гаршысына чыхды.

1810 Јумругуну гулағынын дибинә кими галдырыб,
Ширә елә вурду ки, шир һушуну итирди.
Бујурду башыны кәсинләр,
Дәрисини бојнундан чыхартсынлар.
Ондан сонра шаһлар үчүн белә бир адәт гојулду ки,
Кеф мәчлисиндә дә онларын гылынчы әлдә олсун.
Пәрвиз шир һејкәлли олса да,
Шаһ иди, шаһлар исә тәмкинли олмалыдыр.
Сәрхошлуг үзүндән о чәсарәти кәстәрди,
Сәрхошун бир ады да ширтутандыр.

1815 Шаһын шири јенмәсини баһанә едиб,
О ај әл өпмәк фүрәтинин әлә кеһирди.
Тәр күләб кими додагларыны јахынлашдырыб,
Шаһын әлини өпдү, [овчуну] шәкәрлә долдурду.
Шаһ онун додағыны өпүб деди: «Бу балдыр».
Она кәстәрди ки, өлүшүн јери бурадыр».
О шәкәрди чам биринчи гасид иди ки,
Хосровдан Ширинә хош хәбәр апарды.
О, һәрчәнд ки, сонралар да јүз белә бадә ичди,
Амма онун биринчи бадәсини һеч вахт утуда билмәди.

Биринчи гәдәһин бәхш етдији меј,
Сонраки јүз гәдәһдән гијмәтлидир.
Гәдәһин биринчи меји сафлыг кәтирир,
Сонунчу гәдәһдә шәрәб чөкүнтүлү олур.
Архын кәнарында ачан биринчи чичәк,

Јүз күлзәрдан әтирли олур.
Сәдәфин илк дәфә доғдуғу мурвари,
Бир чох лә'лә сәфини гырар.
Јемәк нә гәдәр дадлы олса да,
Газан башынын ајры ләззәти вар.

1825 Ики ашиг о шәрбәтдән дадандан сонра
Даһа дәрд вә гәмдән азад олдулар.
Онлар бирчә ан хәлвәт јер тапана кими
Сүдлә шәрәб кими бир-биринә тәрәф гачырдылар.
Кәзәтчини сәрхош көрүб, чәваһири
Әлә кеһирмиш оғру кими,
Бир көзләри дүшмәни пусурду,
О бири көз илә рејһан әкирдиләр.
Фүрәст дүшмән көзүнү кор едән кими,
Тәләсик бир өпүш оғурлајырдылар.

1830 Сәнәм ајыг оландә утанчаг иди,
Додағына снмурғ да јол тапа билмәзди.
Меј илә мәст оландә исә о,
Өпүшмәкдә шаһла әлбир олурду.
Шаһ ону бағрына елә бәрк басырды ки,
[Санки] дәләсинә чин ипәји кејдирди*
Дншләјиб үзүнү о гәдәр көјәртмишди ки,
Санки нилуфәрдән бәнөвшә чыхмышды.
Ај үзүндәки көјәртиләрин хәчаләтиндән,
Елә Ајын да јолу көјлүкдән дүшүр.

О, ајыгыгыда да, сәрхошлугда да,
Әлиндә күл кими киршан тутурду.

ХОСРОВУН ШИРИНЛӘ ӘЛЛӘНМӘСИ

Күндүздән ишыгы бир кечә иди,
Ај ишығы илә дүңја ишыгланмышды.
Иса нәфәсли бир кечә иди,
Чыраг сөндүрән күләк дејилди.
О кечә гаранлыгдан бирчә нишанә вар иди,
О да дирилик сујунун онда кизләнмәси иди.
О гара чадырада исмәтдән саваја

1835 О көзәли горујан бир кәс јох иди.

Сәба јели чанын алпындан тозу силмиш,
Улдуз сүбһа [узаглашмаг үчүн] диш гычыјырды.
Мәгсәдә наил олмаг кечәси иди,
Санки мурад анадан о кечә доғульмушду.
Бир тәрәфдән Зәһрә көвһәр сапырди,
О бири тәрәфдән Ај [сәдәф] мирвари дүзүрдү.
Јер мүшкү халварла чәкирди,
Һава сәдәфин телинә сүрмә сүртүрдү.
Фәрәһли мейһин мүшк сачмасындан

1840 Торпағын көбәји әтирлә долмушду.

Јазын рајиһәсиндән әләмин бејни
Уд јандырыб һаваны әтирли етмишди.
Зәһрәнин нәғмәси кечәни бүрүмүш,
Бир һәфтәлик Ај әлиндә нисфә [гәдәһ] тутмушду,
Үлкәр хүсуси нәдим кими дајанмышды,
Үтарид үфүгдә рөгәсәлиг едирди.
Кечә ојаг галан гушлара зәик чалмагдан өтрү
Кечә гушуна зәнкләр бағламышдылар.
Гурд-гушлар тапдыглары дөнин нәш'әсиндән

1845 Өз јуваларында чалыб ојнајырдылар.

Сәсләри мүхтәлиф олса да,
Һамысы кечәнин сазына ујмушдулар.
Шаһ Фиридунун тахтында отуруб,
Көһлүнү Чәмшидин тибләсинә вермишди*.
Ширинин чамалынын нуру онун бејини
Шамдан, чырагдан азад етмишди.
Чәмәнин нәсими, күлләрин әтри
Хосровдан Ширинә хош хәбәр кәтирди:
«Бундан да көзәл бир кечә олачагмы?
Бундан да хош бир рајиһә сачылачагмы?»

1850

Нәдән вүсалы кәрәк белә узагда кәрәк,
Нур олсаг да, [говушуб] өзүмүзү нурда кәрәк.
Јох әкәр ганданыг, бәс нијә ганын чошмур,
Әкәр чошурса, нә вахтадак мөндән кизләдәчәксән?
Белә мүләјим һавада нијә кәрәк шән күлмөјәк,
Исти тәндирә нијә чөрәк жапмајаг?
Баһар һәр күн тәзәләнимәз,
Һәр саат ов тора дүшмәз.
Ағыллы одур ки, рузусуну јесин,

1855 Шүбһәсиз ки, көрүләси иш көрүлмәлидир.

Чох вахт овчу үчүн апарылан чөрәј

Көрүрсән балыг вә гушлар јејир.

Гурд кәләкбаз түлкүә мәсәл чәкиб деди:

«Мән ахтардым, сәнә рузи олдум».

Бу сөзләри о аја [Хосров] сөјләдикчә,

Ај кими о күнәш [јә'ни Ширин] јолундан азды.

Јенә дә шейтанын ајағыны зәчирләди,

Мәләк ону вердији анда сөвг едирди.

Бу тәрәфдә шаһәншаһын тахты гојулмуш

1860 Нечә гуллар ајаг үстә дајанмышды.

Шапур шаһын тахтанын гаршысында гуллуғда

Јеллә кәлән хәзинәнин хәзнәдары кими [дајанмышды].

О тәрәфдән бүтпәрәстләрин күнәши (јә'ни Ширин)

Он нар мөмәлинин арасында әлләшмишди.

Фирәнкиз, сәрвбојлу Сүһејла,

Әчәбнуш, Фәләкназ вә һүмејла.

Һумајун, Сәмәнтүрк вә Пәризад.

Хүтәнхатун, шән көһүллу Көвһәрмүлк.

Күлабы вә лә'ли ишә салыб,

1865 Үзүнү лә'лдән (јә'ни шәрәбдан) күлнар кими етмишдиләр.

Сәрхошлуғ һәја бусатыны јығышыдырыб бир кәнара
атдыгда

Ағыл чәкилиб өз мәнзилине јол алды.

Шаһ бујурду: «Һәр бир көзәл

Нөвбә илә бир дастан сөјләсин».

О ипәк палтарлы лә'л саһибләри

Ај үзәринә өртүк чәкиб, гуллагларына лә'л [тахмышдылар]

Гәмзәдән ох, гашдан јәј дүзәлтдиләр.

Һамысы ипчә көрән, сәрраст атан иди.

Һәр бириси шәкәрдән олан бир түнкүн [башыны] ачды,

1870 Шәкәрин базарыны Ширинлә сындырдылар.

ШИРИНИН РӘФИГӘЛӘРИНИН МӘСӘЛ СӨЈЛӘМӘЛӘРИ

Фирәнкиз биринчи ат сурду

Деди: «Дөвләт јердә бир хәзинә кизләтди,

О хәзинәдән бир Фиридунун хәбәри вар иди,

Јери ачыб о хәзинәни көтүрдү».

Күмүш бөдөнли Сүһејла деди: «Бир гырговул
Бир сөрв ағачынын динбиндә ојнаырды.
О башдан учан бир шаһын шыгыбы,
Назәндә гырговулу овлады».
Шакәрдилли Эчәбнуш белә деди:
1875 «Бағда әнбәр гоҳулу бир күл ачмышды.

Бир беһишт гушу күлзара сары кәлди,
О әнбәр гоҳулу күлү димдији илә дәрбә апарды».
Фәләкназ ондан көзәл бир дастан сөйләди:
«Бизим дүнјада бир көзүмүз ачыг иди,
Бир таныш бизә башга көз дә верди,
Ишығы бир көздән ики көз даһа јахшы көрәр».
Гүмәјла деди: «Дуру бир су вар иди,
Јашыл күлшәнин ортасындан ахырды,
Јолдан сусамыш чаван бир шир кәлиб,
1880 О чешмәдә бирдән ағзыны ислатды».

Гүмәјун деди: «Мә'дәндә бир лә'л вар иди,
Алычыларын гарәтиндән кизлиндә галмышды.
Шаһлыг игбалы ону тарач едиб,
О лә'ли тачынын бир кушәсинә вурду».
Јасәмән бөдөнли Самәнтүрк деди: «Бир күн
Сәдәфдән кечәни парылдадан бир дүрр гопду,
Фәләк ону шаһын бојнуна бағлады,
Ону башга бир јағута пејвәнд еләди».
Пәриүзлү Пәризад деди: «Бир ај
1885 Бир овлагда сејр едирди.

Көјдән бир күнәш она јахынлашыб,
О ајы өз чеврәсинә алды».
Хүтәһхәтун фәрасәтлә белә сөйләди:
«Ипәк кејимли, јалғыз бир шүмшад вар иди,
Бирдән она азад бир сөрв гошулду,
Сөрв илә шүмшад бир јердә көзәл олур».
Көнүл сирдашы Көвһәрмүлк сөз ачды:
«Зөһрә дә бир нечә вахт төк иди,
Сәадәт игбалын әлини ачды,
1890 Мүштәри Зөһрә илә бирләшди».

Сөзүн нөвбәси Шапура чатдыгда,
Мөһәббәтдән тәзә сөһбәт ачды:
«Чамда ширин бал иди,
Шаһоншаһ ахырда онун јағы олду.

Мән о рәнккар сәнәткарам ки,
Онларын һалвасыны зә'фәранла [ләззәтләндирирәм]»
Соира пәһләви [диллиндә] деди:
«Әһсән сәнә, еј ики чаны јанашы [јарадан] дүнја!
Дүнјаны һәр икиниз нур кими ишыгландырын,
1895 Бир-бириниздән гырылмајын вә ајрылмајын».

Сөз Ширинин додағындан чыхынча,
Һава мүшк илә, сәһра шөкәрлә долду.
Утандығындан јерә бахыб дејирди:
«Көнүл севкисиз иди, севки һәмдәмсиз,
Ишә чарә үчүн Шапур кәлиңчә,
Үрәјими пара-пара етди.
Ешгин гәзәсы алын јазысы олса да,
Мәнә бу алын јазысыны о јазды,
Сапымын учу бу көзәл нахыша тәрәф олдуғу үчүн.
Шадлыгдан үзүм ипәк нахышы кимидир.
1900 Шадлыгдан үзүм ипәк нахышы кимидир.

Мән ки, Хосровун әлиндән ноғул вә чам алырам,
Јалныз Кејхосров дејил, Пәнахосров да мәнә гулдур*».
Сөзүн нөвбәси Хосрова чатдыгда деди: «Бир дөфә
Бир овлагда гара бир шир вар иди,
Ширин јолунда бир чејран дајанды,
Гызғын ширин бојнуна кәмәнд салды.
Мән о ширәм ки, Ширин мәним овлагда
Бојнума зүлфүндән зәнчир салды.
Әкәр Ширин көмәјимә чатмаса,
1905 Шам кими күләкдән сөнәрәм.

Әкәр Ширин мәним јанымда олса,
Гара аслан мәнимлә дөјүшә кәлсә, басарам».
Достлар һәмчин иди, јолдашлар да баб,
Һәр сөзү алғышлар мүшәјнәт едирди.
Мәһрәмәнин көнүлү торпаг лөвһәси кимидир,
Она әл чәкән кими силиниб һамарланыр.
Ширинин үрәји бир даһа чошду,
Хосровун јолунда көнүл јумшалды.
Гәдәһи долдуруб чошгун ода илә
1910 Хосрова верди вә деди: «Ич, нуш олсуң!»

О дешилмәмиш лә'лин әлиндән шаһ
Лә'л кими шәрәбы аланда, һәр ан күл кими ачырды.
Кәһ дејирди: «Еј гәдәһ, кечә јүкүнү бағлајыр,

Сән ачы-ачы агла ки, Ширин күлсүн».
Кан да дејирди: «Еј сәһәр, дишини ағартма,
Күлүб үфүгләри мәнә күлдүрмә!»
О мәчлис бәзәјән көзәлләрин әли илә
Фәләк сәһәрәчән үзүк-үзүк ојнајырды*.
Сәһәр ачылынча үзүју апарды,
1915 Хорузун баны илә үзүју истәди

Көзәлләрин һәр бири кефдән бир пај алыб,
Чөлдән шәһәрә сары кәдиләр.
Дүнјаны једиләр, [лакин] бир арпа гәм јемәдиләр,
Шәндикләрини бир саман гәдәри дә әскилтмәдиләр.
Күнәшин шүшәси даша дәјәндә,
Дүнја халг үчүн шүшә кими дараланда,
Бир даһа меј шүшәсини әлә алдылар,
Шүшә кими [саф] бадәләри башларына чәкдиләр.
1920 О көнүдү шүшә кими [назик] олан көзәлләрлә
Фәләк шүшәбазлыг етмәјә башлады*.

Меј ичмәклә шәнлији өзләринә гул етдиләр,
Ишрәтлә кечәнни чаныны дирилтдиләр.
Дүнәнки әфсанәни јенә сөјләдиләр,
Дүнәнки лә'ли јенә дешмәјә башладылар.
Хосровун үрәји жарынын ешгиндән чошурду,
Онун ширин хатирәси илә меј ичирди.
Ал шәрәб товузду, һәм дә илансыз,
Ширинин додағы хурмадыр, һәм дә тикансыз.
1925 Бир әлиндә шәрәб чамыны тутмушду,
О бири әлиндә күлдәстә вар иди.

О мејдән ичди вә о күлү ијләди,
Севкилиснин көнлүнү алмаға чарә ахтарды.
Ачы шәрәб чанына тә'сир етди,
Хош бахышла Ширинә нәзәр салды.
Гәмзә илә она бир нечә инчә мәтләб баша салды,
Чүнки додағлары өүшлә дилләрини бәндә вурмушду.
Назлы ишарәләр јолу илә о да,
Өз мәтләбинә чаваб тапды.
Сөзләри ејнамда кизләјирдиләр,
1930 Дејилмәли сөзү гәмзәнни дили илә дејирдиләр.

Бүтүн кечәни көзәтчилик етдиләр,
Кечәни чохуну бу фикирлә кечирдиләр.
Истидән Хосровун үзү тәрләмишди,

Вүсал шәнлији үчүн чарә кәзирди.
Дүшүнүрдү, Ширини нечә сәрхош еләсин,
О шәкәр түнкүнү нечә әлә кечирсин.
Анчаг әлә фүрсәт кемирди ки,
Хосровун оху нишана дәјсин.
Шән көнүдү о көнүл ишыгландыранын көрүшү илә,
1935 Сәһәрәчән кеф етди вә вахтыны хош кечирди.

Јашыл сөјүд үзәринә күл санчылан кими,
Күнәш Күлкүнү кечә Шәбдизни чиловлады.
Ајла улдуз ова чыхмаг әзми илә
Шәбдиз вә Күлкүнә миндиләр.
Кан күләб сулу Шаһрудун дәнһәсиндә
Дунјаны меј вә нәгмә илә долдурулар.
Кан да Күр чајында зәнчир ачдылар,
Чохлу балыг, гуш овладылар.
Кан да Мәнзур чөлүнә сары ат сүрдүләр,
1940 Чөлү чејрандан, гуландан тәмизләдиләр.

Бу сајаг күнләрини кечирдиләр,
Кан кефә бахдылар, кан да ова чыхдылар.
Кечәни кәлини овчуна фындыгча гојду,
Бәзәкли үзүнә улдузул өрпәк чәкди.
Шаһын кәлини дә кәрдәјиндән галкыб,
Өзү үчүн мәчлис гурду.
Башга кәлилик дә она гошулдулар,
Бүтүн мәчлис кәлини иди, шаһ исә бекар [галмышды].
Шәкәр чох, бадам аз иди,
1945 Көјәрчин һәдсиз, шаһин исә бирчә дәнә иди.

Һамылыгла Хосровун адына бадә галдырылар,
Дүнјаны неј вә нәгмә сәси илә долдурулар.
Бир кечә дә чалғысыз, мүғәннисиз дејилдиләр,
Геч вахт мејсиз, сагисиз олмурулар.
Меј, мә'шуг, күлзар, чаванлыг,
Һәјәтда бундан хош нә ола биләр?
Күлү, күлзары тамаша еләмәк,
Дилдарын әлиндән лә'л кими меј ичмәк,
Голлары жарын бојунда һәмәјил етмәк,
1950 Нар ағачына гара ағачын долашмасы,

Бир әллә чананын этәјини тутмаг,
О бири әллә чанын нәбзини тутмаг,
Кан гәмзә илә ишин чарәсини ахтармаг,

1955

Кан да өшүмө илө нөрд ойнамаг,
Кан тээ баһарла гучаглашмаг,
Кан да зүлдө бөнөвшө санчмаг,
Кан дилбэрин гулагына сирр пычылдамаг,
Кан да үрөји одлајан гөмлөри сөйлөмөк.
Дүнја будур, фөгөт бу, дүнјада јохдур,
Олса да, тээссүф ки, бир аилыгдыр.

ХОСРОВУН ШИРИНДӘН МУРАД
ИСТӘМӘСИ ВӘ ОНУН МАНЕ
ОЛМАСЫ

1960

Баһар кечәләриндән бириндә
Бәхт јар олду, сәәдәт үз верди.
Ајын нурундан кечә күндүз кими ишыгланмышды,
Кечәни ишыгландыран Ај гәдәһ тутмушду.
Күнөшдөн ишыглы о мәһтабда,
Сөјүдүн алтында бадә ичиллирди.
Гушун авазы, сагинин «Нуш олсун!» сәдасы
Көнүлләрдән һичран дәрдини силиб апармышды.
Шамама шәмајилә сиррини сөјләјирди,
Сәба о сирри ачыб јайырды*.

1965

Һәр тәрәфдә бир сәрвбојду кәзирди,
Һәр бир сәрвдә бир нөвбаһар чичәкләнмишди.
Бири бадә әвәзинә әлиндә дөф тутмуш,
Бири күлабданы әлиндә сахламышды.
Бир нечә гәдәһ долуб бошаландан сонра
Дүнәнки јухусузлудан һамынын башы ағырлашды.
Мәчлисдәкиләр отурмагдан мәст олдулар,
Кетмәк үчүн шаһдан ичазә алдылар.
Хумарлыг сагиләри тагәтдән салмышды,
Мүтрибләр бир јанда дүшүб јатмышдылар.

Јадларын тозундан узаг гурулу бир мәчлис иди,
Тикансыз бир күл битиб көјәрмишди.
Шаһ даһа дәзә билмәди,
Арзу овунун [чевросини] даһа да даралтды.
Диларамын гыврым зүлфүнүн учуну
Әдә кечириб, дөвраннын гөминдән гуртарды.
Додагындан өлүб деди: «Еј мөни өзүнә гул едән,

1970

Гуш торуна дүшүб, она дән вер.
Өмрүндән нә кедиб она де кетсин,
Инди тәзә күндүр, тәзә рузи.

1975

Сәилә мәнәм, сәндән мөндән башга бурада ким вар?
Даһа бурада нөдөн чәкинирсән?
Мән гәлби јанмышла бирчә саат ол,
Мәнә рузусанса, елә бу күн ол!
Мејвә вермәјән барлы ағач кими,
Сәнин тәгсиринә нә гәдәр дөзәк?
Көј дашдан бир көзәл көрпү дә олса,
Сусуз олдуғундан чајдан узагдыр.
Гәссабын ити гојунун јанында олса да,
Чијәри варса да, өз бөјрүдәкидир.

1980

Чох вахт мүшк кими топлашан булуд,
Ишвә илә әкинчинин бағыны гурудур.
Чох вахт шоран јерләр чаја бәнзәјиб,
Сусузларын ағыны торпагла долдурар*.
Нә фәјдасы вардыр ки, бир чама зәһәр долдуруб
Онун адыны ширин гојасан.
Тәзә мирварини бурахмаг олмаз,
Мирвари тәр икән јахшы дешиләр.
Гузуну сүдәмәр вахты јемәк ләзымдыр,
Бир аз бөјүсә ону гурд јејәр.

1985

Көјөрчин баласы пәрваза кәлсә,
Шаһын әлиндән тәрланын чајнагына дүшәр.
Сәрхош шир кими чајнаг атма,
Бизим дә шир јыхан пәнчәмиз вардыр.
Дағ маралы нә гәдәр дикбаш олса да,
Онун бојнуна илишән кәмәндин дә голу узундур.
Чөл чәјраны гачышда ити олса да,
Шаһын итләринин дә ити гачышы вар.
Хәт вә халына бу гәдәр дүјүн вурма,
Гада-бәладан ираг олмаг үчүн малынын зәкатыны вер*.

Өз Нилинә мүштәри тапдынса,
Нилдә олсан да, јүкүнү ач!
О шәкәр дилли мөһрибанчасына сөзә башлады,
Она тәбәрәзд¹ кими ширин чаваб верди:
«Мәнним кими бир тозда о ләјәгәт јохдур ки,

¹ Тәбәрәзд—шаффаф гәнд, ред.

- 1990 Бир тачдарла ястыгымы бир еләјим.
Мән өз ешшәјими елә чәлд көриүрәм ки,
Әрәб аты минәһләрлә ајағлашам.
Ат сүрмәкдә елә мөһарәтим јохдур ки,
Шикар шири илә үз-үзә кәләм.
- Әкәр наз етсәм дә, мәгсәдим будур ки,
Истидә шәкәр јемәјин зијаны вар.
Бу истиликдән бир гәдәр раһат оландан сонра,
Мәнә шәкәр, шаһа гәнд мүбарак олсун!»
Сонра әгитини алмаза сүртүрдү,
Зүмрүдү әф'и илә горујурду*.
Башы тәслим олмамаға јол көстәрирдисә,
Үрәји, јароб, көрәсән нә истәјирди?
Үзү гызарыб, тикан кими ити олмушду,
1995 Тикан гырмызы күл ачандә нә көзәл олур!
- Һәр түкү өрпәриб шир кими ачығы олса да,
Үрәји дәлә түкү кими јумшга иди.
Каман гашлары дүјүнәһәсә дә,
Гәмзәни ох кими һәдәфә вурурду.
Мизрағы гәмзә илә ојнадыб һәрбә башлады,
Һәр бир давасында јүз барышмаг рәнки вар иди.
Дузлу тәбәссүмлә дејирди: «Додағымы әмиб јаралама!»
Амма һәр бир «еләмә» сөзүндә јүз «елә» сөзү вар иди.
2000 Үзүнә өртүк тутуб агзыны кизләдирди,
Бу тәрәфдән бухағыны көстәрирди.
- Бир тәрәфдән додағына сукут һәлгәси вурмушдуса,
О бири тәрәфдән гулағына [шаһын] һәлгәсини тахмышды.
Бир көзү илә мин наз еләјирди,
О бири көзү илә тәзә бәһанә кәтирирди.
Башыны кери чәкәндә сачы мәчлис бәзәјирди,
Үзүнү чевирдикдә бојну үзә истәјирди.
Хосрову өз хаһишиндә дәнмәз көрдүкдә,
Ону мә'јус етмәји мүрвәтдән узаг көрдү.
Үз дөндәриб шаһа дал чевирди,
2005 Ағ күкүрдлә олу сөндүрүрдү!
- О арха чевирмәклә санки дејирди:
«Шаһы үзү мәнә арха олса кифајәтдир».
Јанылдым, ширмаји тахты көстәрди ки,
Шаһа тахт илә тач көрәкдир.
Бу ишдә онун башга мәгсәди бу иди ки,

- Архам да үзүм кими мөһрабдыр.
Бир дә әкәр бир тәрәфим әлиндән чыхдыса,
Ондан даһа парлаг тәрәфим дә вар».
Нә хош олур көзәлләрин назы,
2010 Көздән душмушләри көзлә ахтармалары.
- Бир көзү ағардыб демәк ки, чәкил,
О бири көзү илә үрәк-дирәк вермәк ки, кетмә.
О рәғбәт мин чана дәјәр ки, чанан
Истәмирәм дејә, амма јүз көнүллә истәјә.
Хосров көрдү ки, онун дәрдинә
О көзәл Ај чарә етмәјәчәк.
Часарәтлә деди: «Чаным, чијәрим,
Тутуланы нә гәдәр дејәчәксән, әл сахла.
Өзүн меј ичдин, көзәлим, мәнә дә меј вердин,
2015 Даһа нијә көрәк мән мәст олам, сән ојаг?»
- Сәрхошам, јанымда сән ајыг олма,
Билирәм, мәним кими үрәксиз дејилсән, үрәјин вар.
Кәклик кими из итирмәјинни нә фәјдасы вар?
Ешгин тәрланы кәклијини чохдан овлајыб.
Әкәр үрәјиндә сирр кизләтмәк истәсән,
Көрәк өз гәлинлә дејүшүб дөзәсән.
Сән дә көчмәк тәбилини чал,
Гујудан чыхыб чадырыны Әјјуг улдузуна јүксәлт*.
Ити гылынчла кәлән бу севданын гаршысындан
2020 Икидәрин гачмасы мәсләһәтдир.
- Сән өзүн билирсән ки, гылынч ојнатмагда,
Дикбашлыг едәнин башы һәдәрә кедәр.
Үрәјин мәнә дилдар олмаг истәмирсә,
Де ки, бары ишвәһлә мәни ојнатмасын.
Дост олмасан да, дилдә мәнә дост де,
Сәнин дилин ағрымаз, амма мән севинәрәм.
Зарафатла бир чох фаллар вурулуб,
Улдуз өтдүјүндән о фал дүз кәлди,
Мә'налар саһиби јахшы фал вурду,
2025 Бачарсан өзүнә сән јахшы фал вур.
- Әкәр пис душүнсән фал да пис кәләр,
Јахшы десән, гаршына јахшылыг чыхар.
Сәнин лә'линдән бир өпүш мәнә бәсдир,
Ону мәнә һалал елә, чүнки о да мәнә һарамдыр.
Әкәр истәјирсән ондан да додағымы тиким,

- Белә гызгын демә, мәни яндырарсан.
Мәним кими ашиги өлдүрсән,
Горхурам сабах үзүнү дидәсэн,
Мәним ганым сәнини әтәјиндән тутар,
2030 Чүнки ашигин ганы һеч вахт јердә галмаз.
- Туталим мән илә мейрибан олмаг истәмирсән,
Бир өпүшү дә мөндән гыјырарсан?
Ләбиндән өлмәјә чүр'әтим јохдур,
Әтәјини өпүм, ја астананы?
Демирәм өпүшдән мәнә сәдәгә вер,
Јахуд додағыны мәзә үчүн мәнә вер.
Бир өпүш вер, онуну ал,
Бундан јахшы тичарәт олармы?
Јүз халвар гәнди олан таңир кими сән,
2035 Јахшы олар ки, бирчә гәнд үчүн мәнлә далашмајасан.

- Сән кәрәм көстәрсән, кәрәм көрәрсән,
Бағлајарсан, сәнини үзүнә [гапылары] бағлајарлар.
Әкәр сучу булагдан чох су көтүрсә,
Булағын көзүндән даһа чох су чыхар.
Сују булуд гојнуна алдығы кими, сәни бағрыма басарам,
Сән мәним чанымсан, чаныма нечә гылынч вурум.
Сәнин зүлфүнүн учу натәмиз һинду кими
Мәни күнүн күнорта чағы јахшыча сојар.
Сәнин оғру һиндуну (јә'ни зүлфүнү) тутмасаң,
2040 Мән адымы оғру һинду гојарам.

- Әкәр оғру јүз дәһрә илә дә олса,
Үстүнә гышгырсан, бағры јарылар.
Зүлфүнүн кәмәндиңи бојума бағла,
Бу кечә арыг овла галмаға разы ол.
Сән көнүл алан ол, мән чан сатан
Сән саги ол ки, мән меј ичим.
Бу вүсәл кечәсиндә додағымыз күлсүн,
Достлуг чырағыны јандырыб горујар.
Гулағым сәнин сырғаны дашыјачаг,
2045 Сән гул алан олсан, мән сатарам.

Ишим өпүш сајмаг олачагдыр,
Сән өпүш вер, мән сајым.
Кәл дәвләт гапысыны ачаг,
Тәлә хош кәлибдир, биз дә хош кәләк.

- Бирчә бу кечәни хош нәфәс алаг,
Һеч кәсин сабаһа һөкмү јеримәз.
Бу кечә нәгд әлимиздә икән,
Нә үчүн сабаһын һисјәсинә көз тикәк?
О гыврым сачында сән кәл ојнама,
2050 Мәним әлимдән тут, мәнимлә ојна.

- Чаным додағыма кәлди, мәнә чарә ет,
Гојуну мәним чанымын һасары елә.
Чандан да ширинсән, еј бал чешмәси,
Сәни чан кими кәрәк гојнума алам.
Шәкәр кими сәнин баш-ајағыны өпсәм,
Һәр јерин бир-бириндән ширин көрүнәр.
Сәнин чаныны ширинлик долдурубдур,
Бош јерә адыны Ширин гојмајыблар.
Бу шәдләгдә кәрәк кәдәрни олмајасан,
2055 Сән ширин олмасаң, Ширин олмасаң.

- Ләби шәкәр деди: «Бу әнди поэмагдан
Пешиман ол, сәбирсизлик етмә,
Шаһа әнди сындырмаг јарашмаз,
Пис иш дүңјада һәмишә пиддир.
Үзүмүн сујуну төкәчәк сују мөндән тәләб етмә,
Мөндән кам истәмә, о мөндән чыхмаз.
Мөндән кам аларсан, мән накам оллам,
Сән од олмусаң, мән уд оларам.
2060 Севкисиз дә мәним көңлүм мейрибан иди,
Ешг кәләндән сонра сојугтанлы олмаг јарамаз.

- Әкәр зөвгүн базарына ујсам,
Сәнин үчүн һәр ан јени ишрәт дүзәлдәрәм.
Лакин өзүнлә нәрд ојнаја билмәссән,
Һәмишә хошдиллик етмәк олмаз.
Дүңјанын јарысы хош кеңирмәк үчүндүр,
Јарысы да јахшы ад газанмаг үчүндүр.
Нијә кәрәк нәфсин чиловуну бурахаһсан?
Ики јахшы адлыны бәдиам едәсән?
Јахшысы будур ки, өзүмүздән утанаг,
2065 Бу утанмагла аллаһдан горхаг.

Гадыны јыхмаг кишилик дејил,
Аллаһ адамысансаң, нәфсини чәк,
Ким өз нәфсини јыхса, о учалар,
Өзүнү әјән бүтүн әләмдә јүксәләр.

Мән о ширин, сулу [мејвәли] ағачам ки,
Һәм мән дә һалва вар, һәм дә ки, шәрбәт.
Өввәлчә мән дән шәрбәтлә өтүш,
Таләсмә, һалваны да сән јејәчәксән.
2070 Өввәлчә шәрбәт ич, һалва һагда дүшүмә,
Өввәл шәрбәт ичәрләр, сонра һалва јејәрләр.

Инди ки, гәнд-шәкәр әлимиздәдир,
Даһа Хузистана нәјә кедирик?
Саф су о вахта гәдәр хошдур ки,
Атәш одуну онунла сөндүрә биләсән.
Дирилик сују олса да,
Су башдан ашанда зијан кәтирәр.
Сән тәк чананы бу көнүл истәмәсә,
Демәли, о, елә бир көнүлдүр ки, өз чананы да истәмир.
2075 Лакин гыздырмалынын бирчә дәфә һалва дадмасы
Илләр боју сарылыг чәкмәсинә дәјмәз» (јә'ни илләрлә әзаб
чәкәр).

Шаһ көрдү ки, о, ишдә хамдыр,
Дили сәрт олса да, тәбиати јумшагдыр.
Јалварыб деди: «Еј дүнјаны ишыгландыран ај,
Достумун данлағы наздыр, чәкәрәм.
Нечә рәва көрүсән ки,
Әл тутмаг вахтында әл баглајасан?
Гачдым ки, сәнә әлим чатсын,
Сәни әлә кәтириб бир дајаг тапым.
2080 Инди көрүрәм ки, зүлфүн мәни кәмәндә салыб,
Сән әлә кәлднисә дә, мән әлдән кетдим.

Демирәм вәфа јолунда андыны гыр,
Бир нечә өпүшлә мәни хумарлыгдан чыхарт.
Вә'дәнлә бир әсири севиндир,
Бир өлмүш гулу азад елә,
Вусал бағынын күлү илә гучағымы долдур,
Билирсән ки, һичранында тикан үстүндәјәм.
Бәлкә о күл илә күлаба батам.
Күлүстан ији илә севинчим арта.
Сән сәрхошсан, зүлфүнүн учу әлимдәдир,
2085 Нә гәдәр севинсәм, онун јери вар.

Сәнинлә меј ичирәм, нечә сәрхош олмајым,
Сәни көрчәк нә үчүн севинмәјим?
Сәнинлә багладығым кәмәр гызыл олар,

Сәнинлә күлсәм, ағзым ширин олар.
Илан мөһрәдән гачан кими мән дән гачсан,
Мән күлә һәсрәт галарам, сән тикана.
Мәним дәрди-сәримдән ајрылсан,
Сән дәррдән ајры дүшәрсән, мән исә башдан.
2090 Бағрымы кәл апар, сәндән јахшы јары тапа билмәрәм,
Сәндән јахшы бағрымы кабаб еләјән тапа билмәрәм.

Сәнин үзүн мәним үрәјими чәкмәсә,
Үрәјим олар, амма фәрәһи олмас.
Әкәр көзүм сәнә әвәз тутарса,
Гој көзүмә тикан батсын!
Әкәр чаным үзүндән үз дөндәрсә,
Гој чаным тојуну јухуда көрсүн!
Бундан сонра арамызда иччиклик олса,
Арачылағ етмәјә зүлфүн кифәјәтдир».
Бир гәдәр хош дил төкәндән сонра
2095 Ширинни зүлфүндән тутуб ширин јухуја кетди.

Фәләк јагут чамыны елә ки, јола салды,
Бир гуртумла торпағы јагут кими етди.
Шаһ дуруб әлә чам алды,
Дүнәнки бадәдән һәлә сәрхош иди.
Һаман севда етәјиндән тутмушду,
Һаман од хырманына дүшмүшдү.
Башы гызышмышды, оду ити иди,
Гуру отдан узаглашмырды.
О нар мәмәлини елә бәрк тутмушду ки,
2100 Санки ипәји тахтаја багламышдылар.

Ширин чалышыб јүз күч-бәла илә
Ширин пончәсиндән чыхан гулан кими гуртулду.
Шаһы гәрәрсәзлыгдан гызғын көрүб деди:
«Бу чүр гызғынлыг етмә,
Өзүңү белә гызышдырмаг нәјә көрәкдир?
Нијә мәни үзүнә ағ олмага вадар едирсән?
Сәнин гызғынлыг етмәјин јахшы дејил,
Истиләнән күлүн хош әтри олмас.
Аға чох дејинкән олса,
2105 Нөкәр онун үзүнә ағ олар.

Нөкәрләрини нә үчүн данлајырсан,
Ја тәнбәһ ет, ја да сакит ол.
Шаһын миндији ат ахсаг олса,

Мурады әлө кечирмәк чәтин олар.
Шаһлыг күнү кәлиб чатса,
Сәнин мурадын өз ајағы илө гапыдан кирәр.
Ајағында зәнчир, әлиндә чам олан сәрхошда
Һеч бир һушјарлыг ола билмәз.
Сән шаһлыгы ахтар, мән бурада дурмушам,
Сән ону әлө кечир, мән сәнин әлиндәјәм.

2110

Дөвләтсиз [сиккәјә] нахыш вурмаг истәмирәм,
Мән илө дөвләт бир јердә олачағым.
Дөвләтпәрәстликдән сәнә чан верәрәм,
Дүшмән дејиләм ки, дөвләтдән гагам.
Дөвләт гапысыны ачандан сонра кефә бах,
Гәм јемә, сән хош күндә доғулмасан.
Әввәл игбалыны әлө кәтир, сонра чамы,
Сәбирсизликлө хәзинә әлө кечирмәк олмас.
Әввәл дил, сонра сөз, әввәл көз, сонра нур,
Әввәл үзүм, сонра үзүмүн сүју.

2115

Сәбирлө кама чатмаг олар,
Сакитликлө бир диларамы әлө кечирмәк олар.
Чылғынлыгга агилин иши дүзәлмәз,
Бир дән илө кечи көкәлмәз.
Белә аваралыгда јарамаз ки,
Мән шаһла мурада јетәм.
Сәнә мән јар олуб баш бир еләсәм,
Сәни ишиндән јайындыран јолдаш оларам.
Сән шаһлыг мүлкүнү әлино кечир,
Дөвләт сәнә јар олса, мән дә оларам.

2120

Мәнлә һәмдәм олмаг сәнә хош кәлсә,
Горхурам мәним үстүмдә шаһлыгдан әлин чыха.
Вә әкәр истәсән шаһлыгы јенидән әлө кечирәсән,
Онда кәрәк мәним һәсрәтимдә оласан.
Дүнја гәдимдән сәнин нәслинин мүлкү олуб,
Өзкәләрин әлиндә олса, бөјүк гәбәһәтдир.
Дүнјаны јахшы чалышан тапыр,
Чаһанкирлик дурғунлуғу севмир.
Һәр ишдә кечикмәк мүмкүн олса, да,
Падшаһлыгда дурғунлуғ олмас.

2125

Әкәр падшаһлыга диггәтлә бахсан,
Әми ити олан вуруб апарыб.
Чаванлығын, асланлығын вә шаһлығын вар,

Тәләб ет, башы тачлысан.
Вилајәтдән фитнәнин ајағыны көс,
Бир дөфә өз әлинин шәстини көстәр.
Бу һинду ки, сәнин палтарыны сојубдур,
Түркләр кими тач-тахтыны гарәт едибдир,
Гылынчла чисминин тәркибини доғра,
Бәлкә тилсиминин сазыны батил еләјәсән.

2130

Чүнки кам алмагда шаһларын әли
Кәрәк каһ гылынч тутсун, каһ да гәдәһ.
Сән бир һинд гылынчы әлино алсан,
Алты тәрәфдән дүнјаны гошун тутар.
Фәләк дә мұһарибәдә сәнә јар олар.
Сәнинлө бирликдә дүшмәнә даш јағдырар.
Мән дә мүмкүн олса, бир әл јетирәрәм.
Олмаса, әлләrimi галдырыб сәнә дуа еләрәм.
О ити алов Хосрову јаман гыздырды,
Һирсиндән Шәбдизин белинә атылды.

2135

Ачыгла деди: «Мән кетдим, кечән хејрә галсын!
Гарышма дәниз чыха, ја да од,
Аллаһ билир ки, оддан үз дөндөрмәрәм,
Дәниздән дә мәним бир түкүм исланмаз.
Сән нә дүшүнүрсән, бундан сонра мән јатараммы?
Даһа јухуја мән әлвидә дејәчәјәм.
Јери фил бојунда газачағам,
Тулуғу фидин ајағынын алтына атачағам.
Фил кими олуб, башымы јастыға атмарам,
Палчыгдан гајрылмыш фил кими јох, [доғручу фил кими].»

2140

Ағылсызлыг үзүндән ешшәји дама чыхартдым,
Инди ағылла ону дамдан дүшүрәрәм.
Күзәни гајрымағ бачардығым кими,
Ону јерә чырпыб сындыра да биләрәм.
Мән кәрәк гәһримдән одлар јандырам,
Ода јанмағ да өјрәнмәк ләзимдыр.
Каһ мән и уғурсузлуғга горхудурсан,
Каһ да мәнә мәрдлик өјрәдирсән.
Сәнин ешгин мән и тачдан еләди,
Ешг чох бәдәнләри башсыз тојубдур.

2145

Сәнин севкин мәним башымда олмасајды,
Пәришан башым тачсыз галмазды.
Фәләк кими башымы кәмәндә салдын,

Мәни бәндә салыб сонра бурахдын.
Әввәлчә бәдә вериб мәни мәст етдин,
Сәрхошлугда мәним ајагымы бәндә салдын.
Сәрхош оландан сонра мәнә дејирсән ки, дур,
Ајыг дүшмәнләрлә әлбәјаха ол!
Бали, дуруб дүшмәнлә вурушарам,
Фәгәт о вахт ки, гујудан чыхмыш олум.

2150

Јола дүшмәк әзиндәјәм,
Өз ишимин далынча кетмәк истәјирәм.
Сәнин нәсипәтини бундан сонра јаддан чыхартмарам,
Нечә олур-олсун бундан сонра чалышарам.
Мәни өз әһвалымдан хәбәрдар етдин,
Јахшы-писи мүхтәсәрчә мәнә һали етдин.
Мән әввәл чох хошбәхт идим,
Һәм тахтым вар иди, һәм дә тачым.
Мәни аләмдә сәркәрдан сән етдин,
Белә гара күнлү вә бичарә сән етдин.

2155

Әкәр сәнин дәрдин мәни тәркинә алыб кәтирмәсәјди,
Һансы күләк мәни бу торпаға кәтирәрди?
Бәли, бир нечә вахт мәнлә хош идин,
Мән илә сөһбәтин гәнддән ширин иди.
Инди ки, өз мәнәббәтини мәнән гырырсан,
Бујурдугуна көрә чыхыб кетмәлијәм.
Мән кетмәкдән гафил дејилдим,
Елә дә бәдкүман гонаг дејилдим.
Мәнә сүфрә ачдыгча [гонаг] галдым,
Инди ки, чәрәјими дағарчыға гојдун, кедәрәм».

2160

Буну сөјләјиб атыны мәнмизләди.
Гошуну Килкун јолу илә апарды.

ХОСРОВУН ШИРИНДӘН
АЧЫГЛА АЗРЫЛМАСЫ ВӘ РУМА
КЕДИБ МӘРЈӘМЛӘ ЕВЛӘНМӘСИ

Урәји Шириндән инчијиб,
Рум әзми илә сүр'әтлә кедирди.
О јолда сојулмаг горхусундан,

Тачы тәрк едиб, дөбилтәни тач етмишиди.
Бәһрамын јол көзәтчиләрнинн ғылынчынын горхусундан,
Јол кетмәкдән бир ан да дајанмырды.
Алтында дөрд ганадалы бир гартал вар иди,
Белинә бир нәһәнк, јә'ни шәмшир бағламышды.

2165

Аты о монастырадәк сүрдү ки, [орада отуран]
Раһиб она улдузларын сәјриндән хәбәр вермишиди.
Орадән да дәнизин саһилинәдәк сүр'әтлә
Ики атлы мәнзил-мәнзил көчдү.
Орадән да атыны сүрүб бирбаша
Гүстәнтәнијјәә гејсәрин јанына кетди.
Рум гејсәринә бу һал мә'лум олан кими,
Ону рум үчүн хош фал һесаб етди.
Игбалын хош тәлеји һесаб едәрәк,
Бәхтин көмәји илә ону гаршылады.

2170

Гејсәр бәхтин гапысына кәлдијини көрчәк,
Она тач вә тахт бағышлады.
Иса диннидә олдуғу һалда онунла елә севинди ки,
Гызы Мәрјәми она верди.
Шаһлара лајиг тојда ики шаһ
Араларында чохлу шәртләр кәдиләр.
О кәлинлә бәхтијар дамадын маҷарасыны,
Рум әһлине нечә чаваб вермәсини,
Нижатусла гошун чәкмәсини,
Товуз ганады кими гөл бәзәмәсини,

2175

Мән сөјләмирәм, чүнки дејән деди,
О јатмышса да, мән ојағам.
Мән өзкәнин нырхыны сындырсам,
Бир башгасы да мәним нырхымы сындырар.

ХОСРОВУН БӘҲРАМЫН
ҮЗӘРИНӘ ГОШУН ЧӘКМӘСИ
ВӘ ГӘЛӘБӘ ЧАЛМАСЫ

Шаһ орада бир нечә күн кеф едәндән сонра,
Көмәк үчүн гошун тәләб етди.
Гејсәр она сәјсыз бир гошун верди,

Гызылла иши гызыл кими дүзэлтди.
Хосровун башына о гэдэр гошун топланды ки,
2180 Даг даг үстә галанды, чөл дәннз кими далгаланды.

Дамир даг кими јериндән тәрпәнди,
Јер елә бил башдан ајага һәрәкәтә кәлди.
Тәчрүбәли, мұһарибә көрмүш пәһләванлардан
Гырх-әлли мин иш билән адам сечди.
Кечә икән гәфләтән Бәһрама сары јүрүдү,
Палтары зиреһ олду, чамы гылынч.
Чаһанкир Бәһрам буындан хөбәр тутанда
Шикара јүрүјән шир кими дөјүшә кәлди.
2185 Шаһлығын, чаһанкирлијин она нә фәјдасы?

Ики гошун үз-үзә дајаныб гылынч (һәрфән хәнчәр)
чәкдиләр,

Чинаһлары вә ортаны сыраја дуздүләр.
Охун выјылтысы, гылынчын чагы-чуггу,
Филин бејнини, ширин бағрыны јарырды,
Тәбилин сәсиндән өлүдәр хортлајыр,
Дириләрин башынын һушу кедирди.
Атларын дырнағына санки оддан нал вурулмушду,
Гандан јалларына лә'л бағланмышды.
2190 Од кими пүскүрән әрәб атларынн кишнәмәсиндән
Јерин гулағына чивә төкүлүшү*.

Атлылар илдырым сачан гылынч чәкмишдиләр,
Ширләр һәр тәрәфә диш гычыјырдылар.
Әчәл чанлары пусурду,
Бирчә ојунунда гијәмәти көстәрди.
Низәләр учуну дөшләрдә итиләјирди,
Санки гијәмәт күнү кәлиб чатмышды.
Низәдән елә бир мешә дүзәлмишди ки,
2195 О, гачмаг фикринин хәјала кирмәсинин белә јолуну
тутмушду.

О мешәдә нә гулан ширдән хилас олурду,
Нә дә шир гылынчдан өзүнү гуртара билирди.

Зиреһин алтына ох елә кирирди ки,
Санки күләк күл јарпағынын алтына кирирди.
Гана батмыш охларын гартал јөзидә
Гузғуналарын рузусунун һөваләси јазылмышды*.
Зәһрлә суланмыш зиреһ кәсәләр

Зиреһ кејән чәнкавәрләри јухуја вермишди.
Әјјугун башына јүксәлән ган далғасындан
Бајраг мунчуғунун таслары ганла долмушду.
2200 Учлары сынмыш низәләрин [јасыны тутуб],
Сәба бајрағларын сачыны ачыб [јолурду].

Башсыз галмыш сәркәрдәләрин [јасындан]
Јер јахасын, көј әтәјини чырмышды.
Һәр кәс бир һәмәјил салмышды,
Бирининки гылынчдан иди, о бирининки јаранын
[сарығындан]

Түркләрин о говғасында түрк нејинин сәсиндән
Түркләрин боғазы тутулмушду.
Гырмызы ипәкдән олан бајрағлар ачылмыш,
Гамышылаға дүшмүш јанғын кими көрүнүрдү
2205 Чөлдә олан даш-гум гэдәр
Гылынчлардан јерә ган ахыдылды.

Пајызда јерә төкүлән јарпағлар гэдәр
Түркләрин башына ох јағдырдылар.
Шаһын тахты бир филин белинә гојулмушду,
Әтрафына гылынчдан һасар чәкилмишди.
Бүзүркүмид сәрхош филин габағында
Әлиндә үстүрләб хош саат ахтарырды.
Бахыб фүрсәт ахтарырды ки, көрсүн
Дүшмәнин базары нә вахт сулалар.
Вахт чатан кими шаһа деди: «Тәләс!
2210 Бу анын тәләји хошдур, итирмә.

Һәрб шаһматынын мејданына атла ки, чыхдын,
Фили сүр, шаһрух вур, сән апармысан».
Шаһ филин үстүндә тәрпәнди,
Бәһрама сары Нил кими чошду,
Ону өз топпузу илә вурду,
Фил һејкәлини фил ајағы алтына салды.
Дунјаны јандыран дүшмән мөғлүб олду,
Тәләс јар олуб, Хосров гәләбә чалды.
2215 О гэдәр ган сел кими ахыдылды ки,
Ахан ган [кәсилмиш] башы топ кими, апарырды.

Румлуларын зәңчир кими олан кәмәнди
Зәңчиләрин сачы кими дүјүн-дүјүн олмушду.
Һәр кәси көрдүләр, һинд гылынчы илә
Башыны күрчү тели кими кәсдиләр.

Бәһрамын гошуну вөлвөлөжә дүшдү,
Санки сәрсәмлиләр (jә'ни јухуда саяыглајанлар) ишыг
көрмүшдү.

О гәдәр гошундан бир адам чан гуртара билмәди,
Јалныз Бәһрам бир нечә јаралы илә [гачды].

Бәһрам јағы олуб зорақылыг етдијиндән

2220 Фәләк ону да Бәһрами-Куру (јыхан) кими јерә јыхды.

Өзүнү өјән адамын сынмадығыны көрмәдим,
Һәр кәс ки, өз көзүндән гуртарды саламат галды.

Өзүнү бөјөнб көзә кәтирән

Јахшылыг көрмәјир, бәднәзәр көрүр.

Бәһрам Хосровдан үз дөндәрдијинә көрә,

Дүшмәнләрнин камынча накам олды.

Дүнја бу хырманлардан чохуну белә, јандыра биләр,

Ојунбаза ојун өјрәтмәк лазым дејил.

О, учалтдығы һансы бир сәрвин

2225 Ахырда гәддини дәрлә бүкмәди?

О, бөјүтдүјү һансы бир гызыл күлү

Ахырда саралдыб солдурмады?

Һәмнишә шәкәр лоғмасы удмаг олмаз.

Каш саф [шәраб], бә'зән дә хылтлы ичмәк олар.

Бир јанда шәнлик үчүн, бир јанда кәдәр үчүн јер сүпүрүб
[Һазырладыглары] үчүн

Бир јердә рәгс едәрләр, башга јердә баша дөјәрләр.

Бир јердә мүғәннинин сәси учалар,

Башга јердә ағычы сәсини учалдар (jә'ни ағлар).

Саздан, јангыдан һәр чүр аваз учалса да

2230 Бу көрдүјүн күнбәзин алтында бир гоза дәјмәз.

Бу от рејән, чох исти бир тәндирдир,

Истәјирсән ону күллә долдур, истәјирсән тиканла.

Дүнја алабәзәк ата минмиш чәлд атлыдыр,

Онун тәлијини јемәк алын јазысыдыр.

Фәләк ити гачышлы көј ата миниб чапыр,

Руһ кәрәк онун јолундан чәкилсин.

Дүнјаја мөһкәм бел бағламаг олмаз, чүнки

О, һеч кәсә вәфа көстәрмәјибдир.

Бәһрами-Чубиндән бәхт үз дөндәрдикдә,

2235 Тахт да, гылынч да Хосрова галды.

Гашына чин салыб Чинә сары кетди,

Алнына «гәзә көләндә» јазылмышды*.

Чәфа көрән јалныз о дејилди,
Бу пәрдәдә бу кими ојунлар чох олмушдур.

ХОСРОВУН ИКИНЧИ ДӘФӘ ТАХТА ОТУРМАСЫ

Ај балыг бүрчүндән баш галдыранда*

Пәрвизин Ајы шаһлыг бүрчүнә кечди.

Сөврдән Зөһрә, Хәрчәнкдән Бүрчис

Тәслис вә тәдсислә сәадәт јайырды*.

Һәмәл парқарындан Күнәш бахырды,

2240 Дәлвдә Зүһәлә нур сачырды*.

Үтарид Чөвза хәттиндә дајаныб,

Шир јыхан Мәрриха тамаша еләјирди*.

Зәнәб Мәррихи касасына салырды,

Зүһәлин көзү Ра'слә башыны бир јастыға гојурду*.

Белә бир таледән онун бәхти парлады,

Шаһ фирузә рәнкли тахта әлләшди.

Ишыглыгдан гаранлығадәк,

Шәргдән Гәрбәдәк шаһлыг адыны јайды.

Өлкәләрини иши бәргәрар олунча,

2245 Күндән-күнә гүдрәти артды.

Тахтыны јердән Сүрәјаја галдырды,*

[Хәзинәсиндә] чәваһир кәми илә, дүрр дәрја гәдәр иди.

Белә ки, онун дүнјаны ишыгландыран чохлу чәваһири

[Гаранлыг] кечәни ајдынлыг кечәдән ишыглы етмишди.

О мүбарәк тахта шир кими јүрүдү,

Икидләр «мүбарәк» дедиләр.

Үзүјүнүн нахышындан (jә'ни мөһүрүндән) дүнја бәзәнди,

Каннагы јарадан она афәрин деди.

Елә бир ишыглы чәнабын әксиндән

2250 Хорасана јени бир күнәш доғду.

Ишрәт вә шадлыг сәсләри

Мәрви-Шаһчандан Бәлхи-Бамијәдәк јайылды.

Тахт вә таца јијәләниб хошбәхт олан кими,

Ширинин гәмзәси [ону] талан етмәјә кәлди.

Нә о дәрди үрәјндән чыхара билирди,
Нә дә дәрдини алаңи јанына чағара билирди.
Мәрјәми сахладығы она көрә иди ки,
Онулла Иса рүтбәсинә јүксәлмишди.
Һәрчәнд ки, шаһлығы вә хәзинәси вар иди,
Севкилиснин һичраны ону ағрыдырды.

2255

Демирәм һеч кеф еләмирди,
Еләјирди, амма көнүлдән еләмирди.
Каһ мејлә, чалғы илә тәскилик алырды,
Каһ да көз јашы илә чамыны долдурурду.
Каһ үрәјинә дејирди ки, еј үрәк нә истәјирсән?
Ашиғлик мүлкүнү, ја шаһлығы?
Чүнки ешг илә мәмләкәт бир јерә сығмаз,
Бу икисиндән бирини истәмәк лазымдыр.
Ширләр пәләнкләрә нә көзәл сөјләмишләр:
«Ешшәк ја доғмалыдыр, ја да Зәнкан јолуна чыхмалыдыр»

2260

Мәмләкәтлә бирликдә мәним јарым да олсајды,
Бу шаһлығдан үрәјим кам аларды.
Ојанан бәхтим ағ күнә чатдыса да,
Дилдарын бир түкү јүз белә шаһлығы дәјәр.
Бир кечә јарымла бағда јатмышдым,
Ојағ бәхтим јанымда отурмушду.
Елә ки, бәхтим јатды, мән ајылдым,
Бунулла да көнлүмү вә јарымы итирдим.
Һаны о тәзә-тәзә мәчлисләр гурмағ,
Ашиғләрин бәһиштнин гапысына ачмағ?

2265

Һаны көзәл пәриүзүләрлә отурмағ,
Пәриүзүләрини шаһәнишаһыны гучагламағ?
Кими ахтарым, кими фәрјадыма чағырым?
Бир күл идиләр, онлары күләк мәнән апарды.
О гәдәр инчә назәнинләрдән,
О һәмсәһбәтләрдән инди бирини дә көрмүрәм.
Һаны о ишрәтләр, кечәләри ојағ галмағлар?
Бүтүн кечәни сәһәрәдәк нағыл сөјләмәклар?
Һаны каһ Ајын тахтына сөјкәнәмәк,
Каһ да бәдхәһни ганы кими меј ичмәк?

2270

Һардадыр о Ширин—о ширин дилли,
Ширинликдә һәјәт сују кими [олан о көзәл]?
О шәкәр барлы тәзә күл јарпағы һаны?
Күл јарпағындан халварла шәкәр дәрмәк [Һаны]?

Һаны елә бир алынмаз һасарлы кәлине
Голумдан гызыл көмәр дүзәлтдијим [күнләр]?
Һаны каһ күл кими үз-үзә дајанмағ,
Каһ сүнбүл кими тели телә бағламағ?
Һаны каһ хумар [көзләри] илә сәрхошлуғу сындырмағ,
Каһ кизлинчә чәкилиб јанында [јатмағ]?

2275

О сөзләр ки, көрдүм вә ја ешитдим
Хәјәл иди вә ја јухуда көрүрдүм?
Дүшмәнин кетмәси илә хәзинәм артдыса,
Севкилисиз олдуғумдан дәрдим артды.
Мәнә дејирләр, күнәш кими күл,
Чәмшидин јериндә кәдәр олмамалыдыр.
Шән күлүшлө ағызы нечә долдурмағ олар?
Онда ја күлүш олур, ја да сојуг аһ.
Мән о накам гушам ки,
Јун јувамдан ипәк тора дүшмүшәм.

2280

Мән ки, күлүстана сары учмағ фикриндәјәм,
Ајағымдан зәнчир гызылдан олса да, нә фәјдасы вар?
Нә ајағымдакы зәнчир гырмағ олур,
Нә дә бу зәнчирлә учмағ мүмкүндүр.
Бирчә адамын гәми мәнә әлдән салды,
Чох адамын гәмини инди начә чәкмәк олар.
Кәрәк мәним өзүмү јүз адам овутсун,
Мәнә јүз гәми удмағ чәтиндир.
Јүкү ешшәјин үстүндән көтүрүб өз чинимә атсам,
Бу ишә ешшәкләрин күлмәји тутар.

2285

Торпағын үзәриндәки бу ишығлығ
Күнәшлө Ајын әлибирлијиндәндир.
Көңлүм она көрә дағылмышдыр ки, мән нурсузам,
Көңлүмдә бирлик олмадығындан өзәб чәкирәм.
Улдузлар да бу бағын чичкәләриндир,
Дағынығ олдуғларына көрә ишығысыздырлар.
Гығылчымадам шам гәдәри ишығы она көрә јохдур ки,
Бунун ишығы дағынығдыр, онунку исә бир јерә
топланыбдыр.

2290

Үрәјим тахт-гачы тутмағ истәмәир,
Көңлүмлә сәрт олмағ истәмәирәм.

Гара күнлү көңлүмүн кечәси кәлиб чатды,
Хәстә чаныма гыздырма дүшдү.

Сичан әгрәб жуасына кирә билмирди,
 Гујруғуна бир сүпүркә дә бағлады.
 Зәңчи әввәлдән дә гара нди,
 Хәстәликдә бир сарылығ да она әләвә олду.
 Совра [шаһ] өз үстүнә ғышгырыб һирслә деди:
 «Дөвләтлә каһыллығ етмәк олмас.
 һөкмранлығ варса, бәхтим рам олар,
 Онда чанан да сәнилә чам вурар.

2295

Дөвләтдән баш гачырмағ ағылдан дејил,
 Дөвләтлә һеч кәс һөчәтләшә билмәз.
 Дөвләтсиз һеч кәс камына чатмајыбдыр,
 Фәләк дөвләтдән көзәл ад тапа билмәз.
 Дөвләт әлдә оларса, һәр бир арзуја чатмағ олар,
 Дән олса, гуш тора јахын кәләр.
 Сән бугда әк, гој бәһрәси дирилик олсун,
 От өзү аралығда әлини көстәрәр (јә'ни көјәрәр).
 Һәр бир ишин ачылмасы дөвләтлә олур,
 Дөвләтсизлик биздән ирағ олсун».

2300

Бу әфсанәләрдән көндүнә чох охуду.
 Фәгәт севки кәдикдә көнүл һара, сәбир һара?
 Һичран гәмләринә о дөздү,
 Бу дөзүм ахырда она шадлығ кәтирди.

ХОСРОВУН ФӘРАҒЫНДА ШИРИНИН АҢ-ЗАР ЕТМӘСИ

Устадылығла сөз јаратмағда әзијјәт чәкән
 О сөз таныјан дөфтәриндә белә јазмышды:
 Шириң Хосровдан аралы дүшән кими,
 Көнүл бәндә дүшүдү, чаны севки одунда јанды.
 Бадам көзләриндән күл сују ахыдырды,
 Бадам күлүнә күләб сәпирди.

2305

Башы кәсилмиш гојун кими јердә,
 Јыхылыб әл-ајағ чалырды.
 Тагәтсизликдән бөдәниндә күч галмамышды,
 Үрәји даралыб ғарышга көзүнә дөңмүшдү.
 Хырманыны күлкә көјә совурмушдү,

Көз јашы илә әтәјини јујурду.
 Бә'зән сәрхошлар кими јыхылырды,
 Каһ да көзүнү јайлыгла бағлајырды.
 Көзүндән сап-сап мирвари төкүлүрдү,
 Кирпикләриндә мирвари сапа чәклимишди.

2310

Башындакы һәвәсләр јатмағ билмирди,
 Јухусузлудан көзләри чырағ кими јанырды.
 Сәрв боју сөјүд јарпағы кими әсирди,
 Нафәнин [мүшкүн] базары касадлашыб, нифә
 учузлашмышды*.

2315

Бир заман кәдәрли јерә сәрилди,
 Гара сачындан торпаға мүшк сачды.
 Нәсрин кими дырнағларыны атыб,
 Нәсринлә ләләни јарпағ-јарпағ гопарырды.
 Каһ бадамдан [ағзындан] шөкәрә су сапди,
 Каһ да фыңдығы [бармағыны] әннәб [долағы] илә дишләди

2320

Каһ топ кими һәр јана гачырды,
 Каһ да чөккән кими јериндә [дајаныб] әјилирди.
 Нур күнбәзи кими бир ағач битмишди,
 Кафур суда әријән кими әријирди.
 Јухусуз галаң нәркизинә дуз сәпиб,
 Нәркизи илә ләләни суварырды.
 Ишыгыл әј кими тәза бир баһар,
 Торпаға төкүлмүш чивә кими дағылды.
 Көнүл јолунун үстүнә гәм һүчүм чәкди,
 Көнүл дүшәркәсинә сынылығ үз верди.

2325

Мөһнәтин пусғуда дуран әскәрләри атланыб,
 Тагәтин өң дәстәсини мәғлуб етдиләр.
 Чијәрин тәкиндән дөшүн ортасынадәк
 Хәзинә-хәзинә гәрәт олунду.
 Чан султаны мин мүснбәтлә орталыгдан чыхды,
 Лакин хидмәтә һазыр олдуғу бир вахтда.
 Бә'зән үрәјинә ғарғыш едирди,
 [Каһ да] дәрдлиләр кими үрәкдән аһ чәкирди.
 Каһ бәхтинә дејирди: «Ај зальм!
 Сәнин әлиндән бундан јахшы иш кәлмәз.

2325

Көнүл ахтардығы мурады
 Әлә кәтириб јенә дә әлдән вердин.
 Ајағын бирдән-бирә бир хәзинәә дүшүдү,
 Ајағын начимәмиш ону әлдән вердин.

Дүңжада бэјендијин чырағы
Сәнә вердиләр, үфүрүб сөндүрдүн,
Дирилик сујуну сән элдә етдин,
Ондан ичмәдијино көрә көздән итди.
Мәтбәхдән оддан башга сәнә бир пај дүшмәди,
О оддан да сәнә хош бир шадыг чатмады.

2330

Инди о оддан сәндә түстү учалыр,
Артыг пешманчылығын һеч бир фәјдасы јохдур».
Каһ көјләрин хошбәхт мөләји
Кама чатмаг мүждәси илә ону сакитләшдирирди,
Каһ да һавәс диви ону јолдан чыхарырды ки,
Шаһын ардынча кетмәлисан.
Елә ки, бу мөһнәтә узун заман дөздү,
Нәһәјәт, кәмисини орталыгдан чыхартды.
Јүз аһ-зарла јолун торпағындан галхды,
Харлыгдан јолун торпағы илә бирләшди.

2335

Мәһин банунун дәркәһына кетди,
Бануну шаһын ишиндән хәбәрдар етди.
Банунун көнлү о ишдә онунла бир олду,
Нәсиһәт еднб, чохла ејүд верди:
«Бир нечә күн бу түссәјә дөз,
Һеч кәс һәмишәлик дарда галмајыбдыр.
Чичәк кими тез ачыб тез солмаг лазым дејил,
Ити ахан су көрпүнү тез јыхар.
Топ кими дүшүб галхмаг јахшыдыр,
Һәр кәс јыхылса, бир даһа галхар.

2340

Һеч бир тохум ијләнмәмиш көјәрмәз,
Бир иш бағланмаса, ачылмаз.
Мурад әлә кеч дүшсә јахшыдыр,
Тез-таз ичән тез дә мәст олур.
Көрмүрсән, булуд тутуланда,
Бәрк аглајыр, сонра [һава] ачылыр.
Јол кедән [аты] көрөк бәрк сүрмәсиң,
Ким бәрк сүрсә [аты] тез јорулар.
Алтмыш батманы асанлыгла апаран ешшәк,
Алтмыш беш батмандан да горхмаз.

2345

Инди кәрәк чәтинлијә дөзәсэн,
Ким билир сабаһын һөкмү нечә олачаг.
Хосровун јолунда сән чох әзијјәт көрдүн
Чохла чәтиликләр вә машоғгәтләр чәкдин.

Ондан бир хејир көрмәдинсә дә, зәрәри јохдур,
Әт ки, јејилмәјиб, горхусу јохдур.
Инди сујун үзү ашағы ахан вахтыдыр,
Узун чәкмәз, бәхт үзүнә ачылар.
Инди дөзмәк вахтыдыр, тәләсмә,
Су үзү јухарыја чәтин ахар.

2350

Бану бу сөзләрдән бир гәдәр дејәндән сонра
Сәбирсиз көзәл дөзүмлү олду.
Бу тәрәфдән дә һүнәрли Шапур
Онунла бир нечә инчә фикир бөлүшдүрдү.
Көнлүнү сабирлә тохтадылар,
Хосровун хәтирәси илә ону севиндириләр.
Бир мүддәт бу кәдәр дөзмәли олду, [лакин]
Онун нә үрәји галмышды, нә дә дөвләти [идарә етмәјә]
гәрары.

МӘҢИН БАНУНУН ШИРИНӘ
ВӘСИЈӘТИ ВӘ ВӘФАТЫ

Мәһин бану кечә-күндүз она үрәк верирди ки,
О көнүл ишығландыран ајын үрәји сынмасын.

2355

Бир күн хәлвәтдә өз јанына чағырды,
Өмрүнүн дөвләти сонә чатырды.
Хәзинәләрин ачарларыны она тәрәф узадыб деди:
«Ал, гоча анан сәһни јанында өлүр.
Бу дүнјанын ишини сәнә талшырдым,
Дүнјаны вә дирилији сәнә вердим.
Дүнја ишләриндән көнлүмү чәкдим,
Јашамагдан умидими кәсдим.
Мән кедәндән сонра сән нечә истәсэн елә кет,
Падшаһлыг гәјдаларына риәјәт елә.

2360

Чаванлыгдан өз һиссәни ала,
Бачардыгча дүнја гәми јемә.
Мән өз мүлкүмдә јүз ил галдым,
Үрәјим истәдији кими кама јетдим.
Инди көчмәк нөвбәси чатыбдыр,
Мән дүнјаны јахшы-лис баша вурмушам».

2365 Бану бу сөзлэри Ширинэ дедикдэн сонра,
О күмүш сэрв гэмдөн бүкүлдү.
О нур парчасынын үрәји елэ сыхылды ки,
Нәркизиндөн ај үзүнү улдуз ахытды (јә'ни ағлады).

Бир мүддөт тагәтсиз галды,
Гызылкүлү (јә'ни үзү) зә'фаран кими саралды.
Бәдәни башдан-ајага сүстәлалды,
Сағ чаныны хәстәлик бурду.
Нечә күн әзијјәт чәкәндән сонра,
Бәдәни чанындан ајрылды, чан да чаһандан дојду.
Дүнја ону ширин чанындан ајырды,
Һәм чаһаны, һәм чаныны Ширинә гојуб [кетди].
Күнәши гаранлыга батды,
2370 Шаһлыг тахтындан душуб, торпагда јурд салды.

Дашдан елэ бир шүшә элэ кәлмәди ки,
Ону јенә дә даш сындырмасын.
Аман бу чәрхин әлиндән ки, ојунбазлыгла
Каһ шүшә гајырыр, каһ да шүшә сындырыр.
Јаранмышларын мүгәддәраты беләдир,
Һәр бир баһарын сону вар.
Әввәлчә ары бал дүзәлтди,
Сонра да о балы јејиб [өлдү].
Папағы јеләнмиш бу бәдәнә күвәнмә, чүнки о,
2375 Ахырда јолун бир овуч торпағы олачар.

Башдан папаг апаран күләкдән
Кол-коса һеч нә олмас, амма сэрв сынар.
Көкү күләјә бағлы олан бу чана
Бел бағлама, бунөврәси һисдир.
Бу боғаз а илишән тора нә үчүн долашырсан,
Орталыгда хырда чубугдан башга бир шеј көрмәјәчәксән.
Бу довшан јухусуну түлкүбазлыгына сән
Довшанларла түлкүләр кими ујма.
Бир чох јыртычы шир, чәнкавәр чанавар,
2380 Бу түлкү һијләсиндә ачиз галмышлар.

Мән тәчрүбәдә бахыб көрдүм ки,
Дүнјанын хошлуғлары әлин гашынмасы кимидир.
Әввәлчә әли гашыјанда [адама] хош кәлир,
Ишин ахырында әлин од тутуб јаныр.
Беләчә дә дүнјанын гәдәһи хош ичилир,
[Фәгәт] әввәли сәрхошлуғдур, ахыры хумарлыг.

2385 Гәми бурах, дүнја гәм чәкмәјә дәјмәз,
Ону бәрк тутма, бәрк тутмаға да дәјмәз.
Дүнјаны әлинә кечирмәк истәсән дә сән,
Ондан бир гарындан артыг јејә билмәјәчәксән.

Јүз хәзинән олса да, бир дирәмин олмаса да,
Бу дүнјадан бир гарындан артыг пајын јохдур.
Нә гәдәр ки, чан сағламдыр,
Бәдән чәтинликләрдән сусалдыр.
Дога о вахтачан ширин күлүр ки,
Мәчәзда иштаһла јемәк-ичмәк олсун.
Үмидсизлик кишинин гулағындан тутдугда,
Гуртулуш јолуну унудур.
Дүнја зәһәрди, хәсијјәти дә ачыдыр,
2390 Аз јемәклә онун әлиндән гуртармағ олар.

Күчсүз бир гурд (һәрфән һәшәрәт) кими чох јејән олма,
Аз јемәклә гарышга кими белини инчәлт.
Мәзач өз истигамәтини итирдикдә,
Сағламлыг чәтин элэ кәлир.
Аз јемәкдән һеч кәс гыздырма тутмаз,
Чох јемәкдән күндә јүзү өлүр.
От-әләфи [јејиб] таламағ [вә]
Мәзачы дәрмана мөһтач еләмәк һарамдыр.
Әкәр чәрәк күлшәкәр кими јејилсә,
2395 Бәдәнин күлшәкәрә иши дүшмәз.

Чичәк кими ноји сахласан (јә'ни јемәсән) күләр,
Елэ ки, једин, шәкәр олса да, ијләнәчәк.
Әкәр дүнјаны истәмирсән, бу гәдәр ноји кәзирсән?
Нә вахтадәк кәзиб онун пислијинә данышачагсан?
О адамн көнүндә дүнја гәми јохдур ки,
Бизим кими дүнјада мәнзили јохдур.
Бу сәһрада ким ки, өзүнә јурд салды,
Бир овуч торпага, суја мөһтач галачагдыр.
Вардығын бир овуч торпагдыр, үрәјини сыхма,
2400 Бир овуч палчыг үчүн үрәји сыхмағ јашыи дејил.

Фәләјин һијлә вә кәләјинә бахмајарағ
Кечә-күндүз гоча, ахсағ бир алабәзәк (атда кәзир).
Бу алабәзәк аты ки, [өзү үчүн] сечмишдир,
Бу дүшән кими о [бириси] минир.
Бу гәм селләри атамызы апарды,
Ата өләндән сонра оғул нечә дири гала биләр?*

2405 Бириси бир һиндунун ганыны төксә,
Вариси галарса, о ган јердә галмаз.
Сән нечә огулсан ки, бу рәшадәтлә,
Атаны өлдүрөн һиндуну әзиләјирсән?

2410 Бу гозбел фәләјә бир ох вур,
О сәнин нәсилбәнәсиллини гырыбдыр.
Фәләјин јајынын кириши гырылмајынча,
Һеч кәсин ову онда көкәлмәјәчәк.
Јолу ширлә туш кәлән маралын
Ајағы алтындакы от гылынч кими олар.
Сән өз галмагына нечә архајын олдун ки,
Арханда күләк, гаршында гују вар.
Архајын олма, бу сакит дәниз
Адам удмагы унутмајыбдыр.

2415 Һансы бир мүлкү сән јамјашыл көрдүн ки,
О мүлкдән гуру бир јер галмады?
Ағыллы адам дүңјаны ширин тутмаз,
Ширин јашајанын өлүмү ачы олур.
Кимин ки, јашајышы дәрдли-гәмлидир,
Өлән вахтда чыраг кими күлүр.
Бу башдан дүңјадан бәзән башчылар,
Чичәк кими, бојунларыны вуранларын әлиндән өпәрләр.
Әкәр ваиз олса, дејәр: «Саман кими
Ат јерә, гој мән көтүрүм».

2420 Әкәр заһид олса, истәр ки, јүзү өлсүн,
Сән палтарыны чыхарасан, о кејсин.
Дүңја о адамын адыны чөкмәји өзүнә ар билир ки,
О, дүңја үчүн үрәјини сыхыр.
Бир күңүн (јәни өмрүн) галынча јем гәмини чөкмә.
Рузи јетирән өзү јемини јетирәр.
Дин гәмини чәк, чүнки дүңја бир гәмә дәјмәз.
Бир кечәлик кәлиңә јас тутмазлар.
Дүңјада һеч шеј әбди олмадыгына көрә,
Бүтүн дүңја мүлкү бир гара пула дәјмәз.

Бу торпаг мәнзилдән јохлуға апармалы төһфә
Заты тәмизлик вә көвһәри паклыгдыр.
Һушлу ағыллылар белә сөјләмишләр ки,
Јахшы-пис өлүмдән сонра билиир.
Орада бир чох арвад сифәтлини киши көрәрсән,
Бир чох икиди дә үзү гара тапарсан.

2425 Илаһи, ајағым даша тохунанда,
Кәрим дар кирдаба дүшөндә,
Низамини асајишә чатдыр,
Ону багышлајыб лүтфүнә шамил ет,

МӘЙИН БАНУНУН ЈЕРИНӘ
ШИРИНИН ШАҤЛЫҤА КЕЧМӘСИ

2430 Шаһлыг Ширинә чатандан сонра
Өлкәнин рөвнәги Балыгдан Аја чатды*.
Инсафы илә бүтүн халг шад олду,
Бүтүн мәнбуслар азад олунду.
Һәр бир дарвазадан бач алмагы көтүрдү,
Һеч бир кәндлидән хәрәч алмады
Аләмин мәзлумларыны зүлмдән азад етди,
Бүтүн зүлм әјинләрини дөврандан көтүрдү.
Шәһәрлә кәнд арасында достлуг јаратды,
Чүнки дуаны дүңјадан үстүн тутурду.

2435 Әдаләтиндән гырғы кәкликлә гоһум олду,
Гурдла гојун бир јердә су ичдиләр.
Јахынлы-узаклы рәңјәт бүтүнлүклә
Онун әдаләтинә анд ичдиләр.
Боллуг дүңјада елә әсәр көстәрди ки,
Тахыл дәнәсинин бириндән јүздән артыг [дән] һасил олду.
Падшаһын нијјәти јахшы олса,
Көјәртидән күл әвәзинә көвһәр чыхар.
Нијјәти пис ағач гуру будагдыр,
Јахшы нијјәтли шаһын өлкәси бәллуг олур.

2440 Әтрафда боллуг вә гытлыг [баш верәндә һамы]
Буну өз падшаһынын әдаләти илә әлағәландиридир.
Ким ки, падшаһа пис јол көстәрә,
О өз пислији илә дүшәр гујуја.
Ширин шаһоншаһдан хәбәрсиз галдыгына көрә,
О шаһлыг етмәклә белә көнлү пәришан иди.
Кејхосров дөвләтинә малик олса да,
Башы һавалылар кими сәһраја кетмәк һәвәсиндә иди.
Һәр бир карвандан хәбәр тутурду [ки].
Бәлкә она Хосровдан бир нишан кәтисинләр.

Мүштәри бәхтли шаһын јердән көјө өз тахтыны
Учалтдығындан хәбәр тутунча,
Хәзинә пайламағ, көвһәр сачмагла
Достлуг борчуну јеринә јетирди.

Лакин Мәрјәмдин ишиндән үрәји сыхыларды,
Чүнки Мәрјәм тәәсүбдә дашүрәкли иди.

Шаһа Румда анд вердиришиди ки,
Һеч кәслә севишиб евләнмәсин.
Ширин бу ачылыгдан хәбәр тутунда
2445 Нәфәси бу һадисәдән дә ачы олду.

Һејранлыгдан көнлүнүн ишиндә ачиз галды,
О мөһнәтдә палчыға батмыш ешхәк кими ачиз галды.
Һөкманлыг етдији бир илин мүддәтиндә
Бирчә гушу јох, бирчә гарышғаны да инчитмәди.
Гәлби дә шух көзләри кими хумарландығына көрә
Бүтүн ишләри зүлфү кими пәришан иди.
Горхурду ки, фикринин дағыныгылыгын
Әдаләт гануунуна вәфасызлыг етсин.
О зирәк сәрв өз диванындан о иддианы (јә'ни шаһлығы)
2450 Силмәкдән башға бир чарә көрмәди.

Тәкчә Хосровун далынча кетсин,
Тәкликдә Хосровун дәрдинн чәксин.
Фикри пәришан олдуғундан бир јердә гәрар тутмурду,
Көвлүнү итирдијиндән ирадәсин дә итирмишиди.
О, шаһлығы нөкәрләриндән биринә тапшырды,
Тач сәинби олмагдан безикмишиди.
Јүрүјөн Күлкүнү јөһәрләди,
Шапур да онунла јанашы кедирди.
2455 Һәр јердә онунла јолдаш олан,
Әзијәтдә, раһатлыгда она сирдәш олан,

О көзәлләрдән дә кетмәк истәјәнләрдән,
Бир нечә кәнизи өзү илә апарды.
Чохлу ипәк вә пул көтүрдү,
Мал-гара да чох көтүрдү.
Инәк, гојун, ат, дәвә
Дағ-лашы дәниз кими долдурмушду.
Орадан тә'чили Гәсрә тәрәф кәлди,
Онун ардынча мал-гара сел киним ахырды.
Тәр инчи бир даһа сәдәфә кирди,
2460 Көвһәр өз дашында галмагла разылашды.

Хәзинә һиндилләрин һовузуна кәлди,
Шүшә гәм дашылығына кетди.
О јанар даш о парлаг дүрдән
Мө'бидин атәшкәһи кими ишығланды.
Онун баһар кими сәфалы үзүндән,
О атәшкәдә лаләзар кими олду.
Онун ишиндән (јә'ни ешгиндә) олан о һәрарәтдән
Санки һава да истиләнмишиди.
Шаһ билди ки, севкилиси јахына кәлибдир,
2465 Ишдә үмидин јахынлашдығыны көрдү.

Мәрјәмдән үрәјиндә горху вар иди,
Чүнки Мәрјәм кечә-күндүз ону көздән гојмурду.
(Ширини) јанына кәтирмәјә ичәзә ала билмирди,
Јанына кетмәјә дә фүрсәт тапмырды.
О аждап пәјғам алмагла өтүшүрдү,
О јолун торпағындан әсән күләјә көнүл верирди.
Һеч бир вахт дилдарыны унутмурду,
Онун дәрдиндән олан кими гыварыларды.

ХОСРОВУН БӘЪРАМ ЧУБИНИН ӨЛҮМҮНДӘН ХӘБӘР ТУТМАСЫ

2470 Сәһәрин шаһәншаһы тахта чыхан кими,
Рум гошуну зәнчи гошуну үзәринә һүчүм чәкди*.

Әли нарынчлы бир Јусиф кәлиб,
Ајын турунчуну Зүләјха кими сындырды*.
Фәләјин көзүндән чадукәрлик дүшдү,
Дүнја нөвазишлә гаш-габағыны ачды.
Фирузә рәнкли күнбозин гапысыны ачдылар,
Дүнјаја уғурлу мүждә вердиләр:
Зәманә говға вә фәрјаддан асудә олду,
Јер һәр бир зүлм вә чәфадан гуртарды.
Хош игбалла, тәзә бәзәклә,
2475 Шаһлыг тахтыны Хосров учалтды.

Сарајы көјләрә баш галдырмышды,
Бајрағлары фәләјә јүксәлмишиди.
Гејсәр, Хаған вә Фәғфур гаршысындакы бүсәтдан

- Бир ох мэнзиллигиндә узагда дајанмышдылар*.
Һәр кушадә бир јер һазырланмышды,
Орада бир өлкә башчысы диз чөкүмшдү.
Төрәфдарлары сыра-сыра дајаныб дурмушдулар.
Һејрәтлә башларыны ашағы салыб ајағларына бахырдылар.
Кими ки, көнлүндә баш кәсмәк нијјәти олмушду,
Онуи чәсасындан јаха гуртара билмәди.
- 2480 Кәмәрләрдә парлајан кечә ишыгландыран көвһәрләр,
Күндүзүн көзүнү гамашдырырды.
Зирәһ кејмиш фил кими пәһләванлар,
Он мил аралыда чеврә вуруб дајанмышдылар.
О чәркәләрин [арасына] од [да дүшсәјди], горхудан суја
- Сөз ғызыл олсајды, чивәјә дөнәрди.
Бәхти чаван, тәби чаван, шөвкоти чаван
Хосров Пәрвиз тахта әјләнмишди.
Сарајынын гулларындан ики дәстә
- 2485 Онуи падшаһлыг тахтынын гаршысында кәмәр бағлајыб
дурмушду.
- Ғызыл кәмәрләрлә бәзәнмиш о гуллар
Сакиликдә дивардакы нахышлары охшајырдылар.
Һөкмү илә дүнјаја әмин-аманлыг вермишди,
[Гојдуғу] хусуси гајдајла гапылары һамынын үзүнә
ачмышды.
- Сәһәр тездән сарај гапысы ачылан кими
Бир гасид севинчәк гапыдан ичәри кирди.
Јери өнүб деди: «Шаһ севин,
Дөвләт саһибн олуб [узуи илләр] хошбәхт јаша!
Ғызыл тахт үстүндә сән бәхтәвәр ол,
2490 Бәһрам Чубинин тахты табут олду.
- Севинч Чубинин евиндән көчдү,
Чубинханә дүшмәндән тәмизләнди*.
Шаһнәшаһ дөвранын рәһимсизлији һагда
Бәһрам Чубиндән мәсәл чәкди:
«Зәманә бизи ағачла дөјәчләјәндә,
Фәләк Бәһрам үчүн чубуг дөјүрдү*.
Бизим бәхтимизин ағачы бар вердикдә,
Чубинәнин ајы Шәргдә тахтаја дөндү.
Тәкчә бу Бәһрам дејил, Бәһрам Кур олса да,
2495 Нәһәјәт, дүнјадан бәһрәси кордур.
- Бу тордан бир Бәһрам Кур кетдисә дә,

- Кәл инди јүз Бәһрам коруна тамаша елә.
Фәләк нә гәдәр ки, она чаһанда јар иди,
О, чаһанкирлик тәмәннасында иди.
Һаны о шир ки, ғылынч ојадаыб,
Сөрхошлуғ үзүндән бизимлә шир овуна чыхмышды?
Һаны о ғылынч ки, дүнјаја од јағдырырды,
Кавә бајрағына шапалағ чәкирди?
Бир чох ширдән доғулмуш кишиләри
2500 Торпағ [гутмағ] таһаны алдадыб бада вермишдир.

- Бир чох чаван гурд гоҗаја түлкүнүн
Һиләси илә тора дүшүб зәңчирә чәкилмишдир.
Бир дәстә пәләнклик едиб шире бағламышды,
Шир өлдүрәни ширә илә ит кими кәбәртдиләр.
Түлкүнүн гурд үзәриндә шаһлығы ондандыр ки,
Түлкү тәләни көрәр, гурд балығы.
Бир чох шаһлар ағы јавалара алданыб,
Вахтсыз дүшмәнлијә башларлар.
Нәһәјәт хам тәдбирин нәтичәсиндә
2505 Дөшләрини ипәк әвәзинә ох бәзәјәр.

- Мәғрурлуғ үзүндән тачлары башдан кедәр [олур ки,],
Һеч кәс өз күчүнә күвәнмәсин.
Һәрчәнд ки, чырағ јағдан нур алыр,
Чох вахт олур ки, јағдан да сөнүр.
Јемәкләри дуз дадландырыр, [лакин]
Дуз да кәрәк гәдориндә олсун.
О гәдәр јемә ки, хурма тикана дөнсүн.
Хәрәк ағында мурдара чеврилмәсин.
Елә је ки, әһвалынын зөрүрәтиндән
2510 Әзкәләрә һарам олан сәнә һалал олсун.

- Бу дарвазада сакин оланын кәрәк
Гәминин дә, севинчинин дә һәдди олсун.
Өз бојундан артыг мәғам ахтарма,
Ајағыны килиминдән чох узатма.
Дәниз кими олан далғаны вурма,
Өз јүксәклигиндән һүндүрә учма.
Өз пешәнә көрә ојунмәлисән,
Һәсир тохујан зәрли парча тохуја билмәз,
Нә јахшы сөјләди о һүнәр саһибн:
2515 «Әзвәј әзвәј илә, гәнд дә гәнд илә [мүгајисә едиләр]».

Кәһнә јолу, адәғи бада вермәк,

- Тәзә дөб гоҗмаг мубарәк олмур,
Кечмишләрн гәндилиңә даш атмаг,
Јетимләрин малына әл узатмаг кимидир.
Һәр кәс нә дән сәпди онун бәһрсини көрдү,
Буну мән демирәм, дәнни өзү көстәйир.
Јекәбашлыг едиб ғылынчы бојундан асмаг
Ајын үзүнү булудларын өртмәсинә бәнзәйир.
Сән ган төкәнин шир овламасына бахма,
2520 Кеч олса да, ону ган тутар.
- Дөвләтин мәзһәбиндә зүлм рәва дејил,
Дөвләт залымла бир јерә сығышмаз.
Бир ешшәк бирдән бирә саманлыга дүшдү,
Демирәм ешшәјин, вај саманын күнүнә!
Һалва сүфрәсиндән милчәк үз дөндәрә билмәз,
Бир әнчирлә гарғаны өлдүрмәк олмаз.
Өзкәләрин күмүшү илә сән евини бәзәмә,
Бунула дин парчаланар, кисә дешиләр.
Бу шулуг базарда көзлә ки,
Эттарын нарынчы бојагчынын дөјәјиниңә раст кәлмәсин.
2525 Ишин харлыга дүшәндә сән сүкут етмә,
- Чүнки сүкут харлыга бир нөв көмәкдир.
Ешитдим авам адамларын чәркәсиндә,
Ады дәли чыхмышларын ичиндә бир агил вар имиш.
Бир һәдди бұлуға чатмамыш онула дава едәндә,
О, бөјүкләрн үстүнә даш галдырдымшы.
Сорушанда ки, сәнә ушаглар әзијјәт верирләр,
Нә үчүн гочалардан кин алырсан?
Күлүб дејирди: «Әкәр гочалар [онлара] күлмәсәләр,
2530 Ушаглар дүнјасында пис иш тутмазлар».
- Әл әкәр ајагдан наразы галса,
Ајағын тәгсирини башдан тутарлар.
Һеч бир јохсула тәкәбүрлә бахма,
О да өзү үчүн мөһтәшәмдир.
Јахшы адамларын ејбинә көз јум,
Пис көздән һүнәр көрмәји өјрән.
Бу чәсус көз һүнәри ејиб кими көрүр,
Сән гарғанын көзүнү көр, товузун ајагына бахма.
Овчундакы бир сөздә јүз рија олдуғу һазда,
2535 Өзкәнин сөзүнүн үстүнә һәдәр јерә бармаг гојма.
- Өз ејбинә бир көзлә бахырсан,
Өзкәнин ејбинә јүз көз ачырсан.

- Сән күзкү дејилсән, аз ејиб ахтар,
Утанмазлыгы сән күзкүјә бурач.
Ајнанын [сирр] сахламасына тәк бу һүнәр кифәјәт едәр ки,
Һеч кәсдән һеч кәсә гијбәт ејләмәз.
Көлкә кими о адам үзүгара олар ки,
Гаршысында көрдүјүнү кедиб далда данышар.
Өз дүшмәнини кичик санмаг јарамаз, [чүнки]
2540 Хам ојунчуну нәрддә аз удмаг олур.
- Хәнчәр үзәриндә рәссамын чәкдији
О зәрли довшана чох да күвәнмә,
Асланлар о хәнчәрлә вурушан заман
Бир чох довшанларын ганыны төкүрләр.
Сажит ахан суја сән хор бахма,
Аман диләјәндә о чох түндләшәр.
Одун үз ғызартмасына бел бағлама,
Вахты кәләндә, о, јүз хырман јандыар.
Ширин күлүшүнә [онун] һәјәсызлыгы кими бахма,
2545 Чүнки о, диш көстәрмәјир, ғылынч көстәйир.
- Икидикдән дәм вуран адамлар [јалныз],
Асланла вурушда шир ады газанарлар.
Бәһрам Хосровла вурушдуғу үчүн,
Шаһларла вурушда шаһ ады алды.
Јахшысы будур ки, өзүндән алчагла үз-үзә кәлмәјәсән,
Мәғлуб олсан да, галиб кәлсән дә инчијәчәксән.
Бөјүкләрлә вурушмаг јахшыдыр,
Кичикләрлә әлбир олмагдан кичиләрсән,
Нәһәнкин дәрја илә вурушмасы јахшыдыр,
2550 Кичик судан кичик дә балыг чыхар.
- Хосров бу һагда чох дөјәндән сонра,
Бөјүкләр көз јашлары ахытдылар.
О күн кәдәрлә тахтдан дүшдү,
Нәркиз [көзләриндән] күл рәнкли су ахытды.
Бәһрам үчүн үч күн кәдәрләнди,
Нә тахта јахын кәлди, нә дә бадәјә.
Дөрдүнчү күн ишрәти тәзәләдиләр,
Нәғмә сәсләрини јүксәкләрә галдырдылар.
Дәрја әли дүрр бағышламаға башлады,
2555 Чөваһирдән јер үзү Үлкәр кими олду.
- Шаһ сагиләрн чамындан мәст олунча,
Ширини көрмәк дәрди ону тагәтдән салды.
Бујурду Барбәди кәтирсинләр,
Ондан өз дардино дәрман тәләб етсин,

ЧАЛҒЫЧЫ БАРБЭДИН ТЭРИФИ

- Су кими бир бәрбәт тутараг әлиндә,
Барбәд сәрхош булбүл кими кәлди.
О, сазында чалдыгы жүз хавадан
Хош азазлы отуз нәгмә сәнди,
О, бал кими олан отуз хош нәгмә илә
Көһ үрәк верирди, каһ һуш алырды.
- 2560 О, «Көнчи-бадавәрд»дән јад едәндә
Додагы һәр нәфәсдә бир хәзинә сачырды.
«Көнчи-кав» һавасыны сазлајанда
Јер өкүзү дә, хәзинәни дә багышлады.
«Көнчи-сухтә» јолуна кечдикдә
Одлу аһ илә жүз хәзинәни одлајырды.
«Шардиван мирварид» охујанда
Санки додагы илә мирвари деширди.
«Тәхти-Тагдиси» һавасыны чаланда
2565 Беһиштиң көјләрдә гапылары ачылырды.
- «Нагуси» вә «Әврәнкә» кәлинчә,
Сәсдән [шаһын] тачы да нагус кими дилә кәлирди,
«Ғөггеји-калус»дан гәнд верән заман
Шәкәр онун мөһәһәни өпүрдү,
«Маһ бәр куһан» авазына башлајанда
Дили ајы дағ үстүнә гојурду,
«Мүшк данә» нәвазыны охујанда
Ев мүшк әтриндән Хүтән олуруду.
«Арајиши-хуршид» јолуна кечдикдә
2570 Онуң көзәллији гаршысында күнөш бир ај иди.
- «Нимруз» нәгмәси илә мәчлисә ишыгландыранда
Күнортајадәк ағыл өзүнү итирирди,
«Сәбз дәр сәбзи» сәси кәләндә
Јуру бағда ағачлар көјәрирди.
«Гифли-Руми» һавасыны чаланда
Рум вә Зәнк хәзинәләринин [һапысынын] һыфылыны
ачырды.

- «Дәстани-Сәрәјстан»а кечдикдә
Сәба бир ил сәрвистана доламырды,
«Сәрви-сәһни» сазлајанда
2575 Учабојлу сәрв ганы илә она сәрхәт верирди.
- «Нушин бадә»ни пәрдәдә бәстәләјәндә,
Хош бадәни хумарыны сындырырды.
«Рамиши-чан»ы јолуна гојдугда
Зәманә рам олуб, чан гурбан едирди,
«Сәзи-новруз»у пәрдәдә чәкәндә
Дөвләт о күн новруз сајагы әјләширди.
«Мүшкүжә» илә [мәчлисә] мүшк сачанда,
Бүтүн гәср мүшк илә долурду.
«Мәһрикан» нәвазыны тәзәләјәндә
2580 Хош ширин диллә һамыны биһуш едирди.
- «Мурваји-һик»ә сары ганад чаланда
О ил бүтүн ишләр хош кәтирирди.
«Шәбдиз» нәгмәсини охудугу һәр бир кечәдә
Бүтүн дүңја кечәни ојаг галырды,
«Шәби-Фәррух» һавасында әл кәздирдикдә
Һеч ким ондан уғурлу кечә көрмәмишли.
«Фәррух руз» нәгмәсинә дөнүнчә
Зәманә уғурлу вә севинчли олуруду.
«Ғөнчәји-кабқи-дәри»ни ишә салдыгда
2585 Көзәл кәклик күлүшүнү көстәрирди.
- «Нәхчирикан»а әл атдыгда,
Бир чох Зәһрә кимиләри овлајырды,
«Кини-Сәјавуш» мизрабыны вуранда
Јулағ Сәјавушун ганы илә долурду*.
«Кини-Ијрәч»и башлајанда
Дүңјада Ијрәчин кини тәзәләнирди*.
«Бағи-Ширин»и шәкәрлә долдуранда
Ачы ағачын мөвдәси ширинләширди.
Барбәд Пәрвизин мәчлисәндә
2590 Бу кими шәһ һавалар чалырды.
- Барбәдин бир-бириндән көзәл маһныларына
Хосровун дилиндән жүз әһсән дејилди,
О ишыглы ајын адәти белә иди ки,
Һәр бир афәрицинә бир кисә гызыл верәрди.
О күн онун чалдыгы һәр бир пәрдәдә,
Шаһ она тәрәф бир хәзинә атды.

Афәрин елә бир сөзә ки, бир јохсула
Афәрин демәклә онун палтарынын хашијәсини гызыл едир!
О, һәр бир пәрдәдә ки, бир һава чалды,
2595 Һәрәсинә шаһ чәвахирлә долу бир халат верди.

Бу заманда бундан јахшы [бир шеји] бөјәнсәләр дә,
Бир гәзил ип дә бојнуна салмазлар.
Јүксәк һүммәтинлә башыны галдыр,
Зөһрәнин ипини бојнуна бағла,
Күләр үзлә тамаһын көзүнү тик,
Мәним кими бир дамчыдан бир дәрја өјрән.
Нечә хәзинәләр шаһа бағышладым,
О хырмандан бир саман чөпү дә көтүрмәдим.
2600 Јохсуллуғла сөзүмү учалтдым,
Нә о верди, нә дә мән истәдим.

Мәнә бу бәсдир ки, дүңјаны долдурдум,
Дәрјанын вә мә’дәнин саһиб олдум.
Низами, гызыл халат чох олса да,
Сәнин халатын заһидликдир, ону әлдән вермә!
Сән бојнуну бу зинәтлә бәзәсэн,
2600 Башы учалардан сәнин башын уча олар.

ХОСРОВУН МӘРҖӘМДӘН
ШИРИНИ КӘТИРМӘҢИ ХАҶИШ
ЕТМӘСИ

Фәләјин јахасындан бәдирләнмиш Ај бојланан кими,
Јер башына һиләли өрпәк салды.
Хосров мәчлисдән һәрәмханаја кетди,
2605 Ширинин севдасы башында тәзәләнмишди,
Сәрхош һалда Мәрјәмин јанында әјләшиб,
Иса нәфәси илә онула данышмаға башлады.
Шириндән бир сөз данышан кими,
Мәрјәмин кәдәрдән ағызы ачылашырды.
«Доғрудур, Ширин мәндән узат олса, јахшыдыр,
Мәним јарамдан дуз ирағда олса, јахшыдыр.
Лакин билирсән ки, дүшмәнин дилинә дүшүб,
Мәним үзүмдән дүңјада бәднам олубдур.
Мән ону охшајыб әзизләдијим кими,
2610 Сәнин дә ону нәвазиш етмәјин јахшы саваб оларды.

Ичазә вер, ону гәсрдән кәтирдим,
Кәнизләрин сарајында отурдум.
Онун һеч үзүнү көрмәрәм, әкәр көрсәм,
Гој мәним әзиз көзүм көзлә долсун».
Мәрјәм чаваб верди: «Еј чаһанкир!
Чәләлын улдузлар кими көјләри тутуб,
2615 Аләмин чырағы гапында [гулдур],
Фәләк һөкүмүнүн гаршысында баш әјибдир.
[Әлиндә] әзијәтсиз белә тәр һалва олдуғу һалда,
Нә вахтадәк бојат дүјүнү гыздырачарсан?

Ширинин ады тәр һалва олса да,
Боғазындан ширин кечмәјәчәкдир.
Хурма је, тикан көрмәмәк дә сәнин хејринә,
Түстүсүз һалва чох ширин олур.
Мәни елә бир чадукәрлә бир евә гојурсан ки,
Бабил сәһрбазлығыны ишә салсын*.
Миндән чох әфсанә әзбәр билир,
Әдасы илә бирчәсини ишә салыр?
Сәни алдадар вә мәни узатлашырар,
2620 Сән ондан разы галарсан, мән фәрағында јанарам.

Мән онун овсуңларыны јахшы билирәм,
Белә әфсанәләрдән чох охумушам.
Јүзү әллидән сечә билмәјән бир чох арвадлар
Үтариди сәһрлә јолдан чыхарарлар.
Гадыңлар сахсыја чәкилмиш күл кимидир,
Заһирләри көзәл, батнылары хәбисдир.
Елә бир өлкә тапа билмәзсән ки, орада
Атда, гылынча, гадында вәфа олсун.
Вәфа кишиликдир, ону гадына нечә айд етмәк олар?
2625 Гадын дедин, кишиликдән әлини үз.

Кишиләр чох тәдбир төкдүләр, анча
Һеч бир гадындан дүзлүк көрмәдиләр.
Дејирләр гадын сол бөјүрдән чыхыбдыр*,
Сол бөјүрдән сағ бөјүр [дүзлүк] ахтарма.
О аллаһсыза сән нә үчүн көнүл верирсән,
Ондан баладан башга бир шеј көрмәјәчәксән.
Әкәр гејрәтини чәксән, дәрлә дүшәчәксән,
Гејрәтсизлик етсән, намәрд олачарсан.
Кет тәк чанына шән долан,
2630 Сүсән кими башыны азадлығла учалт.

Гејсэрин чыггасына, шаһэншаһын тахтына (анд олсун),
 Экэр Ширинин ајагы бу өлкөжө дөжсө,
 Бойнума гара кэндир саларам,
 Сэнин чөврундөн өзүмү асарам.
 Елө жахшысы одур ки, о, һаман вадидө отурсун,
 Бајгуш абадлығы көрмөсө жахшыдыр».
 Мәрјөм буну дејөндөн сонра шаһа јөгин олду ки,
 Күнү күнү илө һеч вахт јола кедө билмәз.
 Сөзү дөјишиб, башга мөтләбө кечди,
 2635 Ону назландырыб, һөлө дөүрдү.

Шапур тез-тез Хосровун јанына кэлрди,
 Мин һилә илө узагдан она хәбәр верирди.
 Чавабыны да кизличө апарыб,
 Гәм рејөндөн ган удана тапшырырды,
 Бу ојундан Ширин һејран галмышды ки,
 Шаһ онсуз бу гөдәр нечө дөзө билир.
 Амма билрди ки, бу вәфасызлыгдан дејил,
 Дөзүмү падшаһлыг мәсләһәтинә көрөдир.

ШАПУРУН ХОСРОВДАН ШИРИНӨ
 ХӘБӘР КӘТИРМӘСИ

2640 Күнләрин бириндө шаһ Шапура деди:
 «Һачанадөк өз дилдарымдан узаг галым?»

О ајы бир кечө бу бүрчө кәтир,
 Гој лә'л кими ону сандыгда кизләдим.
 Мән дөвләтимин мәсләһәти үзүндөн
 Она рәгбәт көстәрмәкдән чәкинирәм.
 Горхурам Мәрјөм буна дөзө билмәсин,
 Өзүнү Иса кими дара чәксин.
 Елө жахшысы будур ки, о ајүзлү ки
 Пәри кими кизличө достлуг едим,
 2645 Бу һәјасыз пәриүзлүнү көрсө,
 Чин олуб, чин атына минәчәдир».

Һәггаш фәрманы гәбул етди [деди]:
 «Кефини поэма, Чин нахышыны сөнө кәтирәрәм».
 Чошан дөниз кими гәсрө кәлди,

Далғасы бүтүнлүклө нуш олан дөниз кими,
 Ширинө мөтләби башдан сөјлөди:
 «Заман чатыб ки, дөвләтө наз еләсән
 Сәни шикар етмәк үчүн шаһ атыны говур,
 Фәгат Мәрјөмө гаршы гылынчы күтдүр.
 Онунла белә кечинмәсинин сәбәби
 2650 Гејсәрлә олан әһд вә пејмандан утанмасыдыр.

Кәл бирликдө ата миниб бирбаша
 Шаһэншаһын гәсинә сары јол алаг.
 Кизличө Хосровла кефә бах,
 Нә билирсән, дүшмәнин дөвләти [нө вахт] баша чатачаг».
 Јалғыз әјләшән о бүт, о тәк кәзән ај,
 Хосровдан ајры дүшәли өзүндөн ајры дүшүмшдү.
 Ачыгла Шапурун үстүнә гышгарды:
 «Ај аллаһдан бихәбәр, өзүндөн утан!
 2655 Бу гөдәр данышма ки, бејним кетди,
 Даһа ағзыны јум, дедијин бәсдир.

Гаршыја кәлән һәр бир ичнини дешмәк олмаз,
 Ағыз кәлән һәр бир сөзү данышмаг олмаз,
 Сәндән инсаф көрдүјүм јадыма кәлмир,
 Инсафсызлығыны мән јөгнн етдим.
 Аллаһ сәни бу пешәндән ајрысын,
 Ағыл бу ишдән сәни чәкиндирсин.
 Мәни шаһлыгдан еләдин,
 Инди чанымдан нө итәјирсән?
 Мән ағылсызлыгдан гүсәјә дүчәр олдум,
 2660 Кәдәрдән гурујуб, [көз] јашына тутулдум,

О дилбилмөздө мәнә гаршы бир јангы олсајды,
 Кечө-күндүз онун јолуну сачымла сүпүрөрдим.
 Ешшәк паланчынын дүқаньндан гачар,
 [Амма] арпа сатаны көрчөк јериндән галхар.
 Мән нечө алчалым, көвһәр сојлујам,
 Чағырмамыш нечө кедим, күлөк дејиләм ки?
 Јәһәрим кичик һовуздан исландыгы һалда,
 Дөнизө чыкмаг мәним үчүн хәта оларды.
 Нә бујурусан, бу сыныг көңүлө
 2665 Әждаһа илө үз-үзө кәлим?

О дәркаһа ләјиг олмадыгыма көрө,
 Јахшысы будур ки, зорла ораја кирмөјим.

Көр мән нечә дөфә бураја кәлимишәм,
Һәр бир кәдәрә харыға дөзмүшәм.
Көрмәдик ки, о вәфасыз достумуз,
Бизә бир гуру салам көндәрсин,
Бир аршын нигаба мән нә гәдәр дөзүм,
Нә вахтадәк нәчабәтигә сығыным?
Рәва дејил ки, мәним кими бир гадын,
2670 Бир тачдарла баш-баша кәлсин.

Көр нечә угурсузлуга уградым,
Јарамын үстүндән јара вуруб дүз сәпдиләр.
Күл дәрмәк истәјирдим, тикана илишдим,
Бир иш көрмәк истәјирдим, бачармадым.
Өзүм пис еләмишәм, кимдән күсмәлијәм,
Өз күсуруму бәдхаһдән нә үчүн кизләдим?
Биринә дедим ки, чаным, дүнјамдыр,
Дүнјамы алыбдыр, инди чан гәсдиндәдир.
«Од-од» дејән һәр бир адамын дили,
2675 Од олуб онун ағызыны јандырмыр.

Тәрәзинин бир башы јох, ики башы олур,
Бириндә арпа чәкилир, о бириндә гызыл.
Хосровун бизә вердији тәрәзинин
Бир башы вар, о да арпа илә долудур.
Бир халвар олмајан бу арпадан
Көнлүмүн јемәкдән башга бир иши јохдур.
Бу дашын арасында оwsунла гәјрылымыш
Кәч кәлиничкдән башга бир шеј дејиләм.
Кәч кәлин шаһ сарајына јарашмаз,
2680 Мум турунч чичәклә бир јердә ола билмәз.

Мән чох гәрибәликләр етдим, бәлкә дә
Сәнә сөјләјәм, сәндән ки, утанмырам.
Мәним ганымы ичән о сојгунчу на еләди?
Мәним парчаланмыш [чијәримә] од вурду.
Будур, мән дири икән о башга севкилис илә
Мәһәббәтдән башга бир базар ачыбдыр.
Мәним үзүм лап дашдан олса да,
Ону көрчәк ардан әријиб төкүләр.
Мән ит сифәтли олсам да, ахы
2685 Ит сүдү илә бәсләнмәмишәм.

Ит мөндән јахшыдыр, әкәр мән онун
Һиләсини гапымдан ит кими говмасам,

Бир үрәјин ки, фәјдасы јохдур,
Апарыб итин габагына атарам.
Көнүл кәрәк елә бир адамын һеч үзүнә[дә]бахмасын ки,
О, итә бахыр, амма бизә бахмыр.
Каш мәни һеч анам доғмајады,
Доғсајды да, итә јем едәјди.
Кәл әриј отураг, дүз данышаг,
2690 Ондан нә кими тәгирләр көрмәмишәм?

Ишдә минләрлә дүз пәрдә бағладым,
Јарым һәлә инди дә мәнимлә әјри пәрдәдә чалыр.
Абрым кетди, онун һеч түкү тәрпәнмәди,
Һеч дејәсән бәс су сујундан олмамшыдыр.
Һеч инсафмыдыр ки, гулдурлуг едиб,
Мәним кимисинин абрыны төксүн?
Мәнимлә дејүшмәкдә елә ат говубдур ки,
Даһа барышмаға бир јер галмајыбдыр.
Папағында биздән бир түк олмадыгы үчүн*
2695 Мән дә онун варлығыны, гошунуну түкүмә сәјмарам.

О гәдәр она баш әјдим ки, әјилдим,
О гәдәр гәминин гаранлығында олдум ки, өзүмү көрмәдим.
Көнлүм кордур, бир көзлүнү ахтарыр,
Көнүлә бахмасалар, о көнүл кор олур.
Башым гашыныр, горхум јохдур ки,
Онун ешги илә өз башымы гашымам.
Дилим она көрә белә ачыдыр ки,
Онун вердикләри бүтүнлүклә дил јарасыдыр.
Онун мәнлә һәмдәм олмамасы јериндәдир,
2700 Һеч кәсдән бәхтим кәтирмәди, ондан да кәтирмәсий.

Гој мән бу күнүмә аглајым,
Анасы өлмүшә сән агламаг өјрәтмә.
Ону јад етмәклә мән һәммишә шадам,
О иса илләрлә мәни јад етмәди.
Мәним мәһәббәтнимдән о, бир иј дә дујмаз,
Мәним гәмин онун көнлүндә бир түк гәдәри дә јохдур.
Мәним бу бәхтимә онун кими бир һәмјасдыг көрәк,
Тахтымын гычы фәләјин башында олмалыдыр.
Үрәјим дејүнүрдү, анладым ки, дөврандан
2705 Истәр-истәмәз бир зијанлыг көрәчәјәм.

Бәли, буну сынајыб нишан вермишләр ки,
Һәр кәсин үрәји чырпынса, зәрәр көрәр.

- Инди дэ ағлар көзүм сәјирир,
Бисмиллаһ көрөк бу дәфә нә көрөчәјәм.
Алын јазысы олса да, бу гәсрдән мән
Бейиштә дә олса, кәнара чыхмајачағам,
Шапур дејил, Гејсарин гызы да кәлсә,
Бу гәсрдән рүсвәјчылыгга говачағам,
Гијлә илә мәни алдадырлар, мән мәст дејиләм,
2710 Кәләклә мәни әлә кечирә билмәзләр.
- Мәним һушумдан көнүлләрнини хәбәри јохдурса,
Мәним билдикләrimi Бабилдә дә билмәзләр.
Башы бурада учалтмаг лазымдыр, орада јох,
Бурада нал ода атылыб, орада јох.
Шаһ Хосров олмасын, Кејхосров да олса,
Кәрәк ајла пәнчә-пәнчәјә вурмасын.
Јахшысы будур ки, бу хумар нәркиздән узаг олсун,
Гаршында сүсән кими әлини әлинин үстүнә гојсун.
2715 Әкәр мәним исти чошмағымла пәнчәләшсә,
Елә чошарам ки, һәрәрәтимдән әријиб төкүләр.
- Гәмзәмә дејәрәм ахшама гәдәр,
Атыны бир охла рөгсә кәтирәр,
Зүлфүмү көндәрәрәм бир фәнд вурар ки,
Сәбринни бојнуна ип салыб [боғар].
Хәјалыма бујурарам ки, јухуда,
Ону су кими бу торпаға ахыдар.
Әкәр о намеһрибан севкидән дојубдурса,
Зәманә бу кими ојунларла бачарар.
О гәдәр дөзәрәм ки, бир күн
2720 О көнүл ишыгландыран үзр [истәмәк] гапысындан кәләр.
- Көнүл кәмәндиини о диқбашын бојнуна нәјә бағлајым,
Одун бојнуна ип сарымағын нә фәлдасы вар?
Һәмчинс өз һәмчинси илә учар,
Кејәрчин кејәрчинилә, тәрлан тәрланла.
Күләји торпагга бағламаг олмаз,
Оду су ил бир јердә отуртмаг олмаз.
Вүсәлы олмајандан сонра, һичрандан нә үчүн горхум,
Чаны олмајан бәдонимин зиндандан нә горхусу?
Рүтбәдә мән јерәм, о асимандыр,
2725 Јерин кәјлә нә алвери ола биләр?
- Сәрмајәси олан мал дәрди чәкәр,
Јохсулун огрудан, әјридән горхусу олмаз.

Мән елә бир гуш дејиләм ки, бир адам мәним ајағымы
бағлаја билсин.

- Һәр тәрлан мәни овлаја билмәз.
Анламазлыгдан мән бу тора дүшдүм,
Нәһәјәт ағылла ондан гуртарарам.
Мәкәр Чөвзән мадусундан ешитмәдин ки,*
Һәр кәсин түстүсү өз бухарысындан чыхар.
Хосров Чин бутханасындан да кәлсә,
2730 Шоранлыгдан ширин бал тапа билмәз.
- Әкәр Шәбдиз бәрк гачагандырса,
Күлкүнүн дә ити гачышда бир дамары вар.
Әкәр Мәрјәм гәнд ағачы [кими ширин] олубдурса,
Мәним дә хурмамы Мәрјәм бәсләмишидр*.
Әкәр о, тачдар олмаг иддиасындадырса,
Мәним дә лөчәјим шаһлыгга дүјүнләнмишидр.
Мән бу ачылыгы һеч вахт унда билмәрәм ки,
Ширинни чаны чыхсын, Мәрјәм кеф етсин.
Бир иччи кәзирди, дәннәдә гәрг олду,
2735 О бири сиркә ахтарырды, бал тапды.
- Һәмишә [гәссабдан] дөшлә гол алмаг олмаз,
Буд олан јердә бојун да олар.
Ашыг олмаз идим, бәхтим олсајды,
Саһв етдим, пешманам, даһа нә тәдбир?
Бир зарафат етдим, о, хәниш билди,
Мән бир јалан дедим, о, доғру санды.
Мәним көнүм бу базарда безардыр,
Истәрсән, аллаһа, вүсәла анд ичим.
Гаранлыг кечәдә әјирсәм дә мән,
2740 Сөзүн сапыны чох инчә әјирмишәм.
- Шам кими нә вахтәдәк белә солгун галым?
Сөнүш олсам да, јенә јанарам.
Ону хәјирлә, шөрлә гарғамарам,
Илаһи, сән билән јахшыдыр!
Додағларымы һәсрәтини чөкәнә верәрәм,
Һәр узанан әлә һалва вермәзләр.
Бир баһар [чичәјини] ки, ахырда торпаға атачагсан,
Ону хәзан күләјинни апармасы јахшыдыр.
Овда итләр тәрәфиндән парчаланмаг,
2745 Зәифи тутан ширләрин [пәчәсиндә] әзијәтлә өлмәкдән
јахшыдыр.

Инди сән мәним зәнними итирдин,
 Дүшмәннәм көндүндө јер вердин,
 Јатмыш бәхт кими јолдашлыға јарамырсан,
 Дөвран кими [инсанла] дүз кәлмирсән.
 Өз мурадындан башга бир иш көрмүрсән,
 Белә худпәсәнд олмаг јарамаз,
 Ачы тиканыны Ширип чәкирди,
 Хурма јетишинчә зәнчи она дырмашды.
 Мән бағыны бечәринчә ган уддум,
 2790 Бағ бар кәтирәндә гапыдан байырда галдым.

Ај көнүл јандыран, одундан истиләмәдим,
 Кечә-күндүз түстүндән кор олдум.
 Бундан артыг чәфа олармы ки, белими сындырдын,
 Ад газанан кими адымы батырдым.
 Иш башында оланлар өз ишләрини јахшы көрдүкдө,
 Ишдән говуланлара бундан јахшы бахарлар.
 Ишдән говулдугун вахт көзүмдә әлһәнди,
 Инди ки, ишдәсән, мәнә көз јумдун.
 Јолдашсыз оlanda мән сәнә јолдаш олдум,
 2795 Инди иш башында оlanda кимсәни сажмырсан.

Мәним ишими русвајчылыға апарыб чатдырандан сонра
 Көзәллик сујуну буандырыб корладын.
 Мәним өлүмүмә ферман вердин,
 Фәраг әзабына мәни дүчәр етдин,
 Мәним чанымдан бирчә тел галмышдыр,
 О тел чәкмә, учу бир јерә баглыдыр,
 Мәзлум Ширино гыланч вурма,
 Рума низә вурдун, бу сәнә бәсдир.
 Еләмә, истидән тез од галхар,
 2800 Горхурам ки, ондан бирдән түстү галхар.

Меј ичмәк үчүн мин дост тапылар,
 Гәм јемәк үчүн бирини сахла.
 Мәни сән өз ешгинлә дәрдә салдын,
 Тора салаидан сонра әтәјини кери чәкдин.
 Елә бир јолдан кечмә ки, ешшәјин палчыгда галсын,
 Вургулар ишиндә һејран галсынлар.
 Бу чәфакеш чаныма од вурма,
 [Ешгинин] оду үчүн гој бир ев галсын,
 Сәнин дәрдин көнлүмә бир илан [кими] доланды.
 2805 Нәр түкүмүн дибиндә бир тикан сындырды.

Мәним көз јашы вә аһымын габағында
 Дәниз бир дамладыр, чәһәннәм бир гығылчым.
 Көз јашы ичиндә нә гәдәр кәми сүрүм?
 Сәнин хәјалыны һаңанәдәк көмәјә чағыр им?!
 Сәнсиз бүтүн ишләрим натамам галмыш,
 Хам тәмәнналардан белә хам олушдыр.
 Јохса чәһәннәмин гапысында кизличә
 Дирилик сујуну нә үчүн кәзирәм.
 Көрмүрсән ки, чан үстә олан да өлмәјинчә
 2810 Нәјатдан үмидини үзүм?

Ағыл бизи билијә апарыб чатдырыр,
 Ешгин һесабы бу дөфтердән кәнардыр.
 Бу әблағ [аты]¹ о адам бәрк говур ки,
 О, ешг мејданында кечикмишдир.
 Дәрманы һазырламаг ағыллыларын ишидир,
 һазыр олдугда дәлиләрә верилер.
 Ешгдә дөзмәк хамлыдыр,
 Ашиглијин бинасы сәбирсәзликдәдир.
 Дөзүм ешг јәлундан узагдыр,
 2815 Кимдә дөзүм олса, о ашиг дејил.

Белә [ишләрдән] Ширип әзијјәт чәкирсә дә,
 Даим Хосровдан бәд нәзәр праг олсун».
 Шапура бу сөзләри дедикдән сонра,
 Шапур астанасыны чәлд өпүб деди:
 «Сәнин фикрин бизим тәдбиримиздән үстүндүр,
 Сәнин бүтүн сөздәрин өз јериндәдир».
 Ондан сонра үрәјиндән бир фикир кечәндә
 Сөзүнү өлчәмәмиш она сөјләмирди.
 Сөзү карәк дүшүнүб дејәсән,
 2820 Гызыл кими чәкиб сонра хәрчләјәсән.

ФӘРҲАДЛА ШИРИНИН ДАСТАНЫ

О пәри көркәмли, ипәк кејимли никар,
 О даш үрәкли, күмүш бәдәни көзәл,
 О чансыхычы вәдидә ки, мәскән етмишди,

¹ Әблағ—алапача ат—ред.

Беч нәји сүддөн артыг хошламазды,
Экәр жүз чүр хәрәк гаршысына гоулсајды,
Јемаји мајдан во гојун [сүдүндөн башга шеј] олмазды,
Мал-гара орадан узагда сахланырды.

О, сүд кәтиртмәкдән тәнкә кәлмишиди,
Чүнки онун јашадыгы вадинни этрафында боллуча (һәр-
фән: халварла)

2825 Зәһримар кими ешшәк гангалы битәрди.

Зәһәрли отлары чобанлар таныјырдылар.
[Одур ки] сүрүнү башга јердә отарырдылар.
Ширин сүд барәдә дүшүнүрдү.

Истәјирди бир тәдбирлә онун чарәсини тапсын,
Чүнки елә бир узаг јердән сүд кәтирмәк,
Онун гуллуғчуларыны безикдирмишиди,
Кечә гара зүлфүнү чийнино салдыгда,
[Ширин] гызыл Ајдан гулағына сьрга тахды.

2830 О көнүл одлајан көзәл јашадыгы һасарда,
Сәһәрәчән илан кими гьврылырды.

Онун гаршысында Шапур тәк әлләшиб,
Һәр мәтләбдән бир сөз ачарды
О учабојлу сәрвин башындан кечән фикирдән
Шапурун ајыг зәһни акаһ иди.
О күлүзлү она бу мәтләби сөјләјәндә, о,
Гулаг асыб лалә кими ачылды,
Һинду кими пәријә сәчдә егди,
Мүштәрини Утарид тә'рифләдији кими ону тә'риф етди*.
Деди: «Бурада уста бир мүнәндис вардыр,
2835 О биличи чаванын ады Фәрһаддыр,

Мүнәндисликдә харигә јарадандыр,
Мәчәсти билән во Иглидис ачандыр*.
Биз икимиз дә јашыд идик во Чинлә.
Бир устадын шакирди идик.

Һәр бир сәнәти әјрәндикдән сонра
Гәләми мәнә верди, өзү күлүнк көтүрдү.
Күлүнклә сәнәткарлыга башлајанда,
Јери гуша [дәндәриб] балыга чәкәр.
Сәнәти илә гызылқулә рәнк вурар,
2840 Дәмирлә дашда Чин нахышы газар.

Сәнәтини кәрә бүтүн Рум онун әлини өпәр,
Күлүнклә гранити мума дөндәрәр.

Белә бир устадла сәнин ишин дүзәләр,
Бу чешмә илә тиканындан күл битәр.
Һәр иш устасыз чәтин олар,
Әввәлчә уста олмалыдыр, сонра иш,
Киши һесабламагла үзүк гајыра биләр,
Лакин о мумдан во килдән олар, дәмирдән, гызылдан јох,
Экәр фәрман версән гәбул едәрәм,
2845 Ону јола кәтирмәји өһдәмә көтүрүрәм».

Шапур бу мәтләби сөјләјиб гуртарды,
Ширинин көнлүндән сүд гәмчии апарды.
Күнүн күзкүсүнү күндүз тутанда,
Јүз көзлү кечә көзүнүн јүзүнү дә јумду*.
Шапур о јерләрдә ахтарыш апарды,
Мәшһур Фәрһады тапыб разылығны алды.
Севинчлә Ширинин гәсринә апарды,
Бөјүкләр кими ону күрсүјә отуртду.
Дағјаран бир дағ кими ичәри кирди,
2850 Онун көркәми һамыны һејран етмишиди.

Бојда, бухунда бир фил кими иди,
Күчү ики филин күчүнә бәрәбәр иди.
Һәрәм хидмәтчиләри она һөрмәт етдиләр,
Она лајиг бир јер дүзәлтдиләр.
Пәрдәнин бајырында Фәрһад дајанмышды,
Белини бағлајыб, голларыны ачмышды.
Бу фикирдә иди ки, ојунбаз фәләк
Пәрдәдән нә кими ојун чыхарачаг.
Дунја бирдән кечә һучуму нөгмәси чалмаға башлады,
2855 О пәрдәнин ардында бир ојунбазлыг еләди.

Ширинлик јағдыран шәкәр күлүшләри илә
Ширинин шәкәр [додағлары] сәсләнди.
Јагутундакы ики шәкәр гыфылы ачды,
Шәкәр о јагутдан гүввәт алды.
Сәрвинин бар вердији хурмалар,
Хурманын тиканына гулагбурмасы верирди.
О сүддә олан хурманын ширин сөзләриндән
Шәкәр балы чағырды ки, кәл ширинлик көтүр.
Додағындан о гәдәр шәкәр төкдү ки,
2860 Шәкәр әтәјини [јығшыдырыб] Хузистана чәкилди.

Ешитдим, онун ады она көрә Ширин иди ки,
Данышыгда гәрибә шириндилли иди.

Ширинлијиндән нә дејим, нә гәдәр истәсән [ширин иди],
Авазы илә гушлар, балыглар јухуја кедирди.
Додағы долу ағ гәнд [шәрбәтнини] ичдији заман
Шәкәрин гулағына сырғалар кечирди,
Һансы мәчлисдә ки, о, додағыны ачырды.
Елә бир адам тапылмазды ки, о, дәрһал чан вермәјәјди.
Онун сөзү кимин гулағына чатсајды,
2865 Әфлатун олсајды да, һушуну итирәрди.

О сәс Фәрһадын гулағына чатан кими
Онун истиликдән чијәриндә ганя гајнады.
Чијәрдән дәһшәтли бир аһ чәкди,
Гәшш едән адам кими јерә сәрилди.
Торпағын үстүндә чоһ чапалады,
Башыны јерә чырпыб, илан кими гыврылды.
Ширин көрдү ки, о арамы көсилмишини
Үрәји тордан гуртулмуш гуш кими [чырпынар].
2870 Јенә дә ону диндирмәклә она чарә етди,
О дән илә [үрәк гушуну] јенә дә тора салды,

Сонра деди: «Еј биличи устад,
Истәрәм ки, мәни севиндирәсән.
Еј һүнәр саһиб, мәним мурадым будур ки,
Гәмли көнлүмү бәнддән гуртарасан.
Чәлдәстлик вә усталыгла
Бу гәсрин [бүнөврәсини] мөһкәмләндирәсән.
Сүрү узағладыр, биз исә сүдә мөһтачыг,
Елә бир мө'чүзә көстәр ки, сүдү асанлыгла әддә едә биләк.
Биздән гојун сүрсүнәдәк олан бир-ики ағач мәсафәдә
2875 Дашдан мөһкәм бир арх газылмалыдыр.

Гој чобанларым орада сүдү саған кими,
Хидмәтчиләрим бурада сүд ичсинләр».
Ширинни сөзләриндән, ширин дилиндән
Јазыг Фәрһадын һушу башындан учду.
Сөзләри ешидә билирди,
Лакин онлары анлаја билмирди.
Чаваб вермәји дили унутду,
Ачиз галыб, әлини көзүнүн үстүнә гојду.
Орадан чыхыб күлүнкүнү елә алды,
2880 Мәһрибанлыгдан өз пешәсинә башлады.

Өз әлалтыларындан мәтләби сорушду:
«Сәрхошам, сәрхошларын гәлби кор олур.

Билмәдим ки, о нә деди, данышын,
Сәјләјин көрүм о, мөндән нә истәјир?»
Достлары о әһвалаты данышдылар,
Дејилмиш сөзләри бир дә дедиләр.
О фикирдән Фәрһад акаһ олан кими,
О һөкмү көзүнүн үстүнә гојду.
О гуллугда сон дәрәчә чевик иди,
2885 Назәнинләрин иши чоһ инчә олур.

О јерин үзүнү елә парчалады ки,
Зәрбәсиндән даш мүм кими олурду.
Күлүнклә гајанын үзүнү дидирди,
Дашдан сәјүд кими нов јонурду,
Гојунларын отлағындан гәсрин гапысынадәк
Икиүзлү дашлары баш-баша чатды.
Бир ајда сал гајаларын арасындан
Дәрја кими бир арх ашкара чыхартды.
Күлүнкү һәр дәфә даша вуранда,
2890 Әвәзиндә ики [күлүнк] ағырлығы гәдәр чаваһир алырды.

Иш сона јетдикдә елә бир һовуз дүзәлтди ки,
Кәвсәр һовузу онун әлини өпүрдү*.
Дашдан елә бир арх чәкди ки,
Дашларын арасындан бир түк дә кечмәзди,
Дашдан гајырдығы о һовуза
Су овучун ичиндән ахан кими ахырды.
Бина [тикмәк] о вахтадәк чәтин көрүнәр ки,
Бәннанын күлүнкү ишә башламасын.
Јүз полад дағы жармаг лазым кәлсә,
2895 Адәм өвладынын әлиндә чәтин олмас.

Бәни Адәмни билмәдији бир чарә јохдур,
О, јалһыз өлүмүн гаршысында чарәсиндир.

ШИРИНИН ФӘРҲАДЫН ДҮЗӘЛТДИЈИ
ҲОВУЗ ВӘ АРХА БАХМАҒА КЕТМӘСИ

Ширинә хәбәр апардылар ки, Фәрһад
Бир ајын ичиндә һовузу дүзәлтди вә архы чәкиб гуртарды.
Белә ки, сәһәр-ахшам гојунларын јатағындан

- Сүд өз ајагы илэ ахыб ховуза төкүлүр.
Көзөл пәри о чөлө төрөф жолланды,
Повузуи вә архын әтрафында кәэншиди.
Елэ зәни етди ки, о көзөл ховузу
- 2900 Инсан [әли] дүзәлтмәјиб, [аллаһи] јарадыбдыр.
- Бәли, беһишт, сүд архы, ховуз вә һури,
Инсан әмәлиндән узаг олур.
Фәрһадын усталыгына афәринләр сөјләди,
Белә бир иши көрәнә бәрәкәллаһ деди,
Иш баша чатан кими ону јанына чағырды [вә]
Өз јахын адамларындан јухарыда әјләширди:
«Сәнин усталыг һаггыны нечә өдәјәк?
Биздә шакирдләрә лајиг дә бир шеј јоқдур».
Кечәни ишыгландыран бир нечә чаваһири вар иди,
2905 Онларын чаваһир нишанлы сырғасына бағламышды.

- Һәр бир дүрү көзәликлә тақ кими иди,
Һәр бир дәнәси бир шәһәрин хәрәчыны [өдәјәрди].
Гулағындан ачыб јүз үзрәһаһлыгга,
Јалварыб деди: «Ал, буну сат!
Вахты кәләр, әлим бундан јахшысына чатарса,
Зәһмәт һаггындан бојун гачырмарам».
О хәзинәә Фәрһад афәринләр деди,
Онуи әлиндән онлары алыб ајагынын алтына сәпди,
Орадан да сәһраја үз тутуб кетди,
2910 Сәһраја дәннз сују кими көз јашы төкдү.

Ишин үстүнүн ачылмасынын горхусундан
Бәјүк мәрдликлә адамлардан узаг кәзирди.

ШИРИНИН ЕШГИНДӘН ФӘРҲАДЫН ЧӨЛЛӘРӘ ДҮШМӘСИ

- Фәрһад Ширинин ешгинә көнүл веринчә,
Ешг бүтүн вардыгындан фәрјад гоһарды.
Күнләри чәтинликлә кәлиб кечирди,
Әли һеч бир ишә исниширди.
Нә һичран гәминә дөзә биллирди,
Нә дә дөзмәјә тагәти вар иди.
Көндүнүн ајагы палчыга батмышды,
2915 Көндүнүн әлиндән әлини үрәјинин үстүнә гојмушду.

- Дили бағланмыш [әли] ишдән сојумушду,
Чанындан күч, көзүндән јуху гачмышды.
Див кими инсанлардан гачырды,
Хәстәликдән дуранлардан да зәиф иди.
Гәрарсызлыгдан даға-даша үз тутду.
Дағ-даш да [онун] әлиндән зара кәлмишди,
Сәрв боју күл јарпагы кими әјилмиш,
Көјнәји күл ләңәји кими јүз јердән чырылмышды,
Ағламагда сүрәһи кими иди, наләдә бүлбүл,
2920 Күн гөңчәси кими көнлүнә дүјүм вурмушду.

- Дүнјада онун бир дәрәд чәкәни јох иди,
Достундан да она бир чарә олмушду.
Јолдан тикан јығдыгына көрә белә әјлиб икигат олмушду,
Ајагындан тикан кими мисмар чыхарырды.
Нә этәјини тикана илишиб чырылмасындан горхур,
Нә дә гылынчла башынын вурулмасындан чәкинирди.
Һичран гәминдән башына һава кәлмишди,
Сәбри бүсбүтүн түкәнмишди.
Һәр саат төкдүјү ганлы көз јашындан
2925 Үзүндә бир лаләзар јаратмышды.

- Наләдән һаваја хејмә вуранда,
Фәләкләрин табагыны сындырырды,
Ешгин һәрәрәти онун раһатлығыны апармыш,
Онуи једди әждамыны чошдурмушду*.
Сујун вә дәјәсинин адыны билмәјән
Көрпә кими су габда ола-ола сусузлугдан јанырды.
Көндүнүн атәши бејиннә чатмышды,
Чираг кими өз истисиндән јанырды.
Јаралы көнлү јүз јердән дешилмишди,
2930 Руху өз өлүмүнә үз габардырды.

- Дәрдә, бәләја һәдәф олмушду,
Бәлә өлчүсүнү, дәрәд һәддини ашмышды.
Илан дашдан, чанавар әл ағачындан [горхан] кими,
Сәрхошлугда вә ајыгылда гәмдән горхурду,
Чадукәр сәдәф отундан, див дәмирдән һүркән кими
Достдан-дүшмәндән һүркүрдү,
Көнлү сызылдајырды, көзү јашлы иди,
Үрәји гәм одунда кабаб олурду,
Ахшамдан сәһәрәдәк јүз дәфә аһ вә зар едирди,
2935 Бир анда мин дәфә ағлајыб сызлајырды.

2940

Жатмыш бөхтинден көңлүнүн гөрары жох иди,
О талан олунмуш өз көңлүнүн ардынча гачырды.
Ширинин севкинсиден елө зар-зар аглады ки,
Онун сәсини ијirmi ағачда ешитмәк олурду*.
Гәм ону јахаламышды, о исә гәмлә шад иди,
Харабада абад олан бир хәзинә кими иди.
Дәрмансыз дәрдинин алачыны билмирди,
Өз гәмини саймана сала билмирди.
Тәк вә хәстә һалда ачиз галмышды,
Дост-ашнадан узаглашмышды.

2945

Ширинин ешгини сивәсинә басыб
Фәрһадлығыны унутмушду.
Нә рүсхәт вар иди ки, гәмнндән бир чам көндәрсин,
Нә дә бир мәрәмни вар иди ки, пейғам көндәрсин.
Онун дәрһаһындан бир тоз кәлсәјди,
Сүрмә әвәзинә көзүнә чәкәрди,
Әкәр онун јолунда бир от көрсәјди,
Өпүб она дуа охујарды.
О мәшугун адыны чәкәндә,
Онун јады илә торпагы јүз дәфә өпәрди.

2950

Онун гәсгинә сары тамаша едәндә,
Палтары јеринә чаныны дидирди.
Вәһши ат кими һәр тәрәфә чапырды,
Чөлүн һејванлары илә үнс тутмушду.
Ачизи тутан бу торун мәшурларындан
Онун әтрафына бир овлағын ов һејваны топланмышды.
Бирн јастығыны сүпүрүрдү, бирн јерини,
Бирн әтәјини өпүрдү, бирн әлини.
Кәһ чейранларла хәлвәтдә олурду,
Кәһ да гуланларла биркә гачырды.

2955

Кәһ маралларын көз јашыны силирди,
Кәһ да ширләрнн гујругуну дарајырды.
Күндүз аһулар онунла һәмсөһбәт иди,
Кечәләр мараллар сирдашы олурдулар.
Кечә-күндүз фәләк кими дөвр едирди,
Дәрдин әлиндән нә јејирди, нә дә ичирди.
Әввалләр [бир күндә] кетдији [гәдәр] јолу
Инди кетмәк истәсәјди, бир аја хедәрди.
Гаршысында јүз дивар олсајды,
Үзү әзилмәјинчә ону дујмазды.

2960

Әкәр көзүнә бир ох батсајды,
Мәдһушлугдан кирипк дә вурмазды.
Әкәр јолда гаршысына бир гују чыхсајды,
Фәргинә вармадан о гујуја дүшәрди.
Бир севинч ону јарынын гәмнндән ајырсајды,
Јүз чәһд илә о севинчи үрәјиндән говарды.
Көңү илә һәмдәм олан гәмини
Ики атлы пишвазына чыхыб тапарды,
Үзүнүн дәрисини ганлы көз јашы илә јујурду,
Өз Сүһејлини көзүндә ахтарырды*.

2965

Јухусу кәләндә дә јатмырды,
Достларын үзүнә гапыны багламаг истәмирди.
Көңүл евини өз палтарындан биканә етмишиди,
Чүнки евиндә өзкә палтары вар иди.
Ондан өтрү шәкли гарышы иди ки,
Өзкөнин шөклини өзүнә багламышды.
Сәһәрдән ахшамадәк гачмагдан јорулмурду,
Истәјирди өз варлығындан бајыра аддын атсын.
Истәјирди өз чанындан узаглашсын ки,
Досту илә бир бәдәндә јерләшсин.

2970

Хәбәри жох иди ки, гушу гәфәсдә дејил,
Билмирди ки, отагда бир адам жохдур.
Јарынын хәјалына елә далмышды ки,
Өзү илә онун арасында фәрг гоја билмирди.
Нурда, одда һәр нә жәрсәјди,
Јарын һичриндән вә вусалындан бир нишан ахтарырды.
Һеч кәс ешгдә пис фал тутмур,
Тутса да, өзү үчүн тутмаз.
Гаршысына чыхан һәр бир нахышдан
Өз көңүл фалы үчүн хош улдуз сечирди.

2975

Јахшыдан-писдән гаршысына чыхан һәр бир нахышы
Өз мурадына ујғун һесаб едирди,
О нурун гонагы олан вахта [исә],
Узагдан бир дәфә бахмагла кифәјәтләнирди.
Сонра сәһранын јолуну тутур,
О көңүл алаын гәмнини башдан башлајырды.
Ахшамлар ов кими кәлиб,
О новуздан бир ичим сүд ичирди.
О сүддән башга дүнја һе'мәтиндән бир шәј јемәзди,
О новуздан кәнарда бир чөвланкаһи жох иди,

Кеча о новузуи янындан башга јера кетмәэди,
Бүтүн кечәни новузуи атрафында кәзәрди,
Бу әһвалат һәр тәрәфә јайылыб бир дастан олду,
Бу дастан һәр бир ағызда кәзди.

ФӘРҲАДЫН ҲАЛЫНДАН ХОСРОВУН АКАҢ ОЛМАСЫ

- 2980 Сараја јакын олан адамлардан бири
Бу әһвалаты бүтүнлүклә шаһа сөjlәди:
«Фәрһад Ширинин дәрдиндән елә күндәдир ки,
Мачәрасы аләмдә дастана чеврилбдир,
Башына ешг севдасы елә дүшүб ки,
О севдадан сәһраја үз тутубдур.
- О көнүл ишыгландыранын чамалынын севдасындан
Һәр күн ајағы јалын, башыачыг кәзир.
Дејир, көнлүм Ширинин дәрдини чәкир,
Бу авазы һәр јана јайлыбдыр.
Нә чавандан горхур, нә дә гомалан,
Нә гылынчдан чәкинир, нә дә охдан,
Көнлүндә о ајла бирләшмәк арузусу олмаса да,
Јалныз ону көрмәклә шад олдуғуну көрүрәм,
О күмүш бәдәнлини о гәдәр јад едир ки,
2985 Өзүнү бүсбүтүн унуда чағдыр.
- Һәр һәфтә гәсринә салама кәдир,
Ондан хәбәр тутдугда разы галыр»,
Шаһ бу әһвалаты ешидәндән сонра
О көзәлин һәвәси көнлүндә артды.
Ики пәһләван бир-бири илә јакшы күләшәр,
Бир күлә ики бүлбүл даһа хош нәғмә гошар,
Бир матаһын ики мүштәриси олса,
О матаһын гижмәти дә артар.
Хосровун көнлү бир нөв шад олду ки,
2990 Бир ашиг дә онунла бу ишдә әлбир олду.

О бири тәрәфдән дә өз јарынын гејрәттини чәкди,
Чүнки башга бир гејрәт саһиби дә орталыға чыхмышды,
Бу фикирдә дүшүнчәси ачиз галды,
Она көрә ки, өз ајағы палчыгда иди.

- Дәрд чана галиб кәлдикдә,
Учабојлу сәрв һүндүрдән ашағыја јыхылыр.
Өзүн өз ишинин чарәсини едә билмәзсән,
Хәстә кишинин фикри дә хәстә олур.
Сөз сағлам олдуғун вахт сағлам олур,
2995 Сүст адамын бүтүн тәдбирләри дә сүст олур.

- Һәким һәмишә [өзкәнин] нәбзини тутар,
Өзү хәстәләндикдә нәбзини башгасы јохлајар.
Өз јакшыларындан бир нечә мәһрәмлә
Әјләшиб бу һагда бир гәдәр данышды:
«Бу севдаја дүшмүш киши илә нә еләјәк?
Бу һәрифлә нә ојун ојнајар?
Әкәр гојсам гала, ишим зајдыр.
Әкәр ганыны төксәм, күнаһсыз ганыдыр.
Шаһлыг етдијим мүддәтдә чох чалышдым ки,
3000 Әнкәлсиз бир ишрәт едим.

- Инди о тәзә ај мәнә бајрам дүзәлдиб,
Дәлһини бирисини Хосрова бәрабәр тутуб»,
Биллчиләр белә чаваб вердиләр:
«Еј варлыгы илә дөвләти бәхтијар едән!
Сәнин кичик нөкәрин тачдарлардыр,
Шаһлар сәнин ајағынын торпагына анд ичирләр,
Дунја дурдугча үзүн өмүр сүр,
Саадәт сәни јар олсун, дөвләт көмәјин,
Бу дәлијә бир тәдбир дүшүнәрик,
3005 Дәмирдән дејил, гызылдан она зәнчир дүзәлдәрик.

- Севданын дәрманы гызылдыр, гызыл,
Дәрманын өзү дә гызылла күчләнир,
Әввәлчә јүз үмидлә ону чағырмаг вә
Күнәш төк башына гызыл сәпмәк лазымдыр.
Гызылла севкилидән дејил, диндән дә үз дөндәрәр,
Бу ширинликлә Шириндән әл чәкәр.
Чохкөзүлүләр гызылы көрчәк кор олурлар,
Чох дәмирләр гызылын гаршысында күчсүз олур,
Гызылла онун башындан бу севданы говмаг мүмкүн ол-
3010 маса,
Кәрәк [башыны] бир дашла мәшғул едәк.

Гој өмүр баша чатынча күнүнү
О дашла чарпышмада кечирсин».

ХОСРОВУН ФЭРҲАДЫ ЧАҒЫРМАСЫ

Шаһ мәчлисдәкиләрин сөзүнү ешидәндән сонра,
Бујурду дағ чапаны јанына чағырсынлар,
Гапыдан бир дағ көвдәлини ичәри кәтирдиләр,
Халг дәстә илә ардынча кәлирди.
О, нә Хосрова бахды, нә дә ки, тахта,
Шир кими пәнчәсини јерә бәрк басмышды.
Ширинин гәми онун көндүнү елә овламышды ки,
Нә өзүнүн, нә дә Хосровун тејдиңә галырды.

3015

Шаһ бујурду ону әзиләсинләр,
Нәр бир гәдәмини шабаш сәпсинләр,
О фил гәмәтлини әлләшдирдиләр,
Ајағына фил бојда гызыл төкдүләр,
Пак гәлбиндә бирчә көвһәр бәсләјиндән,
Зәр-көвһәрлә торпаг көзүндә бир иди.
Гонағын көзүнү гызыл тутмадығына көрә,
Хосров додағындан көвһәр јағдырамаға башлады.
Хосров сөзү һансы ишчә мәтләбә јөнәлдирдисә,
О да һазырчаваблыгга чавабыны верирди.

3020

ХОСРОВУН ФЭРҲАДЛА ДЕЈИШМӘСИ

Илк әввәл сорушду: «Сән һарадансан?»
Деди: «Достлуг мәмкәлати олан диярданам»,
Деди: «Орада һансы пешә илә мәшғулдулрлар?»
Деди: «Гәм алыб, чан сатырлар»,
Деди: «Чан сатмаг әдәбли иш дејил»,
Деди: «Ашигләр үчүн бу гәрнбә дејил»,
Деди: «Беләликлә, көнүлдән вурулмусан?»
Деди: «Сән көнүлдән дедин, мән исә чандан»,
Деди: «Ширинин ешги сәндә нечәдир?»
Деди: «Ширин чанымдан да артыгдыр».

3025

Деди: «Нәр кечә ај ишыгы кими ону көрүрсән?»
Деди: «Бали, јухум кәлсә, амма јуху һаны?»
Деди: «Көнүлдән онун ешгини нә вахт чыхарарсан?»
Деди: «О вахт ки, өлүб торпагда јатарам»,
Деди: «Әкәр гәсриндә олсан?»
Деди: «Бу башымы ајағынын алтына атарам»,
Деди: «Әкәр сәнин [бир]. көзүнү чыхартса?»
Деди: «Бу бири көзүмү габага верәрәм»,
Деди: «Әкәр ону бири әлә кечирсә?»
Деди: «Гаја олса да, дәмир јејәр».

3030

Деди: «Онун јанына нә үчүн јол арамырсән?»
Деди: «Аја узагдан бахарлар»,
Деди: «Әкәр нәр нәјин варса истәсә?»
Деди: «Буну јалварыб алладан диләрәм»,
Деди: «Әкәр сәндән башыны истәсә?»
Деди: «Бу борчу тез бојумдан атарам»,
Деди: «Ону севмәји көндүндән чыхарт!»
Деди: «Севонләрин әлиндән белә иш кәлмәз»,
Деди: «Хатирчәм ол, бу хам хәјалдыр»,
Деди: «Хатирчәмлик мәнә һарамдыр».

3035

Деди: «Кет бу дәрлә дөз»,
Деди: «Чанын ајрылыгына дөзмәк олармы?»
Деди: «Дөзмәкдән көнүл утанмыр?»
Деди: «Буну көнүл едә биләр, о да ки, јохдур»,
Деди: «Онун гәминдә бир адамдан горхун вар?»
Деди: «Јалныз онун ајрылыг әзабындан [горхурам].»
Деди: «Истәрсән бир һәмдәмин олсун?»
Деди: «Неч өзүм дә олмасам јахшыдыр»,
Хосров онун чавабында ачиз галдыгда,
Бундан артыг суал вермәји мәсләһәт көрмәди.

3040

Јанындакылар деди: «Мән һеч бир јердә,
Белә һазырчаваб адам көрмәмишәм,
Билдим, она гызылла кар етмәк олмаз,
Инди гызылыны [мәһәк] дашы илә сынајарам»,
Сонра полад гылынч кими дил ачды,
Алмазы дашың бүнөврәсинә салды:
«Бир дағ бизин кечидимизин үстүндә дајаныбдыр,
Онун үзәриндән јол салмаг чәтиндир.
Дағын арасындан бир јол газмаг лазымдыр,
Белә ки, бизин кет-кәлимизә јарасын».

3045

Бу ишә һеч кәсин күчү чатмыр,
Јалныз сәнин ишиндир, һеч кәсин иши дејил.
О севкили Ширини һөрмәти хатиринә,
Бундан кәзәл һеч бир анд билмирәм.
Мәним бу еһтијачымы сән баша вурмалысан,
Мөһтач олдуғума көрә еһтијачымы өдәмәлисән».
Дәмир пәнчәли икид чаваб верди:
«Хосровун јолу үстүндән бу гајаны көтүрөрәм,
Бу шәртлә ки, ону бачарсам,
3050 Белә бир шәрти јеринә јетирә билсәм,

Хосровун үрәји кәрәк мәним разылығымы әлә көтүрсин,
Ширини шәкәриндән әл көтүрмәјә сөз версин».
Хосровун Фәрһадә елә ачығы тутду ки,
Истәди боғазыны полад [гылынчла] үзсүн.
Сонра дүшүндү ки, бу шәртдән нә горхум вар?
Бујурдуғум дашдыр, торпаг дејил ки?!
Әкәр торпаг олса да, нечә јармаг олар?
Јарса да, онун [торпағыны] һараја дашыјачаг?
Үрәклә деди: «Мән бу шәртә разыјам,
3055 Бу шәртдән дәнсәм, киши дејиләм.

Белини бағла, голунун күчүнү ишә сал,
Чых, өз әлинин габилијјәтини көстәр».
Вургун Фәрһад бу сөзләри ешитчәк,
Адил шаһдан о дағын јерини сорушду.
Хосров она бир дағ көстәрди ки,
Ону инди һамы Бисүтун дағы адландырыр.
Онун сал гаја олдуғуну
Үзүндәки сәрт дашлардан ашкар көрмәк олурду.
Хосровун мәһкәмәсиндән шад көңүллә чыхыб
3060 Дағ чапан од дағы кими ораја јолланды.

Икид јел кими дағын этәјинә кәлди,
Кәмәрини бәркиддиб күлүнкү ишә салды.
Әввәлчә о дағын һөрмәтини сахлады,
Онда кәзәл шәкилләр чәкди,
Ширини сурәтини күлүнкү о дашын үзәринә
[Мани] Әржәнки чәкдији кими һәкк егди*.
Онда сонра од чахан ити низәси илә
Шаһын вә Шәбдизин шәклини газды,
Ешитмиш оларсан, о шәкилин үстүндә чаванлыгдан
3065 Фәрһад мейрибанлыгга нә кими чомәрдлик көстәрди.

Фәғәт о пијлә бәсләниш гујругла,
О гары о икидлә нечә давранды!*
Һәрчәнд ки, гујруг гурдларә тәлә гурду,
О тәләдән шир киши кими гујругла гуртарды.
Пиј гујругдан о кәләји көрдүкдә,
Сән гујруг үчүн нәдән [үрәјини] пијин әрдирсән?
Демә ки, бу гоча гојунду, [әтиндән нә зијан кәләчәк].
Онун гујругуну јесән үрәјин сыхылар,
Сәнин тәлә улдузун гујругла доғмадыса,
3070 Нә үчүн кәрәк гујруг кими архада сүрүнасән?

ФӘРҲАДЫН ДАҒ ЧАПМАСЫ ВӘ НАЛӘСИ

Елә ки, Фәрһадын пәнчәси
О дашын диварына нахыш вурмагдан динчәлди,
Дағы јармаға голларыны чырмады,
Дашы тәрәзисиз кәсиб төкүрдү.
О күлүнкү дашын һәр дәфә башыны гашыјанда,
Һасарышдан бир бүрч гопарырды,
Сәһәрдән ахшамәдәк динчәлмирди,
Севкилисини хәјалы илә дағы кәсирди,
Қирпијини алмазы илә јагут деширди,
3075 Өз әһвалыны даға сөјләјирди:

«Ај дағ, сән башдан-баша сал гаја олсан да,
Кәл кишилик едиб тикә-тикә ол,
Мәним дәрдинлә јан, үзүнү бир чыр,
Ағыр јарамын гаршысында сән јүнкүл ол.
Јохса анд ичирәм севкилимин чанына
Бәдәнимдә чан олан сон нәфәсимәдәк,
Сәни иңчитмәкдән әл чәкмәрәм,
Сәнинлә вурушда чандан кечирәм».
Ахшамүстү гәм сәһрасындан
3080 Күнәш кәлиб дағын башына чатанда,
Гаранлыг ишыға нахыш вуранда,
Бајраг јүксәлиб, султан әјләшәндә*,
О сурәтин јанына кәлиб бир мүддәт дајанарды,
О дашда көвһәриндән бир нишан ахтарарды.

- О сурәтин аягларындан хејли өәрди,
Ешгиндөн нәләсини тәбил кими учалдарды:
«Еј рәссамлар көзүнүн мәрһабы,
Дәрдлиләрин дәрдинә дәрман верән!
Мәним күмүш бәдәнли, даш үрөкли бүтүм,
Мәним жазыг гәлбим сәнә вурулмашдур.
- 3085 Сән көвһәр кими дашын ичиндә ајагы бағлысан,
Мән дә бир дашдан көвһәр кими көнлү сыныгам»,
Бир мүддәт онун гаршысында зар-зар аглајар,
Аглајандан сонра чохла үз истәрди,
Орадан дағын башына чыхыб,
Гәм жүкүнү далына жүкләјәрәк,
О дилбәрин гәсринә тәрәф балар,
Аглајараг дәрди: «Еј күлөндәм сәрв!
Чијәри ган олмушу кәл бир севиндир,
Элдән-ајагдан дүшмүшдү ајага галдыр.
- 3090 Накамы сән өзүн бир кама јетир,
Үмидсиз жазыга сән үмид кәтир.
Билирәм ки, мән сән унутмусан,
Чүнки мәндән јахшы сәнин јарын вар.
Мән о јарынам ки, кечә-күндүз сәни јад едиб,
Одлу фәрјадымла дүңјаны одлајырам,
Ширин тәзә чичәк кими сән әјләшиб,
Хосровун чамалыны јад едөрәк бадә долдурур,
Жазыг Фәрһад [исә] бу минвалла ширин чаныны
3095 Ширинини чаны јолунда фәда едир.
- Еј бәдирләмиш ајым, мән сән
Сәни зијарәт едәндән бәри јад етмәсән дә,
Мән сәнин ешгиндән, еј кечәни ишыгландыран шам,
Бу күндәјәм ки, көрүрсән, бу күндә,
Бу дар јаранмыш дәһлиздә
Дашдан јаранмыш бир варлығым вар.
Әкәр үзүм дәмјрдән, дашдан олмасайды,
Дашдан, дәмјрдән бу чагадәк вәфа көзләјәрдимми?
Бу даралмыш көнлүмү бундан артыг хар етмә,
3100 Гәриби илан кими даш үстүндә өлдүрмә.
- Сәнин үчүн көк гурбанлыг әскик дејил,
Елә бирчә тәрәфиндә ики гәссабын (јә'ни ган төкән көзлә-
рин) вар.
Мәнәм ки, дағын үстүндә јалныз галмышам,

- Арыг олдуғумдан гурбан кәсилмәмишәм,
Пәрванонини ишыга тағәти олмадығы үчүн
Ешгиндән јанырам, ләкин узагда дајанмышам*.
Бу торпаг она көрә сәнин јанына кәлмир ки,
Јахын оланларын иши тәһлүкәли олур.
Сәнин һаггыны сајан достун олдуғум үчүн
3105 Бојнума өлдүрмәкдән башга бир миһнәт гојма.

- Бәлкә мән и бу гәм зинданындан гуртарасан,
Чүнки өлмәк белә јашајышдан јахшыдыр.
Мәннәм күнүмдә һеч бир тәле олмајайды,
Мәннәм бәхтимдә һеч кәс анадан доғулмајайды.
Әкәр дөврәннн гылынчы рәһмдилдрсә,
Нәдән сәнин дырнағыны, мәннәм әлими кәсир?
Әкәр фәләјин мәмәси мејилсиз олмушса,
Нижә сәнә сүд, мәнә ган бағышлајар?
Сәни анадан әмдијин сүдә анд верирәм ки,
3110 Мәннәм архымдан севинчлә сүд ичәндә,

- Шәкәрли сүд илә јад елә, чүнки
Шәкәрин вә сүдүн сусамыша хејри вар.
Чобанларын кими сүд вериб әлиндән тутасан,
Чүнки сәнин ешгиндән сүдәмәр ушағам.
О хош ичмәли сүд кими мән илә ет,
Сүдәмәр кими мән и унутма.
Өз чамындан мәнә шәрбәт вермәсән дә,
Адынла диллими кәл ширин елә.
Сәндән башга достум, гәмхарым јохдур,
3115 Мән и достусуз, гәмхарсыз гојма,

- Дилини ислат (јә'ни даныш) бу додағы гурумушу бир
чағыр.

- Бу гаранлыг кечәни ишыгы күндүз елә.
Һеч нәјим олмаса касыб олсам да,
Варлы кими чанымы сәнә пешкәш едәрәм,
Диләнчинин зәнклијиндәдир ки,
Мајасыз мәнфәәт фикриндә олар.
Бир көнүл ки, дилдары сәнсән, јандырма,
Дүңјада онун мүшкүлүнүн олачы сәнсән,
Еј ај, көзәлликдә гәрибә олдуғун үчүн,
3120 Гәрибләри [јары] јолда бурахма.

- Сән ки, бу күн гәрибликдән узагсан,
Гәриблик күнүнүн мәннәтиндән гәрх.

Ҳајыф ки, дунјада олан бүтүн достлар,
Сөнинлә [анчаг] пис кунәдәк јолдашдырлар.
Чәтинлик чагында чанларынын раһатлыгыны истәрләр,
Сән әлиндән десән, ајагындан тутарлар,
Ганьмы ичмә, сәнин мәһәббәтнин үчүн ган уддум,
Еј шәһәринин торпагы олдуғум, ахы мән гәрибәм,
Нә пислик етдим ки, мөндән интигам алырсан?
3125 Пислик етмишәмсә, демәсән пис олар.

Хәјалына мән пәрәстишләр етмишәм,
Бундан бшга кунәһым варса, чунуд олум.
Көнүлбир јолдашына вәфасызлыг етмә,
Неч кәс неч кимлә бу сајаг давранмамышдыр,
Мән күләж олсам да, сән еј азад сәрв,
Бу күләжә сөјүд кими бир баш тәрпәт.
Әкәр торпағам, сән, еј тәһлүкәли хәзинә,
Бу торпагдан бир зијарәтхана дүзәлт.
Мәним еј көзәл шамьы, әкәр
3130 Истәмирсән ки, чырагында пиј олуб әријәм,

Мәни елә өлдүр ки, астанандан узагда,
Сәнин әлиилә сүмүјүм күлә дәнсүн,
Бајгушларын бүрчү мәним [она көрә дә]
Бүтүн кечәләр мунисим бајгушлардыр,
Сәһәрәчән өз-өзүмә зар-зар ағлајырам,
Зәһид вә раһиб ағламағы мөндән өјрәнир.
Истәрәм бир кечә ағламағымы, сәһәр [тездән] дурмағымы,
Кечә ајыг галмағымы сән көрәсән.
Үрәјин дашдан дејил, поладдан олса белә,
3135 Бу үрәји сыныг јаралыга рәһмин кәләр,

Нәр ан сөндән тәзә- тәзә чөвр чәкирәм,
Әлиндән арпа-арпа олдуғуму бир арпаја сајмазсан,
Мән азарлы өкүз кими јыхылмышам,
Сән мәни көрүб ешшәјини узагдан сүрүрсән.
Көндүнү овладығына зүлм еләмә,
Өз гурбанына бундан артыг көрәм көстәр.
Мән сәнин әлиндә саман чөпү кимијәм.
Нәрчәнд ки, дағ мәним әлимдә ачиздир.
Голу зорлулугда дағдан артыг олдуғума көрә,
3140 Дағ кими гошун гаршында нә едә биләр?
Әкәр мән чанлы үчүн гылынчымы итәләсәм,
Нә Шәбдиз, нә Пәрвиз мәним үчүн бир арпаја дәјмәз,

Пәрвиз дә, Ширин дә, Фәрһад да,
Ај мәләкәдә, беш һәрфдән ибарәтдир*.
Нәр биримзини ады беш һәрфдән ибарәт олдуғу һалда,
Нә үчүн Хосровун беши үстүн олсун?
Дүшмәни өзүмдән үстүн билмирәм,
Мәғлубда да, гәлибдә дә мәним адым прәлидәдир.
Лакин өз гара бәхтим таныјырам,
3145 Дүшмәнини нгәбалындай гөрхурач,

Јолумда гәрибә бир фәлакәт дә вар,
Чүнки бәхтөвәр бир адам мәним бәдхәһимдыр.
Неч кәсә гисмәт олмасын, шаһ олса белә,
Онун бәдхәһи бәхтөвәр ола,
Горхурам бу дағла вурушмағымда
Киров дүшмәнә чатсын, мәнә нсә гәм галсын,
О кәс ки, мәнә бу чарпышманы бујурду,
Мәни һәлак етмәк арзусундајды.
Бу чәтинликдән мәнә өлмәк асандыр, чүнки
3150 Чаным гүссәдәдир, гүссә чанымда.

Ашиг олмагла чох мүшкүл ишә дүшмүшәм,
Көңлүмү даша бағладым, дашы көңлүмә.
Буну һәгигәт бил, јалан дејилдир,
Бу иш ојунчаг дејил, мән ишә кәлләм
Бәркијиб дашүрәкли олмаг олар,
Анчаг елә дә јох ки, дәмир утансын.
Ешгин мәни сары мум кими јандырар,
Бу дәрлдән үрәјин өз [һалыма] јанар.
Мәним кисәмдә күмүш, гызыл јохдур ки,
3155 Халвар-халвар ајағына сөпим,

Саралмыш үзүмдән көз јашы ахаркән,
Каһ гызыл сәпәләјир, каһ күмүш.
Еј дунјаны ишыгландыран шам, сәнин севдандан,
Нә ојағлыгда асудәјәм, нә дә јухуда.
Әкәр ојағ галсам, кәрәк гәм јејәм,
Әкәр јатсам, дәрдим даһа да артыр.
Ојағлыгда вә јухуда белә олдуғумдан,
Сөндән јахшы өзүмә бир сыгыначаг көрмүрәм.
Кәл бир инсан кими чаньмы сәнә нисар едим,
3160 Ахы мән див дејиләм ки, инсандан гачым.

Бир адам ки, дашдан адам јонур,
О, адамларла нечә дост олмасын?

Дашы мән јонурам, бу кизли дејил,
[Даш] алымда дејил, габагымдадыр*.
Инди бәхт о адамын гаршысында дајаныбдыр ки,
Онуң алны күзкү кими бәркдир*.

Баневшә гимн утанчаг олана,
Торпаг һеч нә багышламыр,
Һәјасызлыгдан ким ки, шоркөздүр, о,
3165 Нәркиз кими зәрли папагладыр.

Дүңјада мөндөн ашағы бир күрд јохдур,
Һеч кими мөним кими кимсәсиз көрмәзсән.
Нә елә бир үрәк достум вар ки,
Јыхылан күнүмдә десин галх!
Нә дә елә гоһум-әгрәбам вар ки,
Әкәр өлсәм, башымын [алтдакы јастығы] дүзәлтсин.

Бу чан әридән гәмдә мән төкәм,
Башымы бир астанаја фада етмишәм,
Әкәр јүз ил бир гүјуда галсам,
3170 Өз аһымдан башга башымын үстүндә бир адам көрмәрәм.

Әкәр јүз ил дағы-дашы долашсам,
Өз көлкәмдән башга ардымча бир кимсә кәлмәз.
Нә ит чанлыјам ки, бу ағыр дәрдлә,
Хәстә ит кими ган-торпаг ичиндә һәлә гачырам.
Дүңјада итин дә бир јурду-јувасы олур, мөнимсә јохумдур.
Отун да јердә бир көкү вар, мөним јохумдур.

Пәләнкләрин дагда далдаланачағы вар,
Нәһәнкләрин дөниздә јери вар.
Мән мискин дашсыз торпагда галмышам,
3175 Нә торпагда динчлијим вар, нә дашда.

Торпағымда (јә'ни хилгәтимдә) гәмсиз олмадығым үчүн
Торпага дөнемәјинчә ондан хилас олмарам.

Һеч кәс белә сәркәрдан олмасын,
Бу ачылыгда јашајыш нәјә ләзимдыр?
Өлүм күләји мөни сәнә сары гачырыр,
Дүз демәдим, торпаг мөни чәкир.
Сән ки, варсан, демәрәм мән кимәм,
Кәнд сәниндир, кәнддә мән нәјәм?

Демәк олмас ки, мән варам, сән варсан,
3180 Онда худпәрәстлик орталыга чыхар.

Кетмәјә чалышырам, амма нә фајда?
Јол тапа билмирәм, гаршым түстүдүр.

Бу мәнзилдә ки, ајағым јеримәкдән галыбдыр,
Чатмағым кеч олар, өлмәјим чох тез.
Кетмәкдә атымын ајағы чох итидир,
Билмирәм сақит олан јерим һансыдыр.
Гәмдән бир ан белә азад олмадығым үчүн
Дүңјада һеч кәси дә шад көрмәк истәмәрәм.
Еј көнүд, һеч билирсән ки,

3185 Ағыл дәрјасында дүрр дүшән ағыллылар нә демишләр?

«Кимин ки, чанында бир сүстлүк олса.
Истәмәз бир кәсдә сағламлыг олсун».
Севки мөним һарама јарашар [бир һалда] ки,
Һәр түкүмүн үстүндә минләрлә тоз вар,
Илијим, бејним белә јағсыз [олдуғу һалда],
Үрәјимин гәминә бах ки, чираг кими һечә јаныр.
Бу дәрдин әлиндән мөндән бир күл галыбдыр,
Күл алтында оду кизләтмәк олар,
3190 Мән бир торпағам, күләк кими јеримдән гопмушам,
Әлимдән севинчим, ајағымдан күчүм кедибдир.

Әкәр бир даһа әлиме ајаг дүшсә,
Дивар нахышы кими этәјимин алтында сахларам.
Нөгтә кими пәркар алтында итиб,
Дивардакы нахыша доғру үзүмү тутарам,
Даһа бир адамын чамалыны көнлүмә бөнд етмәрәм,
Бу сурәтпәрәстлик мөнә бәс едәр».

Кечә һакимийәтдән үз дөндәрәндә,
Күнүн гошуну бајраг галдырдыгда,
Бир даһа о кечә јатмајан гијамәт күнлү [Фәрһад]
3195 Даға јара вурмагла күлүнкүнү итиләди.

Кечәдән күндүзәдәк көвһәр сәпирди,
Күндүз исә иши даш јонмаг иди.
О гәдәр даш, о гәдр көвһәр газыб төкдү ки,
Бејни дашла көвһәри бир-биринә гатды.
Хәстә Фәрһадын дағ чапмағ әфсанәси
Дүңянын һәр тәрәфиндә мәшһур олду.
Һәр јердән даш јонанлар кәлир,
Ону көрүб бармағларыны дишләјирдиләр.
Дашына, дөмиринә һейран галырдылар,
3200 О башыны итирмиш [көрүб] сәркәрдан олурдулар.

ФЭРНАДЫ КӨРМӘК УЧУН
ШИРИНИН БИСУТУН
ДАҒЫНА КЕТМЭСИ

Хош күнләрин мубарәк бир күнүндә
Ширин өз достларынын янында әлләшмишди.
Һәр бир мәтләбдән сөз ачылырды,
Һәр кәс дүшдүҗү исти-соугдан данышырды.
Бири кечмиш хош күнләрини яд едирди,
Онунла көнлүнү шад еләјирди.
Бири кәләчәјин әфанәсиндән данышыб дејирди:
«Бундан артыг шадлыглар көрәчәјик».

3205 Көнүлү охшајан һәр чүр сөз
Данышдылар, нәгл олунса узанар.

Сөз сөзү чәкди, нәһәјәт,
Бисутунун сүтуну ортаја кәлди.
О көнүл ишыгландыран күлүб достларына деди:
«Бу күн Бисутуна бајраг санчагагам.
Көрүм дәмр голлу Фәрһад
Дашы поладла нечә чарпыр.
Бәлкә о дашдан вә дәмрлдән бир ғығылчым
Көнлүмә дүшүб мәни исиндирә».

3210 Бујурду аты јәһәрләсиниләр,
Сәбанын белинә ғызыл бешик гојсунлар.

О күн Күлкүн јанында дејилди,
Башга бир ат растына кечди.
Чыхды бајыра, нә дејим, бир баһар кимијди,
Көзәликдә Јәҗма никарына бонзәјирди.*
Кедирди, ики нәркизи хумарланырды,
Санки јүз ғызылкүл хырманы иди.
О инчә бәдәни вә зәрифлији илә
Ат үстүндә гуш кими чевик иди.
О көзәл елә чевик сүвари иди ки,
3215 Он аддымлыгдан атын јәһәринә сычрајырды.

Налындан сәба јелинә мисмар вурурду,
Фәләк кими јерә пәркар вурурду.
Даг кими даг јараны јанына чағырды,

Орадан да даг һејкәлли [аты] даг јарана сары сүрдү.
О күмүшү даг Мүшк-әнбәр сачараг,
Сал гајалыг дағын јанына кәлиничә,
О парлаг күнәшин үзүңү шәфәгиндән
Дашлар лә'лә дөнүб Бәдәхшан [лә'ли] кими олду*,
Онун лә'лини јад едиб өз чанына чәфа едән Фәрһад
3220 Көнкан кими даг газырды.

Дашгәблји јарынын әлиндән даш јејирди,
Лакин даш илә әлбәјаха иди.
О дашда чәкдији зәһмәтин мигдарыны
Чәкә билән бир тәрәзи јох иди.
Даг чүссәси илә даг јарырды,
Ғаршысында да Дәмәвәнд бојда гәми вар иди*.
Истәдији араусу дашдан чыхдыгы үчүн
Гајаны даим чәкиб түк кими дартырды.
Гајанын үзүңү ал ганла јујурду,
3225 Санки сал гајадан лә'л ахтарырды.

Ширинин лә'л додағындан хәбәр тутан кими,
Елә бил гајадан көвһәр тапды.
Әлиндәки дәмр үрәјиндән дә исти олду,
Дәмри ғышында даш палчыгдан да јумшаг олду.
Бир әли илә дашы кил кими гопарырды,
О бири әли илә дашы көнлүнә вурурду.
О бүтүн (јә'ни Ширини) севкиси үрәјини дидирди,
О, бүт кими иди, нијә бүт јонурду?
Шәкәр додаглынын јанында бир сүд чамы вар иди,
3230 Ону Фәрһада вериб деди: «Мәним хатиримә ал!»

О чомәрд сүдү Ширини әлиндән алды,
Ширин-ширин, нә дејим, шәкәр кими ичди.
Ширин кими бир саги олан јердә,
Сүд дејил, зәһәр дә олса, нуш олар.
Сәрхош меј чамыны башына чәкән кими
Саги мәчлисдән кетмәк әзминдә олду.
Ғызыл јүкүндән бәдәни ағырлашды,
Аты чөваһир чәкмәкдән ачиз галды.
Ат дејил, јаныдакы ғызыл дагы олсајды белә,
3235 Күмүш дагы алтында кәбәрәрди.

Белә дејирләр ки, о јел кими учан ат,
О чөваһир хәзинәсинин алтында шикәст олду.

Ашиг о чевик мөшүгэсинин жел [кими ат]дан
Яхылмаг истэдижини көрчөк,
Аты үстүндэки шаһсуварла [бирликдэ] бојнуна алыб,
Јухары галдырды вэ [онун] ишини асанлашдырды.
(О, аты) дагдан дага елэ чашырды ки,
Далынча кэлэнлэрин атлары јорулуб галырды.
О назпэрвэрдэни өз гэсринэ елэ апарды ки,
3240 Шириини чанынын бир түкү белэ инчимэди.

Ону өз гэсринэ чатдырбы,
Јенэ дэ өз ишинин үстүнэ кэлди.
Јенэ дэ гајаларла дэмирчилик едирди,
Јенэ дэ дэмирлэ гајаны парчалајырды.
Дагда көј от көрмүш чейран кими
Шоранлыгдан гэбиристанлыга гачмышды.
Дар көнлүндэ даг бојла дэрдэ, дага кедиб,
Дашын үстүндэ башына даш салырды.

**ШИРИНИН ФЭРҲАДЫН КӨРҮШҮНЭ
КЕТМЭСИНДЭН ХОСРОВУН ХЭБЭР
ТУТМАСЫ ВЭ ФЭРҲАДЫ ЫЛЛЭ
ИЛЭ ӨЛДҮРМЭСИ**

3245 Дунја сэрвэри Хосров һэр заман
Тэдбирлэ Шириндэн хэбэр тутуруду.

Миндэн артыг хэбэрчиси вар иди,
Һэр биринин өз иши вар иди.
О көзэл бармагыны бурнуна вурсајды,
Шаһа бирчэ-бирчэ хэбэр веридилэр.
О вахт ки, кедиб Фэрһады көрдү,
Даш дејил, о полад галасыны көрдү,
Дунја сэрвэринэ хэбэр вердилэр ки,
«О көнүл аланы Фэрһад көрдөндөн сонра
3250 Голуна эзэмэтли бир гүввэт кэлди,
Һэр зэрбэси илэ бир даг учуруду.

О замандан севинч ичиндэди,
Дашдан сэртлик хасијэтини алыбдыр.
Дашда сынадыгы о дэмирлэ
Бисүтуну сүтунсуз едэ билэр.
Дөјүшкөн шир кими күлүнк вурур,

Күлүнк дејил, о бир еһтирасдыр.
Гујруг олан јердэ түлкү зор кэлэр,
Һэтта чанаварла да вурушар.
Тэрэзидэ арпанын вэзни гызылдан чох олса,
3255 Тэрэзи гызылдан үз дөндэрэр.

Бир ај бу гүввэтдэ галса,
Дагын күрөјиндэн јол чөкөчөкдир».
О даш јармаг шаһы тагөтдөн салды,
Чүнки лэ'ли (јэ'ни Ширини) тэрк етмэли иди.
Фэрасэтли гочалардан сорушду:
«Бу ишин тэдбири нэдир?»
О ағыллы гочалар дедилэр:
«Әкэр истөјирсэн бу мүшкүл асан олсун,
3260 Онун јолу үстүнэ бир гасид көндэр,
Гој десин ки, Ширин гэфлэтөн өлдү.

Бунула бир нечэ вахт али ишдэн сојујар,
Һесаба ланкимэ ашкара чыхар».
Алны дүјүнлү, үзү гашгабаглы
Бир бэд хэбэр сөјлөјөн тапдылар,
Гэссаб кими гээзбиндэн ган дамырды,
Нэффат кими бығларындан од пускурүрдү*.
Она иш сөзлэр өјрөтдилэр,
Гызыл вэ'дэ вериб, гылынчла горхутдулар.
Бисүтуна тэрэф көндөрдилэр,
3265 Ону күнаһа сары јөнөлтдилэр.

О даш гэлбли киши Фэрһадын јанына кетди,
Ағзыны ачыб өзүнү гэмли көстэрдэ:
«Еј гафил надан, нэ елөјирсэн,
Өмрүнү нэ үчүн гэфлэтдэ кецирирсэн?»
Деди: «Јарымын адынын ешгинэ
Көрдүјүн кими ишлөјирэм.
Һансы јар, о јар ки, дили шириндир,
Мөнэ чандан да јүз дөфэ шириндир».
О ачы дил, гашгабаглы киши
3270 Ширин чаныны Ширинлэ бағлы көрчөк,

Һасэрэтлэ аһ чөкиб деди:
«Ширин өлүб, амма Фэрһадын хэбэри јохдур.
Һајыф о көзэл сэрвэдэн ки,

Өлүм жели ону торпага сәрди.
О аја торпагла энбөр сөпдилөр,
Бүтүн жолу көз жашы илэ жудулар.
Нәһажәт, дәрди илэ һәмдәм олуб,
Торпага тапшырыб жаытдылар».
Һәр сөзүнә бир гылынч бағлајырды,
3275 Һәсрәтлә үз-көзүнә вурурду.

Ај аман, о зүлфдән, о халдан нечә данышды!
Көрәсән дили нә үчүн лал олмады?
Кимин үрәјиндән кәләр ки, көрмәјиб белә хәбәри версин?
Көрсә белә, нечә дили кәлиб даныша биләр?
Бу сөз Фәрһадын гулағына чатан кими
Дағын башындан бир даг кими јыһылды.
Чијәриндән елә сојуг бир аһ чәкди ки,
Санки чијәринә низә тохунмушду.
Сызлајыб деди: «Әбәс јерә әзијјәт чәкдим,
3280 Раһатлыг көрмәмиш әзијјәтдә өлдүм».

Чанавара јүз гојун раст кәлсә,
Сүрүдән јохсулуи гурбанлыгыны апарар.
О күлаб чәкән күлүстана нә хош сөјләди:
«Вөрмәли олдуғуну алыб сахлама».
О сәрв бојлум торпага көмүлдүјү һалда,
Мән һәр заман башыма нә үчүн күл төкмәјим?
Хәндән күл јарпағы фидандан голдуғу һалда,
Бағ нә үчүн мәнә зиндан олмасын?
Баһар көклији чәмөндән ууыб кетиншдир,
3285 Нечә булуд кими күкрәјиб ағламајым?

Аләми ишыгландыран чыраг сөнмүшдүр,
Белә бир күндә күндүзүм нечә кечә олмасын?
Чырағым сөндү, одур ки, аһым сојугдур,
Ајым батды, она көрә күнәшим саралды.
Ширино јохлуг дијарында чатачағам,
Бир нәфәсә јохлуг дијарынадәк гачачағам».
Ширинин дәрдинин фәрјадыны дүңјаја јайды,
Ону јал еләрәк торпағы өпүб чан верди.
Заманәнин бундан башга иши јохдур ки,
3290 Бир үздән гәм верир, чан алыр.

Бир јазығын иши чәтинә дүшсә,
Гапысына һәр тәрәфдән бир бәла назил олар.

О, һәр бир күл будағына әл атса,
Күл әвәзинә башына даш јағар.
Севинчдән елә мәһрум олар ки,
Гәнд јесә, ағзында зәһәрә дөнәр.
Бәхтинин үз дөндәрмәсиндән елә дарда галар ки,
Әлачсыз галыб бу дүңјадан көчмәли олар.
Өмүр аты бу саяг үзү ашағы кедир,
3295 Чаванлығын да ајағы бу атын үзәнкисиндәдир.

Дөвранын әлиндән о адамын јахасы гуртарыр ки,
О, бу дүңјанын имарәтиндән көз јумуб кечир.
Мәсиһа кими бир монастыра әјләшә,
О гәдәр чырағы илэ ону һеч кәс көрмәјә»*.
Дүңја бир дивдир, јалныз хош хасијјәтлә
Ону бағышлајыб әлиндән гуртармаг олар.
Пис хасијјәти өзүнә чәһәннәм еләмә,
Өз хасијјәтини өзкәләрин беһишти елә.
Сәнин хасијјәтин инсанпәрвәр олса,
3300 Нәм бурада, һәм дә орада беһиштдәсән.

Еј көзүм, бу гәдәр сәрхош вә гафил јатма,
Ајыглар кими дүңјада иш көр.
Торпағын алтында о гәдәр јатчағсан ки,
Фәләјин дөвраныны унудачағсан.
Бу әлли ил [өмүрдә] һоггабазлыг едиб,
Бир палчыг мунчугла һачанадәк өјүнмәк олар?
Әлли дејил, әлли мин ил олса белә,
Башыны бурах, јенә дә даима дејил.
Дашдан бәрк олмаг олмаз,
3305 Көр нечә гум олуб дүзә дағылыр.

Јер үзү рәнкәрәнк ганлы бир сүфрәдир,
Белә бир сүфрәјә гандан башга бир [шеј] төкүлмәз.
Бу чөлүн торпағына чох ганлар төкүлмүшдүр,
Бу тәштин алтындан һеч бир Сәјавуш гуртармады*.
Туфанын кәтирдији һәр бир зәррә [торпаг]
Ја бир Фиридундур, ја да Кејғубад.
Јер үзүндә бир овуч палчыг тапа билмәзсән ки,
Онда бир нечә адамын ганы олмасын.
Ким билир ки, бу көһнә дүңјанын
3310 Јашы нечәдир, әһвалы нә олмушдур.

Гојмаз бир адам галсын ки, онун дөврүнү көрсүн,

Истәмәз би адам онун алчагылыгыны дәрк етсин.
Бир нечә күн дөвранла аҗаг атмагла
Нә көрмәк олар, нә эшитмәк олар?
Һәр дөврдә зүлмүнүн вә әдәләтинин бир сазы [чалыныр],
Анлаянлар үчүн онда бир кизли сирр вар.
Әкәр зүлм үстүндән зүлм көрмәк истамирсәнсә,
Онда дөвраның сиррини дөврана демәлисон.
Кечә-күндүз бәрк гачан бир алапача атдыр, мәбада
3315 Өз чиловуну бу әблэг ата тапшырасан.

Јүз фәнд билиб ишә салсан да,
Бу әблөгдән һарынлығы апара билмәзсән*.
Фәләк торпағын газаныны нә гәдәр биширсә дә,
Јәһәр гајышы кими, хасијјетиндәки хамлығы чыхмады.
Бу тәкјумурталы чәрхин гумарханасы*,
Чох варлынын әлиндән сәрмајысыны чыхарыбдыр.
Торпағын кәлини бәдирләниш ај олса белә,
Гочадыр, вер јелә кетсин.
3320 Күләкдән төрәјәчәк о фысгырыгдан,
Бәлкә дә торпағын тәлағы вериләчәк*.

О күләк әссә дә, әсмәсә дә сән бу күн,
Белә бир күләкдә мәшәл јандырма.
Бу бир овуч торпагда, еј [бир] овуч торпаг,
Он бармағынла чыраг јандырсан да,
Мүмкүн дејил ки, бу тәһлүкәли торпаг
Сәнин кәсимиш бармағына торпаг сәпсин.
Бу сүст әндамдан олдуғуна көрә сән әндамсызсан,
Кәһ хәстәсән, кәһ да сағламсан,
3325 Дамдан дүшмәк асандыр,
Әкәр орталыгда бәдәнин ағырлығы олмаса.

Көрмүрсән ки, адам јухуда әндамсыз олдуғуна көрә,
Јүз күчлү ох дәјсә дә, иччимир?
Нарынч күкүрд түстүсүндән көрмәдијини
Биз бу доггуз јетишмәмиш нарынчдан көрмүшүк*.
Јусиф кими бу нарынчдан үз дөндөрмәсән,
Зүлејханын [әли] илә сән нарынч кими јараланарсан*.
Сәһәр сәрхош олуб бир даш ат,
Бу сүфрәдән нарынчы, турунчу кәнара ат.
3330 Бу доггуз гапылы евдән јүкүнү бајыра төк,
Бәлкә бу доггуз башлы иландан јаха гуртарасан*.

Нәфәс дедијин һәјат мүлкүнүн сәрвәридир,
Биз ону хәзан јелинә дә чевирә биләрик.
Бирчә нәфәс севкисиз оларса, өлүбдүр,
Бизим дә нәфәсләримиз сајылыбдыр.
Ешгдә Фәрһад олмаг кәрәк,
Ондан сонра өлүмлә севинмәк олар.
Мүһәндис полад күлүнкүнүн дәстәсини
Һәмишә јаш нар ағачындан едирди.
Әлиנә јатмаг үчүн о, елә едирди,
3335 Әлинә һәр бир фәрманына табе олурду.

Бу чијәр одлајан сөзләри эшитдикдә о,
Парылдајан күлүнкү дағын башына атды.
Күлүнкүн ағы даша батды, дәстәси торпага,
Дејибләр торпаг нәм имиш.
О дәстәдән бир нар колу көјәрди,
Ағач олуб, чохла бар кәтирди.
О нар ағачыны Низами көрмәсә дә,
Нүхсәдә бу сөзү белә охуду.

ФӘРҲАДЫН ӨЛҮМҮ
МУНАСИБӘТИЛӘ ХОСРОВУН ШИРИНӘ
ТӘССУФ МӘКТУБУ

3340 Сөз сөйләјән белә сөйләди:
Елә ки, Ширинин ешгиндән Фәрһад өлдү,

Онун гүссәсиндән Шириниң үрәји ағрыды,
Чүнки назәнин бир гуш бағындан иткин дүшмүшдү.
О архын кәнарында битән азад сәрв үчүн
Баһар булуду кими хејли ағлады.
Бөјүкләр адәтинчә ону көтүрдү,
Торпага тапшырыб әли бош гајытды.
Түрбәси үзәриндә али бир күнбәз учалтды,
О күнбәзи зијараткәһ еләди.
3345 Јолундан о тиканын зәһмәти көтүрүлдү.

- Шаһ өз етдији ишдөн чох пешман олду вә
 Бу азарын [үзүндөн] өзү дә хөстәләнди.
 Чәкинди, чәкинмәјә дә әсас вар иди,
 Онун гисасына нечә дөзәчәк иди?
 Бир адам биринә бир пислик етсә,
 Наман пислик она бир күн гајыдар.
 Бу дәрдлә кечә-күндүз горху чәкирди,
 Бу горху да ону бир күн архадан вурду.
 Кағыз үзәринә чәваһир сачмағы билән
 Хүсуси катибини өз јанына чағырды,
- 3350 Бујурду: «Күлү шәкәрә була,
 Шириңә бир шириң намә јаз!»
 О көзәл нахышын илкиң бәзәји
 Аллаһын адына сығынмағ иди:
 «Көзә ишығ бәхш едәнин ады илә,
 Ишығлы көз онунла јарәнди.
 Инсаны вә чини ашкара чыхартмыш,
 Јердәки, көјдәки варлығлары о јаратмышдыр.
 Фәләји јерин башына фырланан етмиш,
 Јери көјләрин сејрәнкаһы еләмиш.
- 3355 Аллаһы вә тәмиңләри јад етдикдән сонра,
 Дәрдлиләрин мәтләбинә кечди:
 Көзәлләрин шаһы, о севимли Шириң ки,
 Шириңликдән ону һамы шәкәр күлүшлү адландырар,
 Ешитдим ки, бир һәвәскар севкили үчүн
 Торпағ үзәриндә отуруб матәм сахлајыр.
 Сүнбүлдүндә күлә мүшк сәпибди,
 Нәркизиндән јасәмон үзәринә чивә ахытмышдыр.
 Гәминдән раван сәрвини икигат етмиш,
 3360 Әрғәваны нилуфәрә чевирмиш*
- Јасәмәнә бәнөвшә бағламыш,
 Хурмалары сүмүк јарасы илә инчитмиш*.
 Лалә илә күл тахтыны јонмуш,
 Мирвари илә ајын кушәсини гашымыш*.
 Ајын пәрдәсинин дүјүнүнү ачмыш,
 Үзүнүн ерпәјини, сачынын һөрүјүнү ачмыш.
 Фәрјад етмәкдән дүңјаја од вурмуш,
 Зар-зар ағлајыб достлары јад етмиш.
 Достлуг шәрти достлар үчүн беләди,
 3365 Дост тутмағын нишанәси елә белә олар.

- О дағ јыхан һамбала үрәји јаныб,
 Башыны дизиңә алыб, дизи үстә дағлары кәзмиш.
 Өлдүрүлмүш бир гәрибин һалына чох ағламағ лазымдыр.
 Дә бүтүн дүңја онун һалына ағласын.
 Бир ашиғ ки, гүссәдән бу чүр өлүр,
 Ондан ибрәт көтүрмәјән онун күнүнә дүшсүн!
 Бизим һесабымыз онун ишиндән ајрыдыр,
 Сәндән өтрү мәним көңлүм хәстәди.
 Билирәм ки, онун өлүмүндән бәрк инчимишсән,
 3370 Белә ки, өләндән сонра да ону тәрк едә билмирсән.
- Нијә кәрәк әввәлчә гәмдән өлдүрәсән,
 Өлдүрәндән сонра нә гәдәр гүссәсини чәкәчәксән?
 Гәмини чәк, чүнки ганыны да елә сән ичдин,
 [Инди] әзизлә, чүнки, ону хар едән дә сән олдуң.
 Јүз ил онун торпағы башында әјләшсән,
 О торпағдан башга бир шеј көрмәзсән.
 Јакин ағламағын һеч бир фәјдасы олмадығына көрә.
 Кабабсыз түстү чыхартмағ нәјә кәрәк?
 Гәм јемәкдә һеч бир гүеур көстәрмәдин,
 3375 Фәгәт тәғдириң таланы илә нә етмәк олар?
- Һәјат өлүм үзәриндә гурулубдур,
 Геч кәс әбәди јашамајачағ.
 Еј көңүл ишығландыран, сән күндүзсән, о улдуз,
 Күн чыханда улдуз сөнүр.
 Сән сәһәрсән, о, чырағ, көңүлә јатса да,
 Чырағын сәһәрдән табағ сөймәси јахшыдыр.
 Сән шамсан, о, сәрхош бир пәрванә,
 Шам [ортаја] кәләндә пәрвана одда јаныр.
 Сән бир бағсан, о, сәндә көјәрән бир көјәрти,
 3380 Көјәрти елә бағда солса јахшыдыр.
- Сән од тәбиәтлисән, о, баланы өлдүрән уд,
 Од алышанда уду јандыра.
 Күлүстаныңдан бир гуш учуб кетдисә дә,
 Көјүн Нәсри-тајирни сәни севәчәк*.
 Әкәр күзәндән бир дамчы су ахыб кетдисә,
 Чохлу Дәчлә сәнин архына ахыр.
 Бәдириләниң ај галырса, гој һилал сынсын,
 Көзәллик варса, гој бир хал олмасын.
 Әкәр Фәрһад өлдүсә, Шириң вар олсун,
 3385 Сарықул солса да, нәсриң вар олсун*.

Катиб мөктубу жазыб гуртаран кими,
Жери өпүб ону Хосровун гаршысына гојду.
Хосров намени тез чапара верди,
Чапар бујурдугу јерө апарды.
Ширин шаһын намосинин калдијин көрдүкдө,
Севинчинден үзү ај кими парлады.
Үч јеринден өпүб онун мөһүнү ачды.
Ондан бир һарф дә охумамыш гојмады.
Көрдү чохлу чијәр мүшкә бүрүнүшү,
Зәһәрлә шәкәр гарышдырлымшыдыр.

3390

Илпәә јүз илан бүрүнүб,
Хурмалара јүз тикан батырылыб.
Килмиләри ипәк өртүдө көрдү,
Шәрбәти зәһәрлә гарышыг иди.
Нә бу шәрбәти ичмәјө дөзүмү вар иди,
Нә дә һиредән чошмағын јери иди.
О дәрди вә агрыны чәтинликлә удурду,
Бахти ојаг олдуғундан бу дәрдә дөздү.

**МӘРЈӘМИН ӨЛҮМҮ МҮНАСИБӘТИ
ИЛӘ ШИРИНИН ХОСРОВА
КИНАЈӘЛИ ЧАВАБ МӘКТҮБУ**

Еј һәким, дүнјанын ишиндән чәкин,
Һәр бир әмәлин нәһәјәт бир сону вар.

3395

Јахшылыг олсун, пислик олсун јердә галмыр,
Дөвран даим әвәз вермәклә мөшгулдур.
Елә ки, Хосров Фәрһадын өлүмүндән тәссүфлә
Ширинә елә бир ачы мөктуб көндәрдији үчүн,
Төгдири-илаһи елә душду ки,
Мәрјәмин падшаһлыгы сона чатды.
Белә дејирләр ки, Ширин бир ачы зәһәр
Онун јемәјинә гатды, о да бир аз једи.
Әкәр доғрусуну истәсэн, зәһәрлән кеч,
Һүммәт зәһми илә она гәһр етди.

3400

Һүммәтлә һиндулар вуруша кирәндә,
Тәр будагдан јаш жарпаглар төкүләр.

Ајдан мөһрә дүзәлдән овсунчулар
Һүммәтин көзүбағлычылығы илә һоггабазлыг едирләр.
Мәрјәм елә ки, Мәрјәм оручу тутду,
Шаһын шәкәриндән агзыны чәкди.
Нечә ки, чәнки—Мәрјәмлә заһы гуртарыр,
Дүнјалар шаһы [да] Мәрјәмин чәнкиндән гуртарды.
Елә ки, Мәрјәмин ағачынын мејвәси гуртарды,
Мәрјәм ағачы кими [шаһ да] гәмдән азад олду.

3405

Лакин чәлалына вә һөрмәтинә көрә
Ајинләри тамам көзләмәклә онун јасыны сахлады.
Һөрмәтини сахлајыб шаһлыг тахтына әјләшмәди,
Гарадан башга бир палтар кејмәди.
Бу ишин хәбәри Ширинә чатан кими, о,
Һәм севинди, һәм дә кәдәрләнди.
О чәһәтдән севинди ки, онун өлүмү илә
Пак чаны ғыстанмагдан раһат олду.
Она көрә кәдәрләниб үрәји јанды ки,
Ағыллы иди, өзүнүн дә о күнә [дүшмәсиндән] горхурду.

3410

Хосровун хахири үчүн бирчә ај,
Шадлыг еләмәди.
Бир ајдан сонра јарадан тикан чыхды,
Дүнја бу губардан да гуртарды.
Көнлү әмр етди [ки,] һәвәс тохуму сәпмәк [лазымдыр].
Хосровун мөктубуна чаваб јазмаг [лазымдыр].
Үрәјиндә олан бүтүн сөзләрини.
Ачыгла тохум кими палчыга сәлди.
Катиб кағызга гәләм вурдугча,
Бир үздән онун [дедији] сөзләри јазырды,

3415

Ширинликдә сөзләри гәнд кими еләди,
Сөзүн әввәлини таныја бағлады:
«О шаһлар шаһынын ады илә [ки,]
Бир овуч үзр истәјәнләрини кунаныны бағышлајандыр.
Бир аллаһ ки, бизим мүшкүлүмүзү ачандыр.
Бизә вә бизим хидмәтимизә еhtiјачы јохдур.
Чисим дејил, чисмин нахышыны вуранларың јараданы-
дыр,

Бу һесабдан мүнәччимләр һејран галмышлар.
Јердән көјә, күнәшдән аја кими [һамы онун]
Фәзиләт Түркүстанынын јол јолчусудур.

3420

Хидмэт хаггы олмадан халга рузи верэр,
Гэлэмсиз дашда јатут шөкли чөкөр.
Гушдан гарышгајадөк дөниздө, дагда,
Кимсэни эбэди дарда гојмас.
Не'мөт бөхш едөн вахт күнаһдан кечөр,
Нејран галдығын вахт элиндөн тутар.
Она шүкр етмөји унуданда, бизэ
Гулагбурмасы верэр ки, ајылаг.
3425 Јаранмышларын эһвалынын дәјишилмэси
Дөриндөн бахсан, онун һөкүм илө олуp.

Каһ раһатлыг гисмөт едир, каһ әзијјөт,
Бө'зөн ифласа уғрадыр, бө'зөн хәзинә јетирир.
Дүнјанын ики рәнкә чалмагдан башга бир иши јохдур,
Каһ өзүнү румлу көстөрир, каһ да зончи.
Каһ биринә зүлм етмөклө башгасына әдаләт көстөрир,
Каһ да бирини көдәрлөндирмөклө о бирисини севиндирир,
О ләһавөрли туслуја нә јахшы сөјләди:
«Ешшәк өләндә итин тоју олар».
3430 Гаршыја кәлән һәр бир гисмәт шадлыг кәтирмәс.
Јерә дөшөнән һәр бир палаз халча олмас.

Бизә рузи бөхш едөн белә гисмөт вермишдир ки,
Гисмөтимиз каһ дәрман олсун, каһ да дәр.
О адам ағыллыдыр ки, һәр бир ишдә [о.]
Каһ чичәклә кечинир, каһ да тиканла.
Јер үзүнүн улу һөкүмдары, үфүгләрин Чәмшиди
Једди гардашын башында өз алты тағлы [чадырыны]
вурмушдур?*

Дүнјаны шаһлыгына мүти етмишдир,
Башчыдыр, башынын да тачы вар.
3435 Беһишт онун мүлкүнүн бир кушәсидир,
Туба дөвлөт будағынын бир јарпағыдыр.

Бу дөврәнда ки, ајдан балыгадөк онундур,
Балыгдан ајадөк онун хәбари вар.
Билирсәнми ки, кечә-күндүз ики рәнклидир?
Онун пајладағы каһ шөкәрдир, каһ зөһәр.
Бу абнус [гара] рәнкли сәндәл сарајында
Каһ матәм олуp, каһ да тој.
Шаһын кәлини торпаг алтына кетдисә,
Башга кәлиләри вар, нија гәм чәксин?

3440 Фәләк ону көчмәкдә она көрә чәсарәтләндирди ки, [о],
Тез дојан шаһын [үрәјиндән] акаһ иди.

Шаһын ондан јахшы һәмдәми олмаса да,
Ејби јохдур, шаһәншаһ тез дојандыр.
Башга бир күлүстана нәзәр салар,
Ондан јахшы бир көнүл овлајан бағрына басар.
Һајыф о көзәлдән, галмајыб кетди,
Галанлар исә өз кефини чөкөр.
Еј инчә көңүллү шаһ, бу дәрлдән инчимә,
О сөнәм бир хәзинә иди, хәзинә исә торпагда олса јах-
шыдыр.

3445 Гәм јемә, инсан гәмә дөзә билмәз,
Торпаг да гәм јүкүнү дашыја билмәз.

Назәнинләр гәм чәкмәкдән инчијәр,
Инчәләр гәм дадмаға дөзә билмирләр.
Јахшысы будур ки, Мәрјөми унудасан,
Сән Иса олсан да, онун тозуну тапа билмәзсән.
О назәнин кедиб табутда јатдыса,
Шаһлыг тахтындан ки, әл чәкмәк олмас.
Меј бүсатында әјләш, кирпикләриндән нә үчүн меј ахы-
дырсан?

3450 Гәмдән ајрылмасан гәмин учалар.
Гурбанлығын гурбан олмасына
Гәм еләјиб кәдәрләнмәзләр.

Налә етмөклә өлуја зүлм етмә,
Өлү сәбирли олмағы истәр, фәрјады јох.
Вүчүдүн иши зај олдугда,
Нә јохсуллуғ ишо кәләр, нә дә шаһлыг.
Бирчә чешмә үчүн чошуб чылғынлыг етмә,
Гој Дәчләдән бир дамчы аз олсун.
Шөттин кәнарында шәнликлә Чәми. Чәм әл әл,
Гој Вағдаддан бир көһнә зәнбил әскик олсун.
Онсуз јатмајан көндүн гој раһат јатсын,
3455 Көзүндән ираг олдуғу кими, көнлүндән дә [Мәрјәм] ираг
олсун.

Әкәр дүнја бағындан бир сәрв кетдисә,
Сөнин башын вар олсун ки, дүнјанын чанысан.
Гәм јемә, бачардыгча шадлыгла бадә ич,

Мәбада күлөк башындан бир түк апарсын.
Экәр, сөндөн ираг, варлыг элдөн кетсө,
Аллаһа шүкүр, сөн ки варсан, һәр шеј вар.
Сөн дүрр гижмәтлисән, дүрр төк олса јахшыдыр,
Сөн лә'лсән, лә'л тајсыз оlanda јахшы олур.
Күнәш кими төкликлә өгүш,

3460 Чәмшидин дининдә иклик мәгбул дејил.

Экәр гуш гуш илә биркә јатса да,
Сөн симурғсан, симурғ төк олур.
О көвһәр сәнинлә галмадыса, иччимә,
Сән бир көвһәр мә'донисән, көвһәрсиз олмасан.
О баш јахшыдыр ки, башбири јохдур,
Тајы олмајан көвһәр даһа гижмәтли олур.
Экәр бир аһу сәһрадан кетдисә, гој кетсин,
Бу чинсдән сәһрада чох тапылар.
Шаһын хырманындан бир дән кетдисә,

3465 Она фәда олсун фәләк ај хырманы илә.

Экәр бир күл солдуса, тикана бахмагын фәдасы јохдур.
Бир күлүн әвәзинә бир нөвбаһар кәләр.
Экәр бир бүт әскилднә, Кәсра сағ олсун.
Мәрјәмин гәмини јемә, Иса сағ олсун».

ШИРИНИН МӘКТУБУНУН
ХОСРОВА ЧАТМАСЫ

Хосров Ширинин мәктубуну охујанда,
О ширин сөзләрә һејран олуб мат галды.
Үрәјиндә деди: «Чавабдыр бу, дава дејил,
Кәсәк атанын мұкафаты дашдыр.
О чырылмалы [мәктубун] чавабыны
3470 Мән нечә ки, лазымдыр ешитдим».

Бир даһа Шириндән шәкәр диләди,
Чүнки милчәјин гөвгасы орталыгдан галхмышды.
Мәрјәмин иш гарышдырмасындан асудә олду,
Хурма чәрдәксиз олду, шамын түстүсү кәсилди.
Елә ки, Мәрјәмин әли шәнликдән чыхды,

Дүнја шаһа «Мәрјәм бәјрамы» олду*.
Дүшмән [арадан] кетдикдән сонра ишләр мурадынча олур,
Дүшмәндән сонра бир су ичмәк дә кифајәтдир.
Ширинә бир нечә јағла [сөз] көндәрди,
3475 Полады јағла јумшалдыб дәмирә чевирди.

Итаәткар бүт онун фәрманыны гәбул етди,
О дәрди ки, вар иди, дәрман гәбул етди.
Хосровдан [Ширин] даһа чох шеј умурду.
Күман едирди ки, ону даһа јахшы тәләб едәр.
Елчи көндәриб кәбинини кәсдирәр,
Кәлин кими өз сарајына кәтирәр.
Дәфәләрлә [јә'ни ону чох] мәзәммәт етмәјә башлајырды.
Килејлији артырыб наз едирди.
Јахшы матаһын ишдә олдуғуну көрүрду,
3480 Базары көрүб гижмәти артырырды.

Матаһын рәвачы мүштәри илә олур,
Ишыгын гәдрини көрән көз билир.
Өз мәнфәәтин үчүн бу нәсинәти гәбул ет,
Сөндән бир матаһы алмасалар сатма.
О базардан газанч тапарсан ки,
Базары исти көрөндә гапыны бағламајасан.
Шаһ дән сәпирди, Ширин дән јемирди,
Өз назындан бир түк дә азалтмырды.
[Шаһ] о халварла олан назын [гаршысында] ачиз га-
ланда,

3485 Ишин чарәси һаггында дүшүндү.

Фикирләшди ки, мейрибан бир јар әлә кечирсин,
Ахсаг ешшәјини јорға сүрсүн.
Өзү үчүн бир иш-күч әл-ајаг еләсин,
Башга бир ишлә сәәдәтә чатсын.
Һәр бир тајфадан сораг тутурду,
Зирәк киши ишини бош тутмаз.

ХОСРОВУН ШАҒЛЫГДАКИ
ШӨВКӘТИ ВӘ ЛӘЗЗӘТ АЛМАСЫ

- 3490 Дүңја билир ки, Хосров кәмәр бағлајанадәк,
Онун кими бир тач саһиби тахта отурмамшыды.
Онун рә’ји илә адамлар гәбул едилән күнләр,
Гаршысында беш чәркә [адам] ајаг үстә дурурду.
- Биринчи чәркәдә варлылар дајанырды.
Икинчи чәркәдә әрзи оланлар вә јохсуллар.
Үчүнчү чәркә корун агзындан бир түклә чан гуртармыш
Тагәтсиз хәстәләрин јери иди.
Дөрдүнчү чәркәдә дајананларын ајағында
Үрәјә вурулмуш нисмар кими зәнчир вар иди.
Бешинчи чәркәдә ганлы мүгәссирләр дајаныр,
Һеч кәс һеч кәсдән сорушмурду ки, һечәсән?
Үмид вермәк үчүн ганлыларын гаршысында,
3495 Бағышланмағ фәрманыны асмышдылар.
- Көзәтчи чар чәкиб һамыја дејирди:
«Һәр чәркә јалһыз ашағыја бахсын».
Варлы касыба баханда
Өз һалына даһа чох шүкүр охујурду.
Јохсул хәстәјә сары бахдыгда,
Өз саламатлығына көрә шүкүр демәјә башлајырды.
Хәстә мәнбуса бахдыгда,
Өз азадлығына чохлу шүкүрләр дејирди.
Мәнбусун көзү ганлыја баханда
3500 Өз күнүнә шүкүр демәјә башлајырды.
- Ганлы бағышланмағ үмидини көрчәк,
Шүкүр шамынын ишығыны артырды.
Хосровун көнлү һәр ил бунунла [шад[иди,
[Өлкә] Мисир кими әдаләтлә абад олмушду.
Бир күн тахтында әјләшиб шәраб мәчлиси гурду,
Бунунла [санки] бәхт илә рәғәбәт апармағ истәјирди.
Тагдиси тахтынын дөвросиндә
Башы тачлыларын агзы онун торпағыны јалајырды.

- 3505 Көјүн бүтүн улдузларынын тимсали
О Кәјан тахтында һәкк едилмишиди.
- Ајдан, Зөһрәдән Кејван чадырынадәк,
Ејван-ејван орада тәсвир едилмишиди.
Сабит вә сәјјар улдузлары,
Дәгигәләри вә дәрәчәләри илә һесабламышдылар.
Кечә парылдајан чавахиратын тәркиби илә
Кечә-күндүзүн саатларыны (јә’ни вахтыны) билдирир-
диләр.
- Улдузлары һесаблајан маһир бир мүнәччим,
О тахтдан көјүн тахтасыны охујурду.
Хосровун тахтына бахан һәр бир кәс
3510 Минләрлә Кејхосров чамыны әзбәр биләрди*
Бу тахт тахт јох, бир асиман иди,
Онда әјләшән шаһ дејил, бир фәтәһ иди,
Бир фил иди, әкәр адам сифәтли фил олса,
Бир шир иди, әкәр шир әнбәр сачлы олса.
Јердән көјәдәк бир јол ачымыш,
Сүрәјјадан торпагадәк сүфрә салмышды.
Мәчлисиндә бәһиштин бадәси гуру иди,
Дәркәһиндә фәләјин ады һалга иди.
Бөјүклүк истәсән сәхавәтли олмалысан,
3515 Кисәнин агзыны кәвәр јарпағы илә бағламалысан.
- Дирәм саһиби [әлини] бәрк сыхса (јә’ни хәселик етсә),
Ахырда иши бәдбәхтлијә апарыб чыхардар.
Дүңјанын ишиләрини шадлығыла јербәјер ет,
Хәрачыны әлә кечириб хәрчлә.
Дүңјаны алдығын киим дә бағышла,
Бағышласан вә алмасын, ону өзүн биләрсән.
Дүңјаны тәк башына сахлмағ олмаз,
Тәкликдә дүңјаны јемәк олмаз.
Ким ки, тәдбирли олса, анлар ки,
3520 Тәк јејән тәк дә өләр.
- Архын сују да олса, тәк ичмә,
Тәк ичән: дәниз кими ачы, түнд олар.
Кәрәк өзүнү шам едиб,
Өзкәларин хәтри үчүн јанасын
Көр дүңја малындан нә көрдү Гарун?*
Дүңјанын хәзинәси дүңјанын чафасына дәјмәз.

- Ајдындыр ки, [мал] эһмөтлөз газанылыр,
 Элдэн кедәндә дө бөјүк мүсүбөт олур.
 Кәлмәји дө ағры, кетмәји дө ағры,
 3525 Јохсуллуғ белә бир хәзинәдән шәрәфлидир.
- Мәлик Пәрвиз ки, Чәмшиди өтдү,
 Хәзинә пәјламагла күнәши керидө гојду.
 Хәзинә вермәклә өзү күлүрдү,
 Хәзинә көзүндә торпаг кими иди, өзү дө торпаг кими
 [тавазөкар] иди.
- Сәһәрдән ахшама ики дөфә сүфрә ачарды,
 Јемәји каса илә, шәрәбы чам илә бағышларды.
 Бир мил узунлуғда не'мөт төкарди.
 Милчәэ инәк, ағчаганада фил бағышларды.
 Сүфрәсиндә олан рәнкарәнк һалвалардан,
 Гоһаг билмәзди ки, һансыны јесин.
 3530 Инәкдән, гојундан, гушдан, балыгдан
- Демирәм нә гәдәр иди, нә гәдәр истәсән.
 Мәчлисини хош рајиһәси јајыландә,
 Сәба чичәкләрә олан борчуну гәјтарарды.
 Уд вә әнбәр јандырыб бухур верәндә*,
 Һиндин хәрәчы мангалын хәрчинә кедирди.
 Онун өзүнә мәхсус хөрәји сүфрәјә кәләндә
 Хош рајиһәси Хузистанадек чатырды.
 Күнүн әввәлиндә тәр кабаб јејирди,
 Она кечәни ишыгландыран дүрр сүртәрдиләр.
 3535 О дүррү дәнизләр тачириндән кизилчә
- Јүз батман халис гызыла алмышды.
 Ешитдим ки, белә бир дүррдән
 Бәдәнин әсас рүтүбәтләри сақитләшир.
 Бир көјкөз, јеничә доғулмуш гырмызы аты
 Бағдад рејһаны кими әтирли едәрәк
 Чобан анасынын сүдүндән ајырыб
 Гојун сүдү илә бәсләјирди.
 Бујурарды күмүшдән бир тәндир тикилсин.
 Хәрчи бир өлкәнин мәдаһили гәдәр иди.
 3540 Онда мүшк кими он-он беш батман уду
- Гуру одун јеринә јандырдардылар.
 Елә ки, [тәндир] гызарды, сүфрәсинин кабабы бу [дајча
 әтиндән] оларды.

- Тәндири, оду, бишмиши бу иди.
 Гызыл мәчмәјидә габагына гојурдулар,
 Аз-чоһ [чәкиси] мин једди јүз мисгал оларды*.
 Пүстәнин мәғзи вә гәнд шәрәбаты кими [олан]
 О хөрәкдән бир нечә лоғма јејәрди,
 Бахарды, сарајын мөһтачларындан
 Кимсәјә бирдән көзү дүшсәјди,
 3545 О өртүлү сүфрәни она бағышларды,
- Тәндири дө, онда олан һәр бир әләти (јә'ни хөрәји) дө.
 Нә көзәл сүфрәдир ки, онун нурунун фәррашлары
 Тәндириндән белә бир чөрөк чыхарырлар.
 Башга бир күн ки, мави рәнкли сүфрә
 Сүбһүн тәндириндән сараларды,
 Јенә габагы гәјда төкарар олунарды,
 Тәндир дө, сүфрә дө тәзәдән сазланарды.
 Иши һәр күн бу тәмтарәгла кечәрди,
 Бүтүн өмрү боју белә һәрәкәт едәрди.
 3550 Елә ки, вахты чатды, о шаһлыг галмады,
- О иш-күч вә әзәмәт дө кара кәлмәди.
 Шәрәф истәјирсәнсә, хошбәхтләрлә дур-отур.
 Хошбәхтләрлә үнсижәт кишини хошбәхт едир.
 Татарын чејраны сүнбүллүкдә отласа,
 Онун һәсими базара мүшк гоһусу кәтирәр.
 Јеми кол-кос олан башга чејранын
 Мүшк әвәзинә әтрафындан чөр-чөп галхар.
 Мәним атам, онун руһу нура гәрг олсун,
 Мәнә гочалара мәхсус мәшһур бир нәсиһәт вермишиди:
 3555 «Касыб адамлардан ох кими узаға чөкил,
 Хошбәхт адамларын мөһәлләсиндә јерләш.
 Әкәр истәјирсән кечән сәһәрдән дө парлаг олсун,
 [Гөлби] ишыгландыран мәш'әли илә чырағыны јандыр.
 Дүррүн гижмәти она көрә бөјүк олур ки,
 Әввәлдән бөјүккләрлә дуруб-отурур».

ИСФАЪАНЛЫ ШӘКӘРИН ӘЪВАЛАТЫ

- Шаһлыг гајдасы илә күнләрин бириндә
Мәчлис ишыгландыран шаһ мәчлисә әлшәмшиди.
Чиндән Гура, Рејдән Исфәһанадәк,
Бүтүн шаһлар тахтынын јанында әлшәмшидиләр.
- 3560 Әлини өймәк үчүн Шәргдән Гәрбәдәк,
Бүтүн тачдарлар һүзуруна кәлмишдиләр.
Хүтән хағанындан Зәнкибар шаһынадәк,
Һамысы Хосровун шәрәфинә бадә галдырырды.
Сағи бир нечә дәфә бадә доландырдыдан сонра
Шаһларда утанмагдан әсәр галмады.
Шаһәншаһ һәҗанын өртүјүнү атды:
Ачыг-сачыг сөз сөјләмәјә башлады:
«Башы бир јасдыға гојмаға лајиг олан көзәлләр,
Дүнјанын һансы өлкәсиндә чох олур?»
Бири деди: Румлуларда ләтафәт олур,
Ләтафәт хәзинәдир, о дијарын хәзинәси вар».
- 3565 Бири деди: «Көзәллик Хүтәндән чымыш,
О јерләрин көзәлләри әфсанәдир».
Бири деди: «О абад јер Әрмәндир,
Онуң көзәлләри [санки] пәрдән доғулмушдур».
Бири деди: «Кәшмирин учгарларында [олан көзәлләрин]
Шириңликдә һеч бир кәсирләри олмаз».
Бири деди: «Шаһлар мәчлисинә лајиг [анчаг]
Исфәһан шәһәриндә олан бир Шәкәр адлы [көзәлдир].
3570 Шәкәр онун шириңлијиндән бидад едир,
О шәкәр әлиндән Хузистан да фәрјад гопарыр,
Һәр додағынын алтында јүздән артыг күлүш јатмыш,
Шәкәр кими додағынын јүздән чох гулу вар.
Сәрв бојуна чәмәндәки сәрв гысганар,
Күмүш бәдәни јасәмәнә дирәм гајтарар.
Ағзынын гаршысында хурма тумуну төкүр,
Шәкәр бир јана дурсун, о, [јәни шәкәр] гаравашыдыр.

- Ај [үзүнүң] кушәсиндән ниғабыны көтүрсә,
Гујудан јүз Јусифин наләси јүксәләр.
3575 О диларамын бундан башга ејби јохдур ки,

- Бөјүк-кичиклә дикбашлыг едәр.
Күләк кими һәр јердә әјләнәр,
Лалә кими һамы илә бадә галдырар.
Бир кәс вар-јохдан чыхмајынча
Она лүтф едиб мәрһәмәт көстәрмәз.
Һәр кәс ону бир кечә гојиуна алса,
О кечәни һеч вахт унутмаз».
О тәриф шаһы бүсбүтүн тутду,
Ешгбазлыг үчүн јени бир тәмәл гојду.
3580 Истәјирди Шириңә тәрәф ат чапсын,

- Түрксајағы түркү гарәт еләсин.
Бир гәңдә о гәңдин шириңлијини алмаг истәјирди,
Бир бәңдә бәңдин мүшкүлүнү ачмаг диләјирди.
Көвһәрлә көвһәрин әсасы дағылар.
Ипәклә ипәјин абырыны алмаг олар.
Башында Шәкәрин севдасы вар иди,
Чүнки Шәкәрдә дә шириңликдән әсәр вар иди.
Нә ону өзүндән узаглашдырмаға көңү кәлирди,
Нә дә Исфәһандан јанына чағырмағы лајиг билирди.
3585 Бу дүшүнчә илә бир ил дөздү,

- Бу һәсб-һалдан һеч қәсин хәбәри олмады.
Бир илдән сонра атланыб јола чыхды,
Исфәһан мүлкүнә доғру үз тутду.
О јурдун сејрәнкаһында [атдан] дүшүб әјләнди,
Рум өлкәсиндән бөјүк бир саһә көрдү.
О, бир дәстә ишрәт артыран көзәллә
Хош күн кечирмәклә әјләңирди.
Шәңлијә башлајыб, бадә ичирди,
О азадә көзәлин гәмини чәкирди.
3590 Кизличә онун јерини сорушурду, [нәһәјәт].

- Евинни јөнүнү әлә кечирди.
Бир кечә бир гуламы илә тәкчә дуруб,
Шәкәрин базарыдан бир шам јемәји истәди.
Хосров Шәкәрин мөһәлләсинә чатаңда
Исфәһан башга бир Гәери-Шириң олды.
О ахам ишрәтин шириңликләри вар иди,

- Шөкөрүн мөһөллөсү, Ширинин гөсри вар иди.
Аста-аста гапынын нөлгөсини чалды,
Гулағы нөлгөли бир гулам бајыра чыхды.
- 3595 Гапыда көзөл үзүл бир чаван көрдү,
Башында шаһлыг көркөми вар иди.
Ај кими шаһы Шөбдиздөн ашагы дүшүрдү,
Аты овламага бурахды.
Гонаглар кими ичәријә, ејвана апарды,
О гонагла башыны Кејвандан јухары галдырды.
Шаһ бусат башында эјлешди,
Бир нечә халис гызыл сәпди.
Ичазә верди ки, Шөкәр кәлсин,
Гонага додағындан шөкәр сачсын.
- 3600 Шөкәр күлаб чамы илә кәлди,
Онун ағзы шөкәрлө долу, көзү хумар иди.
Шөкәр сачан Шөкәр адлы [көзөл] о иди,
Исфәһандан чыхан набат о иди.
Сачындан нафә-нафә мүшк сачырды.
Күлүшүндөн хана-хана гәнд төкүрдү.
Вејсә кими бал өпүшлөрдә бир фитнә иди,
Ширин дил төкмөкдә дајә кими бир афәт иди.
Румлу вә чинли кәнизләри вар иди
Ки, онларын тајыны һеч көрмөмишсән.
- 3605 Намысы кечә јарысыны новруз едиб,
Ејш бусатыны сазламышдылар.
Әјләшиб бадәни орталыга кәтирдиләр,
Илаһи елә бир бүт вә ев хәлвәт!
Дунја шаһы эзәмәтлә әјләшиб,
Ај кими Шөкәр нөгмөсини учалтмыш.
О сәмән әндамлы шушәјә меј төкмүрдү,
Гуру суја јаш од атырды.
Ачы күлабы бир учдан долдуруб,
Ширинликлә шаһа верирди.
- 3610 Далбадал пијаләләр бошалырды,
Шаһы јухунун әсири едирди.
Бадәнин ләззәти додагдан тиканы чыхартдыгда,
Мүтрүбләрин башагырысыны орталыгдан галдырды.
[Ширин] гәбул олунан бир үзр илә
Шаһын хәлвәтханасындан бајыра чыхды.

- Көзәлликдә вә чевиликдә онун кими олан
Өз бојунда бир кәнизә
Өз зәр-зивәрини кејдириб о кечә
[Шаһын] јанына көндөрдү, өзү исә кетди.
- 3615 Шаһ назәнинин кәлмәсини көрчөк,
Шөкәрин һајыфыны балдан алды.
Она сарылыб о кечә көнлүнүн камыны алды,
Нәш'әдә икән оvsуну гәләт охуду.
Кәниз Хосровун ишиндән һејран галды,
Гучағында Хосров она чох ширин кәлди.
Хосров көзәлликдә бир әфсанә иди,
Јағлы дил төкәндә оvsунчу олурду.
О, гамәтдә һәр бир көсдән
Бир баш бир бојун һүндүр иди.
- 3620 Дадлы ләпәси тәр бадамдан да хош иди,
Ширинликдә шөкәр гамышындан ширин иди.
Кеф аты ахсајан кечә
Отуз ағач јол кедә билирди.
О кун ки, јарымчыг ичәрди,
Гырх батманлыг бадәни башына чәкирди.
Сәһәр олчаг кәниз јериндән дурду,
Бәһанә илә шаһдан изин алды.
Шөкәрин јанына кедиб; истәр-истәмәз
Бадамын кејфијәтинин Шөкәрә сөјләди.
- 3625 Шаһдан көрдүјү һәр бир шеји она хәбәр верди,
Хәлвәти сиррләри ачыб бајыра төкдү.
Шөкәр шамы көтүрүб гапыдан чыхды,
Шамла шөкәр бир јердә оlanda көзәл олур.
Шаһ елә билди ки, онунла јатан бу иди,
Кәниз шам тутандыр, о исә Шөкәр иди.
Ондан сорушду ки: «Гонагпәрвәрлик едәндән бәри
Хәлвәтдә мәним кими гонагла әјләшмисәнми?»
Чаваб верди: «Еј бөјүкләрин бир дәнәси!
Сәнин кими дунјасында гонаг көрмөмишәм.
3630 Ширин-шөкәрлиликдән, јағлы дилдән вә көзәлликдән
Һәр нә десән сәндә вар
Ачыгына кәлмәсә, бирчә ејбнц вар
Дузлу ағзындан азча иј кәлир.
Дуз һәр адамда паклыг јарадыр.

Бу гэдэр дузла сәндән иј кәлир!
Шаһ о сүсән әтирлијә деди: «Нә тәдбир?»
Јасәмән көркәмли [Шәкәр] деди: «Бир ил сарымсаг
јемәк».

3635 Шаһ о бүтханәдән чыхыб кетдикдә,
О нәсиһәтә бир ил әмәл етди.
Бу әһвалатдан бир ил кечдикдән сонра

3640 Шаһын мазачы һалдан һала дүшдү.
Бурну јелли дөврап алтында она рам олду.
Ағачындан сарымсаг сүсән көјәртди.
Кечмиш адәти үзрә бир кечә дуруб
Јенә [ишрәт] базарыны Шәкәрлә гыздырды.
Кечән илки ширинлији јенә дә онда көрдү,
Шәкәр тапан ширинлик көрәр.
Ејш-ишрәтдән бир нечә шәкил кечәндән сонра
Өпүшмәк, ојнамаг нишанәси орталыға чыхды.
О күмүш бәдәнли һәмнин кәнизи онун дәмнә верди,

3645 Бир башга чүтлә өзүнү төкләди.
Шаһ дишләнмиш ноғул јејирди,
Шәкәр үмиди илә палда јејирди*.
Кечәнин гошуну көчмәк истәркән,
О лаби шириндән шаһ јенә дә сорушду:
«Неч мәним кими бир гонаг сәнә раст кәлибми,
Мәндән јахшы бир һәмдәм тапмысанмы?»
Шәкәр шәкәр кими бир чаваб верди:
«Кечән ил сәнин кими бир јар бағрымда иди.
Фәгәт онун ағзындан иј кәлирди,

3650 Сәндән хош гоху сачыр, бундан јахшы нә ола биләр?»
Шаһ деди: «Һәр шәјин ки, ејбини көрүрсән,
Өз чамалынын да ејбини бир көр!»
Сорушду: «Мәним ејбим нәдир ки,
Бу көзәллик о ејблә чиркиләшир?»
Чаваб верди: «О мәшһур ејбдир—
Сән бир саат белә јахылашмагдан чәкинмирсән.
Чәрхин дөврү кими һәр кәслә ујушурсан,
Дүнја кими һамы илә севиширсән,
Еј Чин шәкли, көзәл гушсан,

Нә үчүн һәр ан бир будаға гонурсан?
Инчә бир гынын вар, амма һајыф ки,

Һәр саат бир гылынчла ојнајырсан».
Шәкәр чаваб верди: «Еј чомәрд!
Сән зәни едирсән ки, бу шәкәрдән бир адам дадыбдыр?
Пәрдәси габағымда олан о ејбләрә пәрдә чәкәнә анд
олсун ки,

3655 Мән доғуландан өз мөһрүмдәјәм.
Мәнлә нә бир адам хәлвәтдә јатмыш,
Нә дә инчими бир адам дешмишир.
Бу көрдүкләрин мәним кәнизләримдир,

Сән хәлвәтдә онларла әләнирдин.
Бәли, о ки, әввал кәлир мәнәм,
Ички мәчлисндә отуруб ишрәти артырырам.
Лакин о көнүл алан ки, сәнин гојнуна кирир,
Мән дејиләм, мәним кими кејинмиш бир көзәлдир».
Шаһ бу сөзләри онун дилиндән ешитдикдә
Чандан онун доғрулуғуна инанды.
Үзәриндә аллаһын мөһру олан инчи
Дешилмәмәјинә шәһадәт верир.

ХОСРОВУН ШӘКӘРЛӘ ЕВЛӘНМӘСИ

3660 Шәрг атәши баш галдыран кими,

Шаһ су кими орадан ахыб кечди.
Исфәһанын бејүкләрени јанына чағырыб.
О ширин додағын әһвалыны онлардан сорушду.
Бүтүн Исфәһан шәһәри бир ағыздан
Онун тәмизлијинә шәһадәт верди:
«Шәкәр олдуғу кими өз тункүндәдир,
Әзилмәмиш бир күлдүр, өз рәнкиндәдир.
Өз мәтаһыны горујуб сахлајыр,
Бир нечә кәнизи вар [онлары] ишләдир.
Атыны һр кәс кәлди онула јәһәрләсә дә

3665 «Дурб-аш низәси дәмирдәндир»*.
Гарылар да тәсдигләдиләр ки,
Кәлинин бакарәти өз јериндәдир.
Шаһын фал улдузу хошбәхт көрүндү, [о фикирләшди]

Ки, бу гэдэр милчөкдөн шөкөр нечө [саламат гуртармыш-
дыр].

[Гасид] көндөриб [ону] өз сараына чагырды,
Эр-арвад мөрасими үзрө ону гаршылады.
Дешилмәмиш дөниз ичисиини дешди,
Лә'л үзүклә јагут бирләшди.

3670 Бир даһа Мөданин шөһәринә сары јолланды,

Этәјиндә шөкөр јүкү илә Шөкөр дә онунла иди.
Шөкәрлә Ширинин севкисини хар едирди.
Шөкөр бир ширинлик көстәјирди.
Шөкөр јемәкдөн шаһын көнлү дојдугда,
Бир даһа Ширинин јурдуна үз чевирди.
Шөкөр шаһын түнкүндә хиффәт едирди,
Ширинин хумарлығындан [үрәјинә] тикан батырды.
Шаһ Ширинин севдасы илә јанырды,
Шөкөр кими суда әријирди.

3675 Ширинин фәрагындан шам кими аташдә јанырды,

Чүнки мум балла бир јердә оlanda күнү хош олар.
Ширин чаны үзүлмүш адамын
Агзына шөкөр долдурмағын фәјдасы нәдир?
Шөкөр неч вахт Ширинин јерини тута билмәз,
Ширин һалва шөкәрдән үстүн олуp.
Нәсрин олмаса чәмән [гара] торпагдыр,
Ширин олмаса шөкөр ачы олар.
Демә ки, ширин дә, шөкөр дә бирдир,
Шөкөр гамышдан чыхыр, ширинлик чандан.

3680 Ширинин балынын шамы ишыглананда,

Орада Шөкөр мангалда уд јандырмалы олуp.
Шөкәрин чамында бир чашны вардыр,
Онун да ширинликдән борч алыбдыр.
Бөјүкләр ширинлик үчүн сабирсизлик едирләр,
Шөкәрлә туту гушуну вә ушағы алдадарлар.
Ширин һәр бир су илә өгүшүp.
Шөкөр [исә] сују көрчөк әријир.
Шириндән Шөкәрә ајдын фәрг вар,
Ширин чандыр, Шөкөр чанын јеридир.
3685 Ширин гәсрдә олан бир мөләксимадыр,

Шөкөр онун јалныз пәрдәлары ола биләр.
Үрәји дејирди: «Мәнә тезликлә Ширин көрәкдир,

Ејшим үчүн Шөкөр вәчә кәлмир.
Буллурлугда көвһәрдән буз сафдыр,
Фәгәт бу гурудур, о исә јашдыр*.
Башымда дәјирман дашы фырланса да,
Көнүл о көнүл чаландан дөнөн дејил.
Башымдан кечәрәм, јарымдан кечмәрәм,
Бирчә башым вар, о да бу ишә гурбандыр».
3690 Бир башга вахт деди: «Бу хам тәдбирдир,

Дөз, јохса тамамилә русвај оларсан.
Јахшысы будур ки, Ширинсиз дөзүм,
Ушаг дејиләм ки, ширинјә алданым.
Ширин дә Шөкөр дә мәним чамымдадыр,
Нәдән көрөк күнүм ачы олсун?
Кәмнчинин чохлуғундан кәми гәрг олан кими
Бу гэдәр јар-јолдашла көнлүм достсуздуp.
Көрөк һәвәсин [көзүнә] мил чөким
Тәләсмәклә неч кәсин иши дүзәлмәјибдир.
3695 Көлкә кими јерә сарилмәк истәмирсәнсә,

Нәрдиваны пиллә-пиллә чых.
Кама јетмәк үчүн елә чан атма ки,
Наил олмадыгда агры чөкәсән.
Тамаһыны азалт ки, чох тапдыгда,
Өз мүвәффәгигәјитинә севинәсән.
Јахшысы будур ки, көнүл мәрдлик гапысыны дөјсүн,
Кишиләрни мурады мәрдликлә элә кәлир.
Көрөк дөзмәјә доғру јол тутум,
Гадынларын гаршысында алчалмаг арвадлыгдыp.
3700 Кишиләр үчүн арвадлыг етмәк һарамдыр,

Арвадлыг етмәк вә ја зина етмәк [икиси дә] бирдир.
Мәни бир аһу мөғлуб едирсә,
Мән нечә аслаңлыг иддиасында ола биләрәм?
Әкәр палтары көһнә, јаралы гојун олсам да,
Башгаларынын јунунда дејил, өз јунумдајам.
Филләр кими өз сиррини неч кәсә ачмадым,
Ипәк гурду кими неч кәсин килиминдә јатмадым.
О назәндә түрк елә башыны [дик] тутду ки,
Онун Хосров дејил, Кејхосров да назыны чөкәрди.
3705 Күрдләр кими, үрөк версән дөш ахтарар,

Экэр сви она версэн, хэзинэ ахтарар.
Фэрагы көнлүмү гана дөндөрсө дэ,
Тамаһ иди, тамаһ таун төрөдир.
Мәшугаләрдән вәфа уммаг гәрбәдир,
Һеч кәс демәз ки, сиркәли аш биширән һәкимдир.
Мәһи һәрдән елә һиреләндирир ки,
Истәјирәм, әстөгфүрүллаһ, ганыны ахыдам.
Мән нә вахтадәк она күзәштә кедим,
Экәр инчтсәм, ону тамамилә инчидәрәм.
3710 Гадыны вурма, амма даваја галхса,

Елә вур ки, һеч вахт јериндән галхмасын.
О көзәл арвад Киланда нә јахшы деди:
«Гадыны вурма, вурдун јахшы вур!»
Шаһын көнлү о гәмин чарәсини араја билмирди,
Сиррини сөјләмәјә дә јахын бир адам тапа билмирди.
Көнүлө өз евидән олан мәһрәм олур,
Бикәнәнин көңлү дә бикәнә олур.
Экәр тахылынын оғурланмасыны истәмирсәнсә,
Бикәнәни өз евинә бурахма.

3715 Өз сиррини ән јахшы достуна елә сөјлә ки,

Елә бил о сәнин ән пис дүшмәниндир.
Әгјарын јанында дејилмәмәли [сөзү] данышма,
Әгјара дејил, лап јахын достуна да [сөјләмә].
Хәлвәтдә дә дивардан [сиррини] өртүлү сахла,
Чүнки диварларын архасында гулаг (асан) чох олар.
Экәр гоһумундан кизли сахлаја билмирсәнсә,
Онда она көнүл вермә, јә'ни дүшүнмә.
Сөјләјә билмәдијәни дүшүнмә,
Дүшүнүлмәјән сөјләнилә билмәјән сиррдән јахшыдыр.
3720 Бу мәчлисдә елә пәрдәсазлыг елә ки,

Дарга ғылынч ојнатмаға кәлмәсин.
Бибана јарамајан бир нәгмә.
Шаһын мәчлисинә һеч јарашмаз.
Бәдсәһбәт адамла отуруб дурма,
Сәнин шә'нинә зәрәрдән башга бир шеј кәтирмәз.
Јолдашын ағыллы да олса, ағылсыз да,
Малыны һеч кәсә мөһүрсүз тапшырма.
Ағачы һансы торпагда әкирсән әк,
Ондан әкдијин бары көзлә.

3725 Ағзында сөзү елә бишир ки, нәһәјәт,

Тәкрат дејилдикчә сәнин адын јүксәлсин.
Јүз шадлыг палтары [кејмәк] истәрсәнсә,
Бир көјнәји јахшы ад газанмаг (јолунда) јырт.
Гаршына јүз јахшы јол чыхса белә,
Бир пис јол оларса, сән ондан чәкин!
Өз сөзүнә дүшмәнләрин көзү илә бах,
Бу јолла сән јахшы-писи таныја биләрсән.

ШИРИНИН ТӘК ГАЛМАСЫ,
АЛЛАҺА ЈАЛВАРЫБ СЫЗЛАМАСЫ

3730 Шаһ ишыгы дүшүнчәси илә билмишди ки,
Ширинин гәмини дағыдан Шапурудур.
[Шапуру] һүзуруна чағырды вә сарајда она хүсуси вә-
зифә верди [ки],

Бәлкә о ај тәкликдән тәнкә кәлә.
Сәрв бојлу ај тәк галан кими,
Нәркизләриндән ири мирвариләр ахытмаға башлады.
Бир кечә һалының пилијиндән тәнкә кәлди,
О кечә она бир ил көрүндү.
Башына гарга гонмуш дағ кими [ағыр] гаранлыг бир
кечә иди.
Ганадларындан дағ асылмыш гарга кими ағыр тәрпә-
нирди.

3735 Күндүзсүз кечәләрдән нишанәси олан
Одсуз көнүлләр кими сојуг нәфәсли бир кечә иди.
Сәһәр гушуну ганадларындан вә димдијиндән

Санки гаранлыгын чармыхына чәкмишдиләр
Тәбил чаланын әлләринә илан сарылмышды,
Улдузларын ајагларына тикан батмышды.
Зәнк гаравулханада әлдән дүшүб,
Зәнк чалан харабдыр, гаровул да мәст олмушду.
Чәзә Јер үзәринә көлкә салыбдыр,
Зәманә бојуну ғылынча вермишди.
Әр-арвад олса да Күнәш илә Ај,
Рәһими бағланмыш, сүбһү доға билмирди.
Сәма кечәни бағрына басыб,

3740

Санки Күнөшө Шэргдөн чыхмагы унуттурмушду.
Чөнуб улдузлары күрт жатмыш тојуг кими [һарэкетсиз],
Шимал улдузлары јухуја далмышды.

Јер башына шафлыг чэтри чэкмиш,
Гуш да балыг да бүтүндүклө динчолмиши.
Кечэнин зүлмэти көзлэрдөн нуру апаран кими,
Једди бачыны бир-бириндөн узаглашдырмышды.
Гаранлыгдан дүнјанын ајагына зэнчир вурулмуш,
Фэлэт гүтб кими јериндө һејран галыб тэрпэнмирди.
3745 Дүнја јарадычысындан хэбэрсиз иди,

Јохса о кечэ дүнја башга бир јердө иди?
Фэлэк дэниз кими башыны ашагы салмыш,
Этэјиндөн өз башына дүрр сэлмиши.
Улдуз дүрр огурламаг истэмши,
Гэфилдэн гыр күпүнө дүшүмүшдү.
Дөвран атэшханасынын күллү күпүндө
Түстүдөн башга бир шей галмамышды.
Фэлэкдө кэһкөшан жола төкүлмүш саман кими иди,
Онун алтында фэлэк гујудагы су кими иди.
3750 Инду гарысы алиндө ојнатдыгы кими

Үлкэр бир овуч арпаја дөнмүшдү.
Нэ мөбиддэ Зэнд охумаг дили вар иди,
Нэ дэ гушларда ганад чалмаг һэвэси.
Һэр аддымда бир зэнчи элиндө низэ
Дајанмышды ки, һеч јердэн нур сачылмасын.
Гарынын чырагынын ишыгы сөнүмүш,
Дул арвадын хорузуну чин огурламышды.
Ешитдим кечэ див јолу кэсэрсэ,
Евин хорuzu [банлајыб] аллаһа пөнәһ дејэр.
3755 Нечэ кечэјди ки, гыр кими јүз див вар идисэ дө,

Һеч бир хоруздан азан сэдасы кэлмирди?
О кечэ Ширинин гэлби сыхылырды,
Кечэнин гэлби кими чырагы гаралмышды.
Хэстэликдөн Ширинин үрэји елэ сыхылырды ки,
Дарыхдыгындан дүнја илэ дөјүшүрдү.
Хэстэлэрин һалы һаггында бу доғруду ки,
Кечэ хэстэнин чанынын гөнимидир.
Кечэ хэстэ олмаг чан чэкмэк кими бир шейдир,
Хэстэликдөн бетэр хэстэја бахмагдыр.
3760 Дил ачыб дејирди: «Еј зэмәнә!

Бу кечэдир, ја әбди бир баладыр?
Кечэ дејил, елэ бил гара иландыр,
Санки зэнчи кими адам јејэндир,
Она көрә аглајырам ки, бу гара зэнчи,
Зэнчи кими бир даһа күлмөјөчөк.
Еј лачивэрд рэнкли көј, нэ олду ки,
Бу кечэ башга кечэлэр кими доланмырсан?
Бэлкэ мөним үрэјимин түстүсү јолуну багламыш [вө ја]
Мөним аһымдан ајагында тикан сыныб галмышдыр?
3765 Еј кечэ, көр мөни нечэ кэдэрләндирмисән,

Еј кечэ, сәнин динин варса, мән динсизәм.
Еј кечэ, бу кечэ бир кишилик елэ,
Ја мөни тез өлдүр, ја да сәһэри тез ач!
Нэ үчүн гара булуд кими јериндө доңдун?
Ода доғру кедирсән, ја гылынча сары?
Туталым, тәбилчинин әлини багламышлар,
Пәрвинин ки, ајагыны сындырмајыблар?
Мән о шамам ки, кечэ ојаг галмагла,
Бүтүн кечэни шам кими аглајырам.
3770 Шам кими она көрө ода јанырам ки,

Шамын ән хош чагы јандыгы вахтдыр.
Бу көһнө чархын башымда дүјүнләнмәсинә бах,
Бу сөзү охујуб күлмөк лазымдыр.
Еј гуш, дилин варса бир оху!
Еј сәһэр, ағызын варса бир күл!
Еј кечэ гушу, әкөр кафэр дејилсән,
Бәс нэ үчүн аллаһу-әкбэр сәсини учалтмырсан?
Бәс од дејилмисән, еј парлаг сәһэр,
Нәдән даш-дәмири [јарыб] бәјјара чыхмырсан?»
3775 Пәрванојо охшар кенлү белэ гәмли икән,

Ишыгы сәһэрин шамы өз ишнини көрдү.
Сәһэрин мүлкү көзәл мүлкдүр,
Нэ истәсән о өлкәдә тапарсан.
Хәзинәнин һасарына јол тапанлар
Сәһэр чагынын ачары илэ ону ачмышлар.
Гәрәзлэрин һасары орада ачылыр,
Ачар орададыр, иш орада ачылыр.
О саатда ки, чанлар ајылыб дирчәлир,
Дилләрдө тәсбиһ күлү көјэрир.
3780 Гәр кәсин дилиндө гүввәт варса,

Аллаһын тәсбиһини зикр едәр.
Әкәр тәсбиһи дилин гушу охујурса,
Бәс дили олмајанлар нечә тәсбиһ охусун?
[Шүкүр] о улу [аллаһа] ки, тәсбиһ охујурлар
О дилсизләрин дә дилини билир.
Ширин сәһәрин кимјасыны тапан кими,
Даһа чивә ахытмагдан (јәни ағламагдан) әл чәкди.
Дөзүм гушу бир ганад чалды,
Хоруз банлајыб «Сәбр гуртулушун ачарыдыр» [деди].
3785 Үзүнү јагаг отагыны јеринә сүртүб,

Сызылдајараг өз таңрысына деди:
«Илаһи, кечәми күндүз елә!
Күндүз кими мәни дүнјада хошбәхт ет!
Үмидсизлик сәһәриндән даһа гара бир кечәм вар,
Бу кечәнин [ичиндә] мәни күнәш кими үзү парлаг ет!
Аслан кими кишиләри өлдүрән гөмим вар,
Бу гәмә мәним севинчими үстүн кәтир!
Бу дарысгал күрәдә галмага тагәтим јохдур,
Мәни бу дашын арасындан лә'л кими гуртар!
3790 Һәр бир адамын фәрјадына сән чатырсан,

Мәним дә фәрјадыма чат!
[Сәни анд верирәм] јетим ушагларын көз јашына,
Мәзлүм гочаларын көксүнүн јанғысына,
Јол үстүндә хәстә јатан гәрибләрә,
Гујунун тәкиндә галмыш әсирләрә,
Әдаләт диләјәнләрин фәрјадына,
Күнаһкарларын «ја рәбб, ја рәбб» демәсинә,
О һөччәтә ки, көңүл өз гулу етмишдир.
О ајәтә ки, чаны дири сахлајыр,
3795 Динпәрвәрләринин пак ајинлијинә,

Пејгәмбәрләринин сирр саһиби олмасына,
Халга јалвармајан мөһтачларына,
Ганы ган үстә ахан јаралылары,
Евиндән-јурдундан дидәркин дүшмүшләрә,
Јорулуб карвандан кери галанлара,
Илк дәрс охујанларын тәкрярына,
Јанан үрөкләрдән чыхан јанғына,
Көз јашы ахыданлара нисар олунан рејһана,

3800 Сәһәр тез дуранларын чыраг гурбанына,
О нура ки, халгдан кизлидир,

О ән'ама ки, сајы-һесабы јохдур,
Хәлвәтә чәкилмиш мәгбулларына,
Ләкәләнеммиш мә'сумлара,
Һәр бир итаәтә ки, сәнин јанында савабдыр,
Һәр бир чагырыша ки, сәнин јанында гәбул олунар,
О соунуч аһа ки, әршдән һүндүрдүр,
О бөјүк ада ки, изаһа сығышмаз,
Мәним ганла долмуш көңлүмә роһм ет,
Мәни бу гәм кирдабындан гуртар!
3805 Мәним һәр бир түкүм дил ачса,

Һәр бири сәнин шүкүрүнү етсә дә,
Мән јенә бир лал кими јатыб галлам,
Јүз шүкүрдән бирини дејә билмәрәм.
Сән осан ки, сәнин кимлијин јохдур,
Сән варсан, ондан галаң јохлугдан башга бир шеј дејил,
Сән вәһдет пәрдәсиндә кизләнемсән,
Гапында фәләјә гәһраманлыг вермисән.
Аллаһлыгыңын сонуну вә әввәлини
Әзәлдә вә сонда һеч кәс билмәјәчәк
3810 Горху илә ричада сәнин дәркәһына

Тәслим олмагдан башга бир јол јохдур.
Фәләји бағладын, дөвраны ачдын,
Дүнја, чан вә рузи—Һәр үчүнү сән вердин.
Рузи версән дә, чан алсан да,
Өзүн биләрсән, нечә мәсләһәтдир елә ет.
Сәнин мәрһәмәтинилә белә дурушман,
Бу мәрһәмәтинә бир мәрһәмәт дә артыр.
Һөкмүнлә башыма бир гәзә кәтирсән,
Тәслим олмагыма мәндә разылыг јарат.
3815 Дирилик ја өлүм, бәллидир ки, сән

Һәр бир һөкмүн олса ону едәрсән.
Мән хәстәдә фәгәт тагәт галмамыш,
Чәкә билмәдијим әзабы мәнә вермә.
Мәним әлимдән һеч бир иш кәлир,
Мәним әлимдән кәлир бари сән елә.
Бу дөфә дә өз ән'амында мәни севиндир,
Сәнин мәнә бағышладығын ән'ам чохдур.
Бу кизли сирри мән сәндән нечә кизләдим,

3820 Өртсөм дэ, сэн һәр өртүнү билирсән».
Пак галблэ чохлу арзулар дилөдөкдөн сонра

Көзүнүн жашы кими торпага сәрилди.
Аллаһ сыхылмыш үрәжинэ бир кенишлик верди,
Ачарыны дөмир дашдан чыхартды.
Жалварышлары Хосровун көндүнэ тәсир етди,
Онун үрәжини фәлэк кими алт-үст етди.

ХОСРОВУН ОВА ЧЫХМАСЫ ВӨ
ОРАДАН [АТЫНЫ]
ГЭСРЭ—ШИРИНЭ СҮРМӘСИ

3825 Аләм гәм ордусуну талан едән о гызыл бајрагыны
[Үфүгә] сандыгы заман
Шаһда ов һәвәси ојанды,
Талејиндән тәгсиринин төһмәти чәкилди.
Бир даһа дөвләтин фиданы чаванлашды,

3830 Шәкәрли Ширин ачылыгдан гуртарды.
Ширинин сифәти кими мүбарәк фалла
Шаһнәшаһ сәһраја үз тутду.
Тәбил-шејпур сәси көјә учалды,
Јер асман кими јериндөн галхды.
Гошун башчылары барраглары галдырдылар,
Икидләр чөлә тәрәф јолландылар.
Шаһсүварларын башчысы көрүндү.
Тачдарлар атынын јанында пијада кедирдиләр.
Бир тәрәфдән [Чин шаһы] фәғфур әлини јәһәрә баг-
ламыш,

О бири тәрәфдән дэ Гејсәр саркәрдәси [кедирди].
Кәмәрини баглајыб ејинни ачмыш,
Кејгубад папагыны јан гојмушду.
Јәһәринин өртүјүнү Күнәш чәјинә салмышды.
Үзәнкисини ај гулагына сырға етмишди.
Кавијан бајрагы шаһын башы үстүндә
Ајын үстүндә олан бир дөстә булуд кими идди.
Кәмәри, гылынчы зәрли [сәркәрдәләр]

3835 Гызыл һасар кими дөврәсини алмышдылар.
Охдан, гылынчдан олан о мешәдә,

Инәк дили [әјри гылынч] ширин бағры чатладырды.
Һачалы низәләрин күлмәкдән агзы чырылырды,
Фәләјә узагдан «Узаг дур!» дејирди.
Гара чәтирин үстүндә ганад ачмыш гызыл тәрлан
Гара һасар үзәриндәки гызыл бүрчә охшајырды.
Булуддан бир ијнә учу дүшсәјди.
Низәнин учундан башга бир јер тапа билмәзди.
Човушларын «Узаг дур, узаг дур!» сәси
Дүнјадан пис көзү узаг етмишди.
3840 Шаһын әтрафыны бир мејдан гәдәр

3845 Гылынчла горуг едиб һеч кәсә јол вермирдиләр.
Торпага, даша дәјән ат-гатыр дыриаглары
Бир нечә агач јери һамарламышды.
Јер дөмир јүкүндән белни әјмишди,
Кет-кәлдән һаванын нәфәс тутулушду.
Сарајын једәк чәкән кәч хидмәтчиләри
Һәр тәрәфдән јүз-јүз ајрыча кедирдиләр.
Филин белиндәки тәбил сәсләри
Дағы, чөлү ени-узуну илә тутмушду.
Парылдајан зонкларын һүлгумундан

3850 Гызыл шәбәкәләрдән әнбәр сачылырды
Ордусунда олан јүз сәксән нәфәр су дашыјан
Кулабла јолуну һеј јујурду.
Јүз әлли нәфәр мангал тутан көзәл
Ода әтирли бухурлар (јә'ни хош ијли отлар) салырды.
Минләрлә гызыл кәмәр бағланмышды,
Һамысынын гызыл сиккәләринин мыхы сындырылмышды.
Онун үчүн ки, һәр јана ат сәјирсәләр,
Бир гызыл пул ораја дүшсүн.
О јолдан кечән һәр бир гәриб

Биләрди ки, орадан шаһ кечмишдир.
Бу әјинлә шәһәрдән бајыра чыхдыга,
Дөврәнин кәрдиши онун пишвазына кәлди.
Гошун башчысынын көзүндә дүнја дар олмушду.
Ки, шаһнәшаһ һара кетмәк әзминдәдир.
Дүнјаны тутан күнәш белә бујурду:
«Бир нечә күн ов едәчәјәм».

- Лачын тәбилчији чалынан кими
 Овчу гуш пәрваза кәлди.
 3855 Ити ганадлы лачын хаваја галхды,
 Дунја кәклик вә көржиндән бошалды
 О дагда вә сәпрада бир һәфта
 Гарагушлар да чәнkindән чан гуртара билмәдиләр.
 Фасилә вермәдән ов ахтарырды,
 Бир овлагдан башга бир овлага кедирди.
 Бинәси бир овлагда галмырды,
 Ов вуруб сала-сала һеј ат сүрүрдү.
 Орадан һәмни гајдада чәлдән ашағы [ениб]
 Атын башыны Гәсри—Ширинә сары дөндәрди.
 3860 О диларамыи гәсринин бир ағачлығында

- Бадә чамын ичинә сүзүлән кими атдан дүшдү.
 Кечә аләмни үстүнә әнбәрдән өртүк чәкирди,
 Гуш иди, сојуг сазаг әсирди.
 Сојугдан гәлбиндә атәш [гәзәб] олдуғу үчүн, јер
 Су өртүјүндән өзүнә гылынч гајырды.
 Һәрчәнд ки, ора исти олан јер иди,
 Анчаг сојугла зарафат етмәк олмас.
 Шаһ бујурду од галасынлар,
 Батманла мүшк, хырманла уд јандырсынлар.
 3865 Гумари уд һәр јана әтир сачды,

- Хава да бир үздән кафур сәпирди*.
 Динчәлмәклә шаһын үрәјинә гүввәт кәлди,
 Кечәнин әввәлиндән сәһәрәчән јухуја кетди.
 Күнәшин лә'ли мә'дәниндән чыханда,
 Күндүзүн ешгиндән кечәнин чаны чыхды.
 Фәләк доланмагдан фил кими мәст чди,
 Кечәнин боғунтусу оңу лилә кими сәјәртди.
 Шәфәг һәкимләри гапыны ачдылар,
 Фәләкдән ган алыб ал рәнкә бојадылар.
 3870 Шаһ јатағындан шәнликлә галхды,
 Сәһәрдән ејш-ишрәтә башладылар.
 Сагинин әлиндән бир нечә нәбид [јә'ни ички] алыб ичди.
 Шәнлик үчүн чатышмајан бир шеј галмады.
 Нәбидин һәрарәти башына вуран кими
 Мурадынын истәји чанына һаким кәсилди.
 Чәлд бајыра чыхыб Шәбдизи минди.
 Сәрхош һалда Ширинин гәсринә доғру сүрдү.

- Мәстликдән үрәји рәггасә кими (ојнајырды),
 Бир нечә јахын гуламы да онунла иди.
 3875 Достлары Ширинә хәбәр кәтирдиләр ки,

- Будур, Хосров мүшәјәтчиси олмадан кәлибдир.
 Пак үрәји ар-намусундан чәкинди,
 Бу вахтсыз учудан чанына горху дүшдү.
 Бујурду һасарынын гапысына бағласынлар,
 Бир нечә кәниз гапыда отурсун.
 Һәдијә кими төкмәк үчүн һәр биринин әлино
 Сајы һәдсиз олан гызыл долу хонча верди.
 Кәбәдән, килимдән јол үстүндә
 Бир мејдан бөјүклүкдә халы дөшәди.
 3880 Бүтүн јол хәзинә әшјасы илә бәзәнди,

- Күлаб сәлди, өзү дә уд кими јанырды.
 Бир ај кими гәсрин дамына чыхды,
 Гулағы гапыда, көзү јолдајды,
 Һәр кирпијиниң учундан бир инзә дүзәлтмишди,
 Она гандан бир көзәтчи отуртмушду.
 Јолдан тутија рәнкли бир тоз галхды,*
 Дашдан чыхан булаг кими көзү онунла ишығланды.
 Тозун ичиндән о парлаг сәһәр чыхды,
 О күллүкдән бир күлшән орталыға чыхды.
 3885 Шамларын нуруну апаран о мәш'әлдән

- Чирағын (јә'ни Ширинин) бармағы [һејрәтдән] дола-
 ғында галды.
 Хәдәнк јәһәриндән бир хәдәнк көјәриб,*
 Онун су ранкиндән шүмшад әријиб суја дөнмушдү.
 Чијиндән зәрли һәмәјил асылмышды,
 Шаһлыг папағы да гулағынын үстүндә иди.
 Үзү тәзә ачылмыш гызылкүл кими иди,
 Әтрафына мүшкдән бир хәтт чәкилмишди.
 Әлиндә бир дәстә нәркиз тутмушду,
 Сәрхош нәркизләри кими онлар да хумар иди.
 3890 Күлү (јә'ни үзү) тәрдә үзүрдү,

- Турачы (јә'ни аты) күлүн алтында ојнајырды.
 Бели кәмәрли хидмәтчиләри дөврасиндә дәстә-дәстә кә-
 лирди,

Һәр бирисинин элиндә дәстә-дәстә чичәк вар иди.
Ширин Хосрову о сајағ сәрхош көрүнчә,
Әли-ајагы сусталыб галды.
Һушеулулгдан бир мүддәт һәр шејдән хәбәрсиз галды,
Һуша кәлиб өз ишиндә ачиз галды:
«Әкәр инди ону евә бурахмасам,
Һичранын дәрдинә дөзә билмәјәчәјәм.
3895 Әкәр ачыг еләмәјиб рам олсам,

Вејсә кими дүнијада бәднам олачағам*.
Чалышарам хәтаны өртмүш олам,
Әкәр бачармасам, мәним тәгсирим дејил*.
Шаһ кәлән ким көзәтчиләр гачдылар,
Гызыл сәлиб пәјнәдазлар салдылар.
Бир чох әкинчи жүз хырман јер әкәр,
Јүз хырмандан бир арпа элиңә кәлмәз.
Бә'ээн дә әкмәмиш гапыдан ичәри кирәр,
Көр дөвран, зәманә нәләри әкир!
3900 Шаһ о күл рәнкли ипәк фәршин үзәриндән

Аты сүрүб гәсрә сары јахынлашды.
Гаја кими бағлы бир дәмир гапы көрдү,
Һејрәтдән гапыда көндү сыныг дајаныб галды.
Нә гапыдан гајытмаға үзү вар иди,
Нә дә гыфылы сындырмаг нијјәтиндә иди.
Бир кәнизи өз јанына чағырды вә [сорушду].
«Назәнин бизи нә үчүн гапыда сахлады?
Ахы Ширин мәндән нә ачылыг көрдү?
Нә үчүн мәним үзүмә гапыны бағлады?
3905 Кет ичәри де ки, шаһәншаһ дејил, бир гулдур,

Сәнин үчүн бир пејғам көндәрибдир.
Бир гонагдыр, хидмәтиңә кәлмәк истәјир,
Нә бујурурсан, кәлсин, ја кәлмәсин?
Сәнин ки, додағында даима дуз вар,
Нәдән гонағын үзүнә гапыны бағлајырсан?
Гапыны үзүмә ач ахы падшаһам,
Өз ајағымла сәндән үзәр истәмәјә кәлмишәм.
Сән өзүн билирсән ки, мән һеч бир јандан
Көндүмдә сәңә гаршы пис фикирдә олмамышам.
3910 Кәрәк мәңлә һәмдәм оласан,

Сәни көрмәдән гајытмаг олмаз.
Әкәр истәјирсән ки, бурада аз отурум,
Бурах гој бој-бухунуну бир көрүм*.
Бу сајағ јалварышла шаһ пејғам көндәрирди,
Додағы шәкәр ешидиб аһ чәкирди.
О ај бачарыглы бир кәнизә бујурду:
«Чәлд галх, шаһын јанына кедиб гуллуг көстәр.
О алты тағлы филан тирмәни бајыра чыхарт,
Бу ејванын тағы илә үз-үзә вур.
3915 Ичини тикандан, косдан тәмизлә,

Мүшк илә зә'фәранла ораны әтирли елә.
Орда чәваһир кими бир сүфрә ач,
О алтыјааглы гызыл күрсүнү дә кәтир.
Гаршыда чадыр гур, шәггәни багла,
Сонра шаһа де: «Еј улу шаһым!
Бу евин көзәли јох, бу дамын гулу
Шаһәншаһа белә пејғам верибдир ки,
Әкәр бизим гонағымызсан, наз еләмә,
О јерә ки, сәни гондурурам гон.
3920 Узагкөрәнлик јолундан белә мәсләһәт олду ки,

Бу күнлүјә бу јердә әјләшәсэн.
Мән өзүм сәнин хидмәтиңә сараја кәләрәм,
Јери өшүб гаршында дурарам.
Дејилмәли сөзү дејәрик,
Елә ки, дедик, о ки, лазымдыр едәрик*.
Тәчрүбәли кәниз гапыдан чыхды,
О сәмән бојлунун бујурғуну бајыра апарды.
Зәрли-зивәрли бир чадыр гурдуруду,
Хосрову ораја кәтириб әјләшдирди вә өзү кетди.
3925 Ширинин үзү хәчәләтдән тәрләмишди [билмирди] ки,

Шаһын сүфрәсини далбадал нечә сазласын.
Зәрәфшан сүфрәдән башы ајылан кими,
Күләб вә шәкәрлә башга бир сүфрә ачды.
Ај ишығы кими бир шух көзәлин әли илә
Она әтирли шәрбәтләр көндәрди.
Сонра ај үзүнү јахшы бәзәди,
Күнәшин үстүнә ниғабла кәлкә салды.
Күлнар рәнkindә бир дон кејди,
Онун үзәриндә сачынын һәр бир һөрүјү бир кәмәнд иди.
3930 Һәлгәјә охшар бир кәмәнд чижинә салмыш,

Һәр бир һәлгәсинә дунја гулағы һалгалы [гул] иди.
Халис ғызылдан бир һәмәјили
Әрғәван рәнкли ипәјин үзәринә чәкмишди.
Чинлиләр ғајдасы илә башына
Чәваһирлә бәзәнмиш бир әрпәк салмышды.
Әнбәр сачан зүлф кими гара бир әрпәк
Дүрр сачан ајынын үзүнә асмышды.
Бу товуз кими бәзәнмиш һума
Турач кими һавада сүзүрдү.
3935 Көнүл овламағ шәнлијини башына аларағ

Јалвараны көрүб наз еләјирди.
Саллана-саллана гәсрин диварына сары кәлди,
Шаһын ғаршысында гуллар кими јери өпдү.
Чәваһир долу гулағындан чохлу лә'лә ачыб
Шәбдизин ајағына атды, һалыны атәшин етди.
Һәммин јүз дәнәли ири мирвари сапыны
Хосровун башына шабаш кими сәпәләди.

**ХОСРОВ
ИЛӘ ШИРИНИН СӨҺБӘТ ЕТМӘСИ**

3940 Хосров о гәсрин ајыны көрән кими
О учабојлу сәрв үчүн көнлүнү чәмән етди.
Көрдү бир бәһиштдир гәсрдә отурмуш,

Бәһиштли кими ғапысыны халгын үзүнә бағламышдыр.
О көзәл дилбәрин ешгиндән
Аз ғалды күрсүдән јыхылсын јерә.
Чәдликлә јериндән ғалхды,
Өз әлини өпүб јенә әјләшди.
Үрәк јумшалдан диллә үзрәһәлиға башлады,
Шәкәр сачан Ширинин әһвалыны сорушду:
Деди: «Даим тәзә ғал, еј азад сәрв [им],
Башын јашыл, үзүн ал, көнлүн шән олсун!
3945 Сәһәр күлүшүнлә дунја ишығлансын,

Фәләк уча сәрвинин көлкәсиндә олсун!
Бу сәфа, шәнлик көнлүмү тәзәләди.

Нәчәбәтинлә мәнә сән утандырдын.
Хәзинә илә, чәваһиратла, парча-һумашла,
Јолуму өз бәшијин кими бәзәдин.
Чәваһир дашыјан гулағынын һалчалары илә
Шәбдизин һалына сән лә'лә сачдын.
О гәдәр чәваһир ајағыма төкдүн ки,
Хәчәләтдән үзүмү лә'лә дөндәрин.
3950 Сәнин мәскәнинип һәдијәси белә олар,

Сәни көрмәклә шадам, шадлығ көрәсән!
Сән мәнә ујушдун, балла сүд кими,
Ширинлик етмәкдән һеч нәји әсиркәмәдин.
Амма нәдән үзүмә ғапыны бағладың?
Мән пис көрмүшәмми, ја сәһв олубдур?
Мәни торпағ кими сән алчатдын,
Өзүн кедиб фәләк кими дамда отурдун.
Демирәм сәндән уча дурурам.
3955 Сөзүн чинсиндә дә бир инчлик вар.
Сәнин ғонағын дејиләмми, ғонағын үзүнә

Нә үчүн кәрәк белә ғапы бағлансын?
Ғонағ ғабул едән кәрәмәтлиләр
Ғонағы бундан јашы ғаршылајарлар.

ШИРИНИН ХОСРОВА ЧАВАБ ВЕРМӘСИ

Лаләсифәт сәрв онун чавабыны верди:
«Дунја һөкранынын дөвләти даима јашасын,
Фәләк сәнин ғылынчынын итаәтиндә олсун!
Һәјкәлин фил кими, зәһмин шир кими олсун!
Бир баш ки, сәнин итаәтиндән дәнсә,
Чәзә зәнчириндән хилас олмасын!
3960 Мәнә тә'нә вурма ки, тахтыны јухарыда гојдун,

Сәнин көнизләринин јери һәмишә јүксәкәдир.
Сәнә мәррибанлығда мән әләм олдум*.
Әләм баш үстүндә учалсын кәрәк.
Мән сәнин јолудан ғалхан тозам,
Сәнин тозун јухарыда әјләшсә һағлыдыр.

Сән тацдар олдуғундан,
Шаһлыг тахтында эҗләшмисән.
Мән сәнин ешгиндән эфған едирәм,
Һинду кими дамында көзәтиҗәм.
3965 Хидмәтиндә түркләр олан чаһан һөкмдарларының

Дамында бир һинду кешик чәкәр.
Мән о гаракөзлү түркәм ки, бу дамада адым
Сәнин ағ кәнизин олудур.
Экәр мәним гондугум јер Ајын үстүндә олса да,
Шаһәшшаһын алчаг кәнизийәм.
Бир дә дедин ки, аличәнаблар
Гонағын үзүнә гапыны белә бағламазлар.
Сән гонаг дејилсән, овчу тәрлансан,
Бу даг көклијиндә тамаһын вардыр.
3970 Экәр гонагсанса, будур јер вердим,

Мән кәнизләр кими гаршында дајанмышам.
Гәбул етсәләр дә, рәдд етсәләр дә,
Гонага јарашмаз фүзуллуг етмәк.
Сәнин үзүнә гапы бағламагым наһаг дејилди,
Јаныма сәрхош кәлмәјин хәта иди.
Мән хәлвәтдә эҗләшәм, сән дә сәрхош [оласан].
Халгын төһмәтиндән нечә горулмаг олар?
Сән кәрәк бир нечә фәрәсәтли ағсагалы
Сечиб бу иш үчүн көндәрәјдин.
3975 Мәни Хосровун гәсриңә апарыб,

Кашанәнә мәңлә јени бәзәк верәјдин.
Мәним кими шириңә јәһәрли бир миник лајигдир,
Шәкәр кими бир кәлиңә кәбин лајигдир.
Сән истәјирсән ки, алдатмагла
Ширин мәзә кими мәни јејсән?
Мәни хам һесаб едиб сәрхош едәсән,
Чичәк кими ијләјиб сонра туллајасан?
Шаһларын намус пәрдәсинә тохунма,
Исфәһанда етдикләрин сәнә бәс едәр!
3980 Сән Шәкәрлә белә ојнаја биләрсән,

Амма Ширинлә јох, о Шәкәрдән үстүндүр.
Шәкәр сачмаг үчүн сәнә Шәкәр кифәјәт едәр,
Амма Ширин балдыр, өзү дә хам бал.

Ики гол иди, бир јерә бағладылар,
Ики ганадды товузун бир ганадыны сандырдылар.
Бир көнүлдә ики дилбәр сахламаг олмаз,
Ики көнүлдү олмаг ағылдан дејил.
Үтаридә әкизлик јарашыр*.
Сән Күнәнисән, бир бүрдә олсан јахшыдыр.
3985 Ширинин адыны дилиңә кәтирмә,

Ағзыны ширинлик јара еләјәр.
Сәнин мәнә вә севкимә еһтијачын јохдур,
Мәңлә ешгәзлыг едиб ојнајырсан.
Сән бир топла өтүшән шаһ кими ол,
Һинду кими он топ ојнама!
Он топлуг он тәрәфә аздырар,
Киши бир топла бир мәңилә чатар.
Мәним үчүн сәнин үзүн јекәнә гибләдир,
Мәним үзүмдән башга сәнин мин гиблән вар.
3990 Јанындан бир көзәл үзлү [өлүб] кетсә дә,

Будур сәнин он мин көзәл үзлүн вар.
Сәнин мүшк гохујан гәсрин чейранла долудур,
Бу јазыг маралын далынча тазы салма!
Шаһын сарајындан ираг олдуғум үчүн
Гујум бу монастыртын зинданындадыр.
Өз гәмли евиндә мән [јалгыз] галлам, [лакни]
Көвһәр кими өз паклығымы горујурам.
Баш кили пак олдуғуна көрә
Торпаг олса да, ону баша чәкирләр,
3995 Кечә бүтүн гурд-гуш динчәлир,

Мән динчәлә билмирәм, чанымдан нә истәјирсән?
Мән гәфәсә салынмыш бир гушам,
Гапымы бағлајыб, дамымы тутублар.
Тути кими [ајагыма] дәмир зәнчир вурублар,
Үнга кими тәһналыгла өтүшүрәм.
Сән гәсрдәсан, мән дарысгал гајалыгда,
Сәнә беһишт рузи олду, мәнә даш.
Мән ки, бу тиканлыгда јараја өјрөндим,
Гој дүнјада нә мәрһәм олсун, нә дә күлзар.
4000 Ики күндүк өмүр ағ олсун вә ја гара,

Һәр нечә кечирсән елә дә кечәр.
Бәли, инди ки, бу јолдан һамы кечмәлидир,

Гәсрдән көчмәкдәнсә гајадан көчмәк јахшыдыр.
Мән ки, һәмәјил бағламашам,
Сәркәрдәлик һәмәјили илә мәнн элә кечирә билмәзсән.
Бир гуланла јанымдан шири нечә апара биләрсән,
Мән Ширинәм, судәмәр дејиләм.
Мән о ушағ дејиләм ки, ширин дил [төкмәк]лә
Бир хурма вериб күлчәми әлимдән аласан.

4005 Башдан-баша гахыч олан бу хырманда

Бирчә арпанын бириллик миннәти вар.
Зәһрә кими бир әргәнун дүзәлтсәм*,
Әввәл инчидәрәм, сонра нәвазиш едәрәм.
Од кими ахырда пак бир нур олсам да,
Илк нөвбәдә әлбәт ки, түстүлүжәм.
Фәләк әввәл од верир, сонра су*.
Сусајанларын һалына бахыб мәтләби анла.
Хурмада тикан јарадана анд олсун ки,
Мәни хурма кими һеч кәс тикансыз элә кечирә билмәз.

4010 Чәрдәкисиз хурманын бир ләззәти олмаз.

Ај кечәсиз олса ишығы олмаз.
Бу јолда чох шәрәб тапарсаң, анчаг
Һамысы ачыдыр, мән исә ширинәм, еј шаһ!
Бу дәридә (јә'ни шәкилдә) сәнә чох һәмсәһбәт тапылар,
Еј дост, онларын һамысы габыгдыр, мәнсә мөгзәм.
Сән мәним ешгимдә малдан, дөвләтдән,
Ағалыгдан, шаһлыгдан башга нә көрдүн?
Һансы саатда мәнн јад егдин?
Һансы күн мәни севиндирдин?

4015 Мәним адымла һансы палтарыны чәкиб чырдын?

Мәним јолумда һансы харлығы чәкдин?
Һансы чапарла бир салам көндәрдин?
Һансы кечә бир хош хәбәр чатдырдын?
Сән достларыңла шәһлик едиб бәдә вурурдун,
Шапур фырча чалыр, Фәрһад күлүнк вурурду.

ХОСРОВУН ШИРИНӘ ЧАВАБ ВЕРМӘСИ

Бир даһа чаһандар мейрибанлыгла
Күлүзлүжә деди: «Еј јасәмән чөһрәли сәри!
Уча сәрвин көрүм иннабла јанашы дурсун,
Гәддин иннабла гоша дајансын!

4020 Мәним ағзымдан башга додағынын чамындан [һамы]
праг олсун.

Мәним башымдан башга һеч кәс бухағынын тугуна јахын
кәлмәсин.

Мәзәмәтиндә халис зәһәр олса да,
Фөгәт хош булагдан гајнағы вардыр.
Демирәм ки, нәдән һүндүрдәсән сән,
Гәддин кәстәрдин, бәла кәстәрмә.
Сәннин сәрв бојун уча-һүндүрдүр,
[Ону] даһа да һүндүрә чыхартмаг бәјәнилмәз.
Көзүмүн сачдығы бу нисары
Һансы манчанаг ораја чатдырсын?

4025 Бир мил учалыгда гәсрдән көр ки,

Бир фил бојунда мән көз јашы төкмүшәм.
Инди ки, мәнә һарун хәзинәси бағышладын*,
Бәс нәдән Гарун кими мәнн торпага көмдүн?
Мән бурада үрәјими нечә ача биләрәм,
Бәдәним бурададыр, башымы һараја гоја биләрәм?
Һалга кими гапындан ичәри кирмәсәм дә,
Фәләк кими гапынын һалгасыны өпүрәм.
Чијиндәки тугуңун бир һалгасы оларам,
Јанылдым, гулағы һалгалы гулун оларам.
Мәнә чәфа етмә, һеч бир јолла

4030 Сәнә вәфалы олмагдан башга күнаһым јохдур.
Тәгсирим варса да, сәннин үрәјин јумшагдыр.
Адамын күнаһкар олмасы көһнә адәтдиҗ.
Ачығын тутмасын, бир аз сакитләши,
Мән ки, рам олмушл, сән дилбашлыг етчә.

- 4035 Пешон чобанлыг олсун, чанавар олма,
Бөүкүлрәлә жекәбашлыг етмә!
Хәмирини лис хасијјәтлә мајалама,
Бөүкүлрә белә һөрмәтсизлик олмас.
Мәни торпаг кими астанаја атдын,

- 4040 Даһа мәни хәкәндәз адландырма.
Демә ки, јолумдан фитнә кими галх,
Мән галхсам, сән фитнә төрәдән оларсан.
Кәл етмә, бу зүлмүн чәзасыны чәкәрсән,
Мәндән көрмәсән дә, дөврәндән көрәрсән.
Гаршыја чыхан һәр бир сүфрәдән јеләк олмас,
Әлдән кәлән һәр шеји етмәк олмас.
Һәр бир әлиндә ити гылынч оланым
Халгын ганыны ахытмаға һаггы јохдур.
Бу харлығы мән өзүмдән көрүрәм, сәндән јох,

- 4045 Күнаһ мәним бәд бәхтидәдир, сәндә дејил.
Мәним зәнким вахтсыз чалынды,
Хорузум вахтсыз банлады.
Јохса көрдүјүн бу шахта-сазагда,
Белә бир күндә бу күнә галмаз идим.
Јанылдым, севкидир, бу шаһлыг дејил,
Севки јалварышсыз, фәрјадсыз олмас.
Нә гәдәр истәсэн мәнә наз елә, [лаккин]
Говулмушлар кими үстүмә гышгырма.
Әкәр мәнә султан олмағынла наз едирсәнсә,

- 4050 Бујур сәнә гул олмағыма гәбз верим.
Әкәр мәним гулағымдан түтүб сатмаг истәсэн,
Сәнә итаәт едиб алвериндә сүкут едәрәм.
Әкәр бир көзүмү чыхартсан, башыма габага вериб.
Сонра о бири көзүмү [дә] ирәли кәтирәрәм
Ганымы ахытмаға кәмәр бағламысан,
Башына тач гојсан һалым боллидир.
Сәнин хәнчәринә чәкилсә башым,
Башына доланарам, сәндән баш дөндәрмәрәм.
Мәнә сән чансан, һәм дә јашајыш,

- 4055 Ахы башгасы билмәсә дә, сән билирсән.
Ајыглыгда, сәрхошлуғда вахт-бивахт,
Сәни хәјалиндән башга бир шеј нәзәримдә олмајыб.
Мәндән башга һәр кәс бу шарбәти дадсајды,
Иши-күчү русвајлыға чәкәрди.

- 4055 Хәлвәтдә гүссәдән палтарымы чырырдым,
Зәһмәтлә јени палтар кәсирдим.
Онун үчүн ки, орду мәндән дөймәсин,
Шаһлыгын биначасы сарсылмасын.
Сәнин чамалынын ешгиндә мән елә бир ринд дејилдим
ки,

- 4060 Әлимдә гавал сәнин кујуна кәлим.
Иш дүзәлтмәкдә мән дунја сәрвәријәм.
Дунјаја малик олмаг һара, ешгбазлыг һара?
Лакин зүлфүнүн адыны ешитдикдә
Онун гохусуна тач вә тахты сатырдым.
Гојнумда өзкәси олса да әкәр,
Көнүлдән чанадәк сәнин әсирин идим.
Дөнүклүк фитвасы илә бир су ичмәдим,
Дүзлүкдән башга бир иш көрмәдим.
Кама јетмәк үчүн бир аддым атдымса да,

Чаван идим, чаванлыг белә олур.

ШИРИНИН ХОСРОВА ЧАВАБ ВЕРМӘСИ

- 4065 Бир даһа товуз мисаллы кәзәл
Инци мүчрисиндән шәкәр тункүнүн [ағзыны] ачды.
О кәзәл нахыш әгигиндән (јәни додагларындан)
Ипәкдән јумшаг сөзләр ахытды:
«Дөвран дөвр етдикчә,
Кечә-күндүз, јер-көј дурдугча,
Дунја сәрвәри әләмә һәкмиран олсун!
Зәманә итаәтиндә олсун, о, һөкмүнү сүрсүн!
Улдузлар һүзурунда фәррашлыг етсин,

Сәадәт јанында сәркәрдә олсун!
Мәним көнүлдә Хосровдан јүз губар вар,
Шаһлыгдан кеч, о, башга һесабыр.
Һәлә дә мәнә дөвләтинин назыны едирсән,
Һәлә дә зор еләмәк јолу илә кәлирсән.
Һәлә дә башында хәнишдән [чох] гүрур вар,
Әфеус ки, бу гүрур севкидән узагдыр.

- Ашиг олан бир кэс ханишэ кэлэр,
Нижазы олмажанлара севкинни нижазы жохлур.
4070 Ашиг олмагла дикбашлыгы тутмаз, чүнки
- Ешгбазлыг ојунбазлыг дејил.
Белэ бир истидэ сэрин күлөк кэрэкдир,
Тэжчэ күнүл дејил, дэрдди күнүл лазымдыр.
Мэн о гушам ки, күллэрин үстүндэ учмушам,
Јајын исти хавасыны көрмөмишэм.
Бир чичэк кими идим, Сөгләб банусу
Инди күләб кими шүшэдэ (јэ'ни мэйбус) галмышам.
Јашыл от кими додағымы сүдлэ, гарла јумушам,
Чичэк кими сэрин булагларын башында көјөрмишэм.
4075 Бу палчыг корда, даш һасарда,

Сэнэ үмид олуб бу гэдэр көзләдим.
Истилик [эзабы] чэкмөкдөн гызыл кими эридим
Шахтадан буз кими донуб кирдим.
Нэ елэ бир элим вар ки, бу зэнки чалым,
Нэ бир сирдашым вар ки, онунла данышым,
Һэр заман сэни өз јарым билдим,
Һэр јердэ сэни вэфалы адландырдым.
Сэн һеч вахт күнлүмэ бир јол тапмадын,
Мэнимлэ севкилилэр кими рэфтар етмэдин.
4080 Өлмөкдөн мэним нэ горхум ола билэр ки,

Чанымы сэнин гылынчына тэслим етмишэм.
Тэрэзилни күзү јерэ тэрэф эјилэндэ,
Һесабыны дашдан јахшы торпаг билэр.
Мэним ағлым варса бир јердэ эјлэшөрөм,
Јохса һэр нэ көрсэм өзүмдөн көрмүш эларам.
Мэним элимдөн һеч бир иш кэлмөсэ дэ,
Бир иш ки, саја кэлсин,
Зэманэјэ о гэдэр шикајет едөрөм ки,
Наһајет, нишанэјэ бир ох вурарам.
4085 Нэ үчүн кэрэк мэним кими азад бир сэрв

Сэнин ешгинин бэндиндэ кэдэрли галсын?
Һалэ күнлүмдэ јахшылыглардан шөнликлэр вар,
Һалэ башымда шөвгүнүн һэвэслэри вар.
Һалэ һиндулэрим атэшпэрэстдир,
Һалэ көзлэрим сэрхош түрклэр кимидир.
Һалэ гөнчэ күлүм ачылмамышдыр,

- Һалэ дэниз дүррүм дешилмэмишдир.
Һалэ додагларым дирилик сују илэ долудур.
Һалэ чаваилыг архым гурумамышдыр.
4090 Үзүм Тараз көзэллэринин бир дөнөсидир,
Эн алчаг кэнизим тэкэббүрлэ наздыр.
Күл-чичэклэрэ не'мөт верэн нэсимэм,
Шэкэрин валиһнди, јетим дүррэм.
Чыраг мэним нурумун пэрванэсидир,
Тэзэ Ај мэни көрчөк диванэ олар.
Эгиг мэним лэ'лимин [элиндэн] башына даш салыр,
Үзүмүн күлү күлүн үзүндэн ранки гачырар.
Бухағынын турунчундан данышсан,
Багдад нарынчы чэнэсини ашағы салар.
4095 Үзүмүн алмасыны шаһларын элине версэм,
Исфahan алмасы сабэтини кері чэкэр.
Дишимдэн, додағымдан бағышладығым һэр бир дүррэ
Бир күнүл аларам, јүз чан бағышларам.
Пэлэнкклэрэ мэн дикбашлыг өјрэдөрөм,
Чејранлар мэндөн ојнамағы өјрэнирлэр.
Марал бу чевик көзлэрин һэсрэтиндэн
Кирпијиндэн тирјэк дејил, заһэр төкэр.
Аһу мэно сары бир дөфө бахса,
Бојнумун хэрачыны бојнуна алар.
4100 Бирчэ назыма Руму аларам,

Сачдығым этирлэ Хүтөнлэ јарышарам.
Баһар көзэлликдэ бармагла көстөрилир,
Мэним бир бармағымда санки јүз баһар вар.
Мөһтабын тэбиоти о тэравоти илэ
Мэним элимэ су төкэ билмэз.
Мэним јагутум хам шэраб алса,
Өвэзиндэ бадэјэ, гэнд верэр.
Гэмзэм илэ күнүл овлајан түрк олсам да,
Өлушлэ күнүл охшаммағы да бачарырам.
4105 Көзлэрэ о гэдэр нур сачмышам ки,

Түрклэрдэ дар көзлүк даһа галмамыш.
Һеч кэс көзэлликдэ көзүмдэ дејил.
Көзэлликдэ кимсэ мэно гаршы дура билмэз.
Ај (јэ'ни үзүмэ) мүшк (јэ'ни сачларымы) энцир елөсэм,
Бир чох асланлары овлајарам.
Лэ'лим шэкэрлэ даваја кирса.

- Сән киши көстөр ки, кишини тутсун.
Шәкәр мөним дишимин бачысыдыр.
Вәфа да мөним әдминин һәмјерлисидир.
- 4110 Бир дүңја назым вар, жүз дүңја һөјам,

Назымын бир гапысы, абымын жүз гапысы вар.
Додағымын лә'ли шәкәр сачандыр,
Зүлфүмүн учу этәјини чөкәндир.
Ләтафәтдән меј кими бадәјә доларам,
Бадамын этәјинә шәкәр төкәрәм.
Һәрчәнд ки, алмам күмүш нар олду,
Јенә ашиг өлдүрән, агил алдаданам.
Үзүм дүңјаны ишыгландыран күн,
Әргәваны бир зырыха сатар*.
4115 Бу мәст һәркиз рә'налығындан

Һәр адамын ганына әлини батырмыр.
Башым нә кими говаглар чөкмәмишдир?
Нечә мискинләри бу гапыда өлдүрдүм.
Сәнин дә ганына әлим буланмамыш кет,
Бу кими ганлардан бојнумда чохдур.
Саг әлимин јарасыны јемәдән чәкил,
Сол әлимлә ешгим бу иши едәр.
Сән даш үрәкли олдуң, мән дөмир чанлы,
Елә үрәјә белә чандан башга бир шеј јарамаз.

ХОСРОВУН ШИРИНӘ ЧАВАБ ВЕРМӘСИ

- 4120 Шаһ бир даһа деди: «Еј көңүл ишыгландыран!

Биз даныша-даныша сәһәр ачылар.
Көзәллијини мөним үзүмә чәкмә,
Сән дедијиндән дә жүз јол көзәлсән.
Сән өз үзүнү күзкүдә көрдүн,
Мөним көзүмдә ондан жүз дөфә көзәлсән.
Сән ағымда диларам десәм,
О адла ағым шәкәрлә долар.
Сәнә Күнәш десәм, јенә јери вар,

- Сән фәләкдә Ајын рөвнәгини апардын.
4125 Шәкәрин үрәји о вахт сыхылды ки,

Сәнин јагутун дашдан бајыра чыхды.
Күндүр сәрв чәмәндә онла сусдалды ки,
Сәнин күмүш нарын будағында (јә'ни дөшүндә) јетишиди.
Хурманын чәрәји онда сынды ки,
Сәнин додағыннын хурмасы ачды.
Үзүнүн сиккәси беһиштин ачарыдыр,
Она көрә вүсәлын беһишт кими көрүнмәздир.
Ај көзәликдә сәнә вургундур,
Шәкәр сәнин нөкәринин нөкәридир.
4130 Күлүн шәкәрлә башыны бир јастыға гојса,

Үзүмүн ағзы су илә долар.
Һәр бир мәчлисин сүфрәсинә балын кәлсә,
Мум кими үзләрә руһ верәр.
Сәдәф ағзынын гаршысында ағзыны ачарса,
Сәнин о дүрр дишләриндән борч алар.
Әкәр өз түкүндән јарысыны сатсан,
Гижмәти бир өлкә олса да, аларам.
Ајын һасәд апардығы бу көзәл үзүнә,
Өзүн дә бахма, бирдән өз көзүн дәјәр.
4135 Һеч кәс өз көзәллијини кәрәк көрмәсин,

Көз дәјәр, көзәллији апарар.
Кәл мөним кими бир падшаһын
Ганыны һаһаг јерә ахытма.
Әкәр шаһсан көвһәринин нишаны һаны?
Әкәр Ширинсән бәс шәкәрин һаны?
Ачыгдан әл чәкиб, барыш јолуну ач,
Дава етсән дә бир үзр јери гој.
Мән пис данышмадым, писликлә ишим јохдур,
Әкәр демишәмсә, сән жүз мин сөјлә.

- 4140 Һәрчәнд ки, көзәлләрин адәти түнд хасијјәтли олмагдыр,

Јахшылыг да көзәллијә јарашыр.
Бөјүкләр, әлбәттә, түндлүк едирләр,
Лакин бә'зән дә рәһмә кәлирләр.
Өз гәдим јарына чәфа кәстәрмә,
Сән түнд олсан да, һикарым, көңлү рәһмлисән.
Јел кими одумдан һачанадәк гачачагасан?
Мән сәнин торпағын дејиләм нәдән мәнә су төкүрсән?

Мән сәнә мейтачам, бунулла белә
Новазиш туғундан башым узагдыр.
4145 Бүтүн әлиачыглара бу мәлүмдур ки,

Мүстәһәг һәмишә мәрһум галыр.
Мәндә көнүл олдугча, көнүл овлајаным сән олачагсан,
Чандан кеч ки, сән чан верәнсән.
Әкәр сәнин бәндиндән әјрү дүшсәм,
Көнлүмүн бәндиндән гуртара билмәрәм.
Бәсди чәфа атыны үстүмә чапдын,
Кәһ торпаға салдын, кәһ гана булашдырдын.
Ширин диллә шәһәрдә шәһрәт газандын,
Мәнә зәһәр кими ачы чаваб вердин.
4150 Мәнә чәтин дејил, бу дәфә дә өјрәндим,

Мүбарәк олсун, чох өјрәндим.
Чох вахт сыныглыг мөһкәмлијин әсасы олур,
Бир чох гәмләрдән шадлыглар доғур.
Чәфа етмәк чох да мүбарәк олмур,
Бу кечә [белә] етмә, бир кечә бир ил дејил ки?!
Көнлүмү севиндир, гәми бөлүшдүрмәјә кәлмишәм,
Сәни истәјирәм, она көрә кәлмишәм.
Шам кими мән дә дајаныб бу ишдән дәнмәрәм,
Чүнки мәним кими ширинлик ахтаран чохдур.
4155 Елә шам онун үчүн көзү јашлыдыр ки,

О да ширин ләбдән әјрү дүшмүшдүр*.
Шәкәр гамышынын үрәјиндәки дүјүн нәдәндир?
Бәлкә о да ширинлијин бәндиндәдир?
Нә үчүн хурманын ағачы үрәји тиканлыдыр?
Бәлкә о да ширинлијә кирифтар олмуш?
Еләчә дә әкәр сүд ширин олмасајды,
Ушаглыгда халгы сакитләшдирмәзди.
Бу бир-ики мискин ширинлијә кедир,
Онлар да шириндир, сән дә ширинсән!

ШИРИНИН ХОСРОВА ЧАВАБ ВЕРМӘСИ

4160 О ипәк өртүклү әј чавабында

Шәкәрлә шаһын гулағына сырға тахды.
Көвһәр мүчрүсүндән јагут гыфылыны ачды,
Хурмаја гәнд верди, гәндә исә рузи [бәхш етди].
Бујурду әј үзү атланыб кетсин,
Мүшкә (јә'ни сачына) көстәриш верди ки, пәрдә чәксин.
Сәрв сүтунуна јериш өјрәтди,
Гөнчә тәк ити олду, күл кими јанды.
Һөрмәтлә дамын кушәсини өпдү ки,
Бишмиш кәрпич хам әнбәрә чеврилсин.
4165 Хидмәт үчүн [шаһа] бир чадыр гурмушду,

Көнүл овламаг үчүн дә башга чадыр гурду.
Әввәлчә леди: «Еј аләмә сәрвәр,
Сән аләмин үзәринә бајраг вурмусан.
Чиндән Рума кими адын чәкилир.
Гәдәр хан сәнә бәндәдир, гејсәр гуламын.
Јалныз Чин хаганы сәнә торпаг дејил,
Јер үзәриндә бу кими торпагларын чохдур.
Сары олан һәр бир палданы
Јағлы вә ја ширин шејлә јемәк олар.
4170 Мән о јаға гојулмуш палдајам ки,

Ширинликдән јалныз гуру адым галыб.
Бәли, мән аләмдә заһир олдуғум күндән
Бүтүн варлығымла сәнә хиридар олдум.
Нә бир адамын сорағына кетдим
Нә дә сәнин үзүндән башга бир кәсә сәчдә етдим.
Сәндә мөһрибанлыгдан бир иј көрмәдим,
Јалныз тәкәббур вә һөкмиранлыг көрдүм.
Өз арзусунун гејдинә галмаг,
Ону өзкәләринин үзүнә чәкмәк,
4175 Ешг дејил, бу һаваји бир шәһвәтдир,

Ешг нара, сөн нара? Сөн асудасэн.
Мән бир фили бәндә вура биләрәм,
Сөн шаһсан, [шаһмаг ојунунда] сәнә пијада салмаг
олмаз*.

Чейрана шир нечә гонаг ола биләр?
Гартал бир сәрчә илә нечә доја биләр?
Сөн бир сәрвсәнсә, мән дә бир чөр-чөп,
Һәр һалда икмиз дә бир торпагданыг.
Мангалда үзәрлији дә, уду да бир бил,
Бухуру да, түстүнү дә, күлү дә бир бил.

4180 Бу сүфрәјә дуза басдырылмыш бир кабаб кәрәк,

Филлин ајағы алтында әзилмиш милчөкдөн [сәнә] нә чыхар?
Дилин хош алов пүскурүр,
Јахшы олар ки, газаныны јандырмасын.
Сел кими балыглы һовуза кәлибсән,
Өз мурадына чатмаг истәјирсән?
Сөнин туфанында мән горуначагам,
Истәјирсән бу гапыда отур, истәјирсән кет.
Сән Ајын галасына кәмәнд атырсан,
Фәләјә јол тапа билмәзсән, нә етмәк олар?

4185 Кечә ојуну илә фәләји тута билмәзсән,

Овсунла Ајы гојнуна ала билмәзсән.
Дешилмәмиш бир дүррү дешмәк лазым олса,
Кәрәк дәнизин гулағына сөз дејәсән.
Ирәм бағынын дөврәси будагла өртүлдүр,
Рузи гапысы ачыгдыр десәм дә, јанылымшам.
Мән сујам, адым дирилик сујудур,
Сән одсан, о одун ады чаванлыгдыр,
Истәмирәм одла су бир јерә дүшсүн,
Онлардан аләмә фитнәләр дүшәр.

4190 Јахшысы будур, дири икән мәни јалныз

Өпүш үчүн истәјән адамын дөврәсинә доланмајым.
Кет јенә дә Шәкәри овла,
Ширинин балы илә сөнин ишин јохдур.
Шәкәр додағымдан кимсә өпә билмәз,
Јалныз дишләримдир ки, о да хырдасыны чижәјир.
Ширини өлмәк базары рәвачдыр,
Чүнки додағындан ширинлик јағыр.
Шириндән, Шәкәрдән чох бој демә сән,

Гәссабдан узагдыр парча тохујан.
4195 Елм үзрә ики манчанаг вар,

Бири ипәк атар, о бириси даш.
Шәкәрлә һеч кимин ширинлији кетмәз,
Ширин додаг јалныз шәкәр сындырар.
Бундан әввәл сәнә ачылыг үз верәндә,
Өз күлшәкәрини Шәкәрдән истәјирдин.
Шәкәри једин, инди Ширини дә истәјирсән?
Сән ја Ајы овла, ја да балыгы.
Гәсрә-Ширин һәвәси башына вуруб,
Шәкәрин мөканы билирсән һардадыр?

4200 Мән өз чийәр ганымы төкмәкдән

Башымы гашымаға мачалым јохдур.
Даһа мәним әлимдән шаһы севмәк кәлмәз,
Өзүнә мәнән зирәк бир гаҗыкеш тап.
Мәним јадымла ки, ону унутмалысан,
Кезәл һава чалырсан, әкәр сазын гырылмаса,
Һачанәдәк әсирләрлә тунд данышачагсан,
Сән де гој катибләр јазсынлар.
Сөнин гәм јемәкдән азад көнлүн вар,
Һаваландырмаг үчүн һавады башын вар.

4205 Бадәдән сәнинлә ган ичмәк нәјә кәрәк,

Арыг гојун кими үфүрүлмәклә көкәлмәк нәјә лазымдыр?
Сәнинлә мәним севдам пис олдуса, ејби јохдур.
Бир аллаһ вардыр, о, ишләри дүзәлдәр.
Бу виланә вадидә әјләшәрәм,
Чарчы далынча чарчы саларам.
[Билсинләр] ки, Пәрвиз Ширинин башына нә ојун ачды,
Кәлин бурададыр, о, һарада шәкәр сачды!
Бу дәфә тора дүшмәјим бәс елар,
Һәм гижмәтдән дүшдүм, һәм гәдирдән.
4210 Инди ки, адлар арасында адым батды,

Адсыз-сансызларын гапысы бағлы галсын.
Гапы бағламагдан рәғибим асудәдир,
Хәзинәнин гапысы бағлы олса јахшыдыр.
Мәним гәндимин дүнјада шөһрәти вар,
Она көрә дә гәсримин гапысы Сәмәргәнд [ағачындан]дыр.
Гапыны ачмаға әлим чатмырса,
Сачымдан сәнә кәмәнд дүзәлдә биләрәм.

- 4215 Өкөр истөсөм, меј кими сәни чама ахыдарам,
кәмәнд зүлфүмлә сәни дама чәкәрәм.
Лакин јел сәнин ајағыны кәндирдән чәкмиш,

- Кәндирбазлыг бачармырсан, нә фәјдасы вар?
Јахшысы будур ки, чәкдијин дағы көрәндән [сонра]
Јағымы сәнин чырағында јандырмајым.
Инди ки, үрөк ганымын чошмасыны сәнә дедим,
Кечән дә, күндүзүн дә хејрә галсын, мән кетдим*.
Буну дејиб сәрв кими јериндән галхды,
Гашыны дүјүнләјиб башыны дүз [дик] тутду.
Ипок донуну јајды, дону тәрәфдән [төкүлән]
Гәндинин гәлибләри илә дунја долду.
4220 Көзәлләрин гәјдасы илә әлини атыр,

- Чәнәсини кестәриб зүлфүнү баглајырды.
Хәз-хара ичиндә олан чамалыны
Өртмөк [бәһанәси илә] ашқара чыхарырды.
Кәһ нәсрин (јә'ни көзләр)ини өртүјә бүрүјүр,
Кәһ да зүлфүнү гулағынын ардына төкүрдү.
Бә'зән сачынын һөрүјү долашырды,
Дүјүнләјиб ај [үзүнә] мүшк сәпирди.
Бәзәк вурмаға вахт јох иди,
Ајағы елә бил гылынч үстүндә иди.
4225 Зәнчирини, халхалыны дүзәлтмөклә

- Ајағы зәнчирлиләрин (јә'ни ашигләрин) һалыны хараб
еләди.
Сачындан кәһ кәмәр, кәһ тач дүзәлдирди,
О тача-кәмәрә шаһ мөһтач олмушду.
Ајын бојнуна лалә багламагла,
Шаһын бојнуна кәмәнд салмышды.
О тәр һалвада бир вәм атәш дүзәлтди,
Чүнки ити алов һалваны јандырди.
Көзәллијә лазым олан һәр једди [иши]
О көзәл көзәлчәсинә јеринә јетирди.
4230 Наз-гәмзә илә шаһа дал чевирди,

- Көјләри Күнәшдән [санки] бошалтды.
Онун дөнүшдә зүлфү бурулан анда
Сағрысы балдырына чивә верирди.
Архасындакы галын кәндир кими сачлары
Кимә дәјсә әф'и кими чалырды.

- Буллур көрдәни туғ дүзәлтмөклә
О гара көндләрлә һеј ојнајырды.
О көрдәнин ешги илә өлән көнүлләр
4235 Өзү илә бојунларында кәндир кәздирдиләр.
(Ширин) назла дамын кушәсиндән кечди,

Диларам бунула шаһдан [јахасыны] гуртарды.
[Шаһ] өз чанына чохлу анд верди,
Нәһајәт, о көзәл дилбәр јенидән кәлди.
Отуруб нәрквииндән мирвари ахытды,
О су илә дүнјаја од вурду.
Һәр бир һекајә илә ки, көнүл овламаг [ва]
Өвсунала әлә кечирмәк мүмкүндүр етди.
Ашиги сусалдан бүтүн ишләри
Чевик мә'шугаләр чох чәлд едирләр.

ХОСРОВУН ШИРИНӘ ЧАВАБ ВЕРМӘСИ

- 4240 Шаһ о көзәлин назыны көрдүкдә

Гылынч ојунунда галханыны јерә гојду.
Шикајәти ширинликлә кизләди,
Ширинләрдән нечә шикајәт еләмәк олар?
Ширинә деди: «Ај көзүм чырағым!
Күлшәнинимин һума гушу, бағымын товузусан.
Башымын тачы, тачымын тахтысан.
Мәни һәм ајагдан саларсан, һәм дә әлимдән тутарсан.
Мәним көнлүмү апаран да, мәнә көнүл верән дә сәнсэн.
Сәндән һәм сәрхошам, һәм дә ајыгам.
4245 Сәндән башга кимсәм јохдур ки, ораја кедәм,

Сәндән јахшы тачым јохдур ки, орада тахтымы гојум.
Туталым ки, мөндән пислик көрмүсән,
Даһа нәдән ганымы төкмәк гәсдиндәсән?
Јаньма белә кеч кәлирсәнсә,
Бу тезликлә мәни өлдүрмә, бир аз көзлә.
Кәндли бу сөзү Нәмруда јахшы сөјләди*.
«Өлдүрмәкдә ләнки, әкмәкдә тәләси!»
Өзүн бил, ја үзрү гәбул ет, ја чанымы алат.

Өзүн бил, бу бајрам, бу да ки, гурбан
4250 Елэ наз етмө ки, сөнө нијаз кәтирсин,

Нөвазиш елэ, назын һәддини ашды.
Үмидсизликлө көңлүмү бундан артыг сындырма,
Кефими зүлфүн кими сындырма.
Гәм һәддини ашды, бир гәмхарым јохдур,
Јалныз сәнсэн, сән дә гәмхарлыг еләмирсән.
Сызлајан көңүллә гошалашан гәми
Һәмдәрдләрә вә јашыдларә демәк олар.
Гәми олмајанларлә гәмдән данышмаг олмас,
Сазла саз ујушар, мұхалиф ујмас.

4255 Јүкүн башындан бу зәнки ач,

Бу бир нәфәси асудәликлө чәк.
Дүнијадә мән вә сән кимләр чох олмушдур,
Әкәр бири илә [фәләк] дүз кәлибсә, бизимлә дә кәләр.
Јухарыда вә ашағыда олан бу дарвазадан
Охумамышсанмы ки, о, дайрә олдуғу үчүн узагдыр?*
Көңүл алдатмаг јетәр, еј көңүл сәбрим түкәнди.
Шухлуг еләмә ки, сәбрим түкәнди.
Еј дост, ишими дүзәлт, мағамыдыр,
Хумарымы башымдан чыхарт, вахтыдыр.

4260 Бәсдир даһа гашларынын тағыны ачмамаг

Кәмәрбәстә [шаһы] јалғыз гојмаг [јетәр].
Фәрхарын гапысыны фәғфура бағламаг,
Мулијан чајынын көрпүсүнү дағымтаг* [најә кәрәк?]
Нијә дүнијанын гәмини чәкирсән?
Гәми бурах, шәнлик чағы чатмышдыр.
Булудлу күндә гәм јемәк олар,
Сән шадлыг елә, бу күн күнәшлидир.
Сынмышын үстүнә нә гәдәр кечә һәмләси етмәк олар?
Тутулмуш әсирлә нә гәдәр ојнајачасан?
4265 О адамда нә билик олар, нә дә мә'рифәт

Ки, барыш вахтында дава галдыра.
Ағыллы адам даваја ајаг басса да,
Арада барышмаға бир јер гојар.
Бу давада барышмаға чалыш,
Түндлүјүн бәс еләр, бир аз јумшал.
Достларын үзүнә сән мәчлис парлат,
Гој һәм көз ишыглансын, һәм дә күндүз.
Бостана кәлдим ки, мән мејвә дөрәм,

Әтәјимә кол-кос долдурма.

4270 Бу сәфалы бостанда көзүндән, додағындан

Каһ бадам бәхш елә каһ да шәкәр.
Бу бостанда мөнә де: дур ајаға,
Бухағын турунчуну мәмәнин нарынчыны ал.
Нә вахтадәк ачыг низәси, тә'нә оху [атачагсан]?
Мүһарибә вахты дејил, даванын гапысыны бағла.
Сән еј чәјран сағрылы, вуруш үчүн дејилсән,
Пәләнк хасијјәтини јыртычыларә бурах.
Бу тәкәббур вә наз [атындан] ашағы дүш,
Өз [вуруб] салдығыны [узаға] әтма!

4275 Дүшүн, һәрчәнд ки, кәклијин назәниндир,

Шаһин дејил, бир шаһ пусгундадыр.
Нәһајәт, [дурдугум] алчағлыда јаныма дүшәрсән,
Әлә кәләрсән һәм дә әлимә дүшәрсән.
Зүлфүилә, халынла о ојуну ојнарам ки,
Һәр кеңә хәјалын мәнимлә ојнајар.
Нә олудур ки, сәнә бу иши дүшмүш
Гапында бәхт кими дајаныб дурур?
Нә синдә бир шәфәт ији вар,
Нә дә көһнә һәмсәһбәтлик һағгыны көзләјирсән.

4280 Һәр кәс өз килимини судан

Чәкә биләр еј дост, тәләсмә!
Инди ки, сәни һәмдәм олмагдан узаг көрдүм,
Ғајыдаркән јолум јахын олачаг.
Әкәр истәјирсән, һесабымы дәиш,
Јахын јолу даһа да јахынлашдыр.
Һилал гашларындан о дүјүнү ач,
Хәзинәни чәваһирлә долдур, еви бошлат.
Өз евинә әкәр бурахмырсанса,
Мүбарәкм олсун, өз јолумла кедәрәм.
4285 Кәлдијим јолла да кедә биләрәм.

Сазы әввәл чалдығым кими чаларам.
Унутмаг дәрманына әл атарам,
Башға бир сағини јады илә мәст оларам.
Башгасынын күлабы илә чамымы әтирләндирәрәм,
Өзкә бир һалва илә ағзымы ширин еләрәм.
Бир даһа Шириндән мәнәһбәтими үзәрәм,
Шәкәр адлы бир шәкәрлини әлә кәтирәрәм.

4290 Оунула ачы шэраб ичиб,
Ширинин ачылыгындан гулагымы кар едэрэм.
Көнлүм гайытмагы моно пычылдайыр.

Сөзсүз гуртарды, мөнзил узагдыр.

ШИРИНИН ХОСРОВА ЧАВАБ ВЕРМӘСИ

Хәллүх көзәлләрини күнәши һөрмәтлә
Јери өпүб чаваб верди:
«Шайым, һәмишә мурадына чат,
Дөвләтин башында хошбәхт ол!
Сәнсиз једди иглимини нуру олмасын,
Дөвләтиндән бәднәзәрин тозу узаг олсун!

4295 Шаһлыгында мин арзун јеринә јетсин,
Шаһлыгда мин ил өмүр сүрәсән!
Һәр кәс сәнин јадыла бадә ичәрсә,

О кәс мән олсам да, гојнунда олсун!
Белә шәкәрли зәһәр сачмаг јетәр,
Овсунланмыша әфсанә охумаг [јетәр].
Әфсанәли сөзләр данышмаг,
Јелли һекајәләр сөйләмәк,
Гызыл чәтирлә ова кәлмәк,
Гәсри-Ширинә бир миннәт гојмаг [бәсдир].

4300 Бир мөһтачы лага гојмаг
Шаһлыга јарашан [иш] дејил.
Овуна башга бир ит дә гошмусан,

Оунула аһуну овламаг истәјирсән.
Мәним кими бир хәзинәнни ки, мөһрүнү торпаг сындыра
билмәмиш,

Әлүстү сәнин әлиңә дүшмәрәм.
Сән белә ојуилардан чох билирсән,
Бу кәләкләрдән чох охумусан.
Анчаг ону бил ки, мәнимлә тутмаз,
Сөјүд күл ачса да, бар вермәз.
Сән о чајсан ки, сонуну тапмамышам,
Дәниз кими кизли сирини билмирәм.

4305 Мән бир кәләм ки, сүјүм әјандыр,

Урајимә нә кәлсә, дилимдәдир.
О адамын үрәјиндә дәниз кими кини вар ки,
Сәдаф кими дшии синәсиндәдир.

Ширин бу дамда јағлы һәриф олду ки,
Белә јағлы вә ширин сөздән рам олсун?
Сәнин шәкәр сөзләрини нечә динләјим ки,
Мән өзүм балла шәкәр сатырам.
Өткәм бир дил көрүрәм, башга һеч бир шеј,
Чијәр јандырмаг чохдур, чијәр јангысы јохдур.

4310 Нә вахтадәк тахт-тачдан данышачагсан,

Өлчүб-бичилмиш сөз демирсән, амма сәрт данышырсан.
Сөзү ачы демәк әтиачылыгдыр,
Һәр кәсин магарында бир әждаһасы (јә'ни ағзында
дили) вар.

Мән өлчүб бичмәмиш сәнә бир сөз демәдијим үчүн,
Сән дә мәнә өлчүләмәмиш сөз демә ки, инчијим.
Мән күзкү тутурам, сән гылынч чәкирсән,
Бизим ишләримиз чох кеч дүзәлар.
Сөзүн һәм јахшы, һәм дә пис үзү вар,
Јахшы илә пис сөзүн арасында бир түк [фәрг] вар.

4315 Бу кәчәвәдә (јә'ни дүјада) о адам көндү хош әјләшәр
ки, о,

Гарғанын көзүнү ганадындан әввәл көрәр*.
Адла арсызлыг башла даш кимидир.
Кәл күзкүјә бу гәдәр даш вурма.
Нә гәдәр дилина кәлдијини дејәчәксән,
Доғрусу һәм сән мәстсән, һәм дә сөзләрин.
Фарасәтли, ајыг башдан чыхан сөз
Јерин тәкиндән чыхса да; учадыр.
Сөз данышан сөзү јерсиз сөйләмәз,
Ону пис (јә'ни сөјүш) десә дә, елә дејәр ки, пис чыхмаз.
4320 Сөз кәрәк ме'јарла дејилсин,

Узун данышмаг ешшәкләрә јүк олар.
Мәнә һәр дәфә сөјләдикләринни јүздә бирини
Бир мүтриб бир кечәдә бир гошуна сөјләмәз.
Әкәр башагырысы вермәк нијјәтиндәсәнсә,
Онда сәндән демәк, мөндән бир-бир ешитмәк.
Әкәр лазым олса, сән бир өртүлү сифаришлә
Јүз белә иши јербәјер едәрсән.
Мәним кими бир кәлини бәндә вурубсан,

Инди дә аләмдән тој көзләјирсән?
4325 Көр ки, көз јашындан мирвари кејинмишәм,
Гулағымын мирвариси илә ојнама,
Әнбәр аһыма бах, көр ки, нечәдир,
Әнбәр бојунбағым ганын алтындадыр.
Нардәнә кими олан додағыма бах, һәрчәнд ки, хырда-
дыр,

Бостандан нарымы оғру апармыш.
Бәлкә әлимин фыңдыгчасына даш атасан.
Чүнки додағымын иннабынын гапысы дардыр.
Мүбарәк үзлүжәм, амма һасардајам,
Бу өртүлүк мәнә мүбарәк олсун.
4330 Чох дикбашлыг етмә, көзләримдән өзүнү гору,

Чүнки һәр гәмзәсиндә ити бир хәнчәри вар.
Зүлфүмдә кизләнен һәр бир телимдә
Гыр кими гара бир илан кизләнмишдир.
Сәнлә мән хош һәмдәм ола билмәриқ,
Буз гәндили од тута билмәз.
Бу ипин тамаһи илә мән гујуја дүшмәрәм,
Бу овун һәвәси илә јолдан чыхмарам.
Сәнин үрәјин тез-тез јолуну азыр,
Она абдан бир зыңгыров бағламағ лазымдыр.
4335 Көрмүрсәнми һәр бир карванда зәнк [олур вә]

Горумағ үчүн даим фәған едир?
Сәһәр чағы карван јахынлашмајынча,
Һеч бир гуш (јә'ни хоруз) боғазына зәнк бағламаз (јә'ни
банламаз).

Әјри атдын, нишаны дүз вурмадын,
Гараны вурурдун, алаја дүшдү.
Атыны һиндистана сүрүдүн,
Јолуну азыб Бабилдә галдын.
Дәнизә кедирдин, саһилдә отурдун.
Күлә рәғбәт етдин, лалә бағладын.
4340 Чаныны Ширинин дәрманы үчүн сазламышдын,

Лакин Шәкәрлә оручуну ачдын.
Мән сәнин јарынам, сәнин мөндән башга јарын вар,
Бу сәнин ишин, сонра да мәнлә ишин вар.
Бу дәрд чәкәни бу гәдәр хар етмә,
Бундан әввәл сән чох аһ-зар етмисән.

Кет, кәндән говулушу унут,
Ајагдан дүшмүшү бир кәнддә бурах, [кет].
Ата-ана көрмәмиш бир ушағ кими,
Јетим кими лоғма [диләниб] кејинмишәм.
4345 Бир гулјабаны кими елә бир харабада галмышам ки,

Орадан аја бир гарышга да кечмир.
Өмрүмдә сәндән бир кам алмамышам,
Мәзәмәт охуна нишан олмушам.
Мәни бу дашын арасында күчсүз вә пәришан бурах,
Бир даш да онун үстүнә гој ки, гәбир [дашы] олсун.
Алтында, үстүндә даш үстә даш олдуғда,
Нә кими абырсызлыг олса өртәр.
Аличәнаблыг ет, мөндән әл чәк,
Күл сәлмәјин јетәр, јолдан тиканы көтүр.
4350 Күл сачмағ һара, [сонра да] сәз галдырмағ һара?

Дузу јејиб дуз габыны сындырмағ нә үчүн?
Сәндән өтүр бичарә олмағым јетәр,
Елимдән, обамдан авара олмағым бәсдир.
Шадлыг о күн мәни тәрк етди ки,
Ширини Шаһрудда бурахыб [кетдин].
Мән јазығ һара, дағлар, Мәдәни һара?
Нә етмәк олар, олачаға чарә јохдур.
Еј үрәк јандыран дилдар, елә биләрәм ки,
Шәбдиздән илк күндә дүшүб [өлмүшәм].
4355 Сәнә өзүн кими бир јүксәк мәгамлы көрәк,

Мәним кими мөһтачдан сәнә нә чыхар?
Бир јердә гују газ ки, орадан су чыхсын,
Елә јердән дамары вур ки, ган чыхсын.
Достлуғун бинасыны сән бада вердин,
Бәлкә инди јени бир бүнөврә гојмағ истәјирсән?
Сәнин [мәһәббәт] килиминин [әввәлдән] истиси јох иди,
Көһнәләндән сонра даһа нә истилик верә биләр?!
Чаванлығындан әјри чыхмыш бир ағач
Гочалыб гуруса һеч дүзәләрми?
4360 Әзијәт кәчиб тәшриф кәтирдин,

Кәрәм көстәриб бөјүклүк етдин.
Лакин бу кечә дүзәлишмә кечәси дејил,
Еви хәлвәт етмәк үмиди јохдур.
Һәлә газандакы бу зирә хамдыр,

Һалә һалва үчүн көрәкли шејләр натамамдыр,
Сән бу кечә һөкмүдән дөнүб гајыт,
Мән сархошу гонаг едә билмәрәм.
Елә ки, бу ишин бишмәк вахты чатды,
Сәни бир даһа гонаг чагыра биләрәм.
4365 Аләмдә һәр шејин бир вахты вардыр,

Һәр хәзинә гапысыны ачмағын бир вахты вардыр.
Көрмүрсән вахтсыз банлајан хоруз
Ганад чалмаг јеринә башы үзүлдүр?

ХОСРОВУН ШИРИНӘ ЧАВАБ ВЕРМӘСИ

Хосров о назәндә мәшугун
Башындан назы чыхара билмәјәчәјини көрдүкдә,
Хаһишлә бир нечә овсун охуду,
Бабилә овсун апармағын фәјдасы нәдир?
Јалварыб деди: «Еј руһумун истәји,
Көзүмүн чырағы, руһумун шамы!
4370 Башымын бәхти, бәхтимин чаванлығысан,

Көндүмә чан, чаныма һәјатсан.
Дөвран кими көндүмлә һачанадәк вүрушачагсан?
Бош бәсти илә [һеч олмаса] башымы јагла.
Шивә илә ашиги бир севиндир,
Бир өлмүш Мүбарәки (ја'ни зәңчини, азад ет*.
Бәдхасијјәтли олмагда өз ејбини көрмүрсән,
Һачанадәк мәндә ејиб ахтарачагсан?
Өз корлугуну көрмәјән кор кими,
Өзкәһини ејбинә јүз дастан көкләјирсән.
4375 Бу дашлары лә'линдән бајыра чыхарма,

Мәни торпага салдын, ганыма батырма!
Мәни дәрдә салыб өлдүрдүн,
Аллаһ сәни бағышласын, гајыг чәкдин!
Кечә олду, чивә кими гар јағыр,
Буз олмагдан од кими узаглаш.

Елә етмә ки, бу кечә гардан (ја'ни сојуглугундан) мәни
јуху тутсун,

Вај о күнә ки, бу гар [әријиб] су олсун.
Тәкчә бу кечәни мәни гапыдан ичәри бурах,
Гој фәләк кими гапынын торпағыны өпүм.
4380 Әдәблә гаршында диз чөкәрәм,

[Тамәһ] көзүнү тикиб сонра сәнә бахарам.
Сәнин кашанәнә о адам ајаг баса биләр ки,
Сәнин евиндә өз көзүнү тикмиш олсун.
О досту өзүнә анчаг дүшмән бил ки,
Онун көзү дешикдән сәнә бахыр.
О адама достлугун һалал олсун ки,
Сәнин мүлкүнүн, малынын чохлугуну истәјир.
Сәнә пахыллыг едән бир досту
Торпага ат ки, сөһбәти бир торпага дәјмәз.
4385 Еј чаным, мәнә ган удурма,

Бундан артыг һәлгә кими гапында сахлама.
Мәнә әзаб верирсән, һеч доғру дејил.
Бура беһишдир, әзаб чәһәннәмдә олур.
Јетишмиш бир беһишт мејвәси варындыр,
Беһишт бағындан башга ону кимсә көрмәјибдир.
Гәсрини беһиштинин гапысыны ач,
Ағачын мејвәсини үстүндә зај еләмә.
Гапыны үзүмә ач, кин јолуңу багла,
Көһнә достлуг һаггыны горујуб сахла.
4390 Әкәр гапы ачмаг мүмкүн дејилсә,

Бир гәриби бир кечәлијә сахлаја билмирсәнсә,
Онда Чәмшид меһрабындан өртүјү көтүр,
Күнәш һеч бир өртүјә мөһтач дејилдир.
Дәли олмушамса, һушуму сән апармысан,
Чошмагдан мәни гуртар, илк чошдураным сән олмусан.
Мәним шадланмағым сәнин әлиндәдир,
Сәндә һәм јагут вар, һәм дә ки, әнбөр*.
Бал кими додағын вар, [лаккин] мәндән узагдадыр,
Арынын тиканы кими дилинлә мәни санчырсан.
4395 Бу гәдәр јумшаглығында бәрклик еләмә, чүнки

Дәләдәң кирпи олмәз.
Елә ет ки, сәндән разы гајыдым,
Сәни көрмәклә ишрәтим баш тутсун..

Гөрчэнд ки, гэдэмим тозлудур,
Бары көзлэрим сәни көрмөклә севинсин.
Әкәр мәнлә көнүл дүзәлмирсә,
Чәтин олса да, үзрүмү истәжә биләрсән.
Хосровун башына сән даш жағдырма,
Ону Фәрһад кими даиғалаг етмә.

4400 Ким ки, көжә даш атды,

Өз башыны иңчитмәк нијјәтиндә олду.
Башыны сыйдырарсан, бәдәниннә ган ахар,
Дикбашларын бојну тез вурулар.
Көнүл охшајанлар кими мәнәббәт көстәр,
Мөһрә ојнаданлар кими мәнлә ојнама.
Көрдүјүн һәр бир ашиг мәст олмаз,
Әлдән чыхан һәмишә әлә дүшмүр.
Мәнимлә каһ давадасан, каһ да сүлһдә,
Аллаһ бу ики рәнкли олмагдан сәни гајтарсын.

4405 Ја һәгигәтән ағ ол, ја да ки, гара,

Су иланы нә балыг олур, нә дә илан.
Мәни исләмәјә башладың, бу нә киндир,
Мә'шугәләрин адәти белә олурму?
Мәни сакитләшдирмәк үчүн артыг иңчидирсән,
[Мән исә] дәниз кими даһа артыг далғаланарам.
Сәнә мән дедикчә тәләс (јә'ни јахынлаш)

Ип ешәнин шакирди кими узаглашырсән.
Гәмли көндүмә бу гәдәр јара вурма,
Бу үрәк үрәкдир, даш полад дејил,

4410 Дүшмәним [истәдији] кими ојәдин, бу јахшы дејил,

Еј дост, дүшмәнин мејли илә ојнамаг пис ишдир.
Сөзләрим кими мәнә дүзкүн бир вә'дә вер,
Мәним дүз ишими әјри етмә.

Дүшмәнләрин ачығына кәл мәнә нәвазиш ет,
Кизлиндә јансан да, ашкарда күл.
Шур салмаг үчүн бу гәдәр чалышма,
Ширин шор оларса, ачылашар.

Сәндә шириңлик вар, бир аз јағлы ол,
Чүнки шириңлијин јаға мејли вар.

4415 Сәни меһтаб кими бутудда кәздирдим,

Инди сәни суеуз булуд кими тапдым.
Аләми ишығландыран бир чыраг идин,

Әлә дүшән кими јандыран олдун.
Сәни кендән севимли гызылкул көрдүм,
Јахынлашан кими бир ода дөндүн.
Мәзәммәт һәддини ашса, дава олар,
Јер чох бәркисә, даша дөнәр.
Гәр гылынчың кәсәри јара кәтирмир,
Бир әлдә он бармаг бир бојда олмаз.

4420 Мән бурадан гајыда биләрәм,

Сәндән јахшысы илә һәмдәм ола биләрәм.
Лакин мән јахшылығың һагыны горујурам,
Көһнә достлуғумузу нәзәрдә тутурам».

ШИРИНИН ХОСРОВА ЧАВАБЫ

Шириң јенә дә додағына ичазә верди ки,
Шириң хурманы сөзә кәтирсин.
Лә'линин башындан әгити төкдү,
Чәваһир бағлајыб мирвари сачды.
Әввәлчә деди: «Еј бәхти чаван шаһ!
Һәм тач, һәм дә тахт сәнинлә бәзәңир.

4425 Даим сәнин күчүнлә бәдхәһының

Бәрағы ајаг алтына төкүлсүн вә гылынчы әлиндән дүшсүн.
Сәнин бојуна хошбәхтлик көјнәји тикилсин,
Сәнин голунла фәләјин каманы судалсын.
Бәхтијарлыгдан бәхт сөзү јадындан чыха,
Чүнки рузикарын күрәјинин архасысан».
Сонра бирдән вулкан дағы кими пүскүрүб
Хосрова сөјләди: «Еј дикбаш башчы,
Сән шаһсан, шаһа ешгбазлыг
Өзүнә дүзәлтдији мәчәзи бир ишдир.

4430 Ашиг олмаг аңчаг о адамның ишидир ки,

Дүңјада тәкчә бир мә'шугәси олсун.
Фәрһадның севкисини мәним башыма чахма,
Өлмүш бир гәриби јахшылыгла јад ет.
Фәрһад мәним үчүн о меһрибанлыгла јалныз
Ахирәт гардашым олмушду.

Бирчә саат да мәнә башга көзлә бахмамышды,
Шириндән [гуру] сәсдән башга бир шеј ешитмәмнишди.
Онуя күңүнү Ширин елә ачы еләди ки,
Ачы уд кими жанмасы ширин иди.

4435 Ондан мин жанан үрәк гаҗысы көрдүм,

Сәндән исә [гуру] бир салам да ешитмәдим.
Мәнә үстүндә күлү олан бир тикан
Һеч вахт бар вермәјән сәрвдән јахшыдыр.
Башымын алтына сүтүн вурулмуш дәмир,
Ганымы төкмәк үчүн бағланмыш гызыл көмөрдән јах-
шыдыр.

Мәним үчүн голбаг гаҗрылан мис,
Әлимә [гыздырылыб] гоҗлмуш күмүшдән јахшыдыр.
Кечәмн ишыгландыран бир чыраг,
Јатағымы јандыран шамдан јахшыдыр.

4440 Ашиг гајаны гучаҗлајан дәннз кимидир,

Мән дағ кими гајаны башымда кәздирирәм.
Бу дашың ичиндә дәмир кими зинданда галмышам,
Көнлүмдән шадлыг, әлимдән достлар чыхыбдыр.
Кәдәрли көнүлә төклик олмаја,
Дәлилик илә мәстлик чох чәтин дүзәлир,
Мәндә сәрхошлуғ да вар, дәлилик дә.
Дәли вә сәрхошдан дост олмас.
Әл-әлә вермәјин үстүндән гәлам чәк,
Әлимдән тутанларын сөзүнә лајиг дејиләм.

4445 Елә бил ки, бир шиддәтли јел әсди,

Сәһәр чағы бағьндан бир јарпағы апарды.
Мәни мөһнәт сели алыб апарды.
Сән өз килимин көтүрүб гајыт.
Будур, мән бир јанар ода дүшүмшәм,
Сән мәнә бахыб ибрәт ал, [гајыт] гач.
Һавадан кафур јағыр,
Бизим һавамызың сојуғ олмасының сәбәби вар.

4450 Јараса кими кечәни севмә,
Бәдбәхтликдән булуд дуз јағдырыркән,
Сән дә шур артыран Шириндән әл чәк.
Јараса кими кечәни севмә,

Еркәк гушу јејән гыргы кими күндүз уч.
О әфсанәләр ки, мәндән ешитдин, даһа кетди,
О мөһрибанлығлар ки, көрдүн, даһа кечди.

О көрдүјүн хырмандан бир арпа галмады.
Әкәр әрәбчә билмирсан, арпа галмајыб.
Мән о түрк дејиләм ки, әрәбчә билмәјим,
Ишвә-наз етмәји дә бачармајым.
Мәним зарәфат топумун мејданы фәләкдир,
[Чөвкан кими] сынмағ мәним зүлфүмүн ишидир.
4455 Үрәјин гуш олса да, ганад чала билмәз,

Нәфәсин сүбһ олса да, тә'сир едә билмәз.
Јүз Јусиф јухусуну әзбәр билсән дә,
Һаамансан ки, һамам—Иса бир дә ешшәјин*.
О вахт булуд кими илдырым чахдыңса да,
Инди сәһәр кими ики әлли гылыңч чалырсан.
Бир дејләм идин, одунлу (јер) ахтарырдың*.
Балтаны сатыб низә алыбсан.
Кет, һеч бир үзлә [көнлүмә] кирә билмәзсән.
Әкәр түк олсан да, бир түк јер еләјә билмәзсән.
4460 Күч-бәла илә, касыбчылығла,

Өз рузундан артыг јејә билмәзсән.
Әзијәтсиз ағызың јум, гышгырма,
Лафзинә әдәб өјрәт, јәни сус.
Овчу тәрланлары төк һалал је,
Гузгунлар кими, мурдар јејән олма.
Мәнә она көрә һәмишә Ширин дејирләр ки,
Әлимдән ширин ојунлар кәлир.
Бирини бәдәдән дә ачы ағладарам,
Биринә адымдан да көзәл ишрәт верәрәм.
4465 Күлабам, ачы олсам да, ејби јохдур,

О күлаб јахшы олур ки, ачыдыр.
Мәни бурах, өлдүрүчү бир шәрабам,
Ијимдән илләр узуну мәст оларсан.
Мәним адым ширинликлә шөһрәтләнмишдир,
Сөзүм ачы олса да, зәрәр јохдур.
Ики ширинлик бир јердә олса, јахшы олмас,
Хурма чәрдәкли, гоз ләпәли оландә јахшы олур.
Сәрт олмағым килпиликдән дејил,
Кобудлуғун алтында бир чох јумшағлығ вар.
4470 Чавәһир дашдадыр, хурма тиканда,

Бу чүр дә харабада чохлу хәзинә олур.
Дөзүмү өзүнә пешә ет, фәғәт,

О гэдэр етмэ ки, алчаласан.
Алчaглыгы һөддиндөн кечирсэн,
Чүһүдлүг олар, чүһүдлүг етмөк жарамаз.
Ешшәк гулагыны салладыб, дөзүмлү олдуғуна көрә
Һәр бир ушаг ону минир.
Шаһни учушдан галдыгда
Һәр сәрчәдән кәрәк бир тәпик јејә.
4475 Дәвә дә карвандан ајры дүшүдкдә,

Сусдуғу үчүн оvsарыны сичан чәкәр.
Асланларла вурушмаг нијјәтиндә олан [адам]
Кәрәк аслан кими диш кәстәрсин.
Итләр бир-бири илә боғушан заман,
Диш кәстәрмәклә бир-бириндән јаха гуртара биләрләр».
Сонра о, анд ичиб деди:

«Анд олсун, ити һуша, ағыллы чана,
О күлшән кими фирузә рәнкли күнбәзә,
Ишыгы күнәшин нур чешмәсина,
4480 Пак бәһиштә олан һәр бир нахыша,

Торпаг хәритәсиндә јазылмыш һәр бир һәрфә,
О диријә ки, о һеч вахт өлмәз,
О ајыга ки, һеч вахт јатмаз,
О фејз саһибинә ки, фитрәтә гида верди,
Ағыла чан верди, чаны бәсләди,
Падшаһ олсан да, мәндән кәбинсиз
Истәдјин кама јетә билмәјәчкәсан».
Бу түндлүклә Хосровдан үз чевирди,
Тапдыгы хәзинәни әлиндән верди.

ХОСРОВУН ГӘСРИ—ШИРИНДӘН
МӘ'ЈУС ГАЈЫТМАСЫ

4485 Хүтәни доланан аһу кечә вахты

Өз мүшк көбәжиндән бојнуна ип долајанда,
Мин додағы сүдлү чүјүр
Бу чәмәндә өзүнә јатаг етди.
Шаһ, көбәји чырылмыш аһу кими
Аһу көзлү јарын мазәмәтини ешитдикдә
Һәр тәрәфдән башына санки

Јаз булудларынын гар-јагыш гәтрәләри јағмагда иди,
Һејбәтиндән дағ кил кими әријирди,
Гардан үрәкләрә галај әријиб төкүлүрдү.
4490 Хосровун алтында дирәм сачан гардан,

Шәбдиз үзүнә күмүш нигаб чәкмишди.
Дилиндә түк битди, һеч бир вачһлә
Мүшкүн теллијә бир түк гәдәр тәсир етмәди.
Чох јалварды бәлкә јары рәһм едә,
Аллаһа шүкүр ки, бир шеј чыхмады.
Һәрчәнд ки, наләси чох јүксәлирди,
Чавабы һәр заман даһа сәрт иди.
Гаранлыг кечәдән бир һиссә кечәндә,
Шаһ о гапындан көнлү сынмыш һалда гајытды.
4495 Аты јатағындан галхмыш хәстәләр кими сүрүрдү,

Көзүндән атын үстүнә ган јаш төкүрдү.
Јаралы көнүллә дөнүб бахырды,
Өзүндә олмадан јол алыб кедирди.
Нә аты бәрк сүрмәјә әли кәлирди,
Нә дә Шәбдизин ајагыны кәсмәјә әли кәлирди.
Көз јашыны јолуна азуғә етмишди,
Мирваридән күлә (ја'ни үзүнә) дәстә бағлады.
Арузу бу иди ки, каш бу јолда [гаршыма ја]
Бир дағ раст кәләјди, ја да бир гују.
4500 Бәлкә ләнкимәјимә бәһанә олајды,

Јүкүмү бурада һәмишәлик ачајдым.
Һирсиндән каһ әлини әлинә вурурду,
Каһ да јайлыгы илә көзүнү силирди.
Дүшәркәјә мә'јус кәлиб чатанда,
Урәји од тутуб күнәш кими јанырды.
Јашыл күлшән үзәриндән гара булуд јыртылды [вә]
Парлаг бир ај ишыгы [пејда] олду.
Шаһоншаһ чадыры көјә галдырды,
Чадырын јанларыны парча илә өртдү.
4505 Көнлүндә дүнјая тамаша етмәк һәвәси јох иди,

Палтары әвәзинә үрәјини дидирди.
Истриһәт етмәк мејли јох иди,
Башыны һәсрәт динидән галдырмырды.
Нәдим, көзәтчи, гаровул, вәзир,
Һамы јатды, Хосров илә Шапур [ојаг] галды.

О устад рэссам һәрдөн өз сәнәти илә
Онун кефини ачыб шәһләндирмәк истәјирди.
Онун јанар одуна су төкүрдү,
4510 Меһтаб кими үзүнә күлүш гапысыны ачырды.
Үрәк-дирәк вериб дејирди: «Ширин меһрибандыр,

Ону ачы билмә, онун ачылыгы дилиндәдир».
Шаһ көрдү арада бир өзкә јохдур,
Шикајәт јолу илә Шапура деди:
«Көрдүн бу күн башыма нә ојун ачды?
О аләмнә јандыран көзәл мәнимлә нечә рәфтар етди?
О аллаһдан горхмајан нә һәјәсызлыг еләди,
Арвад дедин, онда утанмаг, горху һарада олур.
Нарван кими папагымы габагына гојдум*,
4515 Сәрв кими гаршысында һәрбү үр истәдим.
Нарванә һирслә балта вурурдү,

Сәрвин гол-будагыны дәһрә илә кәсирди.
О сојугда нә нәвазишлә исинди,
Нә дә үрәји бәрк үзлүкдән јумшалды.
Дили башдан-баша ох, балта иди,
Бирчә-бирчә үзрү күнаһындан бетәр иди.
Бәли, јар јарла түндлүк едәр,
Даһа бу гәдәр тикан үстүндән тикан батырмаз.
Мәндә дә түндлүкдән бир аламәт вар,
Мәним дә бәднимдә бир чан вар.
4520 Әкәр чамалы Бабилин һаруту олса да [вә]

Халы һиндуләрин башчысы олса да,
О гәдәр сојуглугдан варлығым буз кими олдуғу үчүн
Һәр икисинни овсунуну буза јаздым.
Дөзүмдән артыг олан гәмнини
Мән гәмли билирәм ки, нәдир.
Пис ушағын хасијјәтини дәјәс биләр,
Гоншунун писни гоншу таныјар.
О мәнә кизли дүшмән көрүндү,
Кинини кизләдиб, заһирдә меһрибандыр.
4525 Дүнән ондан нә хаһишләр еләмәдим,

Гәбул етмәјиб кетди, һушум да онунла [кетди].
Һәр тәрәфдән хош сөз ачыб данышдым,
Бир ил сөјләдимсә, бир ај ешитмәди.
Кечә кәлди, ишыг да вермәди,

Синдырды, мумија да бағышламады.
Һәрчәнд ки, Ширинни вүсалы дузсуз дејил,
Фәләјин алтында ондан ширин [һеч шеј] јохдур,
Лакин вүсалы харлығыма дәјмәз,
Дуз јемәк чијәр ганы удмасына дәјмәз.
4530 Филләрин ајағы алтында әзилмәк

Хәсисә сары әл узатмагдан јахшыдыр.
Суда балыг кими боғулмаг
Гурбагадан јардым диләмәкдән јахшыдыр.
Һамы дүррү пак судан тапар,
Торпағы ешләјән [исә] торпаг тапар.
Нәдән мән хырда дашда мәдән газыјырам,
Јағсыз чыраг кими нијә чан чәкирәм?
Гарғасы бир кәсәјә отурмајан елә бир көзәлә
4535 Чан мүлкүнү вермәк нә үчүндүр?
Мәнә мәним кими намуслу [бир һәмдәм] кәрәк,

Чүнки товузун һәмдәми товуз олар».
Шапур әввәлчә торпағы өндү,
Соңра ода кафур сују сәлди:
«Бу чүр түндлүклә кәрәк һирсләнмәјәсән,
Бағышламаг чаванмәрдликидир.
Ашигләрин шылтағы илдырым кимидир,
Наз илә кобудлуг арасында фәрг вар.
Ширин истидирсә, о, үзүрлүдүр,
Ширинлик истиликлә мәшһурдур.
4540 Тәкчә Ширин дејил, хурманың да

Бирчә лоғмасы чәрдәксиз дејил.
Әкәр Ширинни сағасындан башын фырланырса.
Сүффрәндән ширин һалваны узаглашдыр.*
Мәкәр Ширинни бу сәфрадан хәбәри вар иди ки,
Шәкәринин алтында о гәдәр сиркәси вар иди?
Мадам ки, ишдә ширинлик вә туршулуг вар,
Сәфран вә севдан јохдурса, бурах!
Көзәлләрин тез дојмасы тәәччүблү дејил,
Итдән итлик көзлә, асландан асланлыг.
4545 Көзәлләр чөвр етсә, онлардан күсмәк олмас.

Мәшүгәләрин назыны чәкмәк лазымдыр.
Бүтүн көзәлләр белә бәд хасијјәт олурлар,
Нә вахт кәлин рәнксиз вә әдадсыз олмушдур?

Һансы күлү тикансыз дөрмөк олур,
Һансы хәтт пәркар жарасы көрмөдөн чәкилир?
Көзәлләрин дикбашлығы көйнә гајдадыр,
Су иланьнын [вурдуғу] јара зәрәрсиздир.
Гәм селиндән хилас олмаг истәјирсәнсә,
Даг кими јериндә мөһкәм дәјанмалысан.
4550 Һәр әсән јеллә сөјүд кими титрасән,

Даг олсан да, бир саман чөпүнә дәјмәзсән.
Камьн накамлыға дүшсә јажшыдыр,
Әнбәр хам олдуғча хош әтир сачыр.
О аја сән һүчүм едә билмәзсән,
Аја әл узатмаг мүмкүн дејилдир.
Ахи о гадындыр, тәләсмә, гапыны багла[сан да]
Ај ишығы кими бачадан кәләр.
Елә дүшүнмә ки, о, бу дәррдән узагдыр,
Јох, узаг дејил, анчаг дөзүмлүдүр.
4555 Чәфа дағындан бир даш дүшсә,

Сәнин кәлкәнә, онун башына дәјәр.
Горхулу бир тикан әмәлә кәлсә, о,
Сәнин әтајинә, онун үрәјинә батар.
Бирчә бу кечәни сәбр етмәк лазымдыр,
Кечә һамиләдир, көрөк нә доғар.
Тәлејин әбәди бир хасијјәти јохдыр,
Су бир архда һәмишә галмыр.
Һәр ил кама јетмәк мүмкүн дејил,
Каһ иззәт олур, каһ да харлыг.
4560 Бәхт дөвләтә һәр бир назы етсә,

О дөвләт севәни инчитмәк олмаз.
Пәркар һансы тәрәфә доланса да,
Јенә әввәлки јеринә гајыдачаг.
Бурну јелли аты рам едән һәр бир мөһтәр,
Хам дајча илә мүләјим давраһар.
Сәбирлә нәһәјәт елә бир јерә чатдырар ки,
Кими истәсә онун үстүнә миндирә биләр.
Дөзүмлә киши бәнддән гуртарар,
Бәғлы гапыларын ачары сәбирдир.
4565 Бәнд бәркијәрсә ачылар,

Кечә нә гәдәр гаранлыг олса да, сәһәр ачылар.
Үмид едирәм ки, бу мөһнәт баша чатачаг,

Тезликлә шаһ мурадына јетишәчәк».
Бу вә дөләрлә шаһын севиндирдирди,
Харабаны јумшаглыгла абад едирди.
Шаһын үзүнә дөвләт халы дөјүрдү,
Үлдуз ахдыгча о фал вурурду.

ХОСРОВУН ДАЛЫНЧА
ШИРИНИН ДУШӘРКӘЈӘ
КЕТМӘСИ

Һаман сөз саһиби ихтијар гоча
Әһвалатдан белә хәбәр верир:
4570 Үрәји сыхылан Ширин шаһдан ајрылан кими

Дашүрәкли олдуғуна көрә үрәјини дашлајырды.
Хумар нәркизләринә кирлик вурурду,
Өз әли илә башына, дизиһә (һарфән: әлиһә) вурурду.
Аловлу аһы илә һаваны јандырды,
Ағлар көзләри илә јери ислатды.
Кирликләриндән һәдсиз ган ахыдырды,
Һәр бир нәләсиндә тәзә көз јашы төкүрдү.
Јарымчан гуш кими әл-ајаг чалыр,
Нәркиздән сәмәнә чивә ахыдырды.
4575 Нә гәм чәкмәјә тағәти вар иди,

Нә дә үрәјини тохдатмаға имканы.
Тағәтсизликдән үрәји һәјәчанландығы заман
[Шаһа] о чүр үз көстәрмәјиндән хәчәләт чәкди.
О үрәји сыхылан Күлкүнүн тәнкини чәкди,
Ат да Күлкүн (јә'ни күл рәнкиндә) иди, көз јашы да күл
рәнкиндә.

О көзәл аты илә бајыра чыхды,
Санки су од үстүндә отурмушду.
Әјри гашлары кими јол дар иди,
Кечә гара сачлары кими гаранлыг иди.
4580 Аты дар чығырла сүрүрдү,

Гаранлыг кечәдә аллаһы чағырды.
Чаһаны өлчән дүнјаны долашмагда
Лачивәрди чәрхдән киров алмышды.
Гуламлар гылыгында јола чыхмышды,

Шаһәншаһын Шәбдизиниң изинә дүшмүшдү.
Кедиб Хосровун дүшәркәсинә чатды,
Аты Хосровун чадырына доғру сүрдү.
[Шаһын] көзәтчиләриниң дилини бағлы көрдү.
Сәркәрдәләрин һәмәжили гырылмышды.
4585 Намы мәнтаб тирјәки чакорак

Тағәтдән дүшүб сәрхош һалда јухулајарды.
Онлары көрдүкдә кәдәрләнди.
Билмәди нечә һәрәкәт етсин.
Шапур шаһын дәркәһиндан көрүрду ки,
Бир атлы узагдан чапараг кәлир.
О ајдынлыг кечәдә әфсунлары илә
Шаһы о анда јатыртмышды.
[Шапур] гуламлардән һеч бирисинә хәбәр вермәдән
Севинчлә Шириниң гаршысына чыхды.
4590 Она деди: «Еј пәри сима, сән һансы кишисэн?

Әкәр пәри дејилсән, бурада нә кәзирсән?
Бура аслан кәлсә күчүнү итирәр,
Әкәр илан кәлсә, бурда гарышга олар».
Күлүзлү баһанда Шапуру таныды,
Күлкүндән чәлд ашағы дүшдү.
Шапур онун бу ишиндән һејрәтдә галды,
Ирәли кечиб үзүнү јахшы танымаг истәди.
Назәниниң чамалыны көрдүкдә
Папағыны көјә атыб, башыны јерә вурду.
4595 Сорушду: «Һарадан хәјәлиһә кәлди ки,

Ајағының торпағы бизә тутија олсун?»
Пәри көркәмли она нәвазишләр етди,
Гадынлар сајағы ону бир аз тәрифләди.
Әлиндән түтүб бир јана чәкди,
Өз әһвалыны она сөйләди.
Һөјәсызлыг вә наданлыг етдији үчүн
Хәчәләт чәкиб, пешман олмасындан,
Хам әфсанәләр сөјләмәсиндән,
Вахтсыз хоруз кими банламасындан [данышды].
4600 Деди: «Шаһ өз атыны сүрүб кедән кими,

Үрәјим сыхылыб гәмләрә батдым.
Өз ишимдә елә ачиз галдым ки,
Дөзүмдән нечә мәнзил авара дүшдүм.

О бичарәликдән үрәкләнди,
Лазым олан вахта гулан ширә чевриләр.
Сән бир бәхтимә бах ки, аллаһын тәғдири
Мәни бәдхәһ әлиһә салмады.
Мәним истәјимлә [аллаһын] истәји туш кәлди,
Дүз јола кәләнин иши раст кәләр.
4605 Инди сәни көрүб горхудан чыхдым.

Сағалмағы да сәнә тапшырдым
Ики [шејә] еһтијачым вар вә онларын бәндиһә дүш-
мүшәм,

Сән онлары ач, она мәнтачам.
Бир и будур ки, шаһ ширәтә әјләшәндә,
Дүнјаны нуш олсун, нуш олсун сәси долдуранда,
Мәни бир кушәдә јалгыз әјләширәсән,
Сиррими кизилчә шаһа демәјәсән.
Гој онун ејшини, назыны көрүм,
Чаны охшајан чамалына тамаша едим.
4610 Икинчи хәһишим одур ки, мәнә јол тапса,

Көбинлә шаһаншаһ јаныма кәлсин.
Бу арзуму јеринә јетирмәк истәјирсәнсә,
Нә гәдәр ки, гаранлыгдыр, ишә башла.
Јохса өз јолумла гајыдыб,
Башымы көтүрүб евимә кедәрәм».
Онун мәгсәди мә'лум олан кими Шапур
Ону гәбул едиб, јүз анд ичди.
Күлкүнү Шәбдиз кими ахура бағлады,
Ширини Пәрвиз кими ејвана апарды.
4615 Хосровун ики чадыры вар иди,

Сүрәјја кими чәваһирлә бәзәнмишиди.
Бир и бәдә ичмәк үчүн ашкарда иди,
Бир и јатмаг үчүн кизлиндә иди.
Шапур пәри үзлүнү нур парчасы кими
О јатагханәја кәтирди.
Әлиндән түтүб тахтада әјләширди,
Чыхыб кәрдәјин гапысыны бағлады.
Севинчәк шаһын јатағына кәлди,
Шаһын гуллуғунда дајанды.

4620 Каһ күлшәнин әтрафыны доланырды,
Каһ да шамы јандырырды.
Бирдән шаһ ширин јухудан ојанды,

Көждөки Ај кими алыны парылдады.
Шапуру чохла тәрифләди: «Еј [Шапур],
Мән јатмышам, сөнин бәхтин ојагдыр.
Сөнин игбалына көзал бир јуху көрдүм,
Онун сөвинчиндән башым көја учалды.
Көрдүм ки, бөјүк бир багдајам,
Ишыгы бир чыраг тапмышам.

4625

Чырағым шам кими, ај кими нур сачырды,
Јоз көрүм, бу јуху нәдир?»
Шапур јухуну тә бир етмәјә дил ачды:
«О нурдан көзүнә ишыг кәләчәк.
Аллаһ бу гаранлыг кечәни күндүз едәчәк,
О ширин додаглы јанына кәләчәк.
Кәл бу хош хәбәрә бадә галдырыб ичәк,
Јерә лә'л кимјасы өртәк.
Көһнә шәраб илә, тәзә нәркизлә,
Сабаһ јени бир мәчлис гураг.
Шәргдән нур чешмәси доғуб

4630

Дәниздән кафуру тозуну гопаранда,
Кафур әтирли меји чамә сүзәк,
Бу дәниздән о көми илә гачаг».
Шәһликдән шаһын сифәти ләлә кими күлдү,
Нәркиз кими шадлыг бусатында јатды.
Сәһәр чағы Күнәшин бешији јола дүшөндә,
Дунја Чәмшид бәзәкләрини кејинди.
Шәргдән әли ити бир оғру кәлиб,
Сүбһүн кәлинини бәзәкләрини бағлајыб (апарды).
Гушларын гол-ганадыны һәрәкәтә кәтирди,

4635

Көзәлләрин халхал сәсләри учалды.
Шаһ ширин јухудан ојанды,
Дүнәнки јухудан үрәји шад иди.
Бујурду тәзәдән мәчлис ачылысы,
Онун јанында дағ бир чөп кими иди.
Тәбилләрин сәси көјләрә галхды,
Бәднәзәр хәзинә торпагда кизләнән кими итди.
Алтмыш алтмыша бир мәчлис гурулды,
Халг гапыда әл-әлә вериб дајанмышды.
Султани һәмәјил салан сәркәрдәләрдән

4640

О мәчлис гызыл шәмәјилинә дөнмүшдү,
Һәр тәрәфдә дөјләмди [гуллар] әјјуга баш галдырымыш,
Башларына бајрағын туғу кими папаг гојмушдулар.
Шаһын чадырынын дөблизиндә гаралар,
Һәбәшистанын әтәини Исфәһана бағламышдылар.
Һәбәш гаралары, Чин түркләри,
Кечә илә ај кими јанашы отурмушдулар.
Күләк [дә] о мәчлисин јухары башына кечә билмәзди,
Даркөзүләрин гылынчыдан [јолчулар] јол дарал-
мышды

4645

Нөвбәти (чадыр) кәндири бир мил, бир милә,
Гапыда нөвбә илә бир-биринә бағланмышды.
Дөврә-дөврә дүзәддилмиш кәрәккләрдән сачан нур
Ајла Күнәшин көзүнү гамашдырырды.
Бу кәрәкдә Чин Хосрову әјләшмиш,
О бирсиндә Ширин һәјәчанланмагда иди.
Зәрбафтлар шаһанә бир бусат ачмышды,
Һәр орадан кечән күләк бир хәзинә апарырды.
Торпағындан кечән күләк ахан хәзинә иди,
Санки јел кәтирән хәзинә елә о иди.
Чарчы һәмдәмләри бир јерә топламыш,

4650

Намәһрәмләри гапыдан бајыра чыхармышды.
Шаһын һәрәминдә сарај гулбечәләриндән
Башга бир кәс галмамышды.
Јахын достларындан бир нечә әдәбли, ағыллы адам
Күрсүләрин үстүндә әјләшмишди.
Јагут, зүмруд, ноғул габлары
Һәр тәрәфдә галаг-галаг гојулмушду.
Һәр кәсин әлиндә гәрибә бир хәзинә вар иди.
Даш-гашла бәзәнмиш әнбар турунч вар иди.
Шаһ хам гызылдан овчуну долдурмушду,

4655

Овчуну сыханда бармагларынын арасындан [гызыл] сү-
зүлүрдү.

Саги саф мејлә чамы долдурур,
Мүғәнни бир үздән нәғмәләр гошуруд.
Барбад әлиндә бәрбат әјләшиб,
Чаһаны фәләк кими чызыглајырды.
Әлләри илә достлара [гызыл] кисәси бағышлајырды,
Мизрабла көнүл јараларына шәфа верирди.
Үрәк аһы илә удуна дүјүн вурурду,

18*

Уду Давудун үстүнө ыгыгырды.
4660 Нөгмөсинин чинкилтиси бејинө дүшдөндө,

Исанын нәфәси кими тә'сир едирди.
Санки үрөкләри мангала долдуруб,
Уд чаланда уд әвәзинә јандырырды.
Шәкәрсачан әли дастан көлөјөндө,
Кечә гушуну да јуху тутурду.
Бәрбәтин гулағыны елә бурду ки,
О гулабурмадан сонра бәрбәт нәлө гопарды.
Сазын ипәјини мизрабла диндирәндө,
Кайнааты аваза кәтирди.

4665 Нәкиса адлы бир чәик чалан вар иди,

О [шаһын] јахын досту вә ағыр вугарлы бир сәркәрдә
иди.

Бу әргәнун дүзәлдән чәик белли [фәләк],
Онун кими хош сәсли вә [ширин] сөһбәтли адам көр-
мәмишди.

О, руду ујғун сурәтдә сәсләндирирди,
Нөгмәдә бөлкү системини о јаратмышды.
Елә хош нөгмәләр чалырды ки,
Дәрддән гушлар ганадларыны торпаға чалырдылар.
Елә аһәнкадар һавалар јарадырды ки,
Зөһрәни фәләјин әтрафында рәгәс кәтирди.

4670 Ондан башга өзүнү Зөһрәдән үстүн тутанлардан

Һеч кәс Бәрбәдлә ајаглаша билмәзди.
О мәчлисдә ишрәтә башлајанда
Чәик илә бәрбәти бир јердә чалырды.
Бәрбәтлә чәнкин икисинин дә гуш кими нөгмәсини
Рәнкли түк кими бир-биринә ујушдурурду.
Тәрәннүм етдији нөгмәләр гулагдан хумары апарырды,
Бирини көнүл верир, о бириси һушу алырды.
Нәлө илә синәни деширди,
Гуламлары шаһын һүзүрунда әдәбсиз едирди.

4675 Шаһ бујурду бүтүн гуламлар

Хош [јеришли] кәклик кими чыхыб кетдиләр.
Мүғәнни галды, шаһәншаһ вә Шапур,
О бирисиләр баркаһдан узаглашдылар.
Бәрбәд үчтелли илә дастан чалырды,
Ајыг икән һәр кәси сәрхош едирди.

Нәкиса чәнки хош диндирирди,
Мизрабла әргәнуну сәсләндирирди.
Шаһ һәр икисинә чан гурбан едирди,
Хәзинәнин вә көнлүнүн гапысыны ачырды.
4680 Елә ки, бу доланан чадырдан (јә'ни көјдән) шаһ (јә'ни
күнәш) узаглашды,

Сарај көзәлләри кими Ајын үзү көрүндү.
О нур чешмәсинин чадыры әтрафында
Шапур парванә кими бир дөвр вурду.
О руһ верән һатиф пәрдәнин бир кушәсиндән деди:
«Мүғәнниләрдән бирини мәним јаньма чағыр.
Әлиндә саз бу гапыда отурт,
Гој мәним јаньыма ујғун һава чалсын.
Мәним һәсби-һалыма ујғун аваз охусун.
Она мән нә десәм, гој ону десин».
4685 Шапур Нәкисаны о гапыја апарды,

Бир-ики аддым ондан аралы әјләшдирди (деди):
«Бу мәһрәм чадырдан сән көзүнү чәк,
Гулағыны орадан кәлән сәсә тут.
Бу чадырдан кәлән һава илә чал,
Һансы јолла десә, о јолла чал».
Бир тәрәфдә Бәрбәд мәст бүлбүл кими [дурмуш],
О јанда Нәкиса чәнки әлиндә тутмушду.
Әнбар гоҳулу шамларын ишығы [санки]
Аловдан бир беһишт, түстүдән бир бағ јаратмышды.
4690 Шаһ көзәјирди көрсүн мүғәнни нә чалачаг,

Һансы јолла [кедиб] дастан дејәчәк.
Чәнки гулағына сазын тели [ипәји] илә,
Мәһрәм авазлар һәлгә (сырга) салмышды.
Һава дар пәрдәдә ојнајырды,
Гәзәл зүлфүнү чәнкин етәјинә чәкирди.
О чадыр көзәли өз мүғәннисинә
Үрәк дәрдини деди: «Горхма, буну сөјлә».

ШИРИНИН ДИЛИНДЭН
НӘКИСАНЫН ГЭЗЭЛ ОХУМАСЫ

Нәкиса о сөнөмин истәдији тәрэдә
Бу гәзәли рәст пәрдәсиндә охдуу:
4695 «Еј дөвләтин көзү, јатма бир аилыг,

Бөлкә хошлугдан сән бир нишан тапасан.
Еј үмид сәһәри, сән сәбир дағындан доғ
Көңлүмүн көзүңү күнәш кими шыгландыр.
Еј бәхт, бир нечә күңлүгә мән илә дүз кәл,
Бир ачар тап, мәни бу бәнддән азад елә.
Еј тәлә јатма, башыны галдыр,
Бачарсан бир ачизи [бәнддән] гуртар.
Еј дост, әјярлыгә элини узат,
Гәм ләшкәрини бир мағлуб елә.

4700 Чийәр кабаб олур, үрәк ган далғасындадыр,

Әкәр рәһмин варса, инди [көмәк] вахтыдыр.
Нә мән дүшкүндән зәиф бир (адам) көрә биләрсән,
Нә мөндән фәдакар бир һәриф тапа биләрсән.
Мән [онун] элине су төкә билмәсәм дә,
Одун үстүндә кабаб едә биләрәм.
Шәрбәт вермәјә ләјиг дејиләмсә дә,
Ахы шәрәб габынын ағзыны ки, ача биләрәм.
Әкәр бир нахыш тикә билмәсәм дә,
Евдә үзәрлији јандыра ки, биләрәм.

4705 Әкәр [палтара] бир чин вура билмәсәм дә,

Әтәкдән ки, тозу ала биләрәм.
Көлкә кими мәни торпага салма,
Мәним өзүм гәм мүлкүнә дүшмүшәм.
Ај кими евиндә Парвинни олсун,
Зәһрә кими сәнин дәрдини чәкән олсун.
Сарајында һәр һансы гуллуғ олур-олсун,
Шаһлыг јох, кәнизлик иддиасындајам.
Мәндән сорушурсан, арзумла нечәјәм,
Билиб сорушурсан, сәнә нә дејим.

4710 Кәдәрә дүчәр олмуш гәрбиби һалы нечә олар?

Ајадган дүшүб, ишиндә ачиз галмыш нә һалда олар?
Күл кими севкидә пәрдәни јыртымышам,
Аләми көрмәмиш әләмдән кетмишәм.
Торпаг кими оха нишан олмушам,
Лалә кими чаваңлыгда гочалмышам.
Бир үмидлә чаһаны бада вермишәм,
Бир хәјалла бу күнә дүшмүшәм.
Нә елә бир архадашым вар ки, архамы исти сахласын,
Нә елә бир бәхтин вар ки, гәрбиблијимдән утансын.
4715 Суда палтарсыз боғулан бир адам [әләндә] белә бир
мәсәл чәкмиш:

«Өлүңүң дә кәрәк дүңјада бәхти олсун».
Бинәсиб олмагдан көңлүм јалғыздыр,
Буна да ганејәм, чүнки сән белә истәрсән.
Мәним ки, истәјим әлә кәлмәјир,
Өтүшүрәм, гој сәнин камыңча олсун.
Вүчүдүм о долаға ачымы кәлди ки,
Јахынлашанда уд кими [онун] јандырыр?
Бу јанмағ мәнимчүн бөјүк шәһликдир,
Јанмағ ашигләрә јени чан верир.

4720

Сәнә мәним һеч бир һөкүм јохдур,
Мәни бундан јахшы сахласан, өзүн биләрсән.

ХОСРОВУН ДИЛИНДЭН
БАРБӘДИН ГЭЗЭЛ ОХУМАСЫ

Нәкиса чәнк илә гәзәл дејәндән сонра,
Барбәдин сәтары саз илә гошалашды.
Маһныны Ушшағ пәрдәсиндә бәстәләди,
Сәрхош ашиг кими бу гәзәли [о һавәја] салды:
«Сәһәр тездән мејдән мәст оlanda
Сәрхош бир бағын гапысындан кечирдим.
О бағда мушк әтирли бир баһар көрдүм.
Гарғанын чәнкиндә иди вә гарғанын чајағы ганлы иди.
4725 Һәр јарпағында бир тикан [олан] јүз јарпаглы бир күл,

Һасарда бир хәзинәни зиндана салмышды.
О көзәл зинданда иди вә гапысы мәним үзүмә бағлы иди,
[Елә] бир галада иди ки, гыфылыны сындыра билмәдим.

Бир бешишт көркөмдү, чан хилгөтлү,
Бешиштинден бир мејвөдөн бир агач [варды].
О гөдөр төр-таза мејвалардон
Башында гуру бир хурмадан башга бир шеј көрмөдүм.
О елдө бир пәри үздү јашајмрды,
Көңлүмү пәри кими диванө етмишиди.
4730 Ајыглыгда бејним хөстөдир,

Чүнки о пәри хөјалымдан узаглашмыр.
Экәр јатсам, бејнимдө парлајыр,
Пәри кими мөни јухуда диванө едир.
Пәрини дө көндү диванө олан ахтарар,
Абадлыгда дејил, виранөдө ахтарар.
Елө о пәри үздү фүсукар да
Хөзинө кими бу виранөјө онун үчүн бөнд олмушду.
Экәр о хөзинөни виранөдөн чыхарсам,
Ону дүрр кими тачыма санчарам.

4735 Чадукар нәркизини јухусуна анд олсун ки,

Онун гөмзөси чадунун дилини багламышдыр.
Түстү төк бурулан зүлфүнө [анд олсун ки],
Түстү саланлар кими мөни одлајыбдыр.
Зинөти, халхалы елө шур салыр ки,
Јүз јашлы заһиди хала кәтирир.
Ипәк бешијинө тикилмиш мирваријө
Бал даман ширин мирварисина [анд олсун].
[Анд олсун] тачын кушәсинө әнбәр овмасына,
Фид сүмүјү тахтасынын үстүндө [зүлфүн] гыврылмасына,
4740 Бач вермәјө ештијачы олмајан назына,

Назындан даһа көзөл олан үзүнө,
О ики һиләли гашын тағына,
Фармана чөкилмиш ики хөтт кими
О кирпикләре ки, бир-биринө дөјөндө
Һарутун үрөјини мизрабы илө јаралар*,
Мөзәммәти илө мөни хөстөлөндирән көзләринө,
Көз вурмасы илө мөни гапысындан ираг олмамағы [де-
јир]

О јанага ки, [баханда] көз јашарар,
Рүтүбөтдө аја ирад тутар,
4745 О зүлфө ки, галасынын көмөндидир,

Гамәтинин сәрви кими уча, узундур,
О илан зүлфүнө, о омузлара,
О һөлгө илө гулагы чөнбәр ојнатмасына,

О нәркизә ки, нәркиздән киров алды,
О сүнбүлә ки, сүнбүд онун гаршысында өлдү,
О отуз ики төр мирваријө
Ки, јәгутдан гапысында бир гыфылы вар,
О көмәрбөстө бадамын сөһринө,
О шөкәр күлүшлү ики иннабын көзәллијинө,
О ај чөшмәсиндө олан чөнөни гүјусуна

4750

Ки, о чөшмә вә гујудан үрөк су ичәр,
Бухағынын тугуна ки, елө бил
Күнәшдән су салланыбдыр,
О нәркиз кими парлајан ики күмүш нара
Ки, новруз нарынчындан кирдәлик алыбдыр,
Бармагларындакы күмүш фындыглары
Ки, һөсөдиндөн боз дөләни өлдүрүбдүр,
О рөвнәгли, парлаг биләкләрә ки,
Күмүш тахтасы кими чивә үзәриндө дајанмышдыр.
4755 О шүшә әндамынын назик белинө,

Лакин о шүшә ки, хам күмүшдөндир,
Онун күмүш балдырына ки, дилимө кәтирә билмирәм,
Экәр кәтирсәм, кечә јата билмәрәм,
Онун ајағынын торпағына ки, көздөн үстүндүр,
Она андым мөним мөһкөмдир.
Экәр о мөним әлимө дүшсә,
Чанымын ичиндө она јер верәрәм.
Дири олдүгчә әлдән гөјмарам,
Дүңјаја шаһ, она нөкәр оларам».

ШИРИНИН ДИЛИНДӘН
НӘКИСАНЫН ГӘЗӘЛ
ОХУМАСЫ

4760 Барбәдин руду бу пәрдәни чалыб гуртаран кими,

Нәкиса тез өз чөнкини чалды.
Һесари адланан о пәрдәдө
Белә бикр [сөзләр] сөјлөди:
«Еј чевик сөрв, көңлүм сөнини торпағын олду,
Сөрв кими өз көлкөни торпага сал.
Бу мүшкин көндирлидән бојунуңу нијә гачырырсан,

Мәнім кими бир бојуу кәндирли тапа билмәссән.
Экәр бөјүкләр кими бојууму шах тутдумса,
Әсирләр кими бојуума кәндир салыб [янына] кәларәм.
4765 Мәнім дахмама көләр сығышмаз,

Ики аләм мәнім бирча вираһәмә [ерләшмәә].
Гарышганын еви филин аҗағына таб кәтира билмәз,
Агчаганад симургла дөүшә билмәз.
Көјләр бир гујуја дүшә биләрми?
Бәһишт бир җарпага сыга биләрми?
Бир баш ки, гапычынын хәраҗи олмаға ләҗиг дејилдир,
[О] шаһын тахтына [да] һеч вахт җарашмаз.
Дүнәнки чана кәтирмәјә бахма,
Чана бах ки, көзүмүн үстүндә кәтирмишәм.
4770 О һәзрәтин җанына ки, хәһиш җол тапа билмир,

Мәни җалһыз көрәм бағышлаја биләр.
Бу гәдәр кунәһынын үзрүнү истәмәк үчүн
Әкәр бир үр ала кәтира билсәм, истардим.
О гәдәр торпагы тәкрар өпәрдим ки,
Бағышланмаг тәбилләри сәсә кәләрди.
Үзүмлә торпагы о гәдәр дидәрәм ки,
Бу торпагдан үзүмә [абыр] сујуу чыхардардым.
Үзүмлә бусатыны елә јумшалдарам ки,
Гәбул етмәклә мәнә һәја фәрманы вериләр.
4775 Шаһын тәле дәфтәриндән белә охудум ки,

Пејкләрин тәдејини саһиби Ајдыр.
Мән о Ај тәлели пејкәм,
Она көрә пејкләр кими җола чыхмышам.
Сәһни көндүлә җајтамыш бу үрәјин чошмасындан
Сәһә бир өртүлү сифарышим вардыр.
[Шад] хәбәрини кәтирмәк үчүн гәсидәм,
Сәһни хәзинәндән [алдыгым] борчу өдәмәјә [кәлмишәм].
Ағзым хырдалыгдан бир наз етдисә,
Тәнбәһ үчүн җанына кәтирмишәм.
4780 Диләм аловланыб атәш сачдыса,

Ики лә'ли илә орталыга атмышам.
Әкәр көзүм түрклүкдән даралдыса,
Чаванмәрд һинду кими үр истәмәјә кәлмишдир.
Гашымын әјрисә җајына дүјүн вурдуса,
Сән бир ох вур, сәндә дә бу җајдан вар

Әкәр зүлфүм итаәтдән бојун гачырдыса,
Сәһни кетмәјинлә чәзасыны алды.
Әкәр гәмзәм сәрхошлуда бир ох атдыса,
Аҗылыгда торпагындан тутија җаратды.
Сәндән өз сачымы пәришан көрдүмсә,

4785 Көр инди ону нечә зәңчирләмишәм.
Мәш'әл кими башымы бу гапыја кәтирмишәм,
Чанымы шам кими башыма гојмушам.
Әкәр гәсд еләсә хәттин ганыма.
Негтә кими мәни хәтдән көнар көрмәссән.
Әкәр хәҗалин мәнім ишими бош тутса,
Көз җашы илә әтәјиндән мөһкәм тутарам.
Әгигин ганымы бундан артыг ичәрсә,
Мирвари дишимлә ону җараларам.

4790 Мән о бағам ки, мејвәсини кимсә дәрмәмиш,
Гапысы көрүнүр, ачары кизлидир.
Сәндән башга һәр кәс нарыма әл вурса, ону
Ишвә илә үзүм сујуу илә мөст едәрәм.
О догагдан башга ки, бир дүнја шәкәри вар,
Бадамымдан һеч кәс нишан тапа билмәз.
Фындыг кими башыма даш вурсан,
Сәндән башга һеч кәс иннабымдан рәик ала билмәз
Сәндән башга һәр ким фәндимдән пуствә истәсә,
О адама пуствәнин ағзы кими күләрәм.
4795 Кимин ки, турунчумла иши олса,

Турунч кими аҗағыны тикана басар.
Хурма ағачымдан хурма дәрмәк истәјән,
Тикандан башга мөндән бир шеј көрә билмәз.
Алмама тамәһ сәлан ағзы
Гармызы мумла ушаг кими алладарам.
Әкәр Күнәш кәлсә, ја да Ај,
Бу мејвәни дәрмәјә сәндән башга һеч кәс җол тапа
билмәзә.

ХОСРОВУН ДИЛИНДӘН
БАРБӘДИН ГӘЗӘЛ
ОХУМАСЫ

Накиса бу әфсанәни сәзда чалдыгдан сонра,
Барбәдин сәтары сәсләнди.

- 4800 Ираглылар кими сәси көйләри ашды,
Ираги һавасында бу пәрләни көтүрдү:
«Димағыма достун һәсми кәлир,
Чырағым хәзинә [тапмаг] хәялыны көрүр.
Һансы архын белә көзәл суу вар,
Һансы јелин белә көзәл ији вар?
Мәкәр чәпәрдән бир сәрв баш галдырды ки,
Бизим башымыза учалыг кәтирди?
Мәкәр товузу Күнәш батан вахт,
Чәмшид күлзәрына ганадмы төкдү?
4805 Мәкәр бачадан Ајмы дүшдү ки,
Кечәнин үзү ишыгланды?
Мәкәр беһишт јели бураданмы кечди ки,
Гапымыза бу гәдәр шәһлик кәтирди?
Мәкәр аг тәрланмы әлимизә гонду ки,
Кечәнин күлзәры гара гарганын [әлиндән] гуртарды?
Мәкәр һәјәт сујуму бизимләдир ки,
Кизличә көнлүмүзү дири сахлајыр?
Мәкәр игбал јени бир шаммы јандырды ки,
Пәрванә кими гәмин гол-ганадыны јандырды?
4810 Мәкәр Ширин ләлиндән балмы сүздү ки,
Һәр тәрәфдән фәрјад сәсләри јүксәлди?
Еј дөвләт, пәринин һәсәд апардығы о [көзәлә] де ки,
Бизә хош тәлеји јенидән кәтир!
Сәнин чох хәсијәтләрин јахшы дејил,
Гој доғрусуну дејим, доғру данышмаг мәрдликдир.
Мәнәм ки, арпа әкиб бугда бичмишәм,
Сәнә бугда көстәриб арпа вермишәм.
Бахма ки, дикбашлыгдан ачыгланмышдым,
[Инди] тәвәзә еләјиб сәнә рам олдум.
4815 Инди оғрунун әлини һеч кәс кәсмәз,
Чүнки оғурлуғу илә јанашы чаванмәрдлији дә вар.
Шаһлыгда үрәјим кама јетибдир.
Ләкин көнлүмүн дәрди истәдијин гәдәрдир
Үрәјим ган ағлар, нечә ағламысын,
Һансы залым гүссәдән ган ағламаз?
Чаным һичрандан горхур, нечә горхмысын,
Һансы кафир һичрандан горхмаз?
Руһум гәминә онун үчүн таидаланды ки,
Пис бәхтим ачылан гапыма тәпик вурду.
4820 Зүлфүндән ирагда көнлүм әлимдә олмадығы үчүн

Көнлүмү зүлфүнә багладым.
Хәлвәтдә додағынла бир һесабым вар,
Бундан даһа вачиб ишим јохдур.
Әкәр хәлвәтдә мәни гәбул едәчәксәнсә,
Даһа күл јеринә нијә тикан верирсән?
О гутудан ки, мәрһәмдән башга бир шәј чыхмаз,
Ондан вер ки, вермәклә азалмаз.
Нә олар ки, о дирилик сујундан
Гәрәт олунмуша бир экәт верәсән».

ШИРИНИН ДИЛИНДӘН
НӘКИСАНЫН ГӘЗӘЛ
ОХУМАСЫ

- 4825 Барбәд белә бир һаваны чаладан сопра,
Нәкиса ондан да хош әдә көстәрди.
Хош рәнкли новруз күлү кими ачды,
Чәнклә Новрузидә бу гәзәли охуду:
«Бәһ-бәһ, көзүм әјдин сәни көрмәклә,
Евинин јаны мәнә күлшәндән хошдур.
Хәялын варлығыма һаким бичилмиш,
Көзүмүн ағрысына тозун тугијадыр.
Мүшк сачан бејним сәнлә әтирлидир,
Сәһәр доған чырағым сәнлә ишыгланыр.
4830 Сән мәним көзүмсән, көзүмүн чырағысан,
Чырағын, шамын парлаг бағысан.
Һансы меји ичдин ки, үзүн баһар кимвидир,
О мејдән ич ки, о меј сәнә ујушур.
Чамалын чаванлыг кими чаны охшајыр,
Һеч кәс чаванлыгда чаныны удузмасын.
Сән өзүн дә күзкүдә өзүнә бахасан,
Өз ешгиндән көнлүң сәрхош көрәрсән.
Еј Чин көзәли, о Чин дәмриннә [күзкүјә] чох бахма, чүнки
Өзүнә бахан худбин олан.
4835 Нијә о күзкүңү элә аласан ки,
Һәр ан башга бир һахышы гәбул едир.
Сәнин үчүн күзкү мәним көзүм олмалыдыр ки,
Сәнин сурәтиндән башгасын көстәрмәз.
О дүнјаны јарадан бир аллаһа [анд олсун] ки,

Сәңсиз ширин өмрүм зәһәр кимидир.
Мәкәр вүчүдүм о додаға ачымы көрүндү ки,
4840 Ландыран вахт мәни уд кими удур?
Бир көндү сыммышы үрәжини тәрк етмәсіндән дад!
Рәһм етмәк јахшыдыр, үрәжин рәһмли олсун.
Сәндә тирјәк вардыр, зәһәр мәним чанымы јандырыр,*

О сәнин күнүндүр, бу да мәним күнүм.
Күманым бу иди ки, әкәр күчдән дүшсәм,
Пис күндә сән мәним әлимдән тутарсан.
Инди сүстлүкдән, сәрхошлугдан јыхылмышам,
Әлимдән тутдун, анчаг ајағымы багладын.
Өз достларыны хар едиб өлдүрмәк јетәр,
Досту өлдүрмәк чаванмөрдликдән узагдыр.
Һәр саат синамә бир тикан батырырсан,
Вурма, вурурсанса, бир аз да охша.

4845 Мән дили бағшынын адыны дилинә кәтир,

Гапысы бағлы галмышы ортаја кәтир
Јурдусулугдан јурдumu гапына чөкдим,
Пис күн адамын үзүнү бәркидир.
Јохса мән кимәм ки, полад галадан,
Бу күләкдә чырағы бајыра чыхарым.
Сәнә һүндүрлүкдән севкими билдирдимсә дә,
Кичијин олдуғума көрә әлинин алтындајам.
Мән кими зәифин гапына сусам,
Тәк бир бүтпәрәстдән Кә'бәјә нөгсанмы кәләр?
4850 Өз чамалындан мәни нијә мөһрүм едирсән?

Гој бары узагдан ону сејр едим.
Чаванлығы сәнин јадыла кечирирәм,
Бу үмидлә мән күнләри сајырам.
Нә хошдур о вахт ки, мәни гојнуна алыб,
Чәнкин нәләсн илә мәнә саф меј ичирдәсән.
Кечә јары назла зүлфүндән тутуб,
Сәһәр шамы кими гаршында чан верәрәм.
О мејкун додағындан бир кечә мөст олсам,
Гијамәтәдәк бир бөјрүм үстә јатарам.
4855 Бундан сонра бир мән, бир дә астананы өпмәк,

Бундан артыг фәрағына дөзүмүм јохдур.
Сәнә тапшырдым һәр ихтијары,
Өлдүрсән дә,, әзизләсән дә өзүн биләрсән.

Гаршында өлүб, јерә јыхылмаг, мәнә
Сәңсиз јашамагдан јахшыдыр».

ХОСРОВУН ДИЛИНДӘН БАРБӘДИН ГӘЗӘЛ ОХУМАСЫ

Нәкисә чәңкдә бу һаваны учуран кими,
Барбәдин сетары һава кәтурдү.
Үрхәһлар кими, һәзин авазла
4860 Бу гәзәли Исфәһан [һавасында] охуду:
Сәнин кујунда, еј көзәллик шамы, мәним үчүн

Санки фәләк кечи ајағы басдырыбдыр.
Белә ки, гојун кими башымы кәсирсән,
Өз ајағымла ит кими гапына гачырам.
Көндүмү апарсан, бир гөрхум јохдур,
Апар, көнүсүзлүкдән хош пешә јохдур.
Бир бәдән ки, бу гәм јүкүнү дашыја билмир,
Һеч олмаса үрәк гәмини баша јүкләмәсн.
Хәстә адам хидмәтә јарамадығы кими,
Хидмөтдән узаг олан көнүл дә лазым дејил.
4865 Чох чалышырам ки, сәндәј көнүл кәтурәм,

Чүнки сәңлә ишимни һеч рөвнәги јохдур.
Нә ишиндән көнүл кәтурмәк олур,
Нә дә көнүлдән јүкүнү ата билирәм.
Бу чандан јүз дәфә артыг олан чанына анд олсун ки,
Сәңсиз чаным гана гәрг олур.
Аһуну овлајан о гара көзүнә анд олсун ки,
Сәнин аһундан көзүмә тоз долмушдур.
Күншә доғру кедән бир зәррә кими
4870 Сәндән үмидими вә әлими үздүм.

Дәниздән ајры дүшмүш балиг кими
Сәндән хәстә вә јалғыз ајрылдым.
Бундан артыг мәни Ај кими булулда сахлама,
Бу башым, бу да сән, ја тач, ја да гылынч.
Инди ки, чамалынын мүлкүндә рәјин тәзәләнди,
Јардым етмәк һөкмүнү дә тәзәлә.
Әлли-алтмыш [илдән] ибарәт олан бир өмүрдә,
Өз чанына јүз дүјүн вурмаға дәјмәз.
Бир өмүр көзүмдә сәнә јер етдикдән сонра,

4875 Бир кечәдән аз ајагынын торпагыны өпмөк [истәрдим].
Экәр додагымы күлдүрсән, елө бил ки,

Шүбһәсиз бир өлүнү дирилтмисән.
Бир нурла сөнмүшү жандыр
Бир өпүшлө өлүнү дирилт.
Сөнни үзүнү көрмөк мәнә сәәдәтдир,
Сәснни ешитмөк чох хошдур
Дәрл одур ки, дирилтик сују пис көздөн [кизли олан кими]
Сөн дө мөним көзүмдөн кизлсән.

[Ешг олсун] о алаһа ки, варлығы јарадыб
Бәдәндән руһа кими һәр шеј онун зүһура кәтирмәсидир.
4880 Бир үмидим вар ки, сөнни үрөк јандырмағынла,

Бир күн кечәми күндүзә чатдырачаг.
Ширин Барбадин мөһарәтинни көрдүкдө
Ешгин әлиндән өз ишинин зај олдуғуну дүјдү
Гәмли синәсиндән бир аваз учалтды,
Чөнк чалана деди: «Буну чөнкдө чал,
Елө бир јолла кет ки, шаһ јолуну азын,
Бәлкә бу мүбәһисә гысалсын».

ШИРИНИН ДИЛИНДӘН
НӘКИСАНЫН ГӘЗӘЛ
ОХУМАСЫ

Нәкиса нәгмәдә чаду еләди,
Сонра Раһәви үстүндө бу гәзәли охуду:
4885 «Еј јар, үрөк јандыран достларла дүз кәл,

Чүнки дүнән кетди, бу күн дө галмајачаг.
Ач дүјүнү, һачанадөк бизлө бағлылыг?
Бах өмрүн сүр'әтинә, нә вахтадөк ләнкимәк?
Јара да, шәһријара да һөкм бирдир,
Һеч бир әсас [варлыг] әбәди дејил.
Бу нечө күнлүк биһасы сүст [дүвја] үчүн
Нижә кәрәк өзүнә белә чәтнинлик верәсән?
Чох тавалар гајгысызлыгдан сојуг галды,
Чох хәрәји сәһиби биширди, итә гисмәт олду.

4890 Јахшысы будур ки, бу кечә шәраб ичәк,

[Өлүмдән] аман тапсаг, сабаһ јенә дө әлләшәрик.
Сабаһа үмид олмадығына көрә,
Елө бу кечәни барышмалыјыг.
Дүвја чох кечә ојунлары ојнамыш,
Фајдасы нәдир ки, јарым, сөн дүвја көрмәмисән.
Баһарын бу күн вар, онун бәһрәсини је,
Бүтүн фәсилләр новруз олмур.
Бир күлү иһсан иләмәсә,
Хәзан вахты чатанда ону күләк апарар.
4895 О күл јахшыдыр ки, ондан күләб чәкилсин,

Күләб чәкән күлү дәрмәсә, солуб төкүләр.
Сөнни һүзурунда ки, гызылын ады сахсыдыр.
Маһалдыр ки, мөним кими [бир] мис һесаба алына.
Дәнизин гырағында бирчә дамчы су!
Күнәшин јанында бир кечә бөчәји!
Сөнни ки, көзәллик базарын рәвачдыр,
Мөним кими бир базары касадын јағыны артыр.
Касад матаһы бачардыгча ал,
Нә билирсән, бәлкә бир күн карына кәлди.
4900 Саф шејә һәрчәнд ки, һамы мүштәри олур,

Сыныг-салхаг да бә'зән ишә-јарайыр.
Һәрчәнд ки, гызыл мөһүрлү оlanda ө'јары јүксәк олур,
Хырда гызыл гырынтылары да һесаба алыныр.
Ешгиндөн гулағымә һалга тахмысан,
Бу ејблө мәни [гул кими] алдын, бар јенидән сатма.
Мөним өмүрдән вә чаванлыгдан тәмәннам
Әввәлчә сөнни вүсалындыр, сонра јашамаг.
Бир хош хәбәрлө сәндән гулағым разы галар,
Бундан чох үз вурсам, о да әлимдән чыхар.
4905 Ешгинин ајағында мән әлдән дүшмүшөм,

Хәлвәтдә меј ичиб, тәкликдә мәст олмушам.
Мән о көлжәктән ки, алчаг-учада [олсам да],
Ајагынын алтындан гылынчла [да] баш дөндәрмәрәм.
Башым кетмәјинчә сәндән үз дөндәрмәрәм,
Әлиндә өлмәсәм, сәндән дөймәрәм.
Һачанадөк хәјәлиһла данышачағам,
Нә гәдәр чамалынын [һәсрәти] илә (хәјәл) атыны говум?
Мәнә индијәдөк нә эзаб версән,
Мүғәниннин сәси кими пәрдәдә идим.

4910 Инди ган пәрдәсина бүрүнчәјәм [вә]

Илдырым кими пәрэдән бајыра чыхачагам.
 Чыраг о вахтадәк өзүнү көздөн јайындыра биләр ки,
 Онун јағ газаны олланыб гајнамасын.
 Тозуну тутија јеринә [көзүмә] чәкәрәм,
 Каһ өпәрәм, каһ да дәрдини аларам.
 Сәни јатырдарам, мән халис шәрәб ичәрәм,
 Гој мән хош сәрмәст олум, сән исә ширин јухуда јат!
 Зүлфүнүн учуну сачыма бағларам,
 Ешгидән каһ ағларам, каһ күләрәм.

- 4915 Көндүмүн нахышына сәнин үзүк гашыны елә сүртәрәм ки,
 Голундакы дәстәјинни ондан хәбәри олмаз.
 Чаныны бағрыма елә басарам ки,
 Көјнәјинни дә ондан хәбәри олмаз.
 Мадам ки, лә'бәтбаз (јә'ни Хосров) кизләниб сиррини
 дејир.

Мән пәрдә архасында лә'бәт кими галарам.
 Мәним әлиһдән белә бир иш кәлсә,
 Һәр бир тиканымдан бир күлзәр чыхар.
 Илаһи, јолуму уғурлу елә,
 Белә бир хош күнү мәнә рузи етә.

- 4920 Хосров о көзәл бејти ешидән кими,

Һалдан һала дүшүб палтарыны чырды.
 Јүз фәрјәдла деди: «Еј Барбәд, дур,
 Мәним чанымы бәднинидә, тез ол, күчлөндир!»

ХОСРОВУН ДИЛИНДӘН БАРБӘДИН ГӘЗӘЛ ОХУМАСЫ

Нәкисә елә ки, шаһы одлады,
 Барбәдин сатары она су сәлди.
 Усталыгла елә бир һава чалды ки, о,
 Нәкисанын чәнкини алт-үст еләди.
 Шаһын сифәтиндән гәм чизкисини силди,
 Зирәфкәнд үстүндә бу гәзәли охуду:
 «Еј сәнәм, бир үзр истәјән ки,

- 4925

Һәр күнаһына јүз үзр кәтирә, ону бағышла.
 Сәнин һөкмүндән бир күн баш гачырдымса да,
 Чохлу пешманчылыг зәһәри даддым.

Һәр бәдә ки, (сәнсиз) ичдим, пешманам.
 Һәр чәфа ки, етдим мән күнаһкарм.
 Туталым етдикләримин һамысы күнаһдыр,
 Ахы көз јашларым [инди] үзр истәјир?
 Мәним күнаһларымын үстүндән гәләм чәк,
 Јухусузлуғуму сәнә васитәчи кәстәрирәм.
 4930 Бундан сонра башымы ајағындан чәкмәрәм,

Үзүмү евинин торпағындан галдырмарам.
 Бир көзүмдә сәнә јер верәрәм,
 О бири көзүмдә ајағынын торпағыны сүпүрәрәм.
 Әкәр мән чандан сәнә чан демәсәм,
 Итәм, кизләтмирәм, итдән дә бәтәрәм.
 Бүтүн варлагда сөндән мәним нәсибим
 Бирчә салам нди, ону да кәсдин.
 Гулағым саламындан мәһрум олдуса,
 Дилими адында төзәләјирәм.

- 4935 Бу һәрарәт ичиндә һәрчәнд ки, фәған етмәрәм,

Әкәр мөндән сорушсан, һеч зијаны да јохдур.
 Сәнин [мәни] сорушмағын хам бир үмиддир.
 Әкәр хәтириндән кечсәм, бу кијајәтдир.
 Јанымә кәлмәјә көнлүң јохдур,
 Әкәр олса да, мәним белә тәләјим јохдур.
 Дејирләр мәним сөндән рузум јохдур, дејирәм,
 Бу мәнә бәсдир ки, онун хошкүнүјүм.
 Әкәр разысан ки, бу көнүл хараб галсын,
 Достларың разылығыны елдә етмәк савабдыр.
 4940 Дејирсән ки, гәмниндән гәмлијәм, еј чан,

Амма һеч демирсән мән һансы торпағам, еј чан!
 Мән ашигәм, мәнә гәм фајдаһдыр,
 Сән мә'шүгәсән, гәм нәјинә кәрәкдир.
 Сән бачардыгча мәнә наз ет ки,
 Чаным чыхана гәдәр назыны чөким.
 Бәлкә сән дүзәлдәрсән, јохса мән
 Гәминдә бачардыгча јанмаг шижәтиндәјәм.
 Мән сәнин ешгиндә чанымә версәм,
 Сәнә лазымдыр ки, јашајыш олсун.

- 4945 Әкәр мән о көзәликлән бир бәһәр көрмәдимсә (һеч олмаса

Сән өз көзәллијиндән фајдалан!
 Сән даими гал, сәһбәт әбәди дејил,

Мән галыб галмадым, горхусу жохдур.
Маним күнүм, рузум бада кетдиз,
Сөнин күнлэрин бир-биридэн јахшы олсун!
Барбод гуру багырсагы чалыб,
Дедижим кими белә бир тәр маһны (јаратды).
О јағлылгыла Ширинни үрәјини ишыгландырды,
Јағ кими ағыл чырағныны ишыгландырды.
4950 О азад сөрв елә фәрјад гопарды ки,

О фәрјаддан шаһ да фәрјада кәлди.
Елә ки, Шаһишаһа Ширинни авазы јетишди,
Һәмавазлыг едиб, Ширинлә дәмсаз олду.
Ширинни чалдыгы сазын пардәсиндә
Шаһ авазла онунла һәмәһәнк олду.
Сиррини даға дејән бир адам кими ки,
Дағ да о сөзүнү гәјтарыб она дејәр.
О төрәфдән ај төрәнә галдырды,
Бу төрәфдән шаһ көјнәјини чырырды.
4955 Ики ашигин јангысындан аһ јүксәлдикдә,

Мүтрибләрин башагырсы орталыгдан галхды.
Шаһ Шапура бујурду мәчлисн
Јад адамлардан тәминләсин.
О чошан авазын кәлдији чадыра төрәф
Сәбирсиз вә һушеуз һалда јүјүрду.
Бу анда фәрәсәтлн Шапура чатыб
Әлиндән тутараг деди: «Кәлә!»
Хосровун ихтијары әлиндән кетсә дә,
Әлиндән тутаны көрүб әјләшди.
4960 Сонра деди: «Бу үрәк јахан аваз

Нә аваздыр, онун сиррини мәнә билдир!»

ШИРИНИН ЧАДЫРДАН ЧЫХМАСЫ

Шаһ илә Шапура сәһбәт едән вахт
Көрдүләр ки, дүңја нура гәрг олду.
Пәрипәјкәр чадырдан чыхды,
Елә бил Ај булудун алтындан доғду.

Мәһәббәт үзүндән сөрхош әјярлар кими
О пәричәһрә шаһын ајағына дүшдү,
Шаһ өз мә'нугәсини кәниз кими
Башыны өз ајағында көрдүкдә,
4965 Севинчиндән она башы үстдә јер верди,

Чүнки тач шаһын ајағында дејил, башында хошдур.
Јары һәр бир гуллуғ ки, көстәрирди,
Онун әвәзини бирә он верирди.
Ајағ өлмәк иши гуртаран кими,
Дога өпмәк хаиши башланды.
О оддан ки, онун [Хосровун] көндүндән кечди,
Ширинни үзүнү туршутду.
Шаһ һејран галды ки, о күл чәһрәли
Нијә шад олду вә нәдән јенидән кәдрәләнди.
4970 Шапура Хосровун гулағына пычылајыб деди:

«Әкәр ај тутулдуса, үзүрлүдүр.
Она көрә ки, бу күнәдәк өзүнү
О көнүл ишыгландыран јахшы адла сахламышдыр.
Индя горхур шаһын өзбашына әли
Ајын үзүнә хәчаләт халы салсын».
Елә ки, шаһ анлады ки, о мәһсулдар тохум
Пәјвәндсиз она тәмкин вермәјчәк*,
Чохлу анд ичди, әнд-пәјман бағлады ки,
Кәбинсиз она төрәф әл узатмасын.
4975 Дүңјанын бөјүкләрини топласын,

Кәбин етмәклә башыны учалтсын.
Ләкин кәрәк чәма меј төксүн,
Чүнки инди һәлә о [кәбин] ола билмәз.
Бир бу кечәни бир јердә шән әјләшәк,
Бир-биримизни үзүндә әләми көрәк»,
Ширин шаһын әңдини ешитчәк,
Күлүмсәјиб Ајдан Үлкәрп ачды*.
Додагы дүрр илә үзкүчүлүгә башлады,
Зүлфүнүн учу рәггәсәлик етди.
4980 Зәр-зивәрин сәсини јүксәлдиб,

Мүтрибләрин чалгысыны јухуја верди.
Додагы меј кими, әлиһә гәдәһ көтүрүб
Бир гуртумла сагиләри мост етди.
Ај мүтриб ола, Күнәш сағи,

Шадлыгдан даһа нэ кэсир галар?
Көндү мэстлигдэн елэ хумарланмышды ки,
Мэгсөд жолларындан узаг дүшүмүшдү.
Бејни башга ширинликкари нуш етмөклө,
Лаззәтиндөн шәһвәти унутмушдү.
4985 Әтрин рајиһәси, бир дэ көзәл үз,

Севинчдөн көнүл дөзүмлү ола биләрми?
Үрәжә јатан ојунлардан јорулуб,
Ики су илә од ола вә суја дүшдү.
Елә рәғбәтлә бир-бирини чәзб етдиләр ки,
Санки магнит дәмири чәкирди.
Лакин әһд-пейман өз јериндәјди,
Оилар әһд-пеймандан денмөдиләр.
Достун көндү Хосровун әлиһә дүшөн тәк,
Севинчиндөн күл кими габыгдан чыхды.
4990 Шам кими көндүнү көз јашы илә овутдү.

Ајын пәрдәсинә Пәрвини сәлди.
Көзүнү кирпиклә аја дикмишди,
Санки Ај мангалында уд јанырды.
Каһ нәркизини (јә'ни көзүнү) өрпәјинә сүртүрдү,
Каһ да кәмәдиндә (јә'ни сачына) сүнбүл баглајырды.
Каһ күмүш нарыны әлләјирди.
Каһ чивә кими тир-тир әсирди.
Каһ зүлфүнү гыврымыны ачырды,
Ај үзүнә кечә (јә'ни зүлф) илә мүшк сәпирди.
4995 Каһ башындан өрпәјини ачырды,

Гуллар кими башына паваг гојурду.
Каһ сачыны белиһә сарыјырды,
Каһ да лә'линдән ағзына гәнд гојурду.
Каһ бармагы илә әгигини (јә'ни додагыны) сүртүрдү,
Каһ да чәпәсини ачма кими әлиһә алырды.
Каһ биләрсизини әлиндән чыхарырды,
Оуну базубәнди илә ојнајырды.
Каһ халхалларыны ајагындан чыхарырды,
Туғ әвзинә бојуна салырды.
5000 Каһ јанар шамы ирәли кәтирдири,

Она вә өз көндүнүн әһвалына бахырды.
Каһ дејирди: «Чисмимә чан сәнсон, сән».
Каһ дејирди: «Мәнә дәрман сәнсон, сән».

О пак, тәмиз дилбәрин бәдәгчидә көнлү
О кечә көзәллә әјләнмәклә шад олду.
Шәһвәтин үзүлдән һәр икиси дә
Мәст олуб, гызмыш ширә бәнзәјирди.
Сәдәф өз дүрүнү горујурду ки,
Алмазын учу она дәјмәсин.
5005 Нушдан хош нуш сәсиндән

Дәвран әргәнун [сәсини] унутду.
Тәбил чалан тәбили чаланда,
Һәлә бу јалварыр, о наз едирди.
Беләликлә, бир һәфта һәмләм олдулар,
Каһ килејләнирдиләр, каһ наз едирдиләр.
Күндүз ишрәт сәдәсы учалырды,
Бир ан да һәш'әсиз кечирмирдиләр.
Кечә гәнаәт нәрди ојнајырдылар,
Өпүшдән зәр атырдылар.
5010 Једдинчи кечәдә ихтијар әлдән кедирди,

Истәк дәли кими, шәһвәт мәст олурду.
Шаһ бујурду ки, елә о кечә,
О ај өз бүрчүнүн јолуну ишығландырсын.
Отурсун, гој ону мин тәмкинлә кәтирсинләр,
Ај кими гызыл качавәсиндә әјләшдирсинләр.
Улдулар кими она бир гошун гошду ки,
Оуну сәјини бир аллаһ биләрди.
О күмүш [бәдәнли] јенә даһа јағымды,
Санки дүнјанын әлиндән күмүш чыхды.
5015 Фәләк бир гызыл јелкән ачды,

Күмүш кәмиләрдән (јә'ни улдулардан) бир нишан
галмады.

Шаһәншәһ өз мәнзилиндән көчдү,
Пајтахтын јолуну тутуб кетди.
Шәһәрә калиб кеф мөчлис ачды.
Динчәлди, амма меј ичмәкдән динчәлмәди.
О парлаг сыманын гашларынын хәтринә
Дүнјаны хәзинә бағышламагла тәзәләди.
Кәлир кишини әлиачыг едир,
Јер әкәр дүрр (јә'ни јағыш) алмасы бәһрә вермәз.
5020 Дәниз бәхш етмәсә, булуддан јағыш јағмаз.

Жагыш да олмаса, неч дэниз олмас.
 Элибаш адамдан кимсэ бач алмас,
 Виранэдэн неч кэс хэрэч истэмэз
 Шаһ бујурду ки, мүнэччимлэр
 Чэтиндэ, асанда бир дүшүнүсилэр.
 Гараилыг кечэнин зирвэсиндэн
 Көнүл шадлыгы үчүн күллэрин мүбаракени сечсинлэр
 Ки, о көнүл ишыгландыран ајын бешијини
 Күнэшин бүрчүнэ кэтирмөк үчүн о кун лајиг олсун.
 Мүнэччимлэр онун мүшкүлүнү ачдылар,

5025

Шадлыг етмөк үчүн угурлу бир тале сечдилэр*.

**ХОСРОВУН ШИРИНИ ГЭСРДЭН
МЭДАИНЭ КЭТИРМЭСИ**

Фирүзэ тахтында элэшэн кими
 Сөһөр кэлинини бэхти ачылды.
 Дүнија көһнэ палтар јыртмагдан [јахасыны] гуртарды,
 Гары алом өзүнү бээмөкдөн диччэлди.
 Шаһ кэлин үчүн елэ бир бээк вурду ки,
 Күнэш о бээјин хөчөлөтүндөн бээјини атды.
 Мин гаракез, чаван
 Гырмызы түклү, сары зөңчирли дэвэ,
 Мин гулағандан гујругунадөк бээкли ат,
 Намысынын чилову гызыл, дырнагы дэмпр.
 Мин улдуз көзлү, гара гатыр ки,
 Дөвран онларла ајаглашмагда лөңкјөрдн,
 Минлэрлө нар мэмели көзөл,
 Һэрэсинин чамалы бүтпэрэстлэрини чырагы,
 Минлэрлө көзөл кејимли ајузлу
 Намысынын папағында дүрр, гулағында һөлгө,
 Сандыгы, хэзинэјө бир нечэ халвар
 Даш-гашы даш кими долдурмушдулар.
 Ипөклө, зэрлө долу сандыглар,

5030

5035

Јүздэн кеч, беш јүздөн дә артыг иди.
 Гызыл товуз кими он кэчавэ,
 Һэр бириндэ јаз көклији кими бир көзөл.
 Ширинэ махсус бир кэчавэ [дэ]

Тәркиби гызылдан ајрыча дүзөлдилмишиди.
 Бүсүтундан та Көрра тагынадөк,
 Гызыл-күмүшлү тугларла атлар һэрөкөтдэ иди.
 Низэлэр элиндэн јер даралмышиды,
 Бајрагларын далғасы һаваја рөңк вермишиди
 Бүтүн јол боју, бал кими [ширин] түрклэрин атлары

5040

Кэчавэ кэчавэја, тэхти-рэван тэхти-рэвана сөјкөһмишиди.
 Јол үстүндэ шөкөр сачан көһиллөр
 Шөкәри өртүклө Ај үзлэрини өртүмүшдүлөр.
 Паричөһрә, шух, көзөл бүтлөр
 Хал вә додагла мүшкү гөндө гатмышдылар.
 Һәр уча сәрвин башыны дөврәсинә
 Ираги сајагы бир баш өрпәји бағланмышды.
 Миник атларынын јөһөринни үстүндөки сүварилэрини
 [элиндә]

Түклөрдән [дүзөлмиш] мүшк рөңкли гамчылары вар иди.
 Сачлара гызыл лә'л дүзүлмүшдү,

5045

Гызыл лә'лө тәр мирварилөр вурулмушду.
 Бу бээкклө, бу рөһнөглө, бу нурла [кедирдилөр],
 Белә бир дөсткаһдан пис көз узаг олсун!
 Бир-бир наз вә ишрәтлө кеҗдилөр,
 Ширини гаршыламага чыхдылар.
 Бүтүн јол боју хэзинә төкүб, чөваһир сачдылар,
 Ширини јүз назла кэтирдилөр.
 Елө ки, Ширинин тэхти-рэваны Мэдаинә дахил олду,
 Торпағын этәји хэзинәләрлө долду.
 Һәр аддым ки, атырды, тэзә баһар кими,

5050

Шаһешаһ онун ајагына шабаш төкүрдү.
 Шаһ о гэдәр пул сөпди ки,
 Һөлә инди дә балығын белиндөн пул көјөрир*.
 Парлаг күнэш һөмөл бүрчүнә калдији кими, [Ширин]
 Чәмшид дөвлөткәһна тәһриф кэтирди.
 Шаһ бујурду ки, мө'бидлэри, иш биләнлэри,
 Елөчө дә агыл саһиблэрини чагырсынлар.
 Шириндөн мәчлисә елө бир эһвалат данышды ки,
 Намы ширин чаныны она [һөдијә] етди.
 «Ширин һәм мәним севкилимдир, һәм дә достум,

5055

Оуну һаггында нә гэдәр јахшылыг етсәм ләјагәти вар.
 Бу мөһрибанлыгы илә мөндөн тәһиздир,
 Ким бу сајаг јашаја биләр?

Ону арвадым етсэм, јери вардыр,
Онуңла башымы учалтмага лајигдир.
Меј күл илэ бадэ ичсэ јашыдыр,
Һәр гуш өз чүтү илэ раһат [учар].
Өкүзүн бојнуна чүт салынмаса,
Дашы котанла ким јара билэр?
5060 Намынын алнындан тозлар силинди,

Бу ишэ һамысы афэрин деди.
Бу вахт Хосров Ширишин элиндэн тутду,
Ме'биди јанына чағырыб эјлаширди.
Сөзү онун ајининин нахышына бағлады,
Ме'биллэр гаддасы илэ онун көбинини кәсди.
Мәчлисдэ онун көбинини өзүнэ кәсдирдикдән сонра,
Ону хүсусу һәрәминә көндәрди.

ХОСРОВ ИЛЭ ШИРИНИН ТОЈУ

5065 Сәадәт бир күлү бәсләмәк итсәсә,
Бара чатдырар, сонра ону бир кишијә дәрдирәр.
Игбал әввәлчә бир папаг тикәр,

Вахты чатанда ону бир шаһын башына гојар.
Үкүчү дәннздән дүрр чыхарар,
Аз бир мүддәттә тацлара хас олар.
Ширин шәрбәттән дә ширин оландан сонра
Хосрову сәсләди ки, кәл мәни тап.
Ич бу ширин бадэ сәнә нуш олсун!
Шириндән башга һамы јадындан чыхсын!
Хәлвәттә абырлылара хас олан бир диллә
Фәрасәтлиләр кими бир хәбәр көндәрди.

5070 Бу кечә бадәни ат бир тәрәфә,

Мәни һәм бадэ ет, һәм дә саги.
Мејпарәстәсән әкәр, Ширини севмә,
Бир ноғулла ики сәрхошлуг етмәк олмас.
Кишинин башына сәрхошлуг түстүсү вуранда, [Фәрги
јохдур.]

Кабабы ја тәзә [әтдән] олсун, ја да шор [әтдән].
Бир дэ ки, өз мурадына јетдикдә, мәст олар,
Дејәр ки, мәст идим.

Әкәр сәрхош јүз бакирәни әлэ кечирсә,
Ајылдыгда дејәр, ајыгларын ишидир:
5075 Бир чох сәрхошлар өз гыфылыны ачмыш,

Ајылыб оруларын элиндән фәрјад гопармыш». —
Бу сөзләр әчәм шаһына хош кәлди,
Деди: «О санәм нечә бујурса, әлэ олмалыдыр».
Лакин бадэ ичмәк күнү иди,
Чијәр (ганы) ичмәк вахты дејилди
Барбадин нөгмәси Нәкисанын сәси,
Зәһрәнин алныны торпаға сүртүрдү.
Кәһ рудун нөгмәси сагијә дејирди:
Бир чам вер, јашасын бу ејш!
5080 Кәһ меј чамдан Барбәдә дејирди:

Чал ки, бу или хош баша вурасан!
Шаһ Ширишин јады илэ ачы бадәни
Ағзынадәк доллуруб додағына дајамышды.
Шәһликлә һәр заман бир чам ичрди,
Беләликлә, кечәдән бир гәдәр кечди.
Бөј өз кәлининин јанына асудә вә шән
Кетмәк вахты чатанда [Хосров]
Елэ мәст олду ки, һушуну игирди,
Гөши еләјәнләр кими чијиндә апардылар.
5085 Шириин өз отағында хәбәр тутду ки,

Сәрхошлугдан шаһ өзүндән кедибди.
Шириинликлә чамалыны шаһдан кизләтди,
Шириндән дә шириин бир гадан јанына салды.
Зарафат еләди, зарафатдан кәнар
Сәрхошларла үз-үзә кәлмәк олмас.
Ана дејә чағырдығы бир гары вар иди,
Аналар нәслиндән о галмыш иди.
Нә дејим, лап бир гурд кими иди,
Чаван гурд дејил, гоча түлкү иди.

5090 Ики әмчәји сују бошалмыш тулуг кими иди,

Дизинин тагәти, чанынын гуввәти јох иди.
Гәдди гөзбелликдән ири јәј кими әјилмишиди,
Чијинләри кобулдулгдан кән кими гаты иди.
Јанаглары һинд гозу кими чодур-чодур иди,
Һәр бири әбучәһл гарпызы кими бир шишә зәһәр иди.
Ағызы, додағы бузүшүб гырышмыш,
Кенлик бахымындан дар гәбирә охшајырды.

- 5095 Гашынын ээриси додага дүшүб,
Агзына санки гырмаг салмышды.
Бурну бурун дежил, үзүнө багланмыш бир чадыр иди,
Диши диш дежил, бир-ники сыныг зэрних иди*.
Кирпиклөр төкүлмүш, көзү бозармыш,
Жемөкдөн али, диши сүртүлмүшдү.
О ај гөздөн она бээк вуруб,
Кэлин кими шаһын жаньна көндэрдн.
Истөди бууунла сэрхошлуғуну сынасын,
Көрсүн [Хосров] Ајы булуддан сечө билирми?
Пөрдөнин далындан гары чыхды,
Санки шикара чыхмыш бир илан иди,
5100 Бир чандан дүшмүш [Гары иди], санки чансыз иди,
Дишилөрдөн олса да, агзында бир диши дө јох иди,
Шаһ сэрхошлугдан бир һалда иди ки,
Көзүндө асиман рисиман иди*.
Лакин бу гөдөр һушу вар иди ки,
Баһар көклижинин бундан көзөл јеришли олдуғуну анла-
ја билсин.
Гашларынын јајына кириш салды,
Елө күман етди ки, көк чежан вурду.
Ову вуранда көрдү бир чөпө дөјмөз,
Онун кими јүз чанавар бир түлкүјө дөјмөз.
5105 Һума гушунун јериндө бир гарға көрдү,
Балығын јеринө бир әждаһа кирмишди.
Үрөјиндө деди: «Бу нә әждаһапәрәстликдир,
Јуху хөјалдыр, ја мәстдик севдасы?
Бу гөзбел зәһримар Ширин ки, дежил,
Нә Ширин, турш үзү өлдүрдү мәни.
Лакин јолуну мәстлик гүлөбанысы көсмишди,
Белө күман етди ки, гајнаһанасыдыр.
Сэрхошлуг үзүндөн она әл узатды,
О чам дүшдү, чам да шүшө дө сынды. [Гары]
5110 Јүз күч-бөла илө гышгырыб деди:
«Чан ана, өлдүм, мәнә чарә ет!»
Ширин аналығынын сәсини ешитдикдө,
Далына чатмағы мәслөһөт билди.
Једди пәрдә архасындан чыхды,
Өзүнө једди бээк вурмушду.

- Нә дејим, шөкәр кими, шөкәр нәдир ки,
Үзүм да дејил, о буна гулдур.
Бир сөрв кими, әкөр әтәјиндө бал ола,
Бир ај кими, әкөр ај ипәк кејсә,
5115 Ајла Күнәш онун көзәллији гаршысында јохсул иди.

- Бир күл иди, јүз баһардан мүлкү артыг иди.
Бир бүт ки, она ситајиш етмөк һалалдыр,
Чамалы исә һазыр бир бөһишт иди!
Дүнјаны ишыгландыран бир дилбөр иди, нә дилбөр,
Хырманларла күл, халварларла гәнд иди.
Тазә бир баһар иди, ағачлардакы чичөк кими
Хошбөхтләрни һәмдәми олмага лајиг иди.
Мүштәриини үзү үзүндөн хөчил иди,
5120 Нечө ки, јеришиндөн дөри кәклији [хәчәләт чәкирди].
Халы бәднәзәри һалдан апарырды,

- Онун нахышыны көрүб фалыны итирмишди.
Ешгдөн јаранмышды додагы, диши [һәлә һәлә ки]
Додагы диш, диши додаг көрмөмишди.
Үзү руһпәрвөр бағдан әсәр бир нәсим,
Ағзы мөһүм нөгтәнин бир «мим»и кими иди*.
Гулаг вә көрдәниндө чәваһират сәсләнер,
Елө чәваһир сатанларла рәһимәт.
«Мим» шәкилли әгиги овчунда даш (јә'ни диш) тутуб
Ки, һеч кәс онун сөзүнүн үстүнә бармаг гојмасын.
5125 Нәсимни гижмәтдө чана бәрәбәр,

- Зүлфү онун үчүн тәрәзидарлыг едирди.
Ајын чеврәсинә мишкин бир кәмәнд чәкмиш,
Үзәрлик түстүсүнә бир чыраг бағламышды.
Бир назла Түркүстанын бағрыны јармыш,
Бир өпүшлө Хузустанын дахылыны сатын алмышды.
Үзү көнүл охшајан тәзә күлләр кимијди,
Күлаб о күлләрдөн утаныб тәр төкүрдү.
Гаршысы, архасы дөлө түкү кими јумшаг, ағ,
Он бармағы дөлө гујруғу кими узун иди.
5130 Бәдәни шөкәрлә сүдүн гаршысы кими,

- Тәбашир бәдәни сүд кими ағ иди.
Ләғәфәтдөн аз гала әндамы ахыб кедирди,
Зүлфү ојајыб әлиндөн үчмаг истәјирди.
Гашынын јајы гулағынадек чәкилмишди,

Бухагынын туғу чижино чатырды.
Ишвали бојну көнүлләри чиловләйырды,
Хумар көзләри карваны талайырды.
Бадә кими көнүлләрдән губары силрди,
Фәрәһләндиран [дәрман] кими көнүлләрдән дәрди
апарырды.

5135 Күлдү, шәкәрди, јох, нә күл, нә шәкәр,

О јалныз өзү иди, аллаһу әкбәр!
Шаһ тәзә көзәлин чилвәсино баханда,
Елә бил чин вурмуш тәзә Ај көрдү.
Диванә кими тәзә Ајдан пәришан олду,
О сәрхошлуг вә пәришанлыгла јухуја кетди,
Сәһәр адәти үзрә ајыланда,
Көзү тикансыз күлләрә дүшдү.
Көзәл бир кәлин көрдү, чандан вурулду,
Исти тәндир көрүб чәрәјини јапды.

5140 Ачы шәраб онун дадына чатды,

Ширинин өпүшү хумарыны сындырды.
Ағзына меј бадәси гојулмуш,
Јанында күл хырманы ачылмышды
Ики мүшк әтирли бәлгә бојнуна төкүлмүшдү,
Ики күмүшү нар синәсинин үстүнә гојулмушду.
Бәнөвшә лалә илә аллаһа дуа охујурду,
Шөкәр дејирди, јубанмағын зәрәри чохдур.
Ајын үзүндән булуд јана чәкиләндә,
Шаһын дөзүмү дә түкәниб кетди.

5145 Ағыл көзәл үз гаршысында дөзүмсүздүр,

Чинлиләрин шәрабы Манини алдадандыр.
Сәрхош хоча Хузистана кәлмиши [о],
Тәбәрзәни чырпышдырыб, гәнд сындырырды.
Илк әввәл күл дәрмәјә башлады,
Күл кими о күлдән күлмәјә кәлди.
Ондан сонра ешгин сәдасыны учалтды,
Тәзә мејваләри сәсләди бир-бир.
Кәһ алма илә јасәмән она мәзә иди,
Кәһ да нар вә нәркизлә ојнаырды.
Кәһ ағ тәрлан шаһын әлиндән учур,

5150

Бағын гырговулунун синәсиндә отурурду.
Кәһ да елә фәрәһли учуш олурду ки,

Көјәрчин тәрланын чајнағына үстүн кәлирди.
Диши чейран ширлә әлләширди,
Еркәк шир нәһајәт она галиб кәлди.
Чәддлик көстәрди, хәзинә саһиби хәбәр тутунча,
Јагутла онун әгигинин мөһүрүнү көтүрдү.
Бир гапысы гыфыллы һасар көрдү,
Дирилик сују кими мөһүрү башында иди.
Нә мәзлумларын ајаг сәсини ешитмиш,

5155

Нә дә залымларын әли она чатмышды.
Гөнчәнин учу илә ох бирләшиб,
Охунун учу илә лә'лин һеј деширди.
Мәкәр шаһ Хызыр, кечә исә зүлмат иди ки, о,
Дирилик сујуна балығы салды,
Достчасына онун әлино зәрбә вурурду,
Дәбирләр кими бири алтмыша вурурду.
Демирәм һәдәфә тир атырды,
Тумсуз хурманы сүдә батырырды.
Бир бел бир белә сарылмышды,

5160

Ондан бир чан бир чана чатмышды.
Күл сују күмүш чама дамчыламыш,
Шөкәр бадам ичиндә әримишиди.
Сәдәф мәрчан будағында јерләшиб,
Су илә од бирләшиб пејман бағламышды.
О одла сујун бојларынын гарышмасындан
Јатаг отағы шәнкәрф вә чивә илә долмушду.*
Бир кечә-күндүз јухуну тәрк етдиләр,
Мирвариләрлә јагут дешдиләр.
Бир кечә-күндүз дә һуспеуз јатдылар,

5165

Бәнөвшә гојунда, нәркиз гучагда,
Бир јердә икиси дә товуз кими јатмышды,
Доғрудан да јатан товуз көзәл олур.
Онлар ширин јухудан ајыланда,
Аллаһа ситәјиши башдан башладылар.
Чиниб бәдәнләрини тәмизләдиләр,
Ибадәт евини саһмана салдылар.
Шаһын јахын адамларынын әлиндән
Бир ајадәк тој ранки (јә'ни хына) кетмәди.
Һүмејла, Сәмәнтүрк вә һумајун

5170

Хына илә әлләрини гызартмышдылар.

Бир күн шаһ хәлвәтдә әйләшди,
О көзәлләри дә जानында отуртды.
Җајдасынча онларын шә'нинә ујгун мәчлис гурду,
Чаваһирлә онлары ғызартды, ғызылла саралтды.
Һумајуну истәкли Шапура верди,
Ғәнд једи, әвәзиндә бал верди.
Сәмәнтүркү Барбәд үчүн истәди,
Һүмәјланы Нәкисә өз јары етди.

5175 Ондан сонра сәнәд вә фәрманы илә

Бүтүн Шәмира мүлкүнү Шапура верди.
Елә ки, Шапур дөвләтә чатды,
О мүлкдә чохла имарәтләр тикдирди.
Нурлу дезагна имарәтләри
Дејирләр Шапурдан [јадикар] ғалыбдыр.
Ондан сонра шаһын иши бәхтјарлыг иди,
Чүнки дөвләт мурады илә ујгун кәлмишиди.
Чаванлыг, мурад вә шаһлыг,
Бунлар бир јердә олса, ондан јахшы нә истәјирсән?!

5180 Бир анда бадәсиз вә мүғәннисиз кечирмәди,

Дүнјаны једи вә ғаланындан әл чәкди.
Һәр кәсә дүнјаны јемәк хош кәләр,
Дүнјанын ишинин ғәмнини чәкмәк нәјә лазымдыр.
Сәхавәтлә дүнјаны бағышлајыр, һәм дә јејирди,
Нечә илдә һәдәр вердији ејинини әвәзини чыхырды.
Бир нечә вахтдан сонра елә ки, ғәлби ишығланды,
Һәдәр кетмиш о ишләрдән хәчәләт чәкди.
Елә ки, үзүндә ағ түк көјәрди,
Чаванлыг түкүнү көзүндән чәкди,
Варлыгдан јохлуға бир түк гәдәр үмид вар,

5185

Лакин о түк дә ағ түкдүр.
Ғара түкә дән дүшәндә
Үмидсизлијин нишанәси көрүвүр.
Бәнәвшә зүлфүнә о вахтадәк сығал верәр ки,
Јасәмән һәлә јухуда ола.
Кечәдән о вахта гәдәр гаранлыг көрмәк олар ки,
Сәһәрин ишығы һәлә доғмасын.
Чејран тутан тазы
Ғочаландан сонра ачизләшәр.
Баға о вахта гәдәр һәвәс олур ки,

5190

304

Чәмәнин үстүнә ғар јағмамыш олсун.
Чәмәнин үзәринә ғар кафур сачдыгда
Сојуг күләк әсәндә бағ нәзәрдән дүшүр.
Түркүн јајы охдан узағ дүшдүкдә,
Ғоча мүтрүбә көһнә бир дөф олур.
Буғдаја ағ хал дүшәрсә,
Бирчә ил сахланса ачылашар.
Хам палтар јујумлағла ағарса,
О тез ғајчынын ағзына дүшәр.

5195 Ғазандакы [хәрәјин] кәфини бухар јухары чыхарданда,

Мәтбәхи тамам корлајыб јерә төкүләр.
Мәтбәхдә ғаралмыша де ғәм етмәсин,
Чүнки ғаршысында дәјирман да вар.
Мәтбәхдә әкәр адын әнбәрдирсә,
Дәјирманда кафур көркәмли олачағсан.
Һәр кәсин дәјирманда үстү унлу олса,
Әтәјини силкәләдикдә төкүлүб кедәр.
Бу дәјирмандан кимә тоз гонса,
Јүз дәннздә ғүсл етсә дә (о тоз) јенә кетмәз.
Чаванлыг нәдир?—Башда олан бир севдадыр,

5200

О севдадан да башда бир тәмәнна вар.
Ғочалыг кәлиб вилајәтә һаким оlanda,
Бирчә илә о севданы башдан чыхарар.
Бир чаван бир ғочаја деди: «Нә олач,
Мән ғочаланда јарым мөндән ғачачағ?»
О көзәл сөһбәтли ғоча чавабында деди:
«Ғочалыгда сән өзүн јардан ғачачағсан».
О баша ки, фәләк чивә јағдырар,
Күмүш бәдәдли көзәлдән чивә кими ғачар.
Ғарасачлылыг чаванын ғәмнини апарар,

5205

Ғараларын көзүнә ғәм (јахын) дүшмәз.
Ғәм зәнчидән бајрағыны чевирәр,
Һеч бир зәнчи ғәмни нә олдуғуну билмәз.
Тутијаны ондан өтрү көзә сүртүрләр ки,
Һиндистан јолунун јолчусулур.
Еј баш, ғафил олма, ғочалыг кәлиб чатды,
Сәһәрин ғошуну ғапыдан кирди.
Ғулағнын арды памбыгдан кәфән кејди,
Һәлә дә ғулағындан памбығы чыхармырсан.
Хосров бәнәвшәсиндә [јә'ни сағталында] јасәмән тапанда,

5210

1972—20

305

Чаванлыгда гочалыгдан мөним кими јасымы тапды.
 Һәрчәнд ки, әнд вә илгарындан дөnmүрдү,
 Дүңја илгарсыз иди, ондан горхурду.
 Каһ гызыл тахтада нәрд ојнајырды,
 Каһ бәхти кими Шәбдизи чапырды
 Каһ Бәрбәдин балынын шәрбәтини ичирди,
 Каһ Ширинлә голбојун олурду.
 Тахт, Бәрбәд, Ширин вә Шәбдиз,
 Дөрдү дә Пәрвизин әлино кечәндән сонра
 5215 Бир заман көрдүјү јухуну јадына салды,

Абад көнлүнә харабалыг үз верди.
 Чүнки билирди ки, гурулу, сулу,
 Һәр нә абад олса, харабалыгы вар.
 Тәзә Ај бәдирләненәдәк ишыгланар,
 Елә ки, бәдирләнди, о, нөгсан тапар.
 Ағачда мейвә кал олдугча артар,
 Елә ки, јетишди, ағачдан дүшәр.

ШИРИНИН ХОСРОВУ
 ЕЛМӘ РӘҖБӘТЛӘНДИРМӘСИ

(Хосров) бир күн о көнүл ишыгландыранла кәзирди,
 Әдаләтдән, елмдән сөһбәт едирдиләр.

5220 Ширин јери өпүб деди: «Мөним сәрвәрим,

Бир аз да ишрәтдән елмә сары кеч.
 Кама јетмәк үчүн чох чалышыбсан,
 Узун мүддәт јенә үрәјинчә јаша.
 Дүңјаны не мөглә абад етмисән,
 Ону зүлмлә хараб етмәк олмас.
 О инәк кими олма ки, сағанда
 Ајағы илә вуруб сүдү дағыдар.
 Көзлә ки, гәфләтән бир пусгудан
 Хәлвәтдә отуран бир кәс сәнә гарғамасын.
 5225 Гары бир арвад тәзә аһлары илә

Сәһәр чағы оху нишана вурар.
 Онда дад вә фәрјад сәнин карына кәлмәз,
 Гарғыш мәмләкәти бада верәр.

Шаһларын әлиндә бир чох күзкүләр
 Мәзлумларын аһындан гаралмышдыр.
 Дөвләт өз јолундан үз дөндөрөндә,
 Шаһ нә иш көрсә, јериндә олмас.
 Бағын јарпағлары сараланда
 Хәзән јели даһа тез хәбәр тутар.

5230 Бурдакылардан ираг, чыраг сөнәндә,

Ондан әввәл көзүнә бир даг чәкәрләр.
 Бөјүк сел күтләси ахмаг истәјәндә,
 Дағын башында булуд топалары нәрилдәр.
 Долу кишиниши торпага дөјәчләјәндә,
 Кишинишин ији көјләрә галхар.
 Бир ағач ки, пејвәнд дөврүндән әјри көјәрди,
 Оддан башга беч шеј ону дүзәлдә билмәз.
 Дүңјаны јандырмаг вә зүлм етмәк бәсдир,
 Рәјјәтпәрвәрлик етсән јашшыдыр.
 5235 Горхурам о мәсәл доғру чыхсын ки, [ону]

Һеч кәс тәрәфиндән севилмәјән о шаһ дејирди:
 Көһнә һөкүмәт узун јашаса,
 Рәјјәтин әсла фикриндә олмас.
 Дүңјада өзүнә тај көрмәдијинә көрә,
 Дүңјаны өзүнә бир хас мал биләр.
 Мәғрурлугдан башы елә кичәлләнәр
 Ки, рәјјәт көзләмәји тамам унудар.
 Бир тәзә игбаллы бирдән әлини галдырар,
 Узун әли халг [ын башын]дан гысалдар.
 5240 Халгын јахшылыгыны истәдијинә көрә

Халгын топланмасы (јә'ни күчү) илә шаһ олар.
 Ағыллылыг вә шаһлыг—икиси дә сәндә вар,
 Ағлыг вә гаралыг—икиси дә сәндә вар.
 Ахирәтдә ничат тапмағын фикриндә ол,
 Бу мәңзилдә көчмәкдән хәбәрдар ол.
 О кәс ки, гызылы дүррә гарышдырыр,
 Нә вахт гижәмәт тәларүкүндә ола биләр?
 Бах, ираг сөндән, о өлүб кедән шаһлар
 Малдан, мүлкдән өзләри илә нә апардылар?
 5245 Малы сахласан, сәнин бәдхаһын олар,

Бағышласан, сәнин јолунун көзәтчиси олар.
 Даранын, Чәмшиндин дастаныны оху,
 Көр һәр бири илә Күнәш нечә ојанды.

Бу доггуз пәрдәдә елә һава чал
Ки, кизли сиррин пәрдәсини биләсән.
Хосров көрәндә ки, о әвиз севкилиси
Онун үчүн биликдән җахшы ад арзулаяр,
Бүзүркүмиди өз җанына чагырды,
Бөјүк үмидләрдә ону гаршысында отуду. [Деди] ки,
5250 «Еј халгын бөјүк үмидләр көзләдији [адам],

Мәни өз [билиҗинлә] даһа бөјүк үмидләрдә чатдыр.
Хәбәр вер, биринчи һәрәкат нәдир ки,
Ону билмәк билән үчүн әзиздир?»
Чаваб верди: «Биз кәндән говулмушларыг,
Биринчи пәрдәдән кәнарда галмышларыг.
Керидә галмышлар доггусуну билмәзләр,
Биринчини биринчидән башгасы билмәз».
Дүнја һөкмдары җенә дә сорашду:
«Мәндә бу чүр фикирләр чоһдур.
5255 Биринчи, дүшүнүрәм ки, бу фәләк нәдир?»

Ичәрисиндә чанлылардыр, чөлүндә ким вар?»
Иңчәликләри сөjlәjән киши чавабыны верди:
«Мәсәләни бу гәдәр узага атма
Бу күнбәздән харичдә олан һесабы
Аллаһдан башга кимсә билмәз ки, нечәдир.
[Анчаг] бу мәһәлләнин кәләниндән, келәниндән
Она (jә'ни аллаһа) үз тутмаг мәсләһәтдир.
Көзүн көрмәдији бир сурәт һаггында
Чәсарәтлә сөз данышмаг рәва дејил.
Сирри аһәстә сөjlәjән бөјүкләр
5260 Фәләјин сөзләрини үстүртүлү дејерләр,

Мүәммалы данышанларын сөзү өртүлү олдуғу кими,
Фәләк [дә] гапыларыны инсан [үзүнә] багламышдыр».
Сонра деди: «Улдузларын күтләси
Сөjlә көрүм, нәјин үстүндә дајаныр?
Ешитмишәм ки, һәр улдуз бир аләмдир,
Ајрыча јер вә көј гәдәрдир».
Чавабында деди: «Буну биз дә ешитмишик,
Бу сөзүн доғрулуғуну гајым көрмәдим.
О сурәт ки, вардыр, ону ахтардыг,
5265 Рәсәд көстәрди ки, бу мә'на маһалдыр».

Сонра о деди: «Биз нә үчүн бурадајыг,

Һара кедәчәјик, вә һараданыг?»
Чавабында деди: «Бу сирр пәрдәдән
Һеч кәсә ачылмамышдыр, пәрдә илә өтүш.
Чүнки бизим олдуғумуз бу мәнзилдән јол узундур,
Мәнзилин јолуну көрмәмиш нечә көстәрмәк олар?
Бу јолбағлајанлардан (jә'ни дөрд үнсүрлән) сән гуртарсан,
Биләрсән ки, нәсән вә һарадасан».
Јенә дә деди: «Еј бүтүн сиррләрә һали,
5270 Һәр ишин сирриндән хәбәри олан,

Тәәччүбүм будур ки, јатмыш достларым
Көрдүкләри јухуну һеч кәсә демәдиләр.
Һамысы деди бизим кими торпага кәл,
Бириси демәди белә кетдим, сән белә кәл».
Кизли [сиррләрә] акаһ олан биличи деди:
«О дүнја бу дүнјанын нәгди (jә'ни әвәзи) дир.
Бу нәғмә о сәзда чалынмаз,
Сәсини учалтсан, мүхалиф чыхар.
Әкәр ода үфүрсән алышар,
5275 Әкәр оду суја салсан, өләр (jә'ни сөнәр).»

Бәхти ојаг шаһ бир даһа
Она чоһ марағлы бир суал верди:
«Чаһан чаны гәлиб кими јејәндән сонра,
Јухуда бизимлә бәс нә үчүн вурушур?
Вә әкәр гәлибиндән ајрыландан сонра чан галырса,
Дә көрәк, бу гәдәр адамын чаны һара кетди?»
Чаваб верди: «Бу чәтин суалдыр,
Лакин чаны чәсәдсиз көрмәк маһалдыр.
Чәсәдсиз бир чандан данышмаг олмаз,
5280 Пәркарсыз бир һәрәкәт дә көрмәк олмаз.

Бәдән пәркарындан [чан] ајры дүшүкдә,
Фәләк пәркарыны һәрәкәтә кәтирәр».
Бир даһа деди: «Әкәр чан да бәдәнлә
Бирликдә батил олуб кедирсә,
Јухуда көрдүгүмүз бу нахышлар нәдир,
Бу нахышлары горујуб сахлајан кимдир?»
Чавабында деди: «Нечә шаһид вар ки,
Өлүш хәјалларын сәндә маддәси вар.
Јуху илә фикир бирләшәндә,
5285 О маддәдә чанлар ашкара чыхыр».

Бир даһа деди: «Һәҗәтдан сонра,
 Бу дүнҗаны һадисәләрини јадыма салараммы?»
 Билик өҗрәдән гоча чаваб верди:
 «Еј дүнҗаны ишыгландыран парлаг чыраг!
 Сән о нурсан ки, торпагла һәмсәһбәт олмамышдан әввәл
 Фәләҗин дамында өзүнә җер һазырламышсан.
 Сәндән әкәр о нишанлары сорушсалар,
 Онлардан һеч бир сөз дә јадына дүшмәз.
 Бир күн бу гәм мәһзиллидән көчәндә,
 Горхурам бундан да һеч нә јадында галмасын

5290

Дүнән олан һадисәләри јадында сахламајан адам,
 Бу кечәни дә јадындан чыхара биләр».
 Бир даһа сөйләди: «Еј уеурулу уstad,
 Адәм өвладында тәфәккүр нәдир?»
 Көнүләчан дүрр кими чаваб верди:
 «Тәфәккүрүн кеҗфијјәтиндән сорушдуң.
 Тәфәккүр аллаһа мүнәчатда
 Истәдјин мәгсәдә [чатмаг үчүн] јалварышдыр».
 Бир даһа деди: «Фәләҗин дөврүндән,
 Јерлә һавадан бир изаһат вер».

5295

Чавабында деди: «Јахшысы будур ки, нәсиһәтдән
 сорушасан,
 Јердән, көјдән нә гәдәр сорушачасан?
 Һава бир күләкдир, бир күләкдән титрәҗәр,
 Јер торпагдыр ки, бир торпага дәмәз.
 Дүнҗаның әзәл бәтни [доғуму] Јердир,
 Јерин дә сонунчу бәтни инсандыр».
 Бир даһа сөйләди: «Еј мүдрик инсан,
 Мәнә бир һәкиманә нәсиһәт бујур».
 Чавабында деди: «Еј инчә көрүшлү,
 Чан дүнҗасы вә хилгәтин чанысан.

5300

Һәкимлик Зирчә негтәдә кизләнмишидир.
 Аллаһ о негтәни халга демишидир.
 Һәр нәји истәсән ону је вә ич,
 Аз да, чох да зәрәрдидир.
 Чохдан да, аздан да кеч ки, хамдыр,
 Ортаны көзләсән, һәр иш јериндә олар.
 Охумушам, бир дијарда ики зирәк [адам]
 Тәсәдүфән бир дулаг башына чатыр.
 Бири аз ичир, чана зәрәри вар, дејә,

310

5305 О бири чох ичир, чана хејирдир, дејә.

Орта һәдди сахламадыгларына көрә,
 Бири сусуздугдан, о бири чох ичмәкдән өлүр».
 Бир даһа сорушду: «Руһлар,
 Өз јуваларындан нечә учурлар?»
 Чавабында деди: «Көрмәдијимизә көрә,
 Јалһыз ешитдикләримиздән дејә биләрик.
 Ешитдим дөрд фәрасәтли мө'бид,
 Дөрдү дә чанбир идиләр.
 Нечә вахт бу чәтинлијин гаршысында галырлар ки,
 Ағыллы чан бәдәндән нечә чыхыр.

5310

Бири дејир: «Бу она охшајыр ки, јухуда
 Адам өзүнү бурулғана атыр.
 Чох әлләшир ки, өзүнү чыхартсын,
 Фөгәт чалышмаг фајда вермир.
 Елә ки, о сәксәкали јухудан ајылыр,
 Јухуда гара басдығыны зәни едир».
 Икинчи мө'бид ону
 Аллаһ башыны көјләра учалтмыш бир гәсрә охшадыр.
 Орадан ағыр бир адам јыхылыр, о,

5315

Чанының горхусундан гәсрин гүлләсиндән јапышыр.
 Орада галдыгча әл-ајагы јараланыр,
 Әллини бурахса даһа артыг зијаны олачағыны дүшүнүр.
 Ишкәчә онун әлләрини сусалтса да,
 [Имарәтнин] гүлләсиндән бәрк тутур.
 Ахырда әлачы һәр јердән үзүлдүкдән сонра
 Һәм о, һәм дә гүллә гопуб јерә дүшүр».
 Үчүнчү мө'бид белә бир мәсәл сөйләди:
 «Сүрүнү отаран чобан чанавара раст кәлир,
 Ганичән чанавар бир гојуну чәкиб апарыр,
 Чобан онунла әлләшир.

5320

Чанавар бачардыгча бир тәрәфә чәкир,
 О бири тәрәфдән дә чобан [гојуну] хилас етмәк истәјир.
 Чанавар өз ишнини чарәсини даһа јахшы билдијинә көрә
 [җалиб кәлир],
 Чобан исә [дәрәдән] палтарыны чырыр».
 Дөрдүнчү мө'бид бу сирри белә сөйләди:
 «Бир адама бәнзә ки, тој отағында,
 Ај кими көзәл бир кәлиң јанында ола.

311

О [кэлин] дәлилијә дүчәр олмуш ола,
Нә онун көзәллижиндән көнүл көсмәк мүмкүн ола,
5325 Нә дә дәллилијинә дөзмәк ола.

Нәһәјәт, кәлинин дәлилији шиддәт етдикдә,
Чейран ширдән гачан кими, о киши ондан гача».
Бу һагда бир аз да сөз сөjlәдиләр,
Варәги көрмәмиш бир нечә һәрф охудулар.
Өлән вахт дејирдиләр, һейһат!
О ојундан шаһмат узагда галды
Өлүмдән һәр кәс бир әфсанә сөjlәјәр,
Өлмәмишдән һеч кәс өлүмүн сиррини билмәз.
5330 Јалһыз пейгәмбәрләр әминдирләр [чүнки онлар] Көрдүкләрини намәһрәмә демәзләр.

Сөз мәсумлара кәлиб чатанда,
Шаһ ондан пейгәмбәрлијин тачындан сорушду:
«О шәхс ки: әрәбләр [арасында] пейгәмбәр олуб кимдир?
Онун динини бизим динә мүнәсибәти нечәдир?»
Чәваб верди: «О илаһи сөздүр [вә]
Ағлыгдан, гаралыгдан кәнардыр.
Бу халг өз шөһрәтини фәләјә јүксәлдәр,
Бу кишини сәси фәләкдән (һәрфдән: күнбәздән) ашар.
Нә улдуздан дејәр, нә үлви чархдан,
5335 Чүнки бу икиси нахышдыр, о исә нәггаш шакирдидир.

Бу доггуз пәрдәнин үстүндә пәрваз едәр.
Мән о пәрдәдә олмадыгымдан о сирри билмәрәм.
Әрәб дини илә, шаһны, ојнама,
Чүнки дин һагдыр, һагг илә исә ојнамаг олмаз».
Ити оддан кабабын үзү гызаран кими
Горхудан Пәрвизин әндамы гызарды.
Лакин бәхт она јар олмадыгындан,
Әһмәдин (јә'ни пейгәмборин) чағырышы она рузи олмады.
5340 Шири о гоча устадын сөз хәзинәсинин Гапысыны шаһа ачдыгыны көрчәк,

Афәрин сөjlәјиб деди: «Еј јекәнә гоча,
Сәнин таяны зәманәнин көзү көрмәјибдир.
Хосровун үзүнә мә'дән хәзинәси ачдыгын кими,
Бачарсан, мәнә дә елә бир гисмәт вер.
Бу бәндә зәнчир вурма, бир ачар сал,
«Кәлилә»дән мәнә бир нечә көзәл нағыл сөjlә*».

Бүзүркүмид күл јарпағы кими күлдү,
Гырх һекајәни гырх инчә мәтләб илә сөjlәди.
Биринчи деди: «Өз нәфәсидән өзүнү көзлә,
5345 Нечә ки, о шылтаг ширдән Шәтрәбә өкүз [горунду].

Нәфәсини өлдүр, ондан сәнә јар олмаз,
Нечә ки, мејмун дүлкәрлик едә билмәди.
Һијлә илә бу јолда анчаг ону јејә биләрсән ки, [ону]
О јыртыг табилдән түлкү једи.
Гәминин артмасыны истәмирсәнсә,
О хәсис заһид кими ријакарлыг етмә.
[Јад] бир адамын евиндә һеч нә јемә, чүнки
О, гарғанын иланьын башына кәтирдјијини сәнин дә башыла
кәтирәр.
5350 Ноггабазлыг етсән һаман чәзаны көрәрсән ки, [ону] Балыгудан хәрчәкнин чәккиндән көрдү.

Сәләм јејән олма, бу нәсиһәти ешит,
Көр салам јејән ширлә довшан нејләди.
Чандан кечмәклә бу торпаг зинданындан гуртармаг олар,
Нечә кк, о гоча балыг тордан гуртарды.
Чаггал, гурд вә гарға әлбир олараг,
Дәвәнин шәхси әсарәтиндән үз чевирдиләр.
Тәдбирлә дүшмәнләрдән һајыфыны ала биләрсән,
Нечә ки, дөнизин далгасындан о хырда гуш алды.
Дили сахламамагдан чох адам торпағын алтына кетди,
5355 Тьсбаға илә өрдәкләрин башына да бу ојун кәлди.

Бу дүнјада нәәл адамлардан ону көрәрсән ки, [ону]
О садә гуш мејмундан көрдү.
Кәләклә халгын малыны јемәк олмаз,
Нечә ки, о биличи тачир ағылсызын малыны [јејә билмәди].
Биличи адама кәләк ишләтсән,
Илан өлдүрмәк истәјән о гурбаға кими башыны верәрсән.
Һијләкәрлији гој бир јана, она инанма ки,
Сичан дәмир јејәр, гыргы ушаг апарар.

- 5360 Һиҗләнин нахышыны чадыра вурсан,
Сән о чадыр җандыран нөггаш кими оларсан.
- Алимдән чана саламатлыг кәләр,
Җаһилин элиндә дәрман зәһәрә дөнәр.
Хәстәликдән бөдән биліклә гуртарар,
О мурдар кишидән о тәмиз гадын чаныны гуртардыгы кими,
Биліклә дөврүн һадисәләринин элиндән гуртармаг олар,
Нечә ки, о көзәл гуш тордан гуртарды.
Тору чыран сичан вә агзыны баглаҗан гарга вәфалы олдуғу
кими,
- Зарафат еләмә, вәфалы олмагы өйрән.
Зүмлә һеч кәсин әкиннән бир арпа да апарма ки,
Сичан заһидин арпасыны оғурладыса, гызыл верди.
- 5365 Җәҗ чәкән гурд кими чох гүррәләймә,
Фәләк бирдән үрәжини [башына] ох вурар.
Тамайдан әл чәк, бу мәһрум һамбал (җә'ни дүңҗә),
Гарга илә баҗуш кими ағылла урушмаз.
Аглынын кичиклижиндән дүшмәнини кичик санма,
Көр о довшан филләрин абыны нечә апарды.
Тамайдан, һиҗләдән кәрәк әл чәкәсэн.
Көр о пишик оруч тутмагла нечә рузи тутду,
Кимин ки, бу пишик (җә'ни тамай) көзүнү тутду,
О гојнуна ит дамгасы басачаг (җә'ни итә дөҗишәчәк).
- Фитнәдән гуртармаг үчүн вәфалылыгдан җапыш,
Нечә ки, оғрунун горхусундан о арвад өз әриндән җапыш-
мышды.
- Дүшмәнләрин бир-бири илә вурушса, сән гуртардын,
Нечә ки, о тәмиз киши див вә оғрунун элиндән [гуртарды]
Арваддан кәләҗинә ујмуш о дүлкәр кими,
Үрәжин көзүнү тахталаламаг нәҗә лазымдыр.
Инсан нәсли јејән о сичан кими
Пис деҗилсәнсә, пис адамла достлуғ етмә.
[Тәһлүкәли јолдан] гајытмагла бәладан хилас ола биләрсән,
5375 Мејмун да бу јолла тысбағанын элиндән гуртарды.
- Бу јолда ешшәк кими гафил олмаг олмас,
Гафил олдуғуна көрә ешшәжин үрәжини түлкү једи.
Заһидин о һиҗләсинә дал чевирмак лазымдыр ки, о,
Доғру данышан расуну (һејван адыдыр—ред.) күнаһсыз өл-
дүрдү.

- Нөгд һалвадан [әли чыхмыш] о јохсул гоча кими
Бош нисҗәләрин фикрини чәкмә.
Фәрасәтлә өзүнү бу мағарадан гуртар,
Нечә ки, сичан о пишиҗи гәм торундан гуртарды.
Бу нечә гүббәдән тораггај гушу учдуғу кими
5380 Бајыра уч ки, бу торда чүрүмәҗәсэн,

- Ширин гәзәбиндән о заһид чаггал гуртардыгы кими
Доғручулугла гылынчдан чан гуртарарсан.
Җаһнагыны ган ахытмагла итиләмә [нечә ки,]
О ганичән шир белә етмәклә җаһнагсыз галды.
Сән јахшылыг ет, ганичән дүшмәндән горхма [нечә ки]
Сәјҗаһ о иландан јахшылыг етмәклә чаныны гуртарды.
Һәр кәсин рузиси өзүнә көрә тә'јин олунмушдур,
Тачир баласындан шаһзадәҗәдәк*.
Сөз таныҗан гоча бу сөзү дејәндән сонра,
5385 О хәзинәдән Хосровун үрәжинә бир һасар чәкилди.

Етдиҗи зүмләрдән пешиман олду,
Әдаләт бинасынын бүнөөрәсини тәзәләди.

ҒИКМӘТ, НӘСИҖӘТ ВӘ АЛӘМИН ӘВВАЛЫ

- Еј көнүл, ишыглыгдан бир шам җандыр, [лакин]
Шамдан атәшпәрәстлик өйрәнмә.
Атәшпәрәстлик хәтиринә сән,
Көңлүнү атәшханасыны сындырма.
Бу мөһрабда торпаг кими бир һеч олсан да,
Ғикмәтдә ону кими јүзүнү гулағыны бурарам.
Чох сөзләрим вар ки, үрәҗә јатар,
5390 Әтәҗимдән бир кас тутмур, нәҗә дејим?
- Аләмин пәрқарында билічи мәнәм,
Аләмин кәрдишини вә сиррләрини билән мәнәм.
Бүтүн фәләк зичини чәдвал-чәдвәл,
Тәфәккүр үстүрлабы илә ачмышам*.
Ким мәнән фәләжин сиррләрини сорушду ки,
Онлары бир-бир она баша салмадым?
Бу көһнә күлшәни [дүңҗаны] башдан аҗагадәк

5395 Гулаг ассан, сөнө айднылашдыраам.
Хэтлэри мухтәлиф олан о нөгтәдән
Илк кәлән һәрәкәт алиф олду.

5400 Соңра пәркар о хәттә башга хәтт бағлады,
О ики узағлыгдан «бәсит» [мүстәвә] жаранды.
Елә ки, үч хәтт мәркәзи әһәтә етди.
Бәсит шәклиндән чисм һазыр олду.
Хәттдир, сәһәдир, соңра да чисимләп
Ки, онлара сән үч өлчү ады вермисән.
Бу тәртиблә әввәлдән ахырадәк
Аләми дәјигничә өјрәнмәк олар.
Бу көстәрмә ағыла заһир олунча,
Бирчә сымрајышла әввәлдән ахыра гәдәр гачар.

5405 О аллаһдыр ки, заһири өлчүсү јохдур,
Вүчүдунун әввәли, ахыры јохдур.
Аллаһы таны ки, бәсирәт әлиһини јанында
Хилгәтин өртүјү чох назик олур.
Өзүнү таны ки, мәналар јолу илә
Өзүнү танысын, аллаһы да таныјарсан.
Сәнин күзкүн бу гәдәр јахынлығында олдуғу һалда,
Узағда олан фәләјин нечәлији һаггында дүшүнмә.
Сан о нурсан ки, фәләк сәнин шамаһнын тештидир,
Ики әләмин көрүнүшү сәндә топланмышдыр.

Низами, кизли рәмзи буиндан артыг сөјләмә ки,
Һекәјәтдән узағ дүшмәјәсән.

ШИРУӘНИН ХАСИЈЈӘТИ ВӘ
ХОСРОВУН ИШИННН
СОНУ

Хосров һикмәт дәрси өјрәнәндән соңра
Азадлыгла дунјанын [әлиһини] тахтаја бағлады.
Мәрјәмдән бир кал оғлу олмушду,
Ады Шируә иди, ширләр кими ағзы ијли иди.
Бәјни хәрчәнкә долу, ешшәк бәјинли бир ешшәк иди.
О ијрәнч үзлүдән һамы зара кәлмишди.
Гәшгабағлы, көјкөз, түкү гырмызы,
5410 Гызыл күпә јох, палчыг күпә (јәнин қора) дәјиг [бир
оғлан] иди.

Ешитдим ки, о гатил оғул,
Ушағлыгда һәлә она јахын јашы оландә,
Шириһини тоју олан вахт дејирди:
«Каш Шири мәнним арвадым олајды».
Мәһәббәтиндән дејим, јахуд киһиндән,
Бәхтиндән, елминдән вә ја дининдән.
Шаһын сарајы ондан [гәми] түстүсүнә бүрүмүшдү,
Ондан шаһ да наразы иди.
Бүзүркүмидә деди: «Еј һәким,
5415 Бу тәрә ушағдан көнлүм тутулду.

Бу улдузу нәһсән горхурам,
Тәлејинни фәсадына баләдәм.
Башымда көздирдији о бәд әмәлдән,
Гурд кими өз анасына да мәһрәм дејилдир.
Бу чиркиндән бир хош хисләт көрүнмәз,
Одун баласы һәр вахт күл олур.
Инсанларын үрәјинә јатаны данышмаз,
Өзүнә нә хош кәлсә, ону сөјләјәр.
Нә нәчабәти вар, нә вугары,
5420 Нәчабәтдән, вугардан чох-чох узағдыр.

Мәнним одумдан түстү кими галхды,
Мәндән әмәлә кәлиб, амма мәндән гачыр.
Башым башгалдыраһлардан тач алмышдыр,
Нә фәјда, хәләфим чох нәхәләфдир.
Нә Шириһә, нә дә мәнә мөһрибандыр,
Нә дә бачылары илә бир шириһ дили вар.
Бу див о пәријә бир көзлә бахыр ки, [елә бил]
Мешәләрдә ешшәк пәландуза бахыр.
Мәндән кеч, мән [онун көзүндә] күррә иланам,
5425 Баһи, иланам ки, онун кими мөһрәм вар.

Һәр арвад арвад олмур, һәр доғулан [да] өвлад,
Һәр күл мејвә олмур, һәр гамыш да гәнд.
Бир чох өзкә адам вәфалы олмағла,
Гоһумдан да сөнә јахын олур.
Бир чох доғуламүшлар ону доғаны өлдүрмүшдүр,
Бир чох дәмир даша зүлм етмишдир».
Бүзүркүмид деди: «Еј прәлиһни көрән шаһ,
Пак үрәјин һәр бир јахшы-јамандан акаһдыр.
Туталым бу оғул сөнә башағрысы верир,

5430 Нәр һалда сәнин көвһәринин бир тикәсидир,

Оғула дүшмәнлик еләмәк олмаз,
Көнүлдән пейвәндини ғырмак олмаз.
Нар ағачыны һеч кәс тәһиклә вурмаз,
Чүнки өз ушағыны башынын тачы едәр.
Тут ағачы она кәрә тәһик јејәр ки,
Өз ушағыны башышағы сахлар.
Сән јахшысан, ушағын да пис олмаз,
Кәвәр һәмишә өз тумуна охшар.
Зәр парчанын тикәләри кәсиләндә

5435 Јенә дә зәр олуб бәзәк кими ишләнәр.

Әкәр бу дикбаш оғул јелбейиндирсә,
Замана өзү ону рам едәр, сән кефиндә ол.
Чаван јашындадыр, онунчун чошур,
Гочалыгда дикбашлығыны унудар».

ХОСРОВУН АТӘШКАҺДА ОТУРМАСЫ

Ондаң сонра Хосров бу гәрәра кәлди ки,
Кедиб атәшкаһда отурсун.
Хосров атәшкаһа чәкиләндән сонра
Ширујә һирли шир кими тахта чыхды.
Касаны мејлә долдуруб кеф едир,
5440 Узагдан узага шаһы күдүрдү.

[Атасыны] орада отурмага гојмады, бәндә салыб
Дунјадан бир бучага ону разы олмага [мәчбур етди].
Елә ачылыгла онунла рәфтар етди ки,
Шириндән башга кимсә онун јанында галмады.
Хосровун көндү Ширинлә елә шад иди ки,
Јүз бәнд вурулса да дејирди азадам.
Ајы әјләшириб дејирди: «Гүссә еләмә,
һамынын габагда белә күнү вар.
Башдан папаг гачыран күләкдән
5445 Отлар асудәдир, сәрв исә сынар.

Овда шикәр еркәк, әтлн-чанлы олдугча,
Овчунун охуна даһа хош кәләр.
Зәлзәләдән даг икијә бәлундә,
Учаларын мәһв олма горхусу [даһа чох] олар.
Һансы гузунун диши иридирсә, онун
Архасынча чох гурд диш ғычыјар.
Һәрвда ғызыл рәнкли алов јүксәлсә,
Түстүсү көзәлләрә тәрәф даһа хош кедәр.
Дөвләт кетдисә дә, сән әлимдәсән,
5450 Сән ки, варсан, бүтүн дөвләт мәнимдир».

Ләби шәкәр дә ону көздән гојмурду,
Үрәк-дирәк вериб гуллуғ едирди.
Дејирди: «Иғбалда бунлар чох олур,
Кәһ севинч, кәһ да кәдәр олур.
Иш ки, дүјүнләнди, дүјүнләнәчәк,
Она матәм тутмағ өлүм кәтирәр.
Кәрәк бир нечә вахт үзүкүләр оласан,
Ајағы да, башы да бағламағ олмаз.
Өз азарына зор етмәк олмаз, чүнки
5455 Чох хәстәләр корун ғырағындан гајыдыблар.

Демә ки, һәр кәс сағламдыр, ғыздырма тутмаз,
Һәр бир ғыздырмалы да өлмәз.
Бир чох ғыфыл ғар ки, бәнди көрүнмәз.
Јенидән баһанда ғыфыл јох, ачар олдуғуну көрүрсән.
Кәрәк гәми ағылла көнүлдән силәсән,
Гум нәми чәкән кими, гәм гәми кәтирәр.
Бәдхәһ сәнин јерини тутдуса,
Мүгәннә дә әј дүзәлтмәји бачарар*.
Нәхшәб гујусуну су басан заман
5460 Дүнјаја бир дөмир нә ишыг сача биләр?

Бу өлкәдә ки, көзләр кор олуб,
Кафура гара, кора көзлү дејирләр.
Һәр бир хошакәлмәзликлә өтүшмәк лазымдыр.
Инәк сағталы да [ахмағ] ришхәндә дәјәр.
Рузкарын савашы утанмаз олур.
Ондан узағ кәз, о, һәјасыздыр.
Ики кәслә дөвран һәјалы олмуш—
Бирисн өлмүшдүр, о бири доғулмамышдыр.
Күнәш кими бу атәшкаһа од вур,
5465 Исасыз ешшәкләрдән хејир көрмәзсән.

- Бу бешкүндүк евдө һеч кәс әбәди җашамамыш,
Сән дә галмаҗагачсан, инчимә
Әкәр дүнҗада әбәдилек олсајды,
Һәр кәсә шайлыг нечә чатарды?
Фәләк мәмләкәти һәмишәлик версәјди, о,
Кеҗхосровдан Хосрова нечә чатарды?
Ким ки бу күлзара көңүл бағлады, о,
Күл кими күлмәкдән даһа чоғ ағлајар.
Дүнҗа сәнә галмаса, ачыгланма,
5470 Елә дүшүн ки, чиҗиндән бир јүк дүшүбдүр.
- Сәндән ја мал галмалыдыр, ја өзүн галмалысан,
Елә җахшысы будур ки, о галмасын, сән галасан.
Барбәт кими һәр кәс шадлыг истәсә,
Гулағынын бурулмасынын агрысыны чәкмәлидир.
Бу нә мүлкдүр ки, ганичән Зөһһак кими
Сәнин өз архандан сәнә илан чыхарыр?
Белиндән бир дамчы шөһвәт ахытдын,
Әзабыны көр ки, архасыз галдын.
5475 Бу әјри көјдә даһына бир јүк атма,
Арханын јох, гарнынын тутуму гәдәр тәләб ет.
- Даһына, гарнына бир шеј бағламадыгларына көрә
Евләнмәјән вә сонсуз адамлар раһат кетдиләр.
Әкәр ағылын варса, әлагәсиз ол,
Нәјин варса, онупла кечин.
Дүнҗада гане олмагдан раһат шеј јохдур,
Асудә олмагдан көзәл дә ләззәт јохдур.
Бир чөрәјин, сујун олунча ајағыны јығ,
Миннәтсиз җашамағ көзәл өлкәдир.
5480 Шадлыгла [өмрүнү] баша вур ки, динчәлмисән,
Ғајғыја галмағ бөјүк бир бәладыр.
- Мағарада отуран һаман заһид,
Шүбһәсиз, гәнаәт етдији үчүн әғјара баш әјмир.
Дағда көздән итмиш о тәрки дүнҗа да,
Гәнаәт ганады илә күтләдән җахасыны гуртарыбдыр.
Дүнҗа әф'и илан кими гыврым-гыврымдыр,
Елә җахшыдыр ки, сәнин әлиндә ондан һеч бир шеј јохдур.
Бәндә вурулдугуна көрә, сәнин
Ки, сән хәзинәсән, хәзинә бәндә вурулар.

- Әкәр өз јерини гујуда көрсән.
5485 Јусифин сәәдәтнамәсини гаршына гој*.

- Бу додағы зәһәрли дәннздән
О адам дүрр тапыр ки, онун тәкинә кедә билдр.
Учалығын олса да, сән ашағыда гал, чүнки
Ширин агзындан гујруғу җахшыдыр.
Сәнин јерин рутбәндән ашағы олса,
Һәр кәс сәндән уча олса, өз бајрағын бил.
Сән елә билдрсән ки, гәдрин кичикдир?
Сәнин ики әләмә башчылығын вар.
5490 Аләмин үрәјисән, өзүнү кичик санма,
Бу һикмәтлә фәләјдән бач алмағ олар.

- Елә дүшүн ки, аллаһ бүтүн хидмәтдә сәнин сечмиш,
Аләми сәнин хатиринә җаратмышдыр.
Бу дүшүнчә илә сән көнлүнү хош етсән,
Тач-тахтын бәндиндән азад оларсан.
Әкәр тач-тахта еһтијачын олса,
Јери өзүнә тахт бил, Күнәши тачә.
Бу тәскинликлә [Ширин] Хосровун җангысыны апарырды,
Бу әфсанә илә хош күнләр сурүрдүләр.
Кечә өлдү, әләчә о азад сәрв
5495 Сөһбәт елиб шаһа үрәк верирди.

ХОСРОВУН ӨЛДҮРҮЛМӘСИ

Гаранлыг бир кечә Ајын нуруну апармыш,
Фәләји див кими јолдан чыхартмышды.
Аләм дејирди ки, бир сәрхош зәнчи кәлди,
Гаранлыг додағына мисмарла бағланыб,
Зәманә мин әллә күчсүз иди,
Фәләк јүз мин көзлә кор иди.
Шаһаншаһ ајағыны гызыл бәнд илә

5500 Ширинин ики күмүш гычы үстүнө гојмушду.
Зэнчир сачлы бүт күмүш эли илө
Гызыл зэнчирө мунчуг дуурду.

Зэнчир сүртүмүш гычларыны шөфгөтлө
Овурду вө ајагыны өнүрдү.
Севки некажалари сөйлөйрди, чүнки
Нагылын аһанки илө хош јатмаг олур.
Һәр сөзлө [онун] агзыны ширин едирди,
Шаһәншаһын сәсинә гулаг верирди.
Хосровун суаллара чавабы азаланда вө о, јатандан сонра
Онун јухусу Ширинә дө сирајәт етди.
Ики ~~мазан~~нин јар јухуја кетмишиди.
5505 Фәләк исә ајыг иди, көзүндө дө һәја јох иди.

Пәнчәрәдән дивүзлү бир адам ичәри кирди,
Тәбиәтиндә рәһмдән һеч бир әсәр јох иди.
Гәзәбдән гәссаб кими гатилә охшайырды,
Нәффат кими һәр јанындан од сачырды.
Ев оғрусу кими шеј ахтарырды.
Шаһын тахтына һоппанырды.
Әлиндә хәнчәр шаһын јанына кәлди, онун
Чијәрини јарыб шамы сөндүрдү.
Чијәринин башына хәнчәрнин учуну елә вурду ки,
5510 Булуддан илдырым чахан кими, ондан ган пүскүрдү.

Елә ки, о ајдан күнәши ајырды,
Гартал кими ганад чалыб пәнчәрәдән бајыра атылды.
Ширин јуху ичиндә шаһын бөјрү дешилмишиди,
Көзүнү ачанда өзүнү өлүмчүл һалда көрмүшдү.
Јатаг отағы онун ганындан туфана дүшмүш,
Сусузлугдан үрәји чандан безмишиди.
Үрәјиндә деди: «Ширини хош јухудан
Ојадым вө ондан бир ичим су истәјим*.
Сонра өз гәлбиндә кизличә деди:
5515 «Бу мөһрибан кечәләрлә јатмамышдыр.

Әкәр мәнә едилән бу зүлмү вө харлығы көрсә,
Бир даһа сызылты вө фәрјаддан јатмаз.
Јахшысы будур ки, она демәјим,
Мән өлөндө гој о јухуда олсун».
О вәфалы ачы-ачы еләчә чан верди, лакин
Ширини јухудан ојатмады.

Өз төрәватилә дунјаја үмид верән
Күн кими ачылмыш бир күн көрәсән.

Бирдән бир түнд, сәрхош булуд
5520 Күлләри гана булашдырмаг үчүн әлдә гылыч кәлә,

Елә бир шиддәтли долу јағдыра ки,
О күлдән нә јарпаг, нә будаг гала.
Јатмыш бағбан ајыланда
Багда нә күл көрә, нә дө ки, күлзар.
Нә дејирсән, [бағбан] күлүн гүссәсиндән нечә ган аглама-
сын?

Күл төкүлөндә нечә күлаб төкмәсин?
Шаһын бәдәниндән су кими о гәдәр ган ахды ки,
Ширинин нәркизи хош јухудан баш галдырды.
Башга кечәләрлә бәхтәвәр јатан,
5525 Мусигинин, нејин сәси илә ојанан [ширинә]

Көр фәләк нечә сојуглуг көстәрди ки, бу дәфә ону
Шаһын исти ганы илә ојатды!
Јаралы гуш кими пәришан олду,
Чүнки о дөһшәтли јухуда көрмүшдү.
Шаһын јатағындан өртүјү чәкди,
Бир ган дәрјасы көрүб фәгана кәлди.
О, кечәдән күнәш ишығыны истәјирди,
Әфсус ки, гаршысында зүлмәт дајанды.
Башы тачсыз галмыш бир тахт көрдү,
Ишыгы таланмыш бир чыраг көрдү. Санки
5530

Хәзинәннин гапысыны јарыб тарач едилмиш,
Гошун гачыб кетмиш, сәркәрдәси өлмүшдү.
Бир саат агламагла кечәни гаралтды,
Чохлу аглајандан сонра [шаһы] јола салмаг һаггында дү-
шүндү.

Күлабы, мишки энбәрлә гарышдырыб,
О ганлы бәдәнә төкүрдү.
Ишылдајыб нур кими парылдајана гәдәр
Күлабла, кафурла ону [тәр-тәмиз] јуду.
Шаһлара лајиг бир мәчлис дүзәлтди,
5535 Елә бир мәчлис ки, ондан јахшысыны дүзәлтмәк олмаз.

Шаһын һәр бәзәјини едөндән сонра,
Кафурла, күлабла өз эндамын јуду.
Өз бәзәјини дө тәзәләди,
Бу тәдбирлә јүз көнлү өвләди.

ШУРИЈАНИН ШИРИНЭ
ХЭБЭР КӨНДЭРМЭСИ

Шуријанин көнлү Ширини истэјирди,
Лакин бу мэтләби сөйлөжө билмирди.
Халвәти бир адам көндөриб деди: «Сан кефиндә ол,
Бирчә һәфтә бу гәми дашыјыб дөз.
Һәфтә кечән кими ики һәфтәлик ај
Мәним багымда күл кими ачар.

5540

Һәр бир дәстәјә ону башчы едәрәм,
Хосровдан артыг она магам верәрәм.
Хәзинә кими гызылла ону өртәрәм,
Хәзинәләрин ачарыны она тапшырарам».
Ширин бу сөзләри ешидәндә
Сиркә кими түнд олду, ширә кими чөшлү.
Алдадыб деди ки, дөзүмү олсун,
О өлмәлинин көнлү бу сөзләрә инанды.
Сонра көһнәдән, тәзәдән Хосровун
Нә ки пал-палтары вар иди,

5545

Јохсуллари вә мөһтачлары чагырыб [онлары]
Шаһаншаһын руһуна фәда етди.

ХОСРОВУН СӘРДАБЭСИНДӘ
ШИРИНИН ӨЛМӘСИ

Сүбһ Ширин јухудан баш галдыран кими,
Ширинин чаныны һәлак етмәк ијјәтиндә олду.
Бир гара һәбәш кафур апарырды,
Јары јолда кафургабы санды.
Галадан бир зәңчи Аја бахырды,
Ај галаја кирәндә зәңчи күлдү (јә'нин сүбһ ачылды).
[Ширин] бујурду ки, шаһлара ләјлиг тәрзә
Гумари уддан, шаһанә бир табут дүзәлсин.

5550

Табуту гызыла, зәрә тутдулар,
Ону мирвари, көһнәрлә бәзәдиләр.
Гәдим парс шаһларынын әјини илә
Хосрову о табутда јатыртдылар.
О табуту шаһлар чижинә алды
Сәһар тәздән шәһид олдугу јерә кәтирдиләр .
Шаһларын һамысы пијадә олуб,
Табутун әтрафында дајандылар.
Барбәдин бармагы гәләм тутмурду,
Өз бармагыны гәләм кими кәсмшиди.

5555

Бүзүркүмид кичикүмид олмушду,
Сөјүд јарпагы кими титрәјирди.
Зәиф бир сәслә фәрјад едирди:
«Шаһын өлүмү бизи чандан усандырды,
Әчәм шаһларынын архасы, пәнаһы һаны?
Гылынчың, бајрагың сөрдари һаны?
Һаны о динин шаһы адланан,
Кәһ Пәрвиз, кәһ Кәсра адланан һаны?»
Јолчу көчмәк јодуна гәләм гојанда,
Нә фәрги вар, Пәрвиз ола, Кәсра ола, Хосров ола.

5560

Кәнизләр, гуламлар башлары ачыг [кедирдиләр],
Араларында да Ширин хураман сәрв кими кедирди.
Хумар нәркизинә сүрмәләр чәкмиш,
Кәлини кими әлиһә хина гојмушду.
Чәваһир нишанлы һәлгә гулагында,
Зүлфүнүн һәлгәләрини чижинә салмышды.
Наһид кими сары өрпәји башында*,
Күнәш тәк гырмызы ипәк палтары әјиндә иди.
Шаһын табутунун архасинча сәрхош кедирди,
О фитнәни көрән әлдән кедирди.

5565

Илгар мејданына гәләм гојараг,
Табут јеринә чатана гәдәр ојаја-ојаја кедирди.
Һамы елә күман едирди ки, Ширин
Хосровун өлүмүндән кәдәрли дејил.
Елә Шурија дә елә дүшүнүрдү.
[Елә билирди] ки, Ширинин көнлү ону истәјир.
Бүтүн јол боју о ај рагс едирди,
Беләликлә шаһын мөгбәрсинә чатдылар.
Шаһын табутуну мөгбәрәдә гојан кими,
Бөјүкләр үз-үзә дајандылар.

5570

Мө'бидин гаршысында Ширин гуршаг баглады.
Сон вида үчүн күнбэзин ичине кирди.
Күнбэзин гапысыны намынын үзүнө баглады,
Элинде ханчор шаһын табутуна жанашды.
Шаһын чийэринин жарасыны аяды,
Чийэрин агзындакы [жарадан] өндү.
О жараны нө сајаг көрдү, еләчө дө
Һаман јердөн өзүнө ханчор вурду.
Исти ганла о јатаг отагыны јуду,
Шаһын бөдөниндө жараны тээлөди.

5575

Сонра шаһы голлары арасына алыб,
Додагыны додагы үстө, чийини чийи үстө гојдү.
Бөјүк бир гүвватлә сәсини учалтды,
Белә ки, һамы онун сәсини ешитди.
«Чаным чанына, бөдөним бөдөнино говушду,
Бөдөним һичрандан, чаным эзабдан гуртарды».
Хосров мәчлисинни дунја шыг-ландыран шамы
Ширинин шөкәр јухусу мүбарәк олсун!
Багышлансын о ашна ки,
Бураја чатанда бир дуа охујур:

5580

«Илаһи, бу түрбәни сән өзүн тээлө,
Бу ики мөһрибан севкијә рәһм ет, багышла!
Алгыш Ширинә вә онун ширин өлмөјинә,
Алгыш онун чан вериб, чан алмасына!
Белә вачиб олмуш севкидә өлмөк,
Чанана чаны белә тапшырмаг лазымдыр.
Һәр бир арвад намәрд олмаз,
О киши арваддыр ки, дәрди олмаја,
Чох көзәл гадын вар ки, аслан кишидир,
Бир чох ипәк парчаларда шир кизләнир.

5585

Зүлмүн јолундан бир тозанаг гопду,
Нәсринлә шүмшадын үстүнә һүчүм чөкди.
Гәм дәрјасындан бир булуд учалды,
Дагдан дагадәк селләр ахытды.
Сәһрадан шиддәтли бир туфан галхды,
Һаваны јерин торпагы илә бирләшдирди.
Бөјүкләр бу сиррдән акаһ оланди,
Һамысы бир агыздан уча сәслә дедилләр:
«Еј Јер, һәрдән: мәкан, еј көј, сәнә мин әһсэн,
Дамадлара сән белә көлиңләр вер!

5590

326

Зәнчи илә рус (јә'ни кечә илә күндүз) нә гәдәр ки, мүт-
риб олар,

Бундан јахшы бир тој сләмәк олмаз.
Ики тачдары бир тахта (јә'ни табута) гојдулар,
Күнбэзин гапысыны бәрк-бәрк өртдүләр.
Орадан кәдәрлә кери дөндүләр,
Бу мәсәли о торпағын-үстүндә јаздылар:
«Гара торпагда јатан Шириндән башга
Һеч кәс башгасы үчүн өзүнү өлдүрмөјибдир».
Чаһана көнүл вермө, бу сојут накас
Һеч кәсә бир вәфа кәстәрмөјөчөк.

5595

Бу алчаг дөвран кишијә багышладыгы һансы шеји
Ахырда бир-бир кери алмамышдыр?
Јүз нөвбәдән сонра әввәл бир чан верәр,
Сонра бирчө нөвбәдә ону јенә дө алар.
Ајаг үстө икән доланбач бир тилсимсән,
Дүшүб сынан кими һечин һечисән.
Мөһкәм зиндан олан бу [чәрхи] чәнборин алтында
Бир бөјүн кәстәр ки, кәмәнди олмасын?
Нә чәнбәрлә биркә учмаг мүмкүндүр,
Нә дө чәнборин бәндини ачмаг олур.

5600

Бу чәрхи чәнбөрдән нечә ачыла биләрик,
Кимсә ону ача билмәдијинә көрә биз нечә ача биләрик?
Елә јахшысы будур ки, бу төһлүкәли торпагда
Торпағын чөврүндән торпагда отураг.
Өзүмүз үчүн бир дәфә аглајаг,
Бизә аз адам бизим кими смыздылар.
Ешитдим ки, Әфлатун кечә вә күндүз
Чийәри јандыран көз јашы ахыдармыш.
Ондан сорушдулар ки, бу агламаг нә үчүндүр?
Чаваб верир: «Һеч кәсин көзү сәбәбсиз агламаз.

5605

Онун үчүн аглајырам ки, һәмдәм олан чисим илә чан
Чохдан бир-биринә адәт етмишләр.
Онларын достлуғу позулачагдыр,
О ажрылыг күнүнә көрә аглајырам».
Јола дүшмәлисән, о јол узундур,
Әлибош кетмө ки, о јол гурудур.
Чан ајагы илә көјләрә јүксәлө биләрсән,
Торпаг зинданыны торпага бурах.

327

5610 Демә фәләјин дамына нечә чыхмаг олар,
Чыхмаг олар, өкәр өзүнү унутсан

Узаг дүшүнчәли, чәсарәтли ағылдан соруш ки,
Бу гәсрин дамына нечә чыхмаг олар.
Елә ки, ағылдан фитваны (јә'нин көстәриши) алдын,
Бу кәјани чәрхин үстүнә бәјрағыны санч.
Сәнин јолуна шејхләр шејхи ағыл кифајәт едәр,
Нә сорушсан ондан соруш, башгасындан јох.
О көһнә пирин (јә'ни ағылын) тәрәфиндән сөјләнилмәјән
сөз,

Гочалар јанында сөз дејил, бир вәбалдыр.
Ағыл ајагдыр, тәбиәт ајағын зәнцири,
5615 Нәфәс говра кими ону бир-бир кәсир.

Бу гызыл һасарда о адам күчлү һесаб олунар ки, о,
Бу дәмир зәнцири өзүндән ача билсин.
Бу хырмандан бирчә дары да јемә,
Ондан титрәјәрсән, өзүнү сахла!
Иса кими ешшәјини бу адамларын арасындан чыхарт,
Бу нечә хырманы өкүзләрин ајағына тулла.
Сусузлар көзәл үмидлә
Шорана алданыб өлүб кетдиләр.
Туршонки тәлхәкдән сечә билмәјән
5620 Бир чох һачылар өзләрини дөвәдән салдылар.

Адамјәјән бу доггуз күнбәзин алтында [кәздиријин]
Јүкү Јер кими өкүзүн белинә јүклә.
Зәһрә олсан да, јенә өкүз [бүрчү] алтындасан,
Бу хәрпүштәдә дә өкүзүн белиндәсән*.
Чархын һасары бир зиндан кимидир,
Бир әждаһа (јә'ни көккәшан) көмәр кими дөврәсиндәдир.
Әждаһа илә нәфәс-нәфәсә верәнин
Күнү нечә гара олмаја биләр?
Бәһмән кими бу гәсрдән јүкүнү багла,
5625 Нә вахтадәк әждаһа илә пәнчәләшчәкәсән?

Бу ајрылыгдан бир мәнфәәт олмаса да,
Бу једди әждаһадан чанын гуртарар.
Бир мүлкдә нә үчүн карәк мәскән саласан ки,
Орада бојиунда зәнцир, ајағында күндә ола?
Елә бир шеји нә үчүн севирсән ки, өлән вахт
Гаты дүшмәнинә тапшырмалысан.
Бу сел јатағында олан дахмадан һөрмәтлә чых,

Иса һөрмәтлә, ешшәк силлә илә кедәр.
Саламат олмаг истәјирсәнсә, кимсәни инчитмә,
5630 Гисасын базары һәр вахт истидир.

Нәбататын никкишафында олан һәрәкәт,
Ағачлар вә гушлар үчүн һәјәтдыр.
Ағач сындыранын өмүрү аз олур,
Өвчүнүн ахыры диләнчилик олур.
Бәјрағы ат кетсин, дүја чох дардыр,
Чиловуну чәк ки, атын ләнк кедир.
Мал, мүлк, өвләд, арвад вә зор
Һамысы корадәк сәнинләдир.
Бу јол јолдашларынын һамысы торпағынадәк сәнинлә
кәләр,

5635 Торпаға һеч бири сәнинлә кетмәз.

Достларын һамысы үз дөндәрәрләр,
Ајрылыб һәрәси бир јолла кедәр.
Өлүмдә, һәјәтда, јухуда, сәрхошлугда,
Һарада олсан да сән өзүнләсән.
Ишин тәрси будур ки, һәр бир карханада
Өзүнә мұхалиф бир гәср көрәчкәсән.
Бу бир овуч карван дағыдан хәјалын
Чиловуну чәк, бәјрағыны көјләрә учалт!
Бу дүшмәнләр ки, сәнә достлуг дејәрләр,
5640 Истәјәрләр сәни ишдән авара едәләр.

О богазы дар нејдән нәфәсини чәк,
Бу көһнә, ахсаг ајағындан дүјүнү ач.
Бу варлыгда ки, тез јохлуг олар,
Кәрәк һәм вара, һәм јоха гане оласан.
Еј көнүл, ләнкима, достлар галхдылар,
Сәфәр тәларүкүнү көр, онлар јүкләрини багладылар.
Бу кәמידә узун мүддәт галмаг олмаз,
Кәрәк јүкүмүзү дәнизә атаг.
Бу дәниздә башыны гәмдән галдырма,
5645 Суја баш вур, нәфәс чәкмә.

Бир нәфәсин ки, көјә галхмаг әзми вар,
Онун додагдан көбәјә кими дар мејданы вар.
Исанын бу көзәл чамалы ки, вар,
О, өкәр көјдә олса да, јерә кетмәлидир.
Торпаг чүрүдәр, даш сындырар,

Бу дар магарادا неч кәс галмаз.
Бу харабада дивләрин изини бурах,
Мәләк ол, бу јердән ајағыны гопар.
Көнлүнү әзијәтә баглајан мәрд инсанлар,
5650 Чан вермәклә чана гәд еләјәндән гуртардылар.

Чан чәкишмәкдән о адам чан гуртарар ки,
Өлмәмшидән әввал о өлмүш ола.
Галмаға өјрәнсән гала билмәсән,
Өзүнү өлдүр ки, өлмәјосән.
Бир чох бәдәнә дејирдиләр дәмјирди,
Инди јүз харлыгла јерин алтындадыр.
Әкәр јер үзүнү ахтарсан,
Елә бил һамысы јерин торпағы иниш.
Һаны Чәмшид, Фиридун, Зөһһак?
5655 һамысы торпаға көмүлдүләр, нә хошдур торпаг!

Ганлы торпагда сән чийәрләри көр,
Билмирәм бу нечә өлүм дәрјасыдыр.
Бу дүнјаја тәбиллә кәлмишләрдән кими көрдүн ки,
Бир кечә онун көчмәк садасы ешидилмәмши олсун?
Торпагдан кәлән торпаға келәрсә, чәфа дејил,
Варлығын сону јохлугдан башга бир шеј дејил.
Заман нәји мејдана кәтирар ки, о гајытмасын?
Јер нәји учалдар ки, о алчалмасын?
Дүнјаја бах, көр нә асан кефләнир,
5660 Фәләјә бах, көр нә шәнликлә әл чалыр.

Низами, бәсдир данышдын, сус,
Җулағына памбыг тыхамыш дүнјаја нә [сөз] дејәчәксән?
Нә гәдәр дүнјадан шикајәт едәчәксән?
Бу ағламағы күләрүзлүкдә кизләт.
Көкүнү тәр-тәзә көрдүјүн ағач да
Бир күн гурујуб чармыха чәкиләчәк.

Бир баһарла бир вахт өлкә парылдар,
Ону да бир күн [фәләк] гәфләтән бада верәр.
Верәр дә, алар да, алса утанмаз,
5665 Алвердән башга бир пешәси јохдур.
Бу доггуз дар шүшәнин (јә'ни фәләјин) чинајәтләрини
Јығыб бир шүшәјә төк, шүшәјә дә даш вур.
Бәлкә бу јашыл шүшә (јә'ни көј)
Чох кинли дөврәнин ајағында сына.
Дүнјаны тутма, бурах ки, неч нәјин үстүндә

Бу доланан чарх сәни чарха долашдырар.
Өзүндән кеч ки, бу дөрд чалагла (јә'ни үнсүрлә)
Бу једди дәмјир бәнддән гуртармаг олмаз.
Бу виран мәнил палчыгдан вә дашдандыр.
5670 Орада әлимиз үрәјимиздә, ајағымыз палчыгдадыр.

Ағыллы адам бу дашда вә бу торпагда
Нә торпағын үстүнә торпаг, нә дә дашын үстүнә даш гојар.
Сән ибрәтлә оху бу әфсанәни,
Елә зәни етмә ки, әфсанә охујурсән.
Бу дастаны охујуб кәрәк көз јашы төкәсән,
Ширинин [гәбрина] ачы кулаб сәпәсән.
Она көрә ки, о аз өмүрлү,
Чаван икән күл кими [солуб] бада кетди.
Мәним гылчаг бүтүм кими јериши јүнкүл иди,
5675 Санки елә мәним Афағымын өзү иди.

О, ағыллы, камаллы, көзәл, хошгәдәм [бир гыз иди]
Дәрбәнд һәкмдары мәнә көндәрмишиди.
Ипәк палтары дәмјир зиреф иди, ондан да мөһкәм,
Донунун голу көјнәкдән дә дар иди.
Јад адамларын гулағыны буруб
Мәнимлә балыша баш гојараг һәмсәр олмушду.
Түркләр кими көчмәјә мөһтач оlanda
Евими түрк кими талан еләди.
Түркүм чадырымдан көчүб кетдисә,
5680 Илаһи, түркзадәми сән өзүн сахла!

ОГЛУМА НӘСИҢӘТ

Еј једди јашлы [оглум] көзүмүн нуру,
Бах өз мәгамыны јүкәкләрдә көр.
Мән сәни бөјүтдүм, рузуну аллаһ верди,
Сәнин үстүндә мәним јох, аллаһнын ады олсун.
Бу һилал дөврүндә шәнликлә күл,
Биз дә бир нечә күн [бир вахт] күлмүшүк.
Һилалын энчүмән бәдри оlanda*,
Чамалындан улдузлар нур алар.

5685 Елм өјрөн ки, дүнјаны сәнә бағышласынлар,
Әсманы сән оху ки, сәнә ма'на бәхш етсинләр*.

Бош олан сөзләрин үстүнә хәтт чәк,
Илаһијјат елмини өјрәнмәклә бајрағыны галдыр.
Елә намуслу ол ки, ағыллылар сөјләсинләр:
«Афәрин, Низаминин ағыллы оғлуна!»

ХОСРОВУН ЈУХУСУ

Кечәни јатмајан о сөз гошан (киши) белә сөјләди:
Пәрвизин ишинә ондан хәләл кәлди ки,
Мәһтаб кими ишыгы бир кечәдә
Мустафанын (јә'ни пејғәмбәрци) чамалыны јухуда көр-
мүшдү,

5690 (Мәһәммәд) бир әрәб атынын үстүндә чөвлан едирди,
Сачыны кәмәнд кими һөрмүшдү.

Јағлы [диллә] она (јә'ни Пәрвизә) деди: «Еј икид,
Ислам јолуну тут, курфдән дән!»
[Пәрвиз] она чаваб верди: «Башым кетмәсә,
Өз ајинимдән дәнән дејиләм».
Сүвари орадан тез чапыб кечди,
Һирслә она бир гамчы чәкди.
Хосров јухудан ојанан кими,
Башындан од кими бир түстү галхды.
Гохусундан үч ај хәстә јатды,
5695 Гәм-гүссәдән бир кечә дә јата билмәди.

Бир күн ачы хумарлыгдан чошду,
Хәлвәтчә Шириңә деди: «Дур,
Хәзинәнин чәваһирханасына кедәк,
Үрәкдән дәрди апаран шәјләрә бахаг.
Этирдән, чөвһәрдән, ипәкдән,
Хәзинәдә нә вар кәздән кечирәк.
Онлардан хәстәләрә бағышлајаг,
Бу нуила руһумузу бәзәјәк [фәрәйләндирәк]».
О ики һәмфикир хәзинәгә тәрәф кетдиләр,
5700 Чәваһирин элиндән торпағын үзәриндә јер галмамшыды.

Хәритә-хәритә үзәринә зәңчирлә бағланмыш [чәваһират]
Хосровдан Кејхосровадәк кедиб чатырды.
Ону хәзинәси јерләшән гырх евдән
Бир и ашкарда, ону кизлиндә иди.
Хәзинәләри бир-бир кәзәнләр,
Көзүн габағында олан шәјләри көрдүләр,
Башгаларынын исә әввәлчә сиррини ахтардылар,
Хәзинәдарлардан ачарлары истәдиләр.
Хәзинәдар ачары вә сијаһыны кәтирди.
5705 Јер чәваһир јүкүндән хәстә олмушду.

Шаһ кизли хәзинәни көрдү,
Һәр бир хәзинәнин гыфылы илә ачары үстүндә иди.
Арада халис гызылдан бир ачар көрдү,
Шаһ кими парлаг, мәһтаб кими көзәл иди.
Адамлардан һәмин хәзинәнин јолуну сорушду,
Гапысында о ачарын гыфылы вар иди,
Нишан вердиләр, шаһ ора илә таныш олан кими
[Әмр] верди ки, көстәрдији јери газсынлар.
Торпагдан гајаны тәмизләјәндән сонра,
5710 Бир тағ ашкара чыхды.

Онда башы бағлы мәрмәр бир сандыг вар иди,
О сандығын [ағзы] ағыр гызыл гыфылла [бағлы иди].
Шаһын бујруғу илә онун ағзыны ачдылар,
Сандығын (һәрфән: гыфылын) ичиндәкиләри бајыра чы-
хартдылар.

Халис күмүшдән бир тилсим тапдылар,
Онда гызылдан бир лөвһә гојулмушду.
О гызыл лөвһәдә күмүшлә гарышыг,
Гызылла күмүшүн тәркибиндә јазы јазылмышды.
Бир гочаны кәтирдиләр, ону охуду,
5715 Шаһишаһ онун охудуғуна мат галды.

О тәркиби тәдгиг едәндән сонра
Ону охујан белә сөјләди:
«Шаһлыг Әрдәшир Бабәкәнда оlanda, о,
Зирәкликдә зирәкләрини башчысы иди.
Улдузларын вә фәләјин сирриндән хәбәрдар иди
Фәләјин һөкмләрини јахшы билирди.
Једди улдузун сәјрини өјрәниб белә нәтичә чыхартды ки,
5720 Фәләјин дөвр етдији нечә гирандан (јә'ни узлашмадан)
Әрәб дијарында бу шәкилдә вә нишанда
Бир галиб нисан орталыга чыхачаг.

Сөз данышан, чәсарәтли вә көзәл көркәмли,
Инамлы, әһди доғру, сөзү доғру.
Мө'чүзәси илә улдузларын гулағынн бурачағ,
Дин кәтирән пејғәмбәрларын сонунчусу олачағ.
Милләтләрдән падшаһлыгы көтүрчәк,
Онуи шәриәти милләтә ағалы едочәк.
Ағыллы көрәк тез она табе олсун,
Онула мүнәрибә етмәк зијанлыдыр, сүлһ хейрли».
Шаһәншаһ о сурәтә бахан кими,
5725 Көнлүнә, чанына горху дүшдү.

О дүңјаны ишыгландыран шәкил дејәсән ејнилә
О, кечә јухусунда көрдүју сүвари иди,
Бәдәниндә ганы елә чошду ки,
Сүмүјүндән илији бајыра тәкүлдү.
Дүңјаны долашан чапарлардан сорушду:
«Дүңјада белә бир кишини ким көрүб?»
Һамысы деди ки,
Көнүлә көз, көзә нур бағышлајан бу шәкил
О, пак пејғәмбәрдән башғасына ошхамыр,
5730 Мәккәдә торпағ ондан әнбәр гоҳусу алды.

Халгын арасындан аллаһын сечдији Мәһәммәдин
Дили әләмин гыфылынын ачарыдыр.
О хәзинәдән шаһ дилхор чыхды,
О көвһәрдән башына даш дүшдү.
Шириң шаһын бејнинини чошдугуну вә
О көзәл шәкилдән позулдуғуну көрчәк,
Шаһа деди: «Еј көзәлликдә вә сәхавәтдә
Кејғубад тач-тахтына јарашан!
Биздән әввәл кизләтдикләри о шәкилдә
5735 Билирсән ки, јерсиз сөз демәјибләр.

Биздән нечә илләр габағ бу иши
Улдузларә бахыб ашкара чыхарыблар.
Белә бир виләјәт саһиби олан пејғәмбәрин ки,
Ондан чоғ габағ бу рәвәјәти едибләр,
Хүсусилә илаһи бир һөччәти (јә'ни сәнәди) вар,
Онуи дининә бу сәнәд шәһадәт верир.
Белә бир јол вә гајда ојунчағ олмаз,
Онула дикбашлығ етмәк јери дејил.
Әкәр шаһ онун дининә рәғбәт көстәрәрсә,
5740 Бу јолда һеч бир кол-қос галмаз.

Аллаһын чөзәсындан гуртарар,

Әбәди игбала говушар.
Онуи ады јахшылығла чәкиләр,
Шаһлығ онун нәслиндә бәргәрар олар».
Хосров Шириңа деди: «Доғру дејирсән,
Бу дәлилин әсәри дејәсән көрүнүр.
Лакин о вахтдан ки, аллаһ јарадыбдыр,
Мәним бабаларымын нә үммәтдән олдуғу бәллидыр.
Бабаларын јолундан вә әдәтиндән нечә дөнүм?
5745 Кечмиш шаһлардан утанырам.

Көнлүм истәјир, лакин бәхтим дүз кәлмир,
Бәхти јар олан тәзә јол тутар».
О дөврандан ки, бәхт она рам олмушду,
Шәргдән Гәрбәдәк онун ады чәкилирди,
Бизим пејғәмбәр гәһредичи дәлилләрдә
Дүңјада пејғәмбәрлијини заһирә чыхарырды.
Кәһ Ајы шағғалајыб бөлүрдү,
Кәһ да она палтар кејиндирирди.
Кәһ сылдырым гајаја сиррини дејирди,
5750 Кәһ да даш она һекәјә сөјләјирди.

Әзәмәти дағы јериндән ојнадырды,
Сигләти торпағы јел тәк газырды.
Онуи һүзүру хәзинәни јохсуллашдырырды,
Нәсими исе хәзинә бағышлајырды.
Халғларә чағырышы илә чам верирди,
Һәр бир өлкәдә һамыны чағырырды.
Бујурду вәфадан әтир чәкдиләр, јә'ни
Һәр кәсин адына бир һәрз (јә'ни көз дуасы) јаздылар.
Гөбәшин чамалыны хәтти илә тәзәләди,
5755 Әчәмә һөгтә илә бир хал вурду.

Нәчәшинин ишиндән гуртаран кими*,
Хосровун адына бир мәктуб һазырлады.

ПЕЈҒӘМБӘРИН МӘКТУБУ

Мәктубун әввәли о падшаһын адынадыр ки,
О мөкәнсыздыр вә һеч бир јер онсуз дејил.
Бир гәдим ки, әввәлинин мәтлә'ни јохдур*,

Бир бөжүк ки, ахырынын мөгтө'и жохдур*.
Варлыгы хэлг етмиш о аллаһын
Варлыгы эбеди сөхавэт мө'дөнидир.
Онун сифэтлериндөн тәрифлө данышан додаг тикиләр,
5760 Ағыл ондан [хэжанәтлө] дәм вурса, о саат жанар.

Экәр дүңјада олан һәр бир заһиди
Чөһәннәмә салса, һөкмү рэвандыр.
Вә экәр гәмли олан һәр бир кунәһкары
Чәннәтә көндәрә кимдән чәкинәр?
Аллаһлығынын илләтинә сәбәб жохдур,
Вермәк, алмаг аллаһлардан тәәччүбү дејил.
Бир агчағанадла фил кими бөжүк бир [адамы] өлдүрәр,
Бир пејғәмбәри бир гарышгаја [гурбан] верәр*.
5765 Симургун [әлиндән] ити чәйнағыны алар,
Пәрванәни гошуна башчы едәр.

Экәр итаәт саһибсән она итаәт елә,
Ону танысан, танымағлыг бәс едәр.
Онеуз нә јад олунса, додағыны тәрпәтмә,
Онун мәһбөбиндән кәнар олан һәр шејдән үз дөндәр.
Һәр бир иднада олсан да, аллаһ одур,
Һәр шејдә мә'на ахтарсан, падшаһ одур.
Гүдрәтиндән данышма, гүдрәт гәзададыр,
Сән әмри ичра едирсән, әмр едән исе аллаһдыр.
Бир овуч пәрәстарын [әлиндән] аллаһлыг кәлмәз,
5770 Аллаһлыга јалныз аллаһ лајигдир.

Сән еј ачиз ки, адын Хосровдур,
Экәр Кејхосров да олсан, чам шәһәри кими јуәләрлө [шә-
һәрин] олса да,
Мәхлуғ олдуғуна көрә өлмәјчәкәсәнми?
Өлүмүн әлиндән чаныны нечә гуртармаг истәјирсән?
Экәр падшаһлыг өлүмсүз олсајды,
Чохлары аллаһлыг иддәнасында оларды.
Қим билир ки, бир овуч торпаг мәһбусу
Һијләдән, намуздан башында нәләр көздирир.
Худбин олма, худбинин көзү олмур,
5775 Аллаһы көрән ол, өзүнү көрмәк һүнәр дејил.

Өзүндән кең, чүнки сај ганунунда
Сәнин кими јаранмышларын һесабы чохдур.
Јер каннатда бир тоз [зәррәси]дир.

Онун да бу дөрддә бири јурдумуздуз.
Ираг о сакин олдуғумуз дөрддә бирин һиссәсидир,
Мәдаин шәһәри дә онун бир парчасыдыр.
О шәһәрдә һәр чүр адам вар,
Сән о адамларын арасында јухуда олан бир шәхсән.
Мүгајисә јолу илә дигтәтлө бах.
5780 Јаранышда өз һәддини вә мигдарыны бил.

Көр аллаһын бөжүклүјү гарышысында
Јаранмышларын мәһв олмагдан башга нәји вар?
Бах көр ки, белә бир пәјимал олан дүңјада
Аллаһлыг тәләб етмәк маһал бир ишдир,
Шәһадәт вер ки, аләмин [бир] аллаһы вар,
Нә бир јердәдир, нә дә бир јерә еһтијачы вар.
О аллаһ ки, инсана ағалыг верди,
Мәнә инсанлыг үчүн пејғәмбәрлик верди.
Башындан атәшпәрәстлији чыхарт.
5785 Шәриәтин беһиштини көр, чөһәннәми бурах!

Товузлар кими бу бағда сејрә чых,
Пәрванә кими одда јанмағы бурах!
Атәштпәрәстин атәшкаһы түстү илә долу олур,
Һәр кәс од јандырса (јә'ни севсә) Нәмруд олар*.
Одда галмысан, бу јахшы дејил,
Мүсәлман ол, оддан гуртар*.
Мәктуб тамам оlanda катиб ону
Мәһәммәдин ады илә гуртарды.
Чәлд вә гывраг бир гасидин әли илә
5790 О вәсигәни Пәрвизә көндәрди.

Гасид о јени намәни чатдыран кими,
Горхудан Хосровун ганы гајнады.
О мәктубдан һәр һәрфи охудугда
Тирјәк чәкән адам кими хумарланды.
Һирендән һәр бир түкү бир низә олду,
Одланмагдан һәр дамары бир вулкан олду.
[Мәктубун] аләмә ишыг сачан үнваныны көрән кими,
Дејәсән бәс ит гапымыш су көрдү*.
Көрдү бир дәншәт доғуран хәтлө
5795 Јазылмыш: «Мәһәммәддән Пәрвизә».

Падшаһлыг гуруру ону јолдан чыхартды [фикирләшди ки],
«Мәним кими шаһла ким белә чәсарәт едә биләр?

Кимдә о чүр'әт вар ки, бу һөрмәтимлә
Өз адыны мәним адымын үстүндә язсын?»
Үзү өз аташкаһы кими гызарды,
Һирсиндән пис дүшүндү вә пис еләди.
О бојун сындыран намәни чырды,
Намәни јох, бәлкә дә өз адыны [чырды],
Елчи о ачыгланманы көрчәк,
5800 Гајытмаг мөгсәдилә ајага галхды,

О бош түстүнүн саңдыгы атәш әһвалатыны
Акаһларын чырагына хәбәр верди.
О дикбаш чыраг һирсләндијиндән
Дуаны пәрванә кими учуртду.
О дуадан әчәмә гытлыг дүшдү,
Кәсранын башындан папагы (јә'ни таңы) дүшдү.
Мустафа шәрәтинин мө'чүзәләриндән
Онун падшаһлыг ишләри гарышды.
Тахтыны фәләк алтындан көтүрдү,
5805 Оғлу ону өлдүрмәк үчүн гылынч чәкди.

Көјдән гәфләтән бир курулту кәлди,
Ејванын бир тағы јыхылды.
Дәчләјә дәмирдән бир көрпү тикмишиди,
Сел кәлиб о көрпүнү гырды.
Од сачан бир күләк әсди,
Ахурда нә Күлкүн галды, нә дә Шәбдиз.
Зигар ворушунда гошуну мәһв олдү,
Чалағанын көјәрчин димдији илә вурду.
Бир киши әлиндә ағач ичәри кирди,
5810 Һирслә о ағачы тутуб сындырды.

Она деди: «Мән о полад пәичәлијәм ки,
Сәнин динини белә харлыгга сындырдым».
О дөвләтдә пәјғәмбәрин мө'чүзәләриндән
Бу кими ибрәтамиз ишләр чох көрүндү.
Сән дашүрәклиләрә бах ки, буңлары көрүб,
Аллаһын истәдији [јола] кәлмәдиләр.
Һәрчәнд ки, дин шамынын түстүсү јохдур,
Көз кор оларса фәјдасы јохдур.
Афәрин о пәјғәмбаро ки, горху вә үмидлә
5815 Фиридуна вә Чәмшидә һөкмүнү јериди.

Афәрин о башы учаја ки, тачынын горхусундан
Һәр бир бојун онун хәрәч бојундуругуну дашыјыр.

Әһсән о түркә ки, једди тајфанын башчысыдыр.
Балыгдан Ајадәк һамы онун сүфрәсиндән јејир.
Афәрин о бәдрә ки, јердә јатмышдыр,
Нуру Јери, көјү тутмушдур.
Әһсән о сиррләр башчыларынын сөркәрдәсинә ки,
Гијамәтәдәк о, сөзүн һакимидир.
Әһсән о шаһсувара ки, јаранмышлар
5820 Онун торпагындан көзләринә сүрмә чәкирләр.

Сәһәр беш нөвбәсини торпагда чалды,
Ахшам дөрд балышыны көјләрә вурду.

ПЕЈГӘМБӘРИН МЕРАЧЫ

Бир кечә бу фани дүнјадан үз чевириб,
Үмми-һанинин евиндә хәлвәтә чәкилмишиди*.
Чәбранл Бейтүл-мә'мурдан кәлиб*,
Нурдан [јараныш] илдырым сүр'әтли бир Бураг кәтир-
ди*

Көзәл һејкәли бағын үзү кими гәшәнк [иди],
Будунда дағ, башында јүјән јох иди.
Нејсан булудундан даһа чох инчи сәпирди,
5825 Бостан күләјиндән даһа чох әтирли иди.

Јәһәри көвһәрдән олан бир дәниз кими иди,
Һеч кәсин хәјалы онун гајыгында отурмамышды.
Белә күчлү, ағыр наллы, јүнкүл гачышылы,
Көрмәкдә көзү ит, гачышда сүр'әтли [иди].
Једди хејмәнин (јә'ни көјүн) даркөз оғланы [Чәбранл]
Бу атла шаһәншаһын јанына кәлмишиди.
Бир гуш кими Мәдинәдән учуб,
Сон мөгсәд олан Әгса [мәсчидинә] чатмышды.
Пәјғәмбарләр ону (јә'ни Мәһәммәди) өзләри үчүн гилбә
едиб,
5830 Имамлыг фәзиләти илә ирәли кетмишиди.

Пәјғәмбарләрә рәһбәрлик етдијинә көрә,
Аллаһын јолуну гаршысына гојмушду.
Јашыл кејимлиләрин көј чадырындан

Ити हुшлуларын хәялы кими бајыра чыхмышды.
Бу бурулгандан беһишт күлөји кими
Гүтбүн саһилинә көми кәтирмиши,
Фәләјин гәлбини Әғрәбдә сөкүш,
Әлини Әсәдин чәбһәсинә чәкмиши*.
Бурагынын гаршысында Мәчәррә сәман дашыјан иди,
5835 Човзанын сүбүлү онун шөвгүндән дән-дән олмушду.

Гөвсүн сүмүјүнү хәзинәјә атымыш,
Мизаны сәадәт чәкән еләмиши*.
Дүнија аналарынын (јә'ни Јерин) рәһмини бағламыш,
Нә'ш гызларынын (јә'ни Бөјүк Ајы бүрчүнүн) һејзиндән
гуртармышды.

Јүксәклијиндән Мүштәријә тач бағышламыш,
Күнәшдән үзүјүнү чәкиб алмышды.
Көјү тутан шейтанлары узаглашдырмаг үчүн,
Чә'бәдән Човзаја бир ох бағышламышды.

Јусиф кими, Дәлвдә шәрбәт ичмиш,
5840 Јунис кими Балыгда бир гәдәр дајанмышды*.

Сүрәјја онун рикабында һејран галмыш,
Сәрһәнклик етмәк үчүн чијиннә һәмәјил салмышды.
Онун алтында Нәсри-Таир ганад төкүрдү*,
Ондан Нәсри-Ваге' кими керн галырды*.
О бағын (јә'ни беһиштин) күлләринин рәнкарәнклијинә
[гаршы]

Өз көзүнә «мазағ» (јә'ни мејл етмәмәк) мөһрү вурмушду*.
Бу јашыл дәһлиздән бајыра чыхан кими,
Сәһрадан сәһраја атыны сүрдү.

О чүр учушу [көрүб] јашыл рәнклик тавус
5845 Сүр'әтлә гачмагдан ганадынә сымдырымыш, ләләкләрини
төкмүшдү.

Чәбраил атланыб керн гајытдыгда,
Јүјәни бурахыб Микаили кечди.
Исрафил кәлиб ону ганадынә алды,
Рәф-рәф кәрәјинә јетирди.
Рәфрәфдән Туба рәфинә бајраг галдырды,
Орадан да Сидрәјә гәләм басды*.
Вәрәг-вәрәг нахышлары охујурду,
Атыны бијабандан-бијабана сүрүрдү.
Көјләри фәрш-фәрк кечәндән сонра,
5850 Әршин башы ону гаршыламаға кәлди.

Аты бүтүн варлыгдан бајыра сычратды,

«Габегөвсејн» тахтына бајраг санчды*.

[Алты] Чәһатин зүлфуну алында сымдырдылар,
Мәканын да үзүнә өртүк чәкдиләр.
Гәдимлик үзүндән өртүјү ачды,
Каннатын гаршысындан өртүк көтүрүлдү.
Мәһәмәд мәкансыз мәканында,
Нишансызлыгын нишанынә көрдү,
Илаһи каламы васитәчисиз ешитди,
5855 Чәһан падшаһыны (јә'ни аллаһы) чәһәтсиз көрдү.

Бәдәнинин һәр бир үзвү титрәди,
Көңлү һәр түкүидән бир көз чыхартды.
О бахышда ки, һасили һејранлыг иди,
Көңлү үрәјиндә, үрәји көңлүндә иди.
Хитаб олунду: «Еј дәркәһын мәсәди,
Мәсәдиндә нә арзун вар ону истә!»
Хәсисликдән узаг фәзиләт сарајы иди,
Рәһм етмәк (јә'ни бағышланмаг) хәзинәсинин мүждәси-
ни истәди.

Үммәтин мүғәссирләри үчүн дуа еләди,
5860 Аллаһы онун бүтүн истәкләрини гәбул еләди.

Кәрәмәтдән хусуси хәл'әт кејдикдән сонра,
Һәғиги мөһәббәт хәзинәси илә керн гајытды,
Гәдрн сәрв иди, күл олуб кәлди,
Һилал кими кетди, бәдр олуб кәлди.
Халгларә севинч мүждәси кәтирди,
Чәһәннәмдән азад олмағ-вәсигәс кәтирди.
Биздән елә бир нәзәнинин чанына
Һәр ан далбадал афәринләр олсун!

НӘСИҲӘТ ВӘ КИТАБЫН СОНУ

Көзлә, еј Низами, көзлә, һәјатда јашадыгча
5865 Истәрәм һәмишә ашағыда оласан.

Дүррү көрмүрсәнми, дәннәзи севиб
Ашағы душдујү үчүн нечә јүксәјә галхды?
Тум кими јерә дүшсән, учаларсан,

Сүнбүл кими башыны галдырма, ајагдан дүшөрсөн (жә-
ни жыхыларсан).
Жумшаг давран ки, чәрхин хасијјәти тунддур,
Һиммәтлә кет ки, өмрүн ајагы ләнкдир.
Һава зәһәрләнсә, тоз илә өгүш,
Дәрман олмасада дәрдлә кечин.
Рузкарын һәкими овсун сатандыр,
Онун үчүн ојунбазлар кими он рәнк кејинибдир.

5870

Каһ бир тикан батырыб, үзвләрә фәдалдыр, [дејәр],
Бә'ээн туршу кәтирәр ки, сарылығы апарандыр.
Онун башағры элачы гулағы чөртмәкдир,
Дөмүл-әхвәјни Сәјавуш гандыр*.
Бу мәрһәмлә јараны бағламаг олмас,
Бу дәрманла хәстәликдән гуртармаг олмас.
Бу бешикдә ушаг кими өз бармағыны сор,
Өз ганыны һәм сүд, һәм дә бал елә.
Разылыг адәтини әнчирдән өјрән ки, о,
Һәм көрпә, һәм әмчөк, һәм дә сүддүр.

5875

Зијанлы шаһмат ојуну олан бу јазынын
Ән кичик ојуну ики филин арасында галмагдыр.
Тәәссүфлү будур ки, бу төһлүкәли ојунда
Үзүн торпағын үзү илә растлашыр.
Бу чадырда ајағында зәнчир нә кәзирсэн,
Боғазыны бу нечә ипдән ач,
Ајағыны бу дар башмагдан чыхарт.
Дар башмаг ајағы чолаг едәр.
Алдымыны ат, кедән кими чатачагсан,
Елә хәјал ет ки, һеч бу кәнди көрмәмисән.

5880

Әкәр бир раһатлыг верәрсә, јүз дәрд көстәрәр,
Әкәр бир күл јарпагы [версә], јүз тиканы олар.
Чаваңлыг ачылыг вә туршулуғла кечди,
Һәјат сарылыг вә сөвда илә өтдү.
Дири икән әһвалымыз пәришандыр,
Чүнки вәһши гурдларла бир чувалдајыг.
Өлән вахт јүз аһ вә һәсрәтлә,
Чанаварлардан Кирмана тәрәф кедирик.
Вилајәти көр ки, бизим үчүн көч јурдудур,
Бу вилајәт дејил, зиндан вә гујудур.

5885

[Кичичик] истидән од кими јанырыг,
Чијәримизи гар сују илә сәринләдирик.

342

Бир түк гар јаған кими ганадымыз төкүдүр,
Һамымыз һејванларын јунуна пәнаһ апарырыг.
Бу ајагла һарајачан кетмәк олар?
Бу ганадла һарајачан учмаг олар?
Сонра да һәр ишдә залымлик едирик,
Әһсән белә бир овуч залим зәифләр!
Һәр ким ки, бир гарышганын ганадына зүлм едәр,
О зүлмүн әвәзини бир иландан алар.

5890

Өз көзүмлә көрдүм ки, сәһрада
Бир кичик гуш гарышганын чаныны алды.
Һәлә димдијини овундан ајырмамыш,
Башга бир гуш кәлиб онун ишини битириди.
Әкәр пислик етдин, баладан гафил олма,
Чүнки табиятдә мұкафат (жә'ни чәза) вачибдир.
Бәлкә дә дунја әдаләт күзкүсүдүр ки,
О сәндән нә көрсә, ону әкс етдирик.
Дунјаја сәс дүшдү ки, һәр кәс пислик етсә,
Кимсәнин чанына јох, өз чанына едир.

5895

Мәкәр бу јолун хидмәтчисиндән ешитмәдин ки,
Ким гују газса, өзү о гујуја дүшәр?
Јарадылмыш сарајы сәрсәри дејил.
Нә Јер, нә дә көј һакимсиз дејил.
Һәр бир даш ки, дәниздән вә ја мө'дәндәндир,
Онда ја бир дүрр вә ја бир јагут кизләнмишидир.
Бизим ибрәт көрән көзүмүз кор олдуғундан,
Һарадан билмәјик ки, бу күлдүр, ја отдур.
Һәр кәсин Иса кими тутијасы олса,
Һәр бир отун көкүндән бир дәрман дүзәлдәр.

5900

Тутаг ки, вүчудун әттарысан,
Уд олсан да, ахырда јаначагсан.
Лап Чалинус елмини билсән дә,
[Өлүм] вахты кәләндә Чалинус кими олачагсан.
Инди ки, ачизликлә ахырда өлмәлијик, [фәрги јохдур]
Ја јуанлы Әфлатун ол, ја да о күрд.
Јахшысы будур ки, бу нәсиһәтә гулаг асаг,
Өлүмдән габаг бир нөвбә өләк.
Ким көзүнү өртдү мөһнәтдән гуртарды,
Бу тәдбирлә туту гафәсдән гуртарды*.

5905

Әкәр бу кубуд кејимли көһнә гурдла
Јүз анд илә Јусиф кими дост олсан,

343

Ләббаләни өкүзә елә бағлар ки,
Бир көзлә күләрән, бир көзлә ағларсан,
Нә дүшүнүрсән, белә бир Һәфтханда*
Сәнин ганын вә сүмүҗүн горуноуб галачаг?
Бу шүшәҗә нә вахтадәк су төкәчәксән?
Бу галбирә һачанадәк торпаг төкәчәксән?
Бу доггуз мәтбәхдә бу дәрә ев (җә'ни дәрә үнсүр)
Ахырадәк әбади галмаҗагачдыр.

5910

Вахт кәлиб мөһләт баша чатанда
Кизлиндә оланлар пәрдәдән баҗыра чыхачаг.
Бу көрдүҗүн фәләкдән бир тоз да көрмәҗәчәксән,
Јалһыз галбиндә отурдугун гәлиби [көрәчәксән].
Бурадан јем апар, чүки орада от [да] јохду.
Иччини бурада ахтар ки, орада сәдәфдән башга бир
шеј јохду.

Бу мишкин сәдәфләрин ичиндә кизләнмиш
Һәдијҗәҗә ләјиг чохла мә'на дүррләри тапарсан.
Көнүл охшајан тәзә ајинли бир пардә көрәрсән,
Онуң һәвәсы јени чалһынан һәвазишләрдир.

5915

Көһнә усталар сөзү пакизә сөјләдиләр,
Сөз бир тәрәфә галһын, мирвари дешиләр.
Дөвран доландыгча тоз гона-гона
Мирваринин үзүнү саралдар.
Көһнә сөзләр бәзәкли гарыдыр,
Гарынын гызыл олмасы үнга кимидир.
Демирәм көһнә гызыл тәзәҗә дәјмәз,
Дәгһанус ки, дедин арпаја дәјмәз*.
Беш јүз јетмишдән алты ил кечди,
Көзәлләрин үзүнә һеч кәс белә хал вурмады.

5920

Мән билинчә ки, һәр бир дијарын
Мәнин мәһәббәтимдән һанында бир кәлини вар
Өз тилһимми гырыг-гырыг едиб,
Һәр бир бейтинә бир нишан бағладым.
Она көрә ки, һәр кәс мәни көрмәк истәсә,
Чанымын мәгһзини бу габыгда көрсүн.
Мән өртүклү чан олсам да, бәдәним будур,
Әкәр Јусиф олсам, кәһнәҗим будур.
Бир кәлиндир ки, үзүнү торпаг өртмәз,
Әкәр көздән өртсә дә, көңүлдән өртмәз.

5925

344

Һәр бир өртүлү бизә бәллидир,
Хызыр дејән кими орада Хызыр һазырдыр*.
Бу мәнзүмәни охујан вахт Низамини
Һүзуруну сөзүн арасындан тапарсан.
О кәс ки, һәр бейтдә сәнә бир сирр ачар,
[О], сәндән нечә кизли гала биләр?
Јүз илдән сонра әкәр сорушсан ки, о һарададыр.
Һәр бейтдән сәс кәләр: «Будур о!»
Ипәк гурду кими мән өз ишимлә
Бир јарпаг јесәм, ипәк бағышларам.

5930

Һарамым олсун әкәр бир хам су ичсәм,
Бир һалал бишмиши ағһымдан чыхартмасам.
Бир хәзинә јаратмасам, кечә јатмарам,
Мә'дән хәзинәмәин гаһһысы гыфһылысыдыр.
Зәһмәт чәкмәкдә әсил торпагам,
Ки, бир арпадан бир чох хәзинә јетирирәм.
Әввәлдә бир овуч дән јесәм дә,
Бичиндә бир хырмаң әвәз верирәм.
О торпаға миңләрлә әфәринләр олсун ки,
Бир овуч арпа јејир, бир амбардан артыг верир.

5935

Ким ки, Низаминә пахыллыг едир,
Нәфәси аһсыз кәлә, көзү јашһыз ола.
Кәл кечә мә'дән газмағһымы көр,
Мә'дән газмаг дејил, өз чанымы газмағһымы көр.
Һәр дүррү ки, ағһымдан чыхартмаг истәјирәм,
Нечә вурушла дөш-дөшә кәлирәм.
Јүз дәфә одланыб бейними јандырмагла
Кечәләр бир шәбһыраг әлә кәтирирәм.
Көндәрирәм ки, шаһын тәрәзидарлары
Үз истәркән бир нечә арпа көндәрсинләр.

5940

Илаһи, сөз гапанлар пусгуда дајаныблар,
Бир һасар вер ки, сөзүмү көрмәсинләр.
Сөз јахһысыз, јаманһыс олмәз,
Һамы [Өзүнүң] јахһылығыны истәр, амма (һәр вахт
мүмкүн) олмәз.

Лакин мә'надан башы чыханлар
Биләр ки, бу сөзүн гәриба бир тәрәзи вар.
Әкәр ширсан, гәрибләри јыхма,
Гәрибләрә итләр дүшмән оларлар.
Судан, палчыгдан оланларын (җә'ни алчаг адамларын)

1972—22

345

- тә'нәсиндән горхум жохдур.
5945 Чүнки күнөш рәнкли гызыл зиреним вар.
- Чох мәни инкар едәнләр әлләриндә гылыңч кәлдиләр,
 Мәнә гылыңч вурдулар, лакин өз шамларыны сөндүр-
 дүләр.
- Дилләри ағыздан гулагларынадок олан
 Бир чох узун данышаңлар мәни көрүб сусдулар.
 Иса кими ики дизи үстүндә габагда әйләшди,
 Бир ешшәк дөрд ајағы илә жахына кәлди.
 Мәндән әкәр бир улдуз бир шам јандырдыса,
 Неч кәс мәндән күнөш олмагы өјрәнмәди.
 Чүнки мән өз јолумда бир зәррә көрдүмсә,
5950 Јүз әллә [күнөш кими] онун бајрагыны јүксәјә гал-
 дырдым.

- Вә әкәр бир даш ағзыны мәним касама вурдуса,
 Бир дүрр олду, чүнки мәним алмазыма дөјмишди.
 Мәндән даг кими алдылары сулары
 Мәним үстүмә сәпсәләр, јенә ону ичәрәм,
 Булуд кими мәним дәнзимдән алыб палтар кејирләр,
 Архамдан огурлајыр, гаршыма сатырлар.
 Дөзүмә бах ки, өз һиндуму (јә'ни гулуму) көрүрәм,
 Түркләр кими атыны габага чәкирәм.
 Каһ о пәрдәсиз [чаланын] сазынын аһәнкдарлығыны
 [дејирәм].
5955 Каһ да бу сәрчәјә дејирәм: «Нә көзәл тәрлансаи!»

- Һәр бир гаргадан көзүндән башга бир шеји ахтармарам,
 Һәр бир әдәбсизә әнсәндән башга бир сөз демәрәм.
 Бир гулагымла ачы сөзләри ичирәм,
 О бири гулагыма сырга салырам.
 Бу туфанын, гасыргананы ичиндә
 Нечә усталыгла бир чырағы сахлајырам.
 Һәр өлкәдә ки, бир чыраг чыхар,
 Һәр бејиндән она бир јағ верәрләр.
 Әкәр бурада әнбәрли бир шам ишыгланса,
5960 Сојуг күләклә она кафур сәпәрләр.

Шәкәр вериб зәһәр алмаг лазым кәлир,
 Һәр иңчә сөзә бир сөјүш ешитмәк лазым кәлир.
 Мән дәрја кими әтәјимдән дүрр төкүрәм,

Јахам исә тә'нә дашлары илә долудур.
 [Мәнә] јаш кәрпич кими кәсәк атырлар,
 [Өзләри] торпага һәлә неч бир кәсәк [дә] атмајыблар,
 Дилимдән халгын ағызы шринидир,
 (Өз) ағзым исә өлдүрүчү зәһәр кими ачыдыр.
 Вәлә гошулмуш өкүз кими кәзирәм,
5965 Јолбоју дән төкүр вә дән ахтарырам.

Илдырым кими хош күлүрәм,
 Суја гәрг олурам, одда јанырам.
 Хәзинә дејилсәнми, еј көнүл, иланлардан нијә нәлә
 едирсән?

- Хәзинә иландан хали олмаз.
 Беһиштин товузу үзә чыханда,
 Һәлгә әвәзинә илан гапычылыг едәр.
 Бу товуза иланлар мөһрә сачыр, чүнки
 Товузларла иланлар бир ағанын гуларыдыр.
 Бу мунис шәкил мөләз бир көзәлдир,
5970 Атасы һинду, ағасы нәзәндә түркдүр.

- Кимјанын алтында өртүлмүш бир мисдир,
 Јапылдым, бир хәзинә вә бир әждаһадыр.
 Дәнзин тәкиндә бир дүрр гојмуш,
 Хачын үстүнә бир чыраг гојмушдур.
 Сән дүрү көтүр, дәнизи бурах,
 Чырағы хачпәрәстин гибләсиндән ајыр.
 Бахма ки, бир атәшкана јол көстәрир,
 Сөзә бах ки, ганла јоғрулмушдур.
 Бакирә бир кәлин көр, тахт-тачы илә,
5975 Башы-ајағы төвһид вә ме'рачла бағлыдыр.

Илаһи, һәр бир хәта мәндән үз вердисә,
 Кәрәминлә бағышла, сән бағышлајансан.

ТОҒРУЛ ШАҒЫН
 НИЗАМИНИ ТӘЛӘБ ЕТМӘСИ

Чаду бејимин тәфәккүрү бу кәлини
 Бәзәмәкдә мәни азад едиччә,
 Һәр ағылдаң тәбрик ешитдим,

«Агылын жолу ваһидир» [кәламы] жадыма дүшдү.
Бәхтимдөн бир нөв шикажәтләнирдим, чүнки
Әлимә чох бәрк каман дүшмүшдү.
Камандан чохлу ох атмышдым,
5980 Сынадыгларымын һеч бири кағызга (жә'ни нишана) дә-
жәмишиди.

Шикажәтлө гышгырмаг нә үчүндүр?
Сатылан көвһәр гиҗмәтсиз олмаз.
Белә бир бешиҗин ки, аҗы ниҗаб алтындадыр,
Аҗдан кеч, сөз күнәшә чатыбдыр.
Бөҗүк бир рәҗбәтлө ону алдылар,
Башыны учалдыб көҗә галдырдылар.
О гәдәр мүлк, мал вә'д етдиләр ки,
Онлара инанмаг мәнә маһал көрүндү.
Бир чох кәсилмәмиш, мүшкдән башга
5985 һавадан бир тоз көрмәмиш Чин парчасы.

Шаһларә лаҗиг, гызыл јүҗәнли,
Кәҗани туғлу Хәтлан аты.
Шәрәфимә сөһбәт хәзинәдән кедирди,
Он гулбечә, беш кәниз [вә'д олунурду].
Сән көр бу арзулар нечә ләнкиди.
Атым нечә өлдү, јүкүм нечә галди.
Гәбул едән нечә көчүб кетди,
Әкилмиш јери бичмәмиш бурахды.
Бу итқиҗә чох гүссә едирдим,
5990 Башыма аловлу гылынч вурурдум.

Бирдән әлиндә намә бир гасид кәлди,
Тәләсик салам вериб әйләшди.
«Отуз күнлүк бир сәфәрә чых, будур,
Шаһ отуз аҗачлыгда чадыр гурубдур.
Истәҗир сәни бир нечә күнлүҗә көрсүн,
Өз ачарыны бәндә вурма».
Бир фәрман көстәрди: «Шаһны вәсигәсидир,
Сәнин јолунун һәм көзәтчиси, һәм дә дуасыдыр».
Шаһын фәрманыны башыма гоҗдум,
5995 Үч јериндән өпүб башыны ачдым.

Охудум фәрманы вә аңладым ки,
Ачарым дәмirdән, дәмирим дашдан чыхды.
Шаһа хидмәт әзми илә јеримдән галхдым,

Аҗағымы атын белинә атдым,
Тәләсик сәһраҗа сары үз гоҗдум,
Дағда-дашда [атым] оҗнамаға кәлмишиди.
Ғачышда курлары өтүрдүм,
Учушда гушлары керидә гоҗурдум.
Јолда рәҗс етмәкдән көнлүм доҗмурду,
6000 Алтымдакы ат мәнән дә чох рәҗс едирди.

Бүтүн јолу гәләм кими сәчдә едирдим,
Пәркар кими башымла јол кедирдим.
О јолда ғарышма чыхан һәр дүшәркәдә
Шаһын дөвләтинә дуа ешидирдим.
Һәр булагдан ки, тәзә су ичирдим,
Шаһын чанына дуа едирдим,
Һәр бир дағдан, чаҗдан әсән дөвләт күләҗи
Шаһын мәрһәмәтиндән мүҗдә верирди.
О һәзрәтин мүшк әтриндән һәр аддымда
6005 Аҗағымын алтындакы торпаг хам әнбәр олурду.

Елә ки, јолун әзиҗәтиндән гуртардым,
Шаһын бусатына чатыб јери өпдүм.
Ғасид ичәри кириб шаһа хәбәр верди
Ки, чешмә дәнизин конарына чатмышдыр.
Шаһ өз чөвәһирханасы тәрәфиндән
Өз пәрванәсинин кәлмәсиндән шам кими јанды.
Шәмәсәддин Мәһәмәдә деди: «Дур, тез
О үзү нурлу заһиди ичәри кәтир».
Хусуси хидмәтчи-дәркаһдан чыхыб кәлди,
6010 Дәниздән үзкүчүҗә көвһәрләр сачды.

Мәни шаһын мәчлисинә апардылар,
Үтарыди Аҗ бүрчүнә апардылар.
Шаһ Кеҗгубад вә Чәмшидин јериндә
Парлаг күнәш кими әйләшмишиди.
Фәләк аҗағыны өпмәҗә сусамышды,
Аҗ көзәтчи сөркәрәсиндән хәнчәр јемишиди.
Тачынын шөвкәти чаһанкирин әзәмәтиндән
Гирвәанын палтарыны гәҗа салмышды*.
Достлары Сәрсәҗидән Сәмәргәндәдәк
6015 Дәркаһында белиндә кәмәр нөвбәдә даҗанмышдылар.

Ғапысы өлкәләрдән кәлән пешкәшләрә ачыг иди,
Бүтүн һәдиҗәләр үст-үстә јығылмышды.
Бағышлаҗын әли һәрәҗә бир паҗ верирди,
Каһ бир шәһәри, каһ да бир шәһәрин малыны [бағыш-
лаҗырды].

Даркөөлөр гылынчдан бир һасар чөкмишдилер,
Гадәрхан да ора јол тапа билмөзди*.
Нил рәнкли далғасы дәрја кими иди,
Онун ичиндә һәм дурр вар иди, һәм дә нәһәнк.
Тахтын үстүндә Гызылшаһын тачынын башы,
6020 Дөвләтин тачыны бөхтин үстүнә гојмушду.

Беһишт не'мәтләриндән [дүзәлмиш] мәчлиси бир бе-
һәшт иди,

Меј долу габларла көмини долдурмушдулар.

Эргәнун сәдасы, чәнкин нәләси

Зөһрәнин мәнзилинә чатырды.

Телә мизраб вуран уча сәслә маһны охујур,

Ипәк кеймилләр көјнәкләрнин чырырдылар,

Мүгәниннин һәр бир нөгмәсинин аһәнкинә көрә

Сазынын пәрдәси низамланырды.

Пәрдәдә мүхтәлиф маһнылар чалынырды,

6025 Руһу охшамагчин нөвазиш әл-әлә вермишди.

Низаминин гәзәлләрнин чејранлар (јә'ни көзәл гызлар)

Чәнкин һавасы илә һәзин охујурдулар.

Сагиләри әлдә меј тутмушдулар,

Шаһ меј ичир, бәдхаһ мөст олурду.

Хәбәр верәндә ки, Низами кәлди, онун

Шадығына јени бир севинч әләвә олунду.

Мәним аллаһпәрәстлијимин һөрмәтини көзләди, мәни

Башы јун папаглы заһидләр кими гаршыламады.

Бујурду орталыгдан меји ығышдырсынлар,

6030 Мәним истәјимлә рәфтар етсинләр.

Сагиләри хидмәтдән сахлады,

Мүтрибләр баш әјиб чыхыб кетдиләр.

Ишарә етди ки, «Бу күн ахшамадәк

Нә меј, нә мусиги [лазым дејил] Низами бәсдир.

Онун ше'ринин нөвасы руддан көзәлдир,

Бүтүн дедикләри халис нөгмәдир.

Мадам ки, Хыдыр кәлди, мејдән үз дөндәрәрәк ки,

Хызырла дирилик сују тапарыг».

Сонра хусуси хидмәтчиси кәлиб деди:

6035 «Бујур, еј һәр биликлә гоша олан јекәнә [янсан]!»

Сөјүд кими титрәк бәдәнлә ичәри кирдим,

Күншә тәрәф кедән зәррә кими [кетдим].

Башымы еләчә өз бојнума әзәрәк

Хәчаләтлә ашағы салыб ирәли кетдим.

Истәјирдим онун ајағынын торпағыны өпәм,

Онда көрдүм ки, көј јериндән галхды.

Көндүмү алмаг үчүн јанында әјләшдирди,

Сүләјман кими бир гарышгаја јанашды.

Мән онун тәмкининдән чошдум,

6040 Ики әләми бирчә гучағымда тутдум.

Хидмәтиндә дајаныб нахыш кими дурдум,

Онун игбалы әјләш деди, әјләшдим.

Сыныг мүчрүмүн ағзыны ачдылар,

Бир нечә бүтөв [сөз] гејбдән дилимә кәлди.

Дөвләт севдији сөзләрдән

Бөхтим көмәк едиб сөзә башладым.

Шаһлара лајиг нәсиһәтләр етдим,

Гапылары ачан вәсијјәтләр еләдим.

О ләтифәләрдән ки, Ризван да севәр,

6045 Чәһәннәм малики дә ешитсә күләр.

Бир чох әфәрәнлы палталардан

Кизилчә једиртдим, күлдүрмәк үчүн.

Кәһ булуд кими онлары ағлатдым,

Кәһ да күл кими хошһал едиб күлдүрдүм.

Елә дејирдим ки, шаһ әһсэн дејирди,

Ағыл ојаныб, чәһәл јатырды.

Нөгмәм сагиләри биһуш етмишди,

Мүгәни дастаныны јадындан чыхартмышды.

Рави кәлиб дүрр кими елә бир тә'риф охуду ки,

6050 О бүсәт хәзинә илә долду.

Елә ки, ајаг үстә дурдум, деди әјләш,

Анд вериб отуртду, сән һөрмәтә бах!

О фитва илә инди һарада олсам,

Отурурам, нечә ки, орада отурдум.

Һекајәтими шаһ ешитдикчә.

Шириплијиндән ағзыны долдурурду.

Елә ки, шириликдән сөз дүшдү,

Хосров вә Шириң дастаны араја кәлди.

Шаһәншаһ әлини чижнимә гојуб

6055 Тә'рифи илә гулағыма сырға тахмышды.

Шәкәр сачараг лүтф бујуруб,

Хосров вә Шириң һадисәсини данышырды:

- «Көвһәри сапа дүздүн, бир әсас гојдум,
Сөнәтинлө сөзүн һаггыны вердин.
Һәдсиз мәтләбләр ачыб сөйләдин,
Оңунла бизим тарихимизи тәзәләдин.
Нә күлдә бу тәрәватдә иј олур,
Нә дә бүлбүлдә бундан јени ајинли һәғмә,
Ачыб ону бејт-бејт охумаг,
Ифличин дамарына [сүртүлән] зейтун јағы кимидир.
- 6060 Оңун ипәји тәлгә тутулдуғуна көрә,
Һәм од, һәм дә шахта она дајәдир*.
Бу широнин гајнағында нечә һалва биширмисән ки,
Ким ондан јејирсә дејир чох јаша.
О сүд кими шәрбәтнини ширин
Олмасы үчүн һеч шеј әсиркәмамишсән.
Елә бир чәлд чапан калини [бәзәдим]
Ки, үзү дувағлы Ширин [орада] кәчавәдә әйләшнбдир.
[Ону] бизим дишимизә һалал етдијинә көрә
6065 Зүлфүнә, халына диш музду нә олду?
- Мәнә, һәм дә гардашыма сәнин үчүн
Ана сүдү кими [һалал] мааш [вермәк] борчудур.
Мәним чаһана һәм шаһ, һәм дә пәһливан олан
Дүнија шаһәнишаһы гардашым сәнә
Илләр узуну зәһмәт чәкиб јаздығын о китабын [әвәзини-
лә]
Чавахирдән, хәзинәдән нә әлмузду верди?
Ешитдим, сәни [хохсуллуғдан]. хилас етмәк пүшкүнү
атыб,
Халис мүлкүндән сәнә ики кәнд јазыбдыр.
Де көрүм о кәнди сәнә вердиләр, ја јох?
6070 Кәндин фәрманыны көндәрдиләрми?*
- Апладым ки, дәнзин кәрәмәти
Истәјир базирканын ишләрини сазласын,
Һаман хараб торпағы абад етсин,
Бир азадәни бәнддән гуртарсын.
Јенидән дуа етдим, бәхти кими
Тахтынын ајағыны көвһәрә тутдум.
Шаһын дөвләтинә дуа охудуғдан сонра
Фәләјин ојунларындан ону акаһ етдим, Дедим ки,
«Мән бу әклили тачын јағутуну
6075 Әввәлдән пул үчүн бағламамышам.

Бир гапы көрдүм ки, башыны Кејвана галдырыб,
Мисилсизликдә чаһан мислини көрмәмишдир.
Она бир нахыш јаздым (јәһни вурдум) ки, [әбәди] гал-
сын,

- Һәр кәс ону охуса, мәнә дуа еләсин.
Бу ширин әфсанәни јазмағда мәним мәғсәдим
Шаһлара дуа етмәк үчүн бәһанә иди.
Хосрова шүкүр сөјләмәк дилимә кәләндә,
Шәкәр вә Ширин әфсанәсини нәјә охујум?
Мәним һекајәм кәрпичлә бәһна һекајәсиндир
6080 Ки, чарәсизликдән о, һеј туршу истәјрди.
- Кәрпичин әвәзинә елә ки, она чөрәк вердиләр,
Туршу бәһанәсиндән чаны гуртарды.
Бәһни, о хошбәхт шаһ өз хас мүлкүндән
Бундан әввәл бујурдуғун шәјләри вермишиди.
Елә ки, онун өмүр дәнизи кәмисини јола салды,
Јалһыз мәнә дејил, бүтүн әләмә зәрәр дәјди.
Лакин сәнин кими бир шаһ ки, вардыр,
Өлкәни бәзәјән о шаһзәдәләрлә,
О рәғбәт доғуран бәхшишләрдән
6085 Мәним базарым бир даһа гызышар.
- Шаһ о ики кәнддән бирини вермәлидир,
О бириси исе шаһзәдәләрдән әлә кәләр*.
Хәзинә бағышлајән шаһ бу нүктәни ешитдикдә
Аһны сәһәр кими ачылыб күлдү.
О тәриф вә тәшәккүрү мәнән гәбул етди,
Чүнки мәним она сәминнјәтәм вар иди.
Мәним үрәји ачылығымы вә тәрифими көрәндә
Һәмдунјан кәндини мәнә бағышлады.
Маликијәти үчүн бәзәкли хәт (јәһни барат) верди,
6090 Гызыл шаһын мөһрү илә мөһкәмләнди:
- «Ки, бу кәнд бүтүнлүклә
Биздән нәсилбәнәсил Низамијә
Хәрәчсиз һалал мүлк верилди,
Гијәмәтәдәк онун һалал мүлкү олду.
Һәр кәс онун доғрулуғуна инанмаса,
Мәним дүшмәнимдир, аллаһ онун чәзасыны версин.
Әкәр бир хәсис она тәһнә вурса,
Ваһимәдән башга онун һеч бир һәмдәми олмасын.
Зәмәнә дурдугча ләһнәт кәлсин,
6095 Евлады ләһнәт охуна нишан олсун».

Елө ки, иши дүјүнләмишин иши ачылды,
Хэзинәнин гапысыны ачыб бәзәди,
Ичәрим и аллаһын мәрһәмәти илә,
Ешијими шаһа ләјиг хәл'әтләри илә [бәзәдим].
Өз тәшриф илә фарманымы вердикдән сонра
Итаәткаһыма гајытмаға ичазә верди.
Хошбәхтлиләр кими шаһа јахынлашдым,
Маһмудун тахты илә орадан дөндүм.
Кетмәјим һачыларын Кә'бәјә тәрәф кетмәси кими иди,
6100 Гајытмағым Әһмәдин ме'рачдан гајытмасы кими иди.

Ешитдим таныдыгын пахыллардан бири
Ки, хәлвәтдә кисә гачыран оғрудур,
Сурәтдә Јусиф иди, [лакин] чанавар доғурду,
Ловзун ичиндә алмаз верирди, деди:
«Еј һаггыны дүнја танымаян [Низами],
Нә үчүн бу гәдәр тәшәккүр едирсән?
Көјләр ајагындан өпән бир кәлине
Хараба бир кәнд челиз верирләр.
Бир кәнд, о да нә кәнд—дарысгал күрә,
6105 Ени илә узуну жарым ағач да олмас.

Кәлири јохдур, кисә бошалдан хәрчи вар,
Јазысыны Абхаз мүлкү жарылыға көтүрүр.
О хараба торпагда сәһибсизликдән
Мүсәлман тавада биширдијини кафәр јејир». Мәнә пахыллыг едәнә белә чаваб вердим:
«Не'мәт јејән кәрәк нашүкүр олмасын.
Еј лағым вуран оғру, нијә кәрәк
Мәһтаб кими о виранонин үстүнә дүшәсән?
Мәним һәмдимә (јә'ни шүкүрмә) бах, һәмдунијан нәдир,
6110 Белә бир һәмд онун ијирмисинә дәјәр.

О кәнддә бир иш—әкин көрүрсәнә,
Мәним һәр сөзүмдә бир беһишт тапарсан.
Әкәр онун дән долу сүнбүлү варса,
Мән сүнбүл-сүнбүл дүрр дәнәси кәтирирәм.
Әкәр онун сых бир мешәси варса,
Мәним јүз гүмари уд мешәм вар.
Әкәр ондан Фәрат сују фејз алырса,
Мәним сөзүмдә дирилик сүјуни фејзи вар.
Әкәр она харабалыг үз верибсә,
6115 Шаһын бәхти харабалары абад едәндир.

Мәним кими гијмәти бир өлкә олан, зәкки хәзинә,
Учузлугда о торпагдан учуз тутулурам.
Лакин о беһишт әсәслија кәрә,
Һәр саат аллаһа шүкүр едирәм.
Мәним шүкүрүм мала кәрә дејил,
Она көрдир ки, бу һалал музддур.
Бир халвар сәдәфдән бир дүрр јахшыдыр,
Саф [булаг] сују кур селдән јахшыдыр.
Аләм шаһы о кәнди јох, истәјирди
6120 Он [кәнд] бағышласын, чүнки хидмәтим она дәјәрди.

Лакин шаһ гәнаәтими көрүинчә,
Истәјини еһтијачына көрә вилајәт бағышлады,
Мәнә о кәнддән кечә-күндүз бу дөләт басдир ки,
Бу күн чәһад етмәк әзминдәјәм.
Дуамын өн дәстәси ораја гачыб,
Бүтүн кечәни һиммәт гылынчы чәкибдир.
Һәр кечә онларын гылынчы илә мүчәһид кими
Бир кафәр бојуну вурурам.
Бағышлајан шаддыр, мән дә разыјам,
6125 Сән фүзуллуғундан газандыгыны тез апар хәрчлә.

Мән нә дејирдим, сөз атыны һара сүрдү!
Һара кедирдим, јүкүм һарада галды?
Шаһ султаныг-нөвбәтнини чалдыран кими,
Аләмдән фәтиһ тозуну силиб апарды.
Әзәмәтини [күндә] беш нөвбә фәләјә галдырды,
Һуфузу једди иглими сундырды.
Тәблинин сәси дејирдин ики мил кедир,
Кими билирди ки, о, көчмәк тәблидир?
Дөһүлүн (јә'ни тәблин) сәси дејирдин ики ајлыг [мән-
зилә] чатыр,
6130 Кимин үрәјинә дамарды ки, шаһ көчмәкдәдир,

Онун тахтада отурмағы чох аз олду,
Илдырым кими доғулмасы илә өлмәси бир олду.
Чаванлыг багындан бир бар јемәмиш,
[Искәндәр] кими дирилик сүјундан [бәһрә алмамыш],
Бәдхәһин јарасы илә шәһид олду. [Онун чәзасы]
О дүнјада бу дүнјадан артыг олсун.
Бу харабадан фәләјә үч паја вурду,
Торпаг вә су пәјаларындан кечди,
О дәрја кетдисә, бу дүррләр јериндәдир,
6135 Мәним үзүмә ондан даһа чох гапылары ачарлар.

- Экэр о, көвһәрә тәрәф тез [кетмәк] эзминдә олдуca,
Көвһәрин нәсәбинн сахлајанлар сағ олсун!
Она рәһмәт фејзи саги олдуca,
Варисләринә дүңја баги олсун!
Экэр она торпаг тахта табут вердисә,
Бу тахт үстүндә отуранлардан бола ираг олсун!
О тачсыз олдуca, [аллаһын] ризасы она тач олсун!
Бу тачдарларын башы сағ олсун!
Хүсуcилә шаһлар мүлкүнүн варис,
Хејирхаһларын дуасынын мәгсәди,

6140

[Аллаһын] көмәк етдији Нүсрәтәддин ки, каниат
Онун адындан көзүнә ишығ алып,
Шаһларын пәнаһы, бөјүк атабөј,
Фиридуи киши аләмә мүбарәк олсун!
Әбубәкр Мәһәмәд ки, онун одаләти
Әбубәкри вә Мәһәмәди шад едәр.
Билијинә [көрә] једди улдуз шәкәр күлүшлүдүр,
Доғгуз фәләк гуллуғунда көмөр бағламышдыр.
Шаһлығда тачдарларә тач бағышлајан,
Дөвләтдә шаһларын јадикарыдыр.

6145

Уча тахтынын ајағы улдуздур,
Фәләјин өндүјү јер атынын дырнағдыр.
Тахты һәр заман өлкәләр тутмағда
Өлкә онун ағалығынын восигәси олсун!
Дүңјаја әбәди оларағ чаһан падишаһ олсун,
Нәји истәјрисә, камына чатсын!
Қам алмағда сәадәт она јар олсун,
Јашајышы сәадәтлә гоша олсун!
Сөзү сәадәтлә гуртардым,
Вәрәги ки, бураја чатдырдым, бүкүрәм.

6150

Низамијә һәр кәс рәһмәт сөјләсә,
Истәрәм ки, онун руһу шад олсун!

Б. 5 Дини рәвәјәтләрә көрә, Давуд алды пәјғәмбәрин кәзәл сәси вар имши, дини китабы олан Зәбуру хош авазла охујармыш, Дәәбијјатда «давуди нәғмә» вә «давуди сәс» кәзәл нәғмә вә хош аваз мәнасында ишләнишидир. Низами өз китабыны Зәбур адландырмағла тәвәзәкарлығ етмишидир. Чүнки Зәбур Гуранын гаршысында рәвнәгсиздир. Јәни, јаздығым Зәбур олса да, онун шөһрәтини артыр.

Б. 7. Икинчи мисра. Хәллүх Орта Асијада өз кәзәлләри вә әтр-ријјаты илә шөһрәт газанмыш, Гырлығ түркләринин сакин олдуғу бир шөһәр олмушдур.

Б. 42 Алты чәһәт—доғу, баты, гузеј, күнеј, јухары вә ашағдыр. Дәрд көвһәр—су, од, торпаг вә күләкдән ибарәтдир.

Б. 61 Зүннар, бүтпәрәстләрин ибадәт едәркән белләринә бағладығлары кәмәрдән ибарәтдир. Хачпәрәстләрин бојууларына салдығлары хачын ипни вә ја зәнчиринә да зүннар дејиллир. Јәни һејранлығ мәни вадар етди ки, јүз дәфә диндән дөнүб бүтпәрәст олум.

Б. 64 Биринчи мисра. Дајирәни рәсм едән аләт—пәркар башағы, өз әтрафына фырланыр, бу чәһәтдән сәркәрдән адланыр.

Б. 66 Дини рәвәјәтләрә көрә, Ибраһим Хәлилин атасы Азәр бүтјонан имши. Ибраһим Хәлил бүтләрә ситајиш етмәјиб, онлары сындырмыш вә аллаһа ситајиш етмәји атасына вә халға тәклиф етмишидир. Јәни, әввәләчә бүтпәрәст олсан да, көндүнү тәмизләмәклә ничат тапа биләрсән.

Б. 70 Биринчи мисра. Үзәррик, чөлдә вә зәмләрдә битән кирдә, саф јарпағлы от гисмидир. Гара тумлары вардыр. Халғ арасында олан инама көрә, көзә кәлмәкдән горунмағ үчүн онун тумларыны ода атырлар, гәлиз вә гохулу түстүсү олур.

Б. 77 Чәһрә, јуну әјриб илә чевиран аләтдир. Јәни, әкәр гары чәһрини фырлатмаса, о, һәрәкәтә кәлмәз. Доланан чарх да бир фырладан вар. Бурада сәбәбијјәт мәсәләсинә тохунулур.

Б. 81 Әсли јунанча олан үстүрлаб, улдузларын мөвгејини өлчүб мөјјәнләшдирән аләтдир. Астролоғлар бу аләтдән истифадә елмәклә кәләчөкдән вә инсанларын мүғәддәрәтиндән хәбәр верирләрмиш. Јәни, аллаһын фејзи олмаса, тәфәккүр үстүрлабыны ишығландырмаса, һеч бир һадисәни әввәлдән көрмәк олмас.

Б. 83 Шөвә бир нөв мәдән дашыдыр, гаралығда мөшһурдур вә гаранлығын рәмзидир. Јәни, әкәр аллаһын ады илә истәсән, шөвә нур сачар, аллаһын ады олмаса, Ај да нур сачмас.

Б. 117 Јетмиш ики јол дедикдә, јетмиш ики мөзһәб нәзәрә алыныр ки, Низамијә көрә, онлардан јалныз бири доғру јол—күл, галаңлары әри јол—тикандыр.

Б. 145 Јетим дүрр, бир сәдәфдә бәсләнилмиш јекәнә дүррдүр,

ири олдугуна көрө гижматлидир. Мөһөммөд ушаг икөн ата-анадан жетим галдыгына көрө, «жетим дүрр» адлаңыр.

Б. 148 Икинчи мисра. Нүбүввөтэ—пейгәмбарлијэ јенилик кәтирмәк, јени дин—ислам динни кәтирмәјэ ишарәдир.

Б. 151 Икинчи мисра. Маимудлуға чатмаг султан Маһмуд кими һөкманлыға вә хошбахтыға чатмаг демәкдир. Бурада Мөһөммәдин пейгәмбарлијэ чатмасы нәзәрдә тутулуур.

Б. 160 Икинчи мисра. Мөһөммәдин дүшмәнләрдән гачыб мағарада кизләмәси вә ореда илан вә көртәнкәлә илә бир јердә галмасына, бир нөв үнс тутмәсина ишарә олунуур.

Б. 161 Мөһөммәдин дүшмәнләр тәрәфиндан дашла вурулуб дишләринни сийдырылмасына вә додағынын парчаланмасына ишарәдир.

Б. 176 Шаһларын сарајы гаршысында күндә беш дәфә тәбил чалынармыш. Јә'ни, гушлар өз нөгмәләри илә аллаһа ситәјиш етмәјэ башладылар.

Б. 178 Туған шаһ түрк һөкмады вә Гара хан сәркардәдир. Јә'ни, сөз султаны гәләм сәркәрдәсина гылыңч вериб јазмағы она тагышды.

Б. 190 Дини рәвәјәтләрә көрә, Исанын мүгәддәс нәфәси илә өлүләр дирилир вә Муса әлини гаранлығда галдырдығда ишыг сачырмыш. Бу бейтдә һәмни мөчүзләрә ишарә олунуур.

Б. 220 Тәмғач гәдим Түркүстан шәһәри олмуш, Чач исе индики Дашкәндин гәдим адыдыр. Шушәт Хәзистан әјәләтинин бир шәһәридир, нәфис парчалары илә шәһрәт газанмыш иди. Бу бейтдә һөкмадарын өлкәсинин вус'әтијә вә фәтуһатына ишарә олунуур.

Б. 268 Икинчи мисра. Мөһөммәд сөзүндә ики «м» һәрфинин ики әләмини гулағында сырға олмасы, Атабәј Мөһөммәдин ики әләми фәтһ етмәси демәкдир. Јә'ни, һәм бу дүнијада, һәм дә ахирәтдә хошбәхтдир.

Б. 269 Әрәб әлифбасы илә «әләм» сөзү ики бир-бириндә әһри һиссәдән ибарәтдир. Куја әләмин бир, Мөһөммәдин ики «м» һәрфи олдуғуна көрә, әләм пахыллыгдан икијә бөлүнмүшдүр.

Б. 272 Арарат дағынын гәдим ады Чуди дағыдыр. Туфан гуртарадан сонра Нуһун кәмиси Чуди дағынын үстүндә јерә отурумшуду. Јә'ни әкәр сәхавәти чошса, Нуһун туфанындан кечиб, Арарат дағыны ашар.

Б. 289. Јә'ни Јерин чилөву онун әлиндәдир. Һәрчәнд ки, Јерин өзү дә өкүзүн үзәриндәдир. Гәдим тәсәввүрләрә көрә, Јер өкүз үзәриндә, өкүз балыг үзәриндә ваге олудуур.

Б. 297 Икинчи мисра. Дөрд тәкбир демәк дөрд дәфә «аллаһу әкбәр» демәкдир ки, өлүмә ишарәдир. Чүнки бир мүсәлман өлдүкдә онун өлүмүнү хәбәр вермәк үчүн азан верилур вә азан дөрд тәкбирлә башлануур.

Б. 303 Абхаз вә Дәрбәнд Гағразда, Хәрәм вә Сәмәргәнд Орта Асијададыр. Јә'ни, һөкманлыг етдији вилајәт Абхаз вә Дәрбәнд олса да, Хәрәм вә Сәмәргәнддә шөбхун вурду. Шөбхун вурмаг кечә илә гәфләтән дүшмән үзәринә һүчума кечмәк демәкдир.

Б. 311 Биринчи мисра. Әфсанәјә көрә, Зәһһакын чийинләриндән чыхан иланлар инанс бејни јейримшләр. Јә'ни, Зәһһакын иланлары Чәмшидин бејинни једиләр.

Б. 324 Биринчи мисра. Чипал вә Фәфур Түркүстан вә Чин

шәһәрләриндән олуб, нәфис парча вә чини габлары илә шәһрәт газанмышлар.

Б. 326 Икинчи мисра. Дини рәвәјәтә көрә, гарышга чәјирткәнин гычыны Сүләјманә һәдјијә апармыш вә Сүләјман ону гәбул етмишдир. Бурада һәмни рәвәјәтә ишарә олунуур. Әлбәттә, чәјирткә өздүлүндә Сүләјманә һәдјијә ола билмәз, фәгәт гарышганын фәдакарлыгы ону гижмәтләндирмишдир.

Б. 360 Икинчи мисра. Хиляфәт дөврүндә мүсәлман олмајан лакин мүгәддәс китаблардан биринә инанан өлкәләрдән алынан веркијә чизјә дејиллири.

Б. 378 Јә'ни, дүшмәни јандыран көмүр, зоғал халга уд түс-түсү кими хош кәлир. Миррих һаман Марсдыр ки, гәдим јуналарда олдуғу кими, Шәргдә дә мүһарибә рәмзи вә нумәјәндәс сајылырды. Астролокијада бу улдуз нәһс, фәләкәт әләмәти һесаб едиллир. Лакин куја Зәнәбдә оландә нәһслик вә фәләкәт ондан кечиб, уғурулуур.

Сәјјарәларин һәрәкәт мүстәвәси Еклиптика (јә'ни Күнәшин һәрәкәт мүстәвәси) илә мухталиф бучалар тәшкил едир. Одуур ки, һәр сәјјарәнин орбитә Еклиптика илә ики нөгтәдә касишир. Бу нөгтәларин биринә Рә'с (јә'ни баш), о биринә исе Зәнәб (јә'ни гүјрүг) дејиллир.

Б. 386 Бурада мүбәлиғгәдән истифадә едилмишдир. Јә'ни, гылыңчыны дөнизә вурса, Јери бөлүб балыга чатар вә балыгын белиндә дајаныб Јери сахалајан өкүз кинајә илә онун кејфини сорушар. Дөнизин балыгы илә Јерин балыгы бурада мүнасибәт шөк-линдә ишләнмишдир.

Б. 399 Икинчи мисра. Булуз јүкәклијә чатынча су бухар һалындан јағыша чевриллир. Бурада исе су ади су дејил, абры мө'насында ишләнир вә һәр ки һаләтдә мө'на верир. Мәдд етдији шахси шаир күнәшә, өзүнү булузда охшадыр вә булузун өз һәд-дини ашыб ораја чатмасы илә үзүнүн сујунун төкүлмәси бир олду.

Б. 499 Икинчи мисра. Јә'ни, ешг әләминдә Кә'бә илә хәрәбат арасында һеч бир фәрг јохдуур, она көрә ки, икисиндә дә севки һөкм сүвүр.

Б. 522 Икинчи мисра. Зәнд охујанлардан мөгсәд зәрдушти-ләрдир. Бә'зи мәнбә'ләрдә Зәнд китабынын Авестадан фәргли олуб, јени бир дини китабын олдуғу вә әксәр һалларда Авестанын әлејиннә чыхдыгы јазылмышдыр. Зиндиг һәмни китаба инананларла дејилмиш вә онлар кәфәр кими бахылмышдыр.

Б. 546 Икинчи мисра. Јә'ни, пейгәмбәрә мөчүзә тә'сир етмәз. Низами өзүнүн сарысламз инамына ишарә едир.

Б. 636 Биринчи мисра. Гур Әфғаныстанда Гәзијенин чәнубун-да ваге олмуш дағылг бир јердир. Инди Һазарстан адлануур.

Б. 647 Икинчи мисра. Атын пејини вурмаг вә ја кәсмәк онун гычыны кәсмәк вә ја чолаг етмәк демәкдир.

Б. 701 Икинчи мисра. Мани зәрдушти, будаи вә мәсиһи дин-ләриндән истифадә едиб, јени бир дин ичад етмиш вә бир чох өлкәләрдә, хусусилә Орта Асијада кешип јајылмышдыр. Мани 215-дә доғулуш вә 276-да өлдүрүлүшдүр. Дини тә'лимларини савадсызлар арасында јајмаг үчүн, маһир рәссам олдуғуна көрә, Әржәкк вә ја Әртәнк адлы китабыны көзәл миниатурләрдә бәзәмишди. Бу чәһәтдән маһир рәссамы әдәбијәтдә чох вахт Манијә охшатмышлар.

Б. 702 Биринчи мисра. Игладуе (ерамыздан эввал 306—283) мөшһур Јунаи ризазјјатцысыдыр. Һәндәсә әлминдә дунја шәһрәти газаныш вә китаби мұхтәлиф дилләрә тәрчүмә олуимуш, орта әсрләр боју мақтабләрдә дәрслик кими охунмушдыр. Нәсирәддин Туси бу китаба шәһр јазмышдыр.

Б. 932 Нәбид вә ја нәбиз шәрәб демәкдир. Бурада Ширинин алындан вә ачы-ширин антонимләриндон истифадә едилмишидир. Јәни, Ширин әлиндә шәрәб тутуб сәгиләк етмәклә өз ширинлијини вә ачы шәрәбин нәш әсиндон дунјаны сәрхәш етмишидир.

Б. 955 Һинду бурада гәрәтчи вә оғру мәнәсындадыр. Јәни, Ширин көндүнү чаланы ахтарыб тапмаг үчүн түркләр кими ат чалан вахт бүтүн түркләр назынын гурбаны олмушдулар. Низамидә түрк кәвәд, гәһрәман вә икид мәнәсында ишләмишди.

Б. 947 Биринчи мисра. Бәнәтүннәш (Һәрфи тәрчүмәдә—Нәш гызлары) Бөјүк Ају бүрчүдур. Бу бүрчә бир-бириндон аралы једди улдуз дахилдир. Бу улдузлар әдәбијјатда пәрәкәндәлик рәзмәи кими ишленир. Јәни, Ширин ишарә едән кими башына топланмыш гызлар дағылдылар.

Б. 1009 Јәни, һәлә үзүнчү түкү чыкмамышдыр, күншә вә булуд она завал јетирә билмәз. Биринчи күншә мөчәзи мәнәда ишләмишидир.

Б. 1013 Дини рәвәјәтләрә көрә, Гарун адлы варлы вә хәсис бир шәхс Муса заманында јашамыш вә Мусанын тәклифләрини јеринә јетирмәдијини үчүн гирх хәзинәси илә бирликдә јерә батмышдыр. Бир сыра Шәрг халлары әдәбијјатында Гарун һәдәсиз дәрәчәдә варлы вә зәнкин олмаг рәзмәзидир. Јәни, әкәр сәхавәт әлини аса, бирчә кечәдә Гарунун хәзинәси илә бәрәбәр папағыны да јелә вәрәр.

Б. 1017 Биринчи мисра. Бурада једди тәхтдән мөгсәд једди иглимдир ки, бүтүн Јер үзүнчү әһләт едир. Јәни, бүтүн Јер үзүнчү һекмдарыдыр.

Б. 1055 Бәнәтүннәш улдузлары дағынлыгыдыр вә Пәрвин (Үдкәр) бирлик рәзмәи кими әдәбијјатда ишләмишидир. Јәни, Бөјүк Ају бүрчүнүн улдузлары кими пәрәкәндә олмуш гызлар Ширинә сары кәлб онун башына топлашдылар.

Б. 1067 Биринчи мисра. Сујун алында од алышдырмаг ики мәнәда ишләмишидир—бири атын тәрәјнәб гызмасы вә икинчиси су кими ләтиф Ширинин онун белиндә оларкән ода дөнүб алышмасы нәзәрдә тутулур.

Б. 1068 Бурада бәдирләнмиш ајдан мөгсәд Ширин, кечә дедикдә исе Шәбдиз нәзәрдә тутулур. Јәни, әкәр Шәбдизә минмәк чох лазымдырса, сәнин хәтрин ондан чох әзиздир.

Б. 1140 Икинчи мисра. Шәра ики улдузун адыдыр ки, онлары ики бачы да дејилер. Шәраји-Шами Кәлби-әсғар (кичик ит) адлы улдузлар топлусунда, Шәраји-Јомани Кәлби-әкбәр (бөјүк ит) улдузлар топлусундадыр ки, ишими јарымкүрәнин ән парлаг улдузларындандыр.

Б. 1180 Икинчи мисра. Ики мәзһил бир мәзһил етмәк, ики күнлүк јолу бир күндә кетмәк демәкдир ки, сүр'әтли кедншә ишарә олунур.

Б. 1194 Икинчи мисра. Нәхшәб Бухара јакынлығында бир јер ады олмуш, Мүғәннә ләғәби илә шәһрәтләмиш һәким ибн-Әта чивә вә башга филизләрдән бир ај дүзәлдиб, Нәхшәб галасынын ба-

шында јуксалтмиши. Бу ај 24 километрә гәдәр ишыг сачармыш. Бу онун мө'чүзәси һесаб олунурду.

Б. 1197 Биринчи мисра. Һәвәсәли дурна вә балыгудан (пәликан) гушунә дејилер.

Б. 1260 Икинчи мисра. Јерадамы чөлдә битән вә көкү адама бәнзәјхән бир тибби биткнини адыдыр. Хосров фүрәсәти әлдән вәр-дијинә көрә өзүнчү јерадамана охшадыр.

Б. 1289 Биринчи мисра. Дини рәвәјәтләрә көрә, Сүләјман һәм шаһ, һәм дә пәјғәмбәр олмуш, куја һејванлары вә гушларын дилини бيلمш вә дивләри вә пәриләри өзүнә табе етмишдир. Шәрг дә Сүләјманын пәриләри өзүнә рам етмәсинә ишарә олунур.

Б. 1401 Биринчи мисра. Зәңчәфрә гирмызы бојадыр ки, мө'дәндән вә бир нөв нәмәтод турдундан әмәлә кәлир, чивә мөһлу-лундан да алыныр.

Б. 1430 Мани ерамызын үчүнчү әсринин орталарында доғу-муш маһир бир рәссамыи адыдыр. Пәјғәмбәрлик иднасында олуб, Эржәнк вә ја Әртәнк адландырдыгы вә көзәл шәкилләрдән ибарәт олан китабыны өзүнчү мө'чүзәси елан етмишдир. Шәрг әдәбијјатында Мани маһир рәссам рәзмәзидир. Јәни, Мани кими гуд-рәтли фырчаја маләк олан Шапур јери өлдү.

Б. 1441 Икинчи мисра. Мүғәннә әрәб дилиндә нигабми демәк-дир. Һәким ибн-Әта адлы бир шәхсин ләғәбидир. Она көрә ки, ни-габла үзүнчү өртүб адамларын гаршысына чыкырыш. Мәрвин јакынлығында ападан олмуш, аббасиләр хәлифәси Әлмәдди әләјһин-и үсәјн тәшкил етмиш вә 785-чи илдә мөғләб едилмишдир. Нәхшәб галасында гујудан сүн'и бир ај чыхарыб, кечәләр үзүн мө-сафәјә ишыг салырыш. Бейтдә Мүғәннә кими ај доғурмаг буна ишарәдир. Јәни, Ширин ај кими үзүнчү кестәрдир.

Б. 1451 Икинчи мисра. Бир түклә дөшү гыча бағламаг, белин ичәллијинә мүбәлнғә илә ишарәдир.

Б. 1452 Биринчи мисра. Хозистанын шәкәри мөшһур имиш. Јәни, Ширин Хозистанын шәкәрини ағзында кизләтмишидир. Дили-нин ширинлијинә ишарәдир.

Б. 1458 Шәбдизин рәнки гара олдуғуна көрә, Низами ону бә'зән Шәбрәнк, јәни кечә рәнkindә, кечә рәнкли, гара адландырдыр. Бурада ај дедикдә Ширин нәзәрдә тутулур ки, кечә илә ајдан да тәнасүб мө'лумдур.

Б. 1475 Бач пәһләви дилиндә сөз демәкдир, бәрәсм исе нар ағачы чөпләриндән ибарәтдир ки, сүфрә башына гојулурмуш. Зәр-душтиләр сүфрәни ачаңда бир дуа охујурдулар. Буна бачубәрәсм мәрәсини дејилмиш. Јәни, Хосров бујурду ки, сүфрә ачылама дуасыны охусунар.

Б. 1542 Дини рәвәјәтләрә көрә, Кәп'андан олан Јо'ғубун оғлу Јусиф гардашларынын хәјнанәти үзүндән узун мүддәт итмиш вә атасы онун дәрдиндән ағлајыб кор олмушдур. Јусифтин итмәси јакынлығы вә көзәллијин әлдән кетмәси демәкдир. Јәни, Хосровун атасынын сарајында әдәләт олмадығы үчүн заманә Јо'ғубун дағы-ны онун бағрына басды, ону кор етдиляр.

Б. 1549 Бәғәм ағач адыдыр, онун нилә гарышмасы нилин кәј-фијјәтини ашағы салыр. Јәни, Хосров билди ки, дөврән инсанә халис бир шәј вәрмир, онун нили бәғәмли, шәһиди исе сиркәли-дир. Ачы вә ширин һәмишә гошадыр.

Б. 1553 Икинчи мисра. Әдәм јолуна гәдәм гојмаг, фәнаја вәр-

маг. өзүндөн кемчөк демөкдир. Инсан өлөнөдөк дөрд вэ гагьы чэкир, жалыз өлөндөн сонра бу жүкдөн азад олур.

Б. 1367 Сүнбүл доланда башыны эйир, арпа исэ јетишөндө саралыр. Икинчи мисрадакы арпа чэки миҗасыдыр. Ја'ни, сонин дөрднн мөним гөддини бугда сүнбүлү кими бүкүдү, рөнкими арпа кими саралтды. Фөгөт сөндөн бир арпа агьрылгында хејир көр-мөмиш мөни ээиб үјүттүн.

Б. 1569 Низами өз зөманасиндөн шикајот едир, Иса кими инсанлардан арылыб көјлөрө чөкилмэсини, жүксөклөрө гаалмасыны арзулајыр.

Б. 1658 Икинчи мисра. Сүлејман вэ Билгејис нағылы эи гөдим сөвкн эфсанөлөриндөндир. Гарышга илэ Сүлејманын нағылы да мөшһурдур. Бурада Хосров Сүлејмана, Ширин Билгејисө бөндөдлөмшидир. Сүлејман вэ Билгејис дө тамч төхт саһибн идилер.

Б. 1698 Низами бурада Нұшабөнии вэ Ширинин түркүлүјүнө ишарэ етмишдир. Ја'ни, Хосров Кејхосров нөслинэ мөнөсүбдурса, биз дө Эфрасијаб нөслинэ мөнөсүбүг.

Б. 1711 Бүрчис вэ ја Мүштөри Күнөш системи сөјјаралөриндөндир. Јердөн 1295 дөфө бөјүкдүр вэ атрафында 12 ајы вар. Нанид һаман Зөһрә улдуздур ки, Күнөш системи сөјјаралөринни икинчисидир. Гөдим јуанларда бу улдуз мөһабэт илаһөс адланырды. Бөјтдө Күнөшнн доғмасы тэсвир олунур. Ја'ни, Күнөшнн илк шуалары үфүгдөн бојаныб Бүрчис вэ Нанид тохунараг оилары мөһв етди. Нава ишығланды, улдузлар эријиб кетди.

Б. 1728 Сөндөл Гиндистанда битөн ағачдыр. Онун будағларынн одунчагы лифсиз вэ чөх мөһкөм олур. Ағ, сары вэ гырмычы рөнкли сөндөл мөшһурдур. Сөндөл кезэл етир јајыр, ондан гајрылмыш мөбел отага кезэл рајинө верир. Сөндөл башағрысына дөрман кими дө ишлөнир. Шаир дејир ки, чөвкән ојунунда сынан ағачлар јерө төкүлүб көјөрдн вэ ојун о гөдөр узун вэ шиддөтлн олду ки, Ајын бу һај-күдөн башы ағрыды. Фөгөт Аја гөдөр гаалхан сөндөл тозу илэ Јер Ајын башағрысыны апарды.

Б. 1770 Филгулағы вэ өкүзкөз чычөк алдарыдыр. Филгулағы бө'зөн сүсөн күлү мө'насында да ишлөнмишдир. Ја'ни, шимал күлөјн шиддөтлэ өсиб чычөклери бир-бирине вурду.

Б. 1790 Мүфөрреһ нөсими шадлыг көтирөн мөһ демөкдир. Дөваүлмүск (мүшк дөрманы) исэ алдннан бәлли олдуғу кими, мүшкдөн һазырланмыш вэ инсаны гөм-гүссөдөн азад едөн дөрмандыр. Ја'ни, фөрөһ көтирөн мөһлэ элбир олуб, дөваүлмүскү өз этри илэ көјә гадырыбдыр.

Б. 1791 Икинчи мисра. Туба, дини рөвајөтө көрө, бөһиштдө олан бир ағачдыр. Туба бағы дөдиклө, бөһишт нөзөрдө тутулур.

Б. 1828 Ја'ни, ағ үзүнү өпүб көјөртмөклө санки үзүнө һахышы ипәкдөн өртүк салырды.

Б. 1847 Чөмшидин гиблөс күнөш вэ шөрөб мө'насында ола билөр. Ја'ни, Хосров Фиридун тохтиндө эјлөшиб, элиндө чам тутмуш. Вэ ја Хосров көндүнү күнөшө, Ширинин чөмәлына вериб она ситајиш едирди.

Б. 1901 Икинчи мисра. Пөнахосров, (пөнаһи-хосров) шаһын пөнаһи демөкдир. Ја'ни, мөһ Хосровун элиндөн һоғул—мэээ вэ чам алдығына көрө, эи бөјүк шаһлар бөлө мөһө гулдар.

Б. 1914 Икинчи мисра. Узүк-узүк ојнамаг инди дө Азәрбајчанда вэ бир сыра Шөрг өлкөлөриндө мө'мүлдүр. Ја'ни, Хосров

сөһәрөчөн о көзөллөрлө эјлөнирди вэ үзүјү тапа билмирди, мурадына чата билмирди.

Б. 1920 Көулүн ичнәлији вэ көрәкклији инди дө ел арасында шүшөшө охшаддыр. Фөләјин шүшөбазлыг етмәси Күнәшнн доғмасына ишарөдир. Һәм дө фөләјин Күнәшндөн эл чөкиб, шүшө кими парлаг көзәллөрә вурулмасы мө'насында ола билөр.

Б. 1960 Шамамадан мөгсөд Ајдыр, шөмајил исэ чәј вэ ја көлдөн ибарәтдир. Ја'ни, Ај суја дүшүб өз сиррини онун гулағына сөјләјирди. Сәбә јели исэ бу сирри этрафа јајырды.

Б. 1977 Јада күнүн исти вахтында шораныг узагдан ахар чәј бөнәјир вэ буна илғым дејилер. Онун далынча көдөн сусуз адамлар су эвэзинә ағызларыны торпагла долдурурлар, ја'ни һәлак олурлар.

Б. 1985 Зөкат, ислам шәрәтинә көрә, малын мүзөјјөн һиссөсидир ки, ону ајырыб еһтиҗасы олан адамларә верирлөр. Гаһ-гаһга дүјүлмәк бурада һәм мәчәзи, һәм дө мүстөгөим мө'нада ишлөнмишдир. Ја'ни, күлүмсөјиб көзәллијиндөн бөһрә вермөклө онун зөкатыны вермиш оларсан вэ завала кәлмәссән.

Б. 1993 Эҗиг—додаға, алмаз—дишө, эф'н—сача, зүмруд—көзө ишарөдир. Мөшһурдур ки, эф'н зүмүрдө бахан кими көзлөри кор олур. Бу бөјтдө шаир һөмин мөтләбн нөзөрдә тутур. Ја'ни, додәғны дишлөди вэ гырврым сачы илэ көзлөрини өртдү.

Б. 2019 Икинчи мисра. Эјјүг көһкөшанын сағ тәрөфиндөки гырмызы рөнкө чалан ишығлы улдузун адыдыр, астрономијада она Капелла дејилер.

Б. 2190 Икинчи мисра. Гулаға чивэ төкүлсә кор олур. Јерин гулағына чивэ төкүлмәкдөн мөгсөд атларын кишәмә сөсиндөн јерин гулағынн кар олмасы, батмасыдыр.

Б. 2197 Ја'ни, гартал пәрли оклар инсанлары јараламагла гава булашыр, мурдар јөјөн гузғунлар үчүн рузу һазырланырды.

Б. 2236 Эрөб зәрбүлмөсөлинә ишарөдир: Гөзә көлөндө фәзә даралыр. Биринчи мисрада исэ чин чинас кими ишлөнмишдир.

Б. 2238 Бу вэ бундан сонра көлөн дөрд бөјтдө сөјјаралөрин мүхтәлиф бурчлөрдө олмасы тэсвир олунур. Астрологијада куја бу вәзпәјөт хош тале вэ сәадәт көтирир.

Б. 2239 Сөвр эрөбчө өкүз демөкдир. Бурада 12 бурчдөн икинчи бурчун адыдыр ки, јазын орта ајы олур. Зөһрә Күнөш системинин икинчи планетидир. Јеро эи јахын планетидир. Хөрчөк дөрдүнчү бурчдур ки, јајын биринчи ајы олур, Бөрчис дө улдуз адыдыр ки, она Мүштөри дө дејилер. Тәслис вэ тәсдис үчө вэ алтыҗа бөлүндүк демөкдир.

Б. 2240 Гәмөл биринчи бурчдур, Күнөш илинин биринчи ајы вэ јазын башланғычдыр. Дөлв оибиринчи бурч, гышын орта ајы вэ Зүһөл һаман Сатуридыр ки, Күнөш системинин Мүштөриндөн сонра эи бөјүк планетидир.

Б. 2241 Үтарид Күнөш системинин планетидир, Чөвзә әкиз ушағлар шөклиндө тэсвир олунан улдузлар топлусудур, Мәрих һаман Марсыр ки, Күнөш системи планетидир.

Б. 2245 Икинчи мисра. Сүрәјја һаман Үлкәр (Плејад) дыр ки, алты улдуз топлусундан ибарәтдир, она Парвин дө дејилер.

Б. 2312 Икинчи мисра. Дәрсиндөн хөз дүзәлән һөјванларын көбөји атрафындан эмәлө колөң јумшаг дәрјө нифә дејилер. Ширинин сачы паршан олдуғуна көрә мүшкүн, бөдөнн јерә сәриладидинө көрә нифөнин базары касад олмушду.

Б. 2403 Ја'ни, огул да өз нөвбөсүндө ата олачагына көрө, о да өлүмдөн жаха гуртара билмээ.

Б. 2426 Ја'ни, өлкөнүн рөвнәги жердөн көжө умалды. Гөдмилрөдө Јерин өкүз үзөриңдө өз өкүзүн батыг үзөриңдө дајандыгыны күман едирдиләр.

Б. 2470, 2471 Сөһәр шаһәншаһы Күнөш демөкдир, Рум гошуну ишыг, эңчи гошуну гаранлыг демөкдир. Чүнки румлулар аг, зочилрөдө исе гарадыр. Әли нарынчылы Јусиф фәләкдир ки, Күнөш нарынч ки ми элиндә тутмушдыр. Ај турунча бөзәдиллр. Күнөшнин доғмасы илә Ај мәһв олур, рөвнәгдән дүшүр.

Б. 2477 Икинчи мисра. Бир ох мәнзиллиндө узагыг, јајдан атылан охун орта һесабла кедә биләчәји мәсафә гәдәр аралы.

Б. 2587, 2588 Сәјавуш, «Шаһнамә» дастанына көрө, Кејкавусун оғлудыр. Сарај бөһтанына раст кәләрәк Ирандан гачыб Әфрасиаба пәнаһ апармыш, Әфрасиабын газы Фирәнкизлә өвләнмиш, ләкин орада да фитнәкарларын интиригасы нәтижәсиндә күнаһсыз өлдүрүлмүшдүр. Сәјавушун кинини алмаг үчүн чохлу ганлар ахыдылмышдыр. «Кини-Сәјавуш» тәснифи дедикдә һәмнин һадисәјә ишарә олунур. Шәрг әдәбијәтиндә «Сәјавуш ганы» дедикдә һаһа гана ишарә олунур.

«Кини-Ирәч» дә «Шаһнамә»јә көрә гардашлары Сәлм вә Тур тәрәфиндөн өлдүрүлмәси һадисәсиндөн ибарәтдир ки, бунун үстүндә дә Иран вә Туран арасында мүһарибәләр баш вермишдир.

Б. 2618 Рөвајәтләрә көрә, Бабил шәһәриндә маһир сәһрбазлар вар имиш, Сәһрин әсараны буналар һарут вә Марут адлы ики мөләк вермиш, она көрә дә Бабил гујусунда башы ашагы асылмышлар. Ја'ни, Мәрјәм өз јахасыны Шириндөн гуртармаг үчүн ону Бабил чадукәри адландыдыр.

Б. 2627 Дини әфсанәјә көрә, Адәм бөһиштдә тәк галыб дарыхды, аллаһдан истәди ки, она бир һәмдәк жаратсын. Аллаһ онун сол бөјрүндән бир габырга чыхарыб һөвваны жаратды. Бөјтдә һәмнин әфсанәјә ишарә едилр. Нәзәрә алынмалыдыр ки, бу мәнфи фикир Ширин дејил, Мәрјәм сөјләјр.

Б. 2694 Биринчи мисрадакы түк мәчәзи мө'нада ишләнмиш, гејрәт мөфһуму дашыр. Ја'ни, бизим гејрәтимизи чәкмәдијинә көрә мән ону бир түкә белә сәјарам.

Б. 2729 Биринчи мисра. Чөвзән чадусу дедикдә чадуда мөһа рәти олан адам нәзәрдә тутулур.

Б. 2732 Дини рөвајәтә көрә, Исанын анасы Мәрјәм гуру хурма ағачынын јанында отуран ки ми ағач көјөрмиш өз бар вермишдир. Ширин демәк истәјр ки, мәни бәсләјән Мәрјәм ки ми е'чәзкар бир гадын—Мөһин бану олмушдыр.

Б. 2768 Мәрјәмнин оручундан мөсәд Ширинин Хосрову мээәмәт едиб, бир даһа Ширинин вусалына чатмајачагыны билдирмәкдир. Ја'ни, Мәрјәмнин јанында олдугча мөрһумијәтдә галыб Ширини көрә билмәјәчөк. Иса доғулан вахтда онун анасы Мәрјәм оруч иди, һеч кәслә данышмырды (о дөврүн оручу белә имиш), Шаһр бу бөјтдә һәмнин мөтләби дә Мәрјәм мүнәсибәтилә хатырлатмаг истәјр.

Б. 2773 Бурада рүх ики мө'нада ишләнмиш—үз вә шаһматда олан галадыр ки, фареса рүх дејилр. Һөгнөгән дә шаһматда гала шаһа бәрәбәр ола билмәз. Демәли, Ширинилә Хосровун үзү туш кәлә билмәз.

Б. 2834 Утарид фәсилә е'тибарилә Күнәш ән јахын сәјјарәдир. Мүштери исе сәјјарәләрин арасында ирилији илә фәргләнр. Гәдим Рома мифологјясында Мүштери иләһәләрдән бири сәјјарәлимыш. Ја'ни, Шапур Ширинә һиндунун пәријә вә Утаридин Мүштерәјә ситајиш етдији ки ми сөчдә етди.

Б. 2836 Мәчәсти ерамызын икинчи әсриндә Бөтләмјус тәрәфиндән астрономија мөвзусунда јазылмыш китабын адыдыр. Иглидис ерамыздан әввал үчүнчү әсрдә јашајыб һөндәсә елминин осасыны гојан алимдир. Ја'ни, Фәрһад Мәчәсти китабыны охумуш вә Иглидисин чәтин мәсәләләрини һәлл едә билмишдир.

Б. 2847 Көзә күзкү тутуб ишыг саланда көз јумулур. Ја'ни, Күн чыхан ки ми улдузлу кечә мөһв олду, улдуздан олан бүтүн көзләри јумулду.

Б. 2891 Көвсәр һовузу, дини рөвајәтә көрә, бөһиштдәдир. Ја'ни, Фәрһадын дүзәлтдији һовуз о гәдәр көзәл иди ки, Көвсәр һовузу онун элини өпмәјә кәлмишди.

Б. 2927 Икинчи мисра. Једди әндам—баш, дөш, гарын, ики ол, ики ајагдан ибарәтдир. Ләкин бурада једди әндамын чошмасы дедикдә једди әндамдакы ганын чошмасы нәзәрдә тутулур.

Б. 2937 Икинчи мисра. Ағач мәсафә ваһиди олуб тәхминән 6 километрдан ибарәтдир.

Б. 2960 Икинчи мисра. Сүһејл улдуз адыдыр. Куја бу улдузун ишыгы дәрјә рәнк верир, ону гызардыр. Ја'ни, үзүңүн дәрисини гызартмаг үчүн көзүндөн ганлы јаш ахыдырды.

Б. 3063 Ја'ни, Фәрһад Ширинин шәклинди дашда елә һәкк етди ки, санки Мани нәгһас өз мәшһур китабы олан Әржәнкини шәклләрини чәкмишди, Мани вә Әржәнк һагында бундан әввал изаһат верилмишдир.

Б. 3066 Пиж—гурур, гујруг исе һиллә демөкдир. Әтјә'ән һејванлары овламаг үчүн чох вахт тәләјә гујруг гојурлар. Ја'ни, Хосровун гујруру илә һазырланмыш о һилләни гары нечә мөһарәтлә ишләтди.

Б. 3081 Гуруба ишарә олунур. Бајраг—гызаран үфүг, шәфәг, султә, исе Күнәшдир. Ја'ни, гаранлыг ишыға галиб кәлиб, Күнәш батанда, үфүг гызаранда..

Б. 3103 Пәрванә ишыгы көрән ки ми тагәти кәсилди вә өзүнү ода вуруб јандыдыр. Буна көрә дә Фәрһад дејир ки, пәрванәнин ишыг гарысында тагәтәсиз олдуғу ки ми, мән дә сәни јахындан көрмәк истәмйрәм, фәгәт узагдан-узаға ешгинин одуна јаныб дөзүрәм.

Б. 3142 Бу адлары әрәб әлифбасы илә јазанда беш һәрфдән ибарәт олур.

Б. 3162 Ја'ни, алны дашлы дејиләм. Алны дашлы олмаг һәјзәсиз олмаг демөкдир. Фәрһад дејир ки, дашјонан олсам да, алны дашдан дејил, һәјзәсиз дејиләм.

Б. 3163 Алнын бәрк олмасы һәјзәсизлыға ишарәдир. Ја'ни, кимдә ки, ар-һәја олмады, о өз мурадына чатыр.

Б. 3112 Икинчи мисра. Јөгма Түркүстанда бир шәһәрин ады имиш. Бу шәһәр өз көзәлләри илә мәшһур олмушдур.

Б. 3219 Бөдөһхан вилајәти өз кәзәл лә'ли илә мәшһурдур. Ширинин чәмалы күнәшә охшадылар. Чәмалынын нурундан дашлар лә'лә дөнүб, о өлкәнә Бөдөһхан ки ми етди.

Б. 3223 Дәмәвәнд дағы Иранда Тәһранын шимал-шәргиндә-

дир. Ја'ни, даг һејкәлли Фәрһадын даг бојда да гәми вар иди.

Б. 3263 Нәфғат нефт сөзүндән олуб, гәдим заманларда муһарибләрәдә дүшмәнин үзәринә ол пүскүрмәк үчүн мүјәјғән алағдан истифада олуиурду. Һәмин алағ вә ону ишләдәнә һәфғат дејилридә.

Б. 3297 Дини рәвәјәтләрә көрә. Иса дәрдуңчү көјдә улдузларла әһәтә олундуғу һалда көрүмүр. Бу бейтдә һәмин рәвәјәтә ишарә олунмушдур.

Б. 3307 Сәјавуш күнаһсызлығ вә һаһаг ган рәмзидир. Онуи башы кәсилиб төштә атылмышдир. Бурада төшт дедикдә фәләк вә көј һазәрдә тутулуур. Ја'ни, бу көјүн алтында һеч бир күнаһсыз өз башыны горуја биләмәишидир.

Б. 3316 Икинчи мисра. Әбләг вә ја әбләг икиранкли дәмәкдир. Кечә вә күвдүз ики рәнкдә—гара вә ағ олдуғуна көрә, әбләг ата охшадылар вә онун рәфтарыидакы һарыиылығын даиими олдуғу ифадә едилди.

Б. 3318 Биринчи мисра. Тәкјумурталы чәрх дедикдә Јер вә Ај һазәрдә тутулуур ки, бу да чәрхин һаһиһилији вә вәфасызлығына ишарәдир.

Б. 3320. Низаминиң јашадығы вахт шаир Әһвәри Әһивәрди улдузларын сейринә әсәсләниб дөмишидир ки, филан кечә елә бир туфан олачак ки, дүңја бир-биринә дәрәчәк, бөјүк сарајлар учулачак. Фәғәт вәд олунан кәч һеч бир күләк әсмәмиш, һәтта јаддан чыхыб бәјырда јаныг галмыш шам сөнәмәишидир. Низами һәмин һадисәја ишарә едир вә астрологларын үјдурмаларына күлүр.

Б. 3327 Күкүрдә түстүсү һарыиыч дәрһал гурудуур. Доғгуз јетишмәмиш һарыиычдан мөгсәд доғгуз көјдүр. Ја'ни, бизи бу доғгуз гат фәләк күкүрдә һарыиычы гурутдуғу кими гурутду.

Б. 3328 Мәшһур «Јусиф вә Зүләјха» дастанына ишарә олунур. Зүләјханың өз гулуна—Јусифә ашиг олмасыны гәбаһәт һесаб едән достларыны Зүләјха өз евинә дәрвәт едиб, һәр биринә өз һарыиыч вә бычак вериур, һаһиш едир ки, һарыиыч кәссиләр. Ләкин Јусиф мәчлисә дахил олан кими онлар һарыиыч јеринә әләрини кәсмишләр. Ја'ни, әкәр сөн бу һарыиыч кими олан дүңјадан әл чәк-мәсән, Зүләјханың әли илә һарыиыч кими доғранарсан. Мәтләбдәки мүнасибәт ајдындыр.

Б. 3330 Доғгуз гапылы өз вә доғгуз башлы илан дедикдә доғгуз гат фәләјә, көјә ишарә олунур.

Б. 3360 Әргәван гырмызы, иһилуфр көј рәнкдә олур. Ја'ни, үзүнә шаһалаг вурмагла ал сифатини көјөртмишиди.

Б. 3361 Додаг хурмаја, диш чордәјә, сүмүјә бәһзәдилмишидир. Ја'ни, додагларыны дишләри илә ганатмишиди.

Б. 3362 Дырнаг лаләјә, јанаг күл тәхтәсинә охшадылмышдир. Ја'ни, дырнағы илә јанагларыны дидмиш, көз јашлары илә ајүзүнү јумушдур.

Б. 3382 Нәсри-Тәјир—Гартал бүрчүнүн ишығылы бир улдузудур. Она инди Әтәјир вә ја Әлҗәјир дејилди. Ја'ни, күлүстанындан бир гуш учуб кетдисә (Фәрһад әлдүсә), көјүн Нәсри-Тәјир улдузу сәни севәчәк.

Б. 3404 Биринчи мисра. Чәнки-Мәрјәм тибби отдуур, һәмилә гадыларын доғумдан тез азад олмасы үчүн ишләнирмиш. Бурада Чәнки-Мәрјәм вә Мәрјәмниң чәнки мүнасиб шәкилдә ишләнишидир. Ја'ни, чәнки-мәрјәм оту васитәсилә заһы доғум дәрдиндән

азад олан кими, Хосров да Мәрјәмниң әлиндән—чәнкиндән азад олду.

Б. 3433 Күнәш Јер үзүнүн Чәмшидинә охшадылар. Једди Гарлаш улдузу исә «Бөјүк Ајя» улдузлар бирлошмосинә дејилди. Ја'ни, Күнәш чыхыб көјүн зирвәсинә јүксәлмишиди.

Б. 3473 Јазын илк күнләриндә һаһпәрәстларин «Мәрјәм бәјрам» адлы дини бәјрамлары олур. Ја'ни, Мәрјәм вәфат едәндән сонра дүңја Хосров үчүн јаза чеврилиб бәзиди.

Б. 3510 Кәјхосров чамыиыдан мөгсәд «Чами-чаһаннума» дидир. Куја бу чамыиың дүтүн дүңјаны көрмәк мүмкүн имиш. Ја'ни, Хосров үчүн һазырланмыш тәхтин үзәриндәки јазылар дүңјаның бүтүн әсрарыны ашқара чыхарырды.

Б. 3523 Биринчи мисра. Ја'ни, дүңја малы һеч кәсә вәфа гылмајачаг вә онун чәфасынә вәфасына дәрмәз. Нечә ки, дүңја малы Гаруна вәфа көстәрмәди, онун өзү илә бирликдә јерин тәкнии чумду. (Һәмин рәвәјәт һаггыиында бир гәдәр әввәл изаһат верилмишидир).

Б. 3533 Биринчи мисра. Уд вә әһбәр-ширәси әтирли ағачлардыр. Гәсләрди хош рајиндә илә сәфаландырмаг үчүн буиылары јандырдылар.

Б. 3542 Икинчи мисра. Бир чох јахын вә Орта Шәрғ өлкәләриндә мисгал чәки ваһиди олмушдур. Һәр мисгал тәхминән 5 грамдыр.

Б. 3641 Дишләнишиң ноғулдан мөгсәд бакирә олмајан кәһиздир. Ја'ни Хосров Шәкәрин әвәзинә кәһизлә јатмыш вә елә хојал едирди ки, голлары арасында тутдуғу Шәкәрдир. Палла дүјү уиуидан һазырланмыш, азча ширин бир јемәкдир.

Б. 3665 «Дур баш» фәрә дилиндә узаг ол дәмәкдир Дурбаш һизәси гапыда дуран гәравулуи әлиндә тутдуғу, чох вахт ики дилиш һизәјә дејилди.

Б. 3687 Шәкәр буза, Ширин бұллура бәһзәдилди. Ја'ни, һәрчәнд ки, буз заһирдә бұллурдан шәффәк көрүнур, ләкин әслиндә онун кими саф дејил. Дәмәли, Шәкәр Ширин гәдәр саф вә тәмиз дејил.

Б. 3866 Гүмар Јава адасында бир пара лүғәтләрин јаздығына көрә, Һиндистанда јер адыдыр ки, өз уду илә шөһрәт газанмышдыр. Уд гәһвәји вә гара рәнкли бир ағачдыр, јанап вахт хош әтир сачыр. Бурада исә онун рәнки һазәрә алынаб, һаванын галдығыи образлы шәкилдә ифадә олунмушдур. Ја'ни һава галарлырды, гар јағырды.

Б. 3883 Биринчи мисра. Тутија кәзә төкүлән күл рәнкли дәрмандыр ки, тоз һалында олур вә мүаличә хасијәти вар. Јанмыш галај вә гуршундан омәлә кәлир.

Б. 3886. Биринчи мисра. Хәләк дүзлүзү вә бәрклији илә шөһрәт газанмыш ағачдыр ки, ондан һизә, ох вә ат јәһәри дүзәлдирләр.

Б. 3962 Биринчи мисрада «әләм» һәрфи мә'нада—мәшһур мә'насында ишләниши, икинчи мисрада исә бәјраг мә'насындадыр.

Б. 3985 Гәдим һүчүм елминдә Утарид улдузу гоша һисан шәклиндә тәсвир олунурду. Күнәш исә һәмишә тәкдир. Ширин Хосрова ејһамла андырыр ки, сөн күнәшәсн, сәһниң төк бир севкилии олмалыдыр. Утарид кими ики севки тутмагәл парчаланма.

Б. 4007 Зәһрә севки вә мусиги иләһәсн олдуғуна көрә, һәми-

шә әргәнүлгә төчәссүм олуңур. Әргәнүң вә бүтүн симили мусиги алатларини көкләмәк үчүн әввәлчә онун гулағыны бурурлар, бир нөв инчириләр, сонра ону чалыр вә муәйжән мәнада охшајырлар. Ширин дејир, әкәр әввәл инчитәм дә, сонра нөвазиш едәчәјәм.

Б. 4009 Әввәлчә илдырымн чакмасы, сонра јагышын јагма-сына ишәрә олуңур.

Б. 4027 Гарунун өз хәзинәси илә бирликдә торпага батмасына ишәрә олуңур. Гарун һаггында бундан әввәл изаһ верилмишдир.

Б. 4115 Јә'ни, әргәван рәңкли сифәтим дунјаны ишыгланды-рарса, әргәван рәңки гижмәтдән дүшәр вә зәриых гижмәтини саты-лар. Зәриых күкүрд вә арсеникн гарышыгындан ибарәт олан сары вә ја гырмызы дашдыр.

Б. 4155 Шамын мумдан олмасынә нәзәрә алараг балдан ај-рылмасына вә онун үчүн дә һичранда көз јашы ахытмасына ишәрә олуңур.

Б. 4147 Шаһмат ојунунда пијала филә јахынлашыб ону-орталыгдан галдырдыгы һалда шаһа јахынлаша билмир.

Б. 4249 Нәмруд, дини әфанәләрә көрә, Ибраһим пәјгәмбәрлә бир заманда олуб, Бабил шәһарини бинасыны гојмушдыр.

Б. 4258 Јә'ни, јерин үстүндә вә ашагысында олан дарвазадан охумамсыны ки, о, дајирәви олдуғуна көрә, һарасында олсан, Фәри јохдур, јенә дә ону сона вурә билмәзән, јә'ни кемикәрсән.

Б. 4262 Фәрхар Чин шәһәри, Фәғфүр Чин императордур ки, онун үзәринә шәһәрин гапысыны багламаг хилаф һесаб олуңур. Мулијан чајынн көрпүсүнү дагытмаг исә һөкмдарын пајтахта та-јытмасына мане олмаг демәкдир. Низами бурада Рудәкинни «Бу-ји-чуји-Мулијан ајәд һами» мисрасы илә башлајан мәшһүр гәс-дәсинә ишәрә етмишдир.

Б. 4315 Гарғаннн көзү зил гара олдуғундан көзәлди. Јә'ни, о адам бу дунјада шән вә динч јашаја биләр ки, көзәлији ејб-дән әввәл көрүр вә өзкәләрин ејбнә көз јумур.

Б. 4373 Өләндән сонра гулу азад етмәк хәсислијә ишәрәдир. Она көрә ки, өлмүш гулу азад етмәјин һеч бир әһмијәтјә јохдур. Хәсис исә һәтта гул өләндән сонра белә ону азад етмәјә әриңәр. Бурада Хосров Шириннн өз һејсијәтиннн горумасыны онун хәсис-лији кими гижмәтләндирир.

Б. 4457 Исанын ешшәји һаггында белә бир мәсәл вар: «Иса-нын ешшәји Мәккәјә кетсә дә, гајыдан баш јенә дә һаман ешшәк-дир». Јә'ни, нә гәдәр ширин дил төксән дә, мәни алдада билмәз-сән, чүнки өз хәсијәтинн дәјимәмисән.

Б. 4458 Дејләм бурада олунчә мә'насында ишләнмишдир. Деј-ләмин өзү дә одун јаран алатнн ады олмагла барабар, Хәзәрнн чәнуб сәһилиндә XV әсрәдәк јашамыш етмәк бир групун адыдыр.

Б. 4515 Биринчи мисра. Нарвон ејни заманда нар ағачына да дејиләр. Нарын күлү вә мејәси тача охшајыр. Хосров папа-гыны—башыны Шириннн гарышысында әјир вә бу она ишәрәдир.

Б. 4542 Гәдим тибб әлминә көрә, ширин сафраны артырар. Бурада Ширин ады мунәсиб шәкилдә ики мә'нада ишләнмишдир.

Б. 4743 Һарут вә Марут он гәдим дини әфанәләрәдән бириннн гәһрәманлардыр. Бу ики мәләјин ады Төвратда, Авестада вә Гур'анда чәкилмишдир. Куја онлар көјдән Јерә кәлиб Бабил әһа-лисинә сәһр-чаду етмәји ејрәтмишләр вә буна көрә дә аллаһнн

368

гәзәби тутуб онлары Бабилдә бир гујуда кирпикләриндән асыб һәбәс алмышдыр. Јә'ни, соннн кирпикләрин бир-биринә дәјмәклә елә бир сәһрү чаду јарадыр ки, Һарутун үрәји јарылыр.

Б. 4840 Биринчи мисра. Гәдим табәбт әлминә көрә, илан чалмыш адамын дәрманы тирјәкдир.

Б. 4974 Икинчи мисра. Јә'ни ганунн никаһ олмајынча шаб онуңла јахынлаша билмәз.

Б. 4979 Икинчи мисра. Ајдан мәгсәд Шириннн үзү, Үлкәрәдән мәгсәд гашына вурмуш дүјүндур. Јә'ни, бу әһдү пәјмандан сонра Шириннн ејни ачылды.

Б. 5026 Икинчи мисра. Јә'ни, Шириннн гәсрә кәтирмәк вә тој үчүн уғурлу кун седилаир.

Б. 5052 Икинчи мисра. Балыгын белиндән пул көјрмәк бал-ыгын дәрсиндә олан пиләкләрә ишәрәдир.

Б. 5102 Икинчи мисра. Асман көј, ремап кәндир демәкдир. Фарс дилиндә бу ики сөз һәмгәфизә олуб, мә'нада бир-бириндә чох узаг олдуғундан белә бир мәсәл вар: «Асманра ремап ми-бинн». (Көјү кәндир һесаб едирсән). Јә'ни, Хосров елә сәрхош иди ки, көјү кәндирдән ајыр дәл билмирдн.

Б. 5123 Икинчи мисра. Мөвһум нөгтә хәјали нөгтә демәкдир. Хәјали нөгтәнин мими дедикдә онун јохлуғуна дәләләт едир. Јә'ни, ағзы сон дәрәчә кичик иди, мөвһум бир нөгтә кими иди.

Б. 5164 Икинчи мисра. Шанкәрф гана, чивә төрүнә ишәрәдир ки, тој кечәси зифаф атагында буларын мә'насы бәлдирид.

Б. 5343 Икинчи мисра. «Кәлилә вә Димнә» гәдим һинд аби-дәсидир ки, сасаниләр дөврүндә Ирана кәтирилиб Бураујә тәибт төрәфиндән пәһләви дилинә төрчүмә едилмишдир. Низами һәмнн китабдан бир нечә мәшһүр һекәјәјә ишәрә етмишдир.

Б. 5392 Зич—улдузларын чәдвәли, үстүрләб—улдузларын мөв-гејини өлчән алатдир. Јә'ни, дүшүнчә илә фәләјин бүтүн сиррлә-риннн бирчә-бирчә ачмышам.

Б. 5459 Мүгәннә вә онун ичад етдији мәшһүр Нәхшәб ајы һаггында 1194-чү бейтин изаһына бахмаг олар. Јә'ни, бәдхәшнн өмрү вә јалалчынын алатмасы үзүн сүрә билмәз. Нечә ки, Мү-гәнһенн дүзәлтдији јаланчы ај узун мүддәт давам етмәди.

Б. 5485 Јусифин гәрдашлары төрәфиндән гујуја салынмасы вә орадан Мисир һөкмдарынын сарајына дүшмәсинә вә јүксәк мә-гама чатмасына ишәрә олуңур. Јә'ни, гујуја дүшон дә, өзүнү итирмә, Јусифин гујудан јүксәлмәсинн јадына сал вә ишыгы кә-ләчәјә үмид бәслә.

Б. 5564 Биринчи мисра. Наһид, Зәһрә—Венерадыр ки, сары ишыг сачыр.

Б. 5622 Бу бейтдә «Өкүз»—Буға бүрчүнә ишәрәдир. Зәһрә исә Венера планетидир. Буға бүрчү Зәһрәннн һәрәкәт орбитиндән чох јухарыдалыр, јә'ни Зәһрә Өкүз бүрчүнүн алтындадыр.

Гәдим әгидәјә көрә, Јер күрәси бир өкүзүн буңузулары ара-сында дајаныб, «Хәрпүштә» (јә'ни ешшәк бели) исә көј гүбәсинә ишәрәдир.

Шаир дејир ки, Зәһрә кими көзәллик вә мәнәббәт мүчәссәмә-си олсан дә, бир өкүзүн (јә'ни Буға бүрчүнүн) алтында, о бирн өкүзүн үстүндә олуб ешшәк белиндә јерләнмишән.

Б. 5684 Биринчи мисра. Әрәбләрин төгвими Ај системинә әсәс-ланыр. Һиләл ајын әввәли, бәдр Ајын там дајирә шәклиндә кө-

рүңөн вахтыдыр ки, он дөрдүнчү кечөдө баш верир. Гилалдан бөдрө чеврилмэк, ушагылдан бөжүклүгө вармак демөкдир. Эңчүмөн-бөдри олмаг мәчлисин башчысы олмаг демөкдир.

Б. 5685 Биринчи мисра. Бурада эсмадан мәгсәд елмләрди́р.

Б. 5756 Биринчи мисра. Нәчани гәдими һәбәш падишаһларының үмуми ләғәбидир.

Б. 5764 Дини рәвәјәтләрә көрә, Нәмруд аллаһлыг илдиасына дүшдүјү вахт бир ағчаганад бурнуна кириб онун өлүмүнә сәбәб олмушдур. Пејғәмбәрин ғарышгаја гурбан верилмәси исә Әјјуб пејғәмбарин сәбринә ишарә олунур. Әјјубун сәбри һағгында Төврат вә Гур'анда гәјд олунмушдур.

Б. 5787 Атәшкаһын түстү илә долу олмасы оранын зүлмәт вә чәһаләтә дүчәр олмасына ишарәдир. Јә'ни, сөн атәшә ситәјиш етдикчә аллаһы о түстүңүн ичиндә аряјиб тапа билмәјәчәксән, Она ситәјиш етмәк Нәмруд олмаг—аллаһы никар етмәк демөкдир.

Б. 5794 Икинчи мисра. Ит гапмыш адам гудузлашанда судан гачыр. Буна бир чох шаирләр, о чүмлөдән Хагани ишарә етмишдир.

Б. 5822 Үмми-һани, пејғәмбәрин арвадларындан биринин күн-јәсидир (ады Фахтә иди). Пејғәмбәр ме'рача кедән кечә бу арвадын евиндә иди.

Б. 5823 Икинчи мисра. Дини рәвәјәтә көрә, пејғәмбәр ме'рача кедәркән миндији атын ады Бураг иди.

Б. 5834 Әгрәб вә Әсәд Зодиак бүрчләриндәндир. Гәлб, Әгрәб бүрчүнүн алфа-улдузудур, Чәбһә исә Әсәд (Шир) бүрчүнүн «алында» олан бир улдузун адыдыр.

Гәлб (вә ја Гәлбул-әгрәб) инди Антарес адланыр. Бейтдә сөзләр һәм һәгиги, һәм дә мәчәзи мә'нада ишләнишидир. Гәлб, Чәбһә, Әсәд о чүмләдәндир.

Б. 5836 Биринин сүмүјүнү хәзинәјә атмаг ону тилсимә салмаг демөкдир. Мизан исә әрәб дилиндә тәрәзи демөкдир. Гөвс ох атан јај мә'насында олдуғуна көрә, һәмишә бәлә јағдырыр. Јә'ни, Гөвс бүрчүнү тилсимә салдығы үчүн даһа бәлә бизил едә билмир, Мизан (тәрәзи) јалныз сәәдәт чәкир.

Б. 5840 Балыг «һут» бүрчүнә ишарәдир. Рәвәјәтә көрә, Јусиф гујудан дол (долв, долча) илә чыкмыш, Јунис исә куја узун мүддәт балыгын ғарында галмышдир. Јә'ни, пејғәмбәр «Дәлв» бүрчүндән кечәркән Јусиф кими шәрбәт ичмиш, «һут» «балыг» бүрчүндән кечәндә Јунис кими бир гәдәр эјләнишидир.

Б. 5842 Нәср ады илә ики улдуз вардыр—бири Нәсри-Тәјир, о бири Нәсри-Вагә. Нәсри-Тәјир 19 шимали улдуз сурәтләринин онунчусудур, Нәсри-Вагә доғгузунчусудур. Нәсри-Вагә Нәсри-Тәјирдән сонра кәлдијинә көрә онун кери галмасына ишарә олунур.

Б. 5843 Икинчи мисра. «Мәзағә» Гур'анда бу кәлмә илә башланан әјәјә ишарәдир. Јә'ни, пејғәмбәрин көзү һеч бир тәрәфә ја-јырмады.

Б. 5848 Рәффәф, дини рәвәјәтләрә көрә, пејғәмбәрин ме'рача кедәркән миндији атын адыдыр ки, она Бураг да дејилир. Туба бәһиштә битән ағачдыр. Сидрә, Гур'анда јазылдығына көрә, једдичи кәјдә олан ағачдыр.

Б. 5851 Икинчи мисра. Габи-гөвсәјин мә'насы ики јај гәдәр олан мәсафәдир. Гәдимдә әрәбләр достлуғ аламәти оларағ үз-үзә кәлиб јаларыны бир-биринә јахынлашдырармышлар. Јә'ни, пеј-

370

ғәмбәрлә аллаһын арасындакы мәсафә ики јај арасындакы мәсафә гәдәр олду. Гур'анда «Әниңәм» сурәсинин 9-чу әјәсинә ишарә олунур.

Б. 5872 Икинчи мисра. Дәмүл-ихвеји хуни-Сәјавуш адлы битки дәрманынын әрәбчәсидир. Јә'ни, рузкарин һәкими башағрыја эләч етмәк үчүн гулағы чөртир, онун ән јахшы дәрманы да дәмүл-ихвејидир ки, Сәјавушун ғанындан ибарәтдир.

Б. 5905 Фәридәддин Әттарын «Мәһтингүттејр» әсәриндәки тәмсилә ишарәдир. Гәфәсдә һәбс олуб галмыш туту гушу достларынын мәсләһәти илә өзүнү өлүмү кестәрмәк јолу илә гәфәсдән азад олур. Јә'ни, бу дүнијанын мөһнәтиндән вә гәминдән инсан о туту гушу кими, өлмәклә гуртарар. Бурада өлүмү таманы өлдүрмәк вә дүнија малындан әл чәкмәк мә'насында да баша дүшмәк олар.

Б. 5908 Биринчи мисра. Һәфтахан Фирдовсинин «Шаһнамә»-синдә тәсвир олунан једди гат тилсимдир ки, онлардан кечмәк јалныз Рүстәмә нәсиб олмушдур. Бурада һәфтахандан мәгсәд дун-јәдыр.

Б. 5919 Јә'ни, демирәм көһнә гызылын тәзә гызыл гәдәр дә-јәри јөхдур. Һәр һалда Дәғјанусдан галан сиккә бир арпаја дә-јәмәз.

Б. 5926 Икинчи мисра. Әфсанәјә көрә, дирилк сүјү ичиб дамн јашајан Хызыр суда боғулашларин вә чөлдә азанларын фәрјадына чатыр, ону сәсләјән кими һазыр олур.

Б. 6014 Икинчи мисра. Гирәван Тунис вә Ливијада ики шәһәрин адыдыр. Палтары ғыра салмаг ону ғаралтмаг вә јас тутмаг демөкдир.

Б. 6061 Тәлг бир нөв мә'дән дашыдыр, һәрәрәтин ғаршысында бөјүк мүғавимәти вар. Ипәк тез јанан олса да, тәлгә тутулса алышы јанмаз. Јә'ни, әсримин иләји тәлгә тутулдуғундан од вә шахта она тә'сир кестәрә билмәз

Ғәмид Мәммәдзәдә

МҮНДЭРИЧАТ

Мүгэддмэ	5
Ады эзиз олан яраданын тэклији хаггында	25
Сүбута жетирмэк вэ таньмага наил олмаг хаггында сөз.	27
Миначат	29
Пејгэмбарлэрин сонунчусунун тэрифиндэ, она салам вэ салават	31
Һөкмдарып китабын нэмэ чэкилмэсинэ ишарэ етмэси хаггында	33
Бу ше'рин тарихи вэ кечмиши хаггында	35
Атабэј Әбу Чәфәр Мәһәмәд иби-Елдәкизин тэрифи	38
Торпагыны өлдүжүмэ хитаб	40
Сәадәтли падшаһ Гызыл Арсланын мөдһи	43
Китабын тәртиби вэ ешгин бәзи инчәликлэри хаггында	47
«Хосров вэ Ширин» дастанынын башлангычы	54
Хосровун ова чыхмэси вэ орадан кәндлинин евинэ кетмэси	57
Атасынын һүзурунда Хосровун үзр истәмэси	59
Хосровун өз бабасы Әнуширваны јухуда көрмэси	60
Шапурун Ширинин көзәллијиндән данышмасы вэ Хосровун она ашиг олмасы	61
Ширини ахтармаг үчүн Шапурун Әрмәнэ кетмэси	67
Хосровун шәклини Шапурун Ширинэ көстәрмэси	69
Хосровун шәклини Шапурун икинчи дәфә Ширинэ көстәрмэси	71
Хосровун шәклини Шапурун үчүнчү дәфә Ширинэ көстәрмэси	72
Шапурун өзүнү Ширинэ көстәрмэси	74
Ширинин ова чыхмасы вэ орадан Мәданнэ кетмэси	81
Хосровун һүрмүздән гачыб Әрмәнэ кетмэси	86
Ширинин Хосровун гәсринэ јетишмэси	93
Хосровун атасындан гачмасындан Ширинин хәбәр тутмасы	94
Хосровун Әрмәнэ чатмасы	96
Хосровун кеф мәчлис вэ Шапурун кәлмэси	98
Ширинин әһвалындан Хосровун Мәһин бануја хәбәр вермэси	103
Атасынын өлүмүндән Хосровун хәбәр тутмасы	106
Хосровун падшаһлыг тахтында отурмасы	109
Шапурун Ширини Әрмәнэ гәјтармасы	110
Хосровун Бәһрамдан гачыб Әрмәнэ кетмэси	111
Хосров вэ Ширинин овлагды бир-биринэ раст кәлмэси	113

Мәһин Банунун Ширинэ өјүд вермэси	115
Ширинлэ Хосровун јаз вахты кәзмәјә чыхмасы	119
Хосровун кеф кечирилән јердә шир өлдүрмэси	121
Хосровун Ширинлэ әјләнмэси	123
Ширинин рәфигәләринин мәсәл сөјләмәлэри	125
Хосровун Шириндән мурад истәмэси вэ онун мане олмасы	130
Хосровун Шириндән ачыгла ајрылмасы вэ Рума кедиб Мәр-јәмлә евләнмэси	140
Хосровун Бәһрамын үзәринэ гошун чәкмэси вэ гәләбә чалмасы	141
Хосровун икинчи дәфә тахта отурмасы	145
Хосровун фәрагында Ширинин аһ-зар етмэси	148
Мәһин банунун Ширинэ вәсијјәти вэ вәфаты	151
Мәһин банунун јеринэ Ширинин шаһлыга кечмэси	155
Хосровун Бәһрам Чубинин өлүмүндән хәбәр тутмасы	157
Чалгычы Барбәдин тәрифи	162
Хосровун Мәрјәмдән Ширини кәтирмәји хаһиш етмэси	164
Шапурун Хосровдан Ширинэ хәбәр кәтирмэси	166
Фәрһадла Ширинин дастаны	175
Ширинин Фәрһадын дүзәлтдји һовуз вэ арха бахмага кетмәси	179
Ширинин ешгиндән Фәрһадын чөлләрә дүшәси	180
Фәрһадын һалындан Хосровун акаһ олмасы	184
Хосровун Фәрһады чағирмасы	186
Хосровун Фәрһадла дејишмэси	186
Фәрһадын дағ чатмасы вэ һаләси	189
Фәрһады көрмәк үчүн Ширинин Бисүтүн дағына кетмэси	196
Ширинин Фәрһадыг көрүшүнэ кетмәсиндән Хосровун хәбәр тутмасы вэ Фәрһады һилә илә өлдүрмэси	198
Фәрһадын өлүмү мүнәсибәтилә Хосровун Ширинэ тәссөүф мәктубу	203
Мәрјәмин өлүмү мүнәсибәти илә Ширинин Хосрова кинајәли чаваб мәктубу	206
Ширинин мәктубунун Хосрова чатмасы	210
Хосровун шаһлыгдакы шөвкәти вэ ләззәт алмасы	212
Исфәһанлы Шөкәрин әһвалаты	216
Хосровун Шөкәрлә евләнмэси	221
Ширинин төк галмасы, аллаһа јалварыб сызламасы	225
Хосровун ова чыхмасы вэ орадан (атыны) Гәсри—Ширинэ сүр-мәси	230
Хосров илә Ширинин сөһбәт етмэси	236
Ширинин Хосрова чаваб вермэси	237
Хосровун Ширинэ чаваб вермэси	241
Ширинин Хосрова чаваб вермэси	243

Хосровун Ширина чаваб вермәси	246
Ширинин Хосрова чаваб вермәси	249
Хосровун Ширина чаваб вермәси	253
Ширинин Хосрова чаваб вермәси	256
Хосровун Ширина чаваб вермәси	260
Ширинин Хосрова чавабы	263
Хосровун дальнча Ширинин дүшәркәјә кетмәси	271
Ширинин дилиндән Нәкисанын гәзәл охумасы	278
Хосровун дилиндән Барбәдин гәзәл охумасы	279
Ширинин дилиндән Нәкисанын гәзәл охумасы	281
Хосровун дилиндән Барбәдин гәзәл охумасы	283
Ширинин дилиндән Нәкисанын гәзәл охумасы	285
Хосровун дилиндән Барбәдин гәзәл охумасы	287
Ширинин дилиндән Нәкисанын гәзәл охумасы	288
Хосровун дилиндән Барбәдин гәзәл охумасы	290
Ширинин чадырда чыхмасы	292
Хосровун Ширини Гәсрдән Мәданиә кәтирмәси	296
Хосров илә Ширинин тоју	298
Ширинин Хосрову елма рәғбәтләндирмәси	306
Бүзүркүмидин «Кәлилә»дән гыrx инчә мәтләб сөјләмәси	313
Һикмәт, нәсифәт вә аләмин әһвалы	315
Ширујәнин хасијјәти вә Хосровун ишинин сону	316
Хосровун атәшкәһдә отурмасы	318
Хосровун өлдүрүлмәси	321
Ширујәнин Ширина хәбәр көндәрмәси	324
Хосровун сәрдабәсиндә Ширинин өлмәси	324
Оғлума нәсифәт	331
Хосровун јухусу	332
Пейгәмбарин мәктубу	335
Пейгәмбарин ме'рачы	339
Нәсифәт вә китабын сону	341
Тогрул шаһын Низамини тәләб етмәси	347
Изаһлар	357

АКАДЕМИЯ НАУК
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ
имени НИЗАМИ

НИЗАМИ ГЯНДЖЕВИ

**ХОСРОВ
И ШИРИН**

(На азербайджанском языке)

Издательство «ЭЛМ»
Баку—1981

Нәшријат редактору *Е. Әһмәдов*
Рәсәмә вә техники редактору *В. Ог-
нијенко*
Бәдһи редактору *Ф. Сәфәрәв*
Корректору *С. Мәммәдова*
ИБ № 632

Җығылмаға верилмиш 28/VIII. Чапа
нмзаланмыш 24/IX-1981-чи ил. Кағыз
форматы 84×108¹/₂. Кағыз № 1.
Шрифти әдәби гарнитур. Јүксәк чап
усулу. Чап вәрәги 19,74. Нәс.-нәш-
ријат вәрәги 20.63. Тиражы 4000. Си-
фариш 1972. Гүҗмәти 2 ман. 90 гәп.

«Елм» нәшријаты
370143, Бақы-143, Нәриманов про-
спекти, 31. Академија шәһәрчији, Әсас
бина Азәрбајҗан ССР Дөвләт Нәш-
ријат, Полиграфија вә Китаб Тичарә-
ти Ишләри Комитәсинни «Јени ки-
таб» мәтбәәси. Бақы, Әли Тағыза-
дә күч, 4.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO